Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

DANSKE LOV.

KONG

CHRISTIAN DEN FEMTIS

DANSKE LOV

VED JUSTITSMINISTERIETS FORANSTALTNING

UDGIVET PAA GRUNDLAG AF DEN AF

DR. JUR. V. A. SECHER

MED KILDEHENVISNINGER FORSYNEDE

UDGAVE AF 1911.

G. E. C. GADS FORLAG - KØBENHAVN 1929

FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI
KØBENHAVN

Dr. jur. V. A. Sechers Fortale
til Udgaven af 1911.

Kong Kristian den femtes Danske Lov foreligger i fire af hinanden uafhængige Redaktioner: tre Haandskrifter og Udgaven af 1683. Haandskrifterne, der nu alle findes i Rigsarkivet, ere:

1. Gehejmearkivets Haandskrift, skrevet i Folio paa Pergament med forgyldte Initialer og andre kaligrafiske Prydelser af Arkivskriveren Johannes Lauerentzen[1]*. Snittet er forgyldt, og Bindet bestaar af tre graverede Sølvplader, af hvilke Rygpladen bærer Aarstallet: 1687, med to Sølvspænder*[2]*, hvorpaa staar:* Pietate et justitia, *Kristian V.s Valgsprog. Dette Haandskrift er udgivet af Schyth Køhh. 1856 12° og benyttet til Varianter i mine Udgaver af 1878*[3] *og 1891; det betegnes nedenfor som A.*

---

[1] *Dette angiver han selv paa en Glasplade, der findes paa Rosenborg, og hvorpaa han med forgyldte Bogstaver har skrevet et Vers til Kong Kristian V. Han underskriver sig her:* Johannes Lauerentzen, som skriver den Danske Lov til Archivet, *desværre uden Datum.*

[2] *Se nærmere: V. A. Secher: Om Teksterne af Kong Kristian den femtes Danske Lov og Lovens Udgivelse. Kbh. 1878. (Særtryk af »Ugeskr. for Retsvæsen« 1878 S. 737-66) S. 738-39.*

[3] *I en Anmældelse i »Deutsche Literatur-Zeit.« 1892 Nr. 29 tillægges Schyth denne Udgave af Karl Lehmann, skønt Schyth i 1878 for længst var død.*

2. Danske Kancellis Haandskrift, skrevet i Folio paa Papir med sorte Initialer ligeledes af Joh. Lauerentzen; dog ere Bogstaverne paa Titelbladet forgyldte. Paa et Blad uden Sammenhæng med de Blade, paa hvilke Lovbogens Tekst begynder, findes følgende af Kongen egenhændig skrevne Resolution:

Dene Voriß Danske Lov skal saasom den her til Voriß Allernaadigste fornøjelse er forfattet og opsat, til trykken beforderiß. Kiøbenhavenß Slott den 3 Januarij Anno 1682.

Christian R.

Haandskriftets Indbinding er Læder uden Rygtitel, og Snittet er farvet. Haandskriftet er benyttet af Schyth til Udgaven af 1856 og af mig til Varianter i Udgaven af 1878[1]*; det betegnes nedenfor som K.*

3. Det kongelige Bibliotheks Haandskrift, forhen Thottske Samling Fol. Nr. 1184, skrevet i Folio paa Papir uden særlig Udpyntning af en ukendt Skriver. Indbindingen er Læder med Rygtitel: C5. Danske Lov, *og Snittet er forgyldt. Haandskriftet er for første Gang blevet benyttet til Varianter i Udgaven af 1878. Nuancerne i Blækkets Farve i Bogens forskellige Dele (stærk i 1. Bog, svagere henimod 6. Bog, der har samme Farvenuance som Forordet), viser, at Forordet er skrevet til sidst samtidig med 6. Bog, hvoraf man formentlig kan slutte, at Forordet ikke var færdigt, da Skriveren begyndte paa Lovbogens første Bog, hvis første Læg heller ikke saaledes som i Haandskriftet K delvis er beskrevet med Forordet. Heraf synes atter at*

[1] *Se nærmere »Ugeskr. for Retsvæsen« a. St. S. 739-40.*

kunne sluttes, at dette Haandskrift, der nedenfor betegnes som T, er skrevet før A og K[1].

Foran i alle tre Haandskrifter findes en udateret Tilskrift[2] *til Kongen, underskrevet af Medlemmerne af den ved kgl. Missive 1681 16. April udnævnte sidste Revisionskommission nemlig: Mikael Vibe, Rasmus Vinding, Kaspar Schøller og Peder Scavenius. Samme Tilskrift findes desuden bag i Haandskrift T, men her kun underskrevet af M. Vibe, en Omstændighed, som ligeledes taler for, at T er ældre end A og B, idet man formentlig endnu ikke var paa det rene med, om hin Tilskrift skulde anbringes for eller bag i Haandskriftet*[3]. *I intet af Haandskrifterne er Forordet underskrevet af Kongen.*

Af den saaledes givne Beskrivelse af Haandskrifterne fremgaar, at intet af dem særlig fremtræder som Originaludfærdigelse; den K vedhæftede kongelige Resolution har ikke Hensyn til Haandskriftet K, men til en nu tabt Tekst, som i enkelte Henseender har afveget fra A, K og T. Disse indeholde nemlig alle Bestemmelsen i 5. 3. 21. Denne Artikel findes lige saa lidt som i det Hele 5. 3. 19-27 i de bevarede Udkast til Lovbogen, der stadig have den Bestemmelse, at ingen Borger, Bonde eller andre, som ikke af Kongen privilegerede ere, maa købe noget frit Jordegods. Kilden til Teksten i 5. 3. 21 er vel til Dels Frdg. 1682 28. Jan. § 3, men denne forandredes i et væsentligt Punkt ved Frdg. 1682 16. Decbr. § 1[4], *og Forandringen genfindes i Danske Lov*

---

[1] *Se nærmere a. St. S. 740 og 755.*

[2] *Trykt a. St. S. 738 og foran i Schyths Udgave af A.*

[3] *A. St. S. 755.*

[4] *I de 200 Tdr. Hartkorn maa Hovedgaardens Takst ikke være* iberegnet, *saaledes som Frdg. 28. Jan. bestemmer.*

5. 3. 21[1]*. Denne Artikel kan altsaa i sin nuværende Skikkelse ikke have foreligget den kgl. Resol. 1682 3. Jan., selv om man antager, at Frdg. 1682 28. Jan. § 3 er taget fra det denne Dag færdige Haandskrift. Dernæst have alle Haandskrifterne Kapitlet 3. 12 om Selvejere, som næppe før i sidste Øjeblik, maaske under Sætningen af Lovbogen, har faaet sin endelige Redaktion. I Rentekammerets Forhandlingsprotokol staar nemlig under 1683 8. Jan.:* At erindre omb selfeyere udi dend nye low at indføre[2]*, og hermed sigtes vistnok til Slutningen af 3. 12. 3 fra:* Findis der ingen *o. s. v., der ikke forekommer i de bevarede Udkast. Fremdeles er der en Mulighed for, at Frdg. 1683 13. Marts Kap. III. § 3 har ydet Tilføjelser til Danske Lov 2. 5. 4, se ndfr. S. XIX. Hertil kommer endelig, at Navnet »Danske Lov«, som alle Haandskrifterne have paa deres Titelblade, endnu 1683 16. Maj synes ukendt, i det Lovbogen den Dag, ligesom f. Eks. 1682 23. Novbr., i Danske Kancellis Bøger kaldes »den ny Lov«, medens den s. A. 6. August hedder »den danske Lov«*[3]*. Først ved Aab. Brev 1683 23. Juni gaves ogsaa Bestemmelse om Lovbogens Ikrafttræden*[4]*, og Lovbogens Datum har kun den Betydning, at den er Kong Kristian V.s Fødselsdag. Man kan herefter med Sikkerhed paastaa, at intet af Haandskrifterne A, K, T har foreligget før i det tidligste i Vaaren (sidst i Maj) 1683, og at det ældste af dem sikkert er T. Intet af dem fremtræder med en officiel Karakter, som heller ikke kan*

---

[1] *Her sættes:* uberegnet.

[2] *Ekstraktprotokol over hvis i Rentekammeret er ekspederet.*

[3] *Se Citater i »Ugeskr. f. Retsvæs.« 1878 S. 756 Anm. af* »Cancellicollegii Protocoll« *Nr. 8 Bl. 321, Nr. 9 Bl. 31 og 120.*

[4] *Se »Ugeskr. f. Retsvæs.« 1878 S. 759.*

hævdes A eller K paa Grund af deres mere eller mindre nitide Udstyrelse[1], *og der foreligger derfor ingen fyldestgørende Grund til særlig, saaledes som Schyth har gjort, at lægge Vægt paa, at Udgivelsen af Danske Lov bliver enstydig med Udgivelsen af Haandskriftet A.*

Som fjerde Redaktion af Danske Lov er endelig at nævne:

4. Den første Udgave af Loven, Prentet i Kiøbenhavn af Joachim Schmedtgen, Aar 1683, *i Kvartformat, udgivet af Kaspar Schøller med 30 Aars Privilegium af 1681 20. Decbr. Mellem de forskellige Eksemplarer af Udgaven findes en Del blandt Varianterne i det følgende anførte Afvigelser, men disse ere ikke nok til at bevise, at der skulde findes flere Optryk med Aarstallet 1683. Der findes nemlig paa samme Sted aldrig mere end to Læsemaader, og Arkene med disse findes blandede i de forskellige Eksemplarer*[2]. *Dernæst findes de samme Trykfejl ens i alle eftersete Eksemplarer, og disse have desuden alle omtrykte Blade paa samme Steder*[3], *ligesom de ogsaa S. 82 8. Lin. f. o. og S. 129 Lin. 1 f. o. oprindelig havde henholdsvis:* paaskrev- *og:* ler, *men have faaet de manglende Bogstaver:* ne *og:* el *trykt til henholdsvis bagefter eller foran med løse Typer. Denne Udgave blev optrykt 1750 i Oktavformat, 1753 i Oktav- og Duodesformat, c. 1792 (Oplaget brændte 1795, hvorfor Formatet er ukendt), 1797, c. 1840 med samme Titelblad som Udgaven af 1797*[4], *1878 og endelig 1891*

[1] *A. St. S. 19-25.*

[2] *Se Tavlen a. St. S. 742-43.*

[3] *Blad 13-14, 17-18, 59-60, 125-26, 147-48, 165-66, 191-92, 347-48, 509-10, 517-18, 597-98, 599-600, 709-10, 717-18 og i Registret Blad Ttttt iiij.*

[4] *Disse forskellige Udgaver ere nærmere beskrevne i »Ugeskr. f. Retsvæs.« 1878 S. 741-53.*

hver Gang i Duodesformat og sideret med Originaludgaven.

Det kan altsaa ikke om noget af Haandskrifterne A, K. eller T godtgøres, at det særlig indeholder en af Kongen underskrevet eller paa anden Maade bifaldet Lovtekst. Ikke heller er der tilstrækkelig Hjemmel for den Antagelse, at den i Udgaven af 1683 foreliggende Tekst, i hvilken Kongens Underskrift lige saa lidt som i Haandskrifterne findes under Forordet, enten før Trykningen eller som trykt har faaet direkte kongelig Sanktion. Men idet dette Aftryk af Loven, hvortil det aabne Brev af 1683 23. Juni om Lovens Ikrafttræden henviser, er til Veje bragt ved officiel Foranstaltning og omsendt til Tinge, forat der skulde dømmes efter det, maa bemældte Aftryk — ligesom de i sin Tid af Kancelliet, Kollegierne og de senere Ministerier foranstaltede til Tinglæsning omsendte Kvarttryk af udkomne Love — betragtes som Lovens officielle Tekst, om det end ikke kan anses for den originale Tekst. Udgaven af 1683 har saaledes formentlig en særlig officiel Karakter, hvortil der ikke hidtil har kunnet oplyses noget tilsvarende for Haandskrifternes Vedkommende. I Henhold til denne Betragtning har Justitsministeriet bestemt, at Kvartudgaven af 1683 skal lægges til Grund for Udgaverne af 1878, 1891 og den her foreliggende. Af principielle Grunde, støttede paa Kvartudgavens officielle Karakter, og fordi denne ikke afviger saa betydelig fra den korrektere Lovtekst, der vilde kunne opnaas ved en egentlig kritisk Revision, at Udbyttet af en saadan vilde komme til at svare til det Arbejde og de Pengeudgifter, den formentlig vilde kræve, har Ministeriet ikke villet forsøge paa at til Veje bringe en

egentlig kritisk Udgave,[1] *men har ligesom for den tidligere Udgave af 1891 fastsat følgende Regler for Besørgelsen af nærværende Udgave:*

1. Udgaven fra 1683 optrykkes, dog saaledes at aabenbare Trykfejl rettes i Teksten, hvorom der hver Gang meddeles Underretning i en Anmærkning. Sagregistret medtages ikke.

   For at have en Norm at følge, naar Afgørelsen skulde træffes mellem de forskellige Læsemaader, der kunne paafindes i Eksemplarer af Udgaven af 1683 (se ovfr. S. VII), besluttedes det at lægge til Grund for Udgivelsen det i rødt Fløjl indbundne, med forgyldt Sølvbeslag prydede Eksemplar af Danske Lov, som Kaspar Schøller, Lovens første Udgiver, i sin Tid gav til Københavns Magistrat[2]*, og kun at fravige det, hvor det har Trykfejl. Dette er i Anmærkningerne betegnet med U', alle andre Eksemplarer med U'', medens U angiver, at paa paagældende Sted ere alle de undersøgte Eksemplarer af Kvartudgaven overensstemmende. Nogle Afvigelser mellem disse, som rimeligvis skyldes en Forskydning af Satsen under Trykningen, ere ikke medtagne i Anmærkningerne. De maa søges paa den ovenfor S. VII nævnte Tavle.*
2. I Anmærkninger under Teksten paa vedkommende Side meddeles alle Varianter af Haandskrifterne, som kunne medføre en virkelig Lydforskel, og det

---

[1] *Se Rigsdagstidende 1877-78 Tillæg B S. 433-38.*

[2] *Se »Fortegnelse over de udi Københavns Raadstues Arkiv bevarede gamle og vigtige Dokumenter«, Kbh. 1786 S. 161: »Dette Eksemplar er foræret af Kancelliraad Kaspar Schøller Aar 1683, hvis Vaaben og findes derpaa paa Siderne af Bindet paa 2de sølvforgyldte Plader udstukken.«*

anføres, hvilken Læsemaade, der stemmer med Norske Lov (N.), og det saakaldte »sidste Projekt« (P)[1], eller, hvor dette har Huller, med det saakaldte »første Projekt« (V)[2], for saa vidt vedkommende Artikel maatte findes i disse Tekster[3]. Den Læsemaade, der formentlig vilde være at optage i en kritisk gennemgaaet Udgave, optages i Teksten. Retskrivningsvarianter anføres ikke.

Ved Sammenligningen af Teksterne er Schyths Udgave af Gehejmearkivets Haandskrift (Kbh. 1856) benyttet i Stedet for dette selv; dog er dettes Læsemaade efterset overalt, hvor der fandtes Afvigelser mellem de fire Tekster.

3. Af Afvigelser i Henseende til Skilletegnssættelse anføres kun de, som kunne medføre en Forandring i vedkommende Sætnings Indhold.
4. Udgaven holdes sideret med Udgaven af 1683 og trykkes med latinske Bogstaver.

At Udgaverne af Danske Lov holdes sideret med den første Udgave, er af Nytte, naar man vil efterslaa Citater i ældre Domme og Akter, fordi

---

[1] *Thottske Haandskriftsamling Nr. 1183 Fol. nu i Rigsarkivet. Det antoges tidligere, men med Urette, for et tredje Udkast til Lovbogen af Rasmus Vinding.*

[2] *I Rigsarkivet.*

[3] *Se om dem Aubert: De norske Retskilder og deres Anvendelse, S. 319 og 321; V. A. Secher: Danske Kancelli og de dermed beslægtede Institutioner 1513-1848 (Vejledende Arkivregistraturer I, i Meddelelser fra det kgl. Gehejmearkiv 1883-85) S. 201 flg.; Secher og Støchel: Forarbejderne til Kong Kristian V.s Danske Lov II Kbh. 1893-94 S. 281-89 og V. A. Secher: Hvem har affattet »Det sidste Projekt« til Danske Lov (Tidsskr. for Retsvidensk. 1896 S. 378-93).*

man i den første Tid citerede Danske Lov ligesom tidligere Reces 1643 efter Sidetal.

5. Hver Artikel forsynes saa vidt muligt med Henvisning til det yngste Lovsted, der maa antages at være Kilde til den vedkommende Lovbestemmelse.

Ved at efterslaa de angivne Kildesteder fra 1558-1660 i »Samling af Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve, Danmarks Lovgivning vedkommende« (Corpus constitutionum Daniæ), som f. T. er ført op til 1657 og som vil komme til at omfatte hine Aar, eller, for fjerde Bogs Vedkommende, i Pardessus ndfr. S. XV nævnte Værk vil man, hvor det lader sig gøre, kunne forfølge Lovstedets Genealogi opad. — Et »jfr.« foran et Kildested angiver, at Muligheden for et Slægtskab mellem dette og den paagældende Artikel i Danske Lov synes tvivlsom, om den end ikke helt skal bestrides.

I Henhold til Nr. 5 i ovenstaaende Plan fremtræder altsaa nærværende Udgave af Danske Lov ligesom Udgaven af 1891 med Tillæg, som ere ukendte i de ældre Udgaver, nemlig ved hver Artikel saa vidt muligt med en Henvisning til dens Kilde, og det tør haabes, at Udgaven ved disse Henvisninger er kommet et betydeligt Skridt nærmere Fyldestgørelsen af de Krav, der nu om Stunder maa stilles til den videnskabelige Behandling af den ældre Lovtekst, som udgives, end de tidligere. Her at eftervise dette nærmere tør saa meget mere anses for overflødigt, som Professor Dr. Kr. Erslev og jeg selv have haft Lejlighed til i vor Literatur at belyse

Spørgsmaalet[1], *og der i øvrigt blandt Sagkyndige næppe vil være Tvivl om slige Henvisningers Betimelighed og Nødvendighed. Det er derfor her kun nødvendigt at gøre Rede for, hvorledes Arbejdet er blevet udført, og hvilke Forholdsregler der ere tagne for at faa Henvisningerne saa fuldstændige som muligt.*

Først og fremmest er da eftersøgt de officielle Angivelser om Kilderne til de enkelte Artikler, og de forskellige Forarbejder og Udkast til Danske Lov ere derfor gennemgaaede[2]. *Særlig værdifuld for Øjemedet er R. Vindings første Udkast til en Lovbog eller den saakaldte Codex Fredericius*[3], *fordi Vinding her i har angivet de af ham til de enkelte Artikler benyttede Kilder. Udkastet blev undergivet en Omarbejdelse af Vinding selv (»Det første Projekt«)*[4] *og denne atter fire Revisioner af forskellige Kommissioner, saaledes at Artiklernes endelige Form og Anordning jævnlig fremviser store Afvigelser fra den oprindelige Affattelse, men som oftest kan dog denne skimtes gennem*

---

[1] *Min Udgave af »Corpus constitutionum Daniæ« 1558-1660 I, Indledning S. XVIII flg. jfrt. med mine Udtalelser i Ugeskrift for Retsvæsen 1888 S. 817-24, og Professor Erslevs Anmældelse af dette Værk i Historisk Tidsskrift 6. R. 2. Bd. S. 666-82.*

[2] *De ere nu samlede i »Forarbejderne til Danske Lov« I-II jfr. Aubert: Nye Bidrag til Christian V.s Lovs Historie i Tidsskrift for Retsvidenskab 1895 S. 32-66.*

[3] *A. St. I, 295 ff.*

[4] *A. St. I, 369 ff. I Udgaven af Lovbogen af 1891, Forord S. XI og XIV har jeg efter Prof. Auberts Forbillede endnu talt om »Vindings 3. Udkast« til en Lovbog (»Det sidste Projekt«), men senere har jeg godtgjort, at dette Udkast er et Arbejde ikke af R. Vinding alene, men af den anden Revisionskommission, se Forarbejder til Danske Lov II, 281-89, og Tidsskrift for Retsvidenskab 1896 S. 378-93.*

Ændringerne, og overmaade ofte har slet ingen Forandring fundet Sted. Ved en Jævnføring mellem Codex Fredericius og Danske Lov kunde derfor straks gøres en rig Høst af Henvisninger til ældre Lovsteder, som utvivlsomt have tjent til Forlæg for Danske Lov, og som nu alle bleve eftersete[1]*, hvorefter der i et trykt Eksemplar af Lovbogen blev foretaget en Understregning af alle de Ord, som paagældende Artikel havde fælles med Kildestedet. Paa samme Maade blev Lovkommissæren lic. jur. Peder Lassens kritiske Anmærkninger, tilskrevne i et Eksemplar af »Det første Projekt«*[2]*, og de mindre Udarbejdelser og Betænkninger, som vare Forløbere for Codex Fredericius*[3] *benyttede. Herved viste det sig, at der maatte foretages en mindre Afvigelse fra Nr. 5 i de af Justitsministeriet allerede for Udgaven af 1891 billigede Principer. Det er nemlig af og til utvivlsomt, f. Eks. ved Vindings egen Opgivelse, at Lovkoncipisten har benyttet et ældre med et af yngre Datum enslydende Lovsted, saaledes jævnlig Reces 1558 i Tilfælde, hvor dennes Artikler ere gentagne i en yngre Lov, eller Forordninger fra Frederik III.s Tid, som ere gentagne i Forordninger efter 1670. I slige Tilfælde er det ældre Lovsted anført som egentlig Kilde, og tillige er der blevet tilføjet en Henvisning til det yngre*

---

[1] *Ved nogle Lovsteder angiver R. Vinding Kilder, som jeg ikke vilde anse for benyttede, naar jeg ikke havde hans egne Ord herfor. Naar saadanne Angivelser ere medtagne i Kildehenvisningerne, ere de satte i kantet Parentes efter et V for at betegne, at Angivelsen skyldes Vinding selv.*

[2] *Meddelte i Noter til Aftrykket af dette i »Forarbejderne til Danske Lov«.*

[3] *Disse findes og ere nu trykte i den samlede Udgave af »Forarbejderne til Danske Lov«.*

Lovsted. I visse Tilfælde kan det være tvivlsomt, om den yngre eller den ældre af enslydende Tekster er blevet benyttet. Kilden til Danske Lov 2. Bog er saaledes til Dels den danske Kirkeordinans 1539 og den norske Kirkeordinans 1607 paa adskillige Steder, hvor disse to Love ikke stemme med hinanden. Men desuden findes ogsaa det for dem fælles Stof benyttet i stort Omfang, og her er det ikke muligt at afgøre, om den ene eller den anden af disse ordret med hinanden stemmende Tekster er benyttet; derfor er der i Kildehenvisningerne henvist til dem begge. Med Hensyn til Haandfæstningerne maa det huskes, at Kristian IV.s Haandfæstning var fuldstændig lig Frederik II.s, og at kun denne var trykt, da Lovbogen udarbejdedes. Man kunde derfor gaa ud fra, at det er denne, som er blevet benyttet ved Affattelsen af Lovbogen, selv om Vinding ikke udtrykkelig har sagt det, og dette gælder ogsaa i de Tilfælde, hvor Frederik III.s Haandfæstning har samme Bestemmelser som Frederik II.s. Det er derfor anset for unødent at citere Kristian IV.s Haandfæstning, medens Henvisning til Frederik III.s er anført jævnsides med Frederik II.s i Tilfælde, hvor de stemme med hinanden.

Med det saaledes indsamlede Materiale er blevet sammenlignet alle de i Literaturen foreliggende almindelige Undersøgelser over Kilderne til Danske Lov, og da i første Linie C. Brorsons »Forsøg til 1.-6. Bogs Fortolkning i Christian den femtes danske og norske Lov og de ældre Loves Bestemmelser, som henhøre til denne Del af den danske Lovgivning«, i 9 Bd. Købh. 1793-1800, der gjorde Evensens: Anvisning til at finde de Steder i de gamle danske og norske Love og Forordninger, hvoraf Kristian V.s norske Lov er taget, Købh. 1762, overflødig, og som endnu stadig er Hovedværket,

om dets Angivelser end, som bemærket af Aubert: De norske Retskilder og deres Anvendelse 1,123, maa bruges med Varsomhed. Dernæst er benyttet Undersøgelserne i Auberts nysnævnte Værk, og Henvisningerne i Trojls Commentære og de retshistoriske Arbejder af Rosenvinge, Larsen, Stemann og H. Matzen. Henvisningerne i disse Værker bleve efterslaaede, og ligesom før bleve de Ord, som Lovbogens Artikler havde til fælles med de efterviste Kilder, understregede i det nævnte Eksemplar af Lovbogen. Til fjerde Bog kom endnu i Betragtning Kildehenvisningerne i Pardessus's Udgave i hans »Collection de lois maritimes antérieurs au XVIIIe siècle« 3. Bd. Til at kontrollere Fuldstændigheden af de ad disse Veje indsamlede Henvisninger har jeg haft god Nytte af et Eksemplar af det i 1642-43 trykte »Corpus juris«, indeholdende Jyske Lov med forskellige Recesser, Søretten, Gaardsretten og andre til Danske Lovs Hovedkilder hørende Love, som ejes af Rigsarkivets Bogsamling, og hvori en Mand i Tiden ved Danske Lovs Ikrafttræden, for at klare sig Forholdet mellem den ældre og ny Lovgivning, overalt planmæssig har tilskrevet Henvisninger til Danske Lovs Artikler.

Derefter blev Danske Lov sammenholdt med Vindings 2. Udkast (»Det første Projekt«) og den første Revisionskommissions Bearbejdelse (»Revisionen«) af dette, med den 2. Revisions Bearbejdelse af »Det første Projekt« (kaldet »Det sidste Projekt«) og de deri tilskrevne Revisionsantegnelser og endelig med den tredje Revisionskommissions Forhandlingsprotokol, og de under disse Kommissioners Forhandlinger indførte Rettelser bleve antegnede som saadanne. Da disse i de allerfleste Tilfælde ville løbe ud paa Ændringer, der ere fremgaaede som Resultat af

Diskussioner eller opstaaede ved Kompromiser mellem forskellige frit stillede Ændringsforslag, vil det som oftest være ørkesløst at efterspore en skreven Kilde til saadanne Rettelser, naar de ikke kunne genfindes i den romerske eller kanoniske Ret, hvori adskillige af Lovkommissærerne besade særlig Kundskab. Tilbage blev imidlertid et Antal af Artikler og Dele af Artikler, hvis Oprindelse hverken kunde oplyses af Forarbejderne til Danske Lov eller af de i Literaturen foreliggende almindelige Undersøgelser over Lovbogens Kilder. Her blev at jævnføre Specialundersøgelser over den ældre Ret og at undersøge selve de ældre Retskilder og Domssamlingerne, særlig da det vides, at Vindings 2. Udkast i Modsætning til Codex Fredericius, som kun var en Kodifikation af Loven, var: »Samled af Loverne, Ordinantzen, Recesserne, Forordningerne, afsagde Domme, Conferentzer oc Landets Sædvane«[1].

Saa meget om Fremgangsmaaden ved Indsamlingen af Kildehenvisningerne. Om den til disse benyttede Kreds af Love maa her meddeles følgende almindelige Bemærkninger. Det fremgaar klart af Vindings Codex Fredericius og det af lic. jur. Peder Lassen samtidig udarbejdede Lovbogsudkast[2]*, at den Lovgivning, som man i Henhold til Anvisningen i kgl. Missive 1667 8. Marts søgte at kodificere, væsentlig var den, der forelaa i trykte Udgaver. Man benytted nemlig: Jyske Lov i Udgaven af 1590 eller 1642, Eriks sællandske Lov og Skaanske Lov i Udgaverne af 1505 og 1576, Tors Artikler og Glossen til Jyske Lov, der forelaa trykte sammen med*

---

[1] *Se Aftrykket i »Forarbejderne til Danske Lov« I, 376.*

[2] *Se a. St. I, 331-61.*

Jyske Lov 1504 og 1508; de samtidig med Jyske Lov 1590 og 1642-43 trykte Forordninger, Recesser og andre Love, derimod i Reglen ikke Forordninger, der ere ældre end Reces 1643 og ikke findes i Samlingerne fra 1590 og 1643, uden maaske nogle af de hos Hvitfeld meddelte Forordninger; H. Gødes Samling af Forordninger, som ere udgangne 1643-64, og senere Forordninger; dernæst den danske Kirkeordinans 1539 og den norske 1607, Ribe Artikler 1542 og den Norske Lov 1604. Af utrykte Kilder citere de to Forfattere egentlig kun »Stadsretten« eller den saa kaldte Kong Hans's almindelige Byret, der fandtes i en stor Mængde Haandskrifter og derfor var almindelig benyttet. Derimod henvise de ikke til Valdemars sællandske Lov, om der end i den endelige Lovbog findes Artikler, som synes tagne herfra. Fra de nævnte Love, der dannede Udgangspunkterne for Lovarbejdet, vil ogsaa Hovedmassen af Kildehenvisningerne vise sig tagen. Udarbejdelsen af Bogen om Gejstligheden faldt udenfor de nævnte Forfatteres Plan; den blev udarbejdet af de kirkelige Myndigheder selv, og til den blev indsamlet Materiale fra Gejstligheden i Danmarks forskellige Stifter, og det vil deraf, at der til 2. Bog er benyttet forskellige den Gang utrykte kgl. Missiver, ses, at man omhyggelig har undersøgt i det mindste nogle af Bispearkivernes Indhold. Jeg har derfor ansét det for sandsynligt, at man ved den Lejlighed har gennemset Samlingerne af Synodalakter og de tidligere Forslag til Tillæg til Kirkeordinansen, særlig da de kgl. Missiver af 1661 15. Juli havde paalagt Gejstligheden stiftsvis at indsende Ændringsforslag til Kirkeordinansen af 1539, Ribe Artiklerne og 1. Bog af Reces 1643; derfor er der ogsaa meddelt nogle Henvisninger til disse Dokumenter. Om Hen-

visningerne til Forordninger fra Frederik III.s og Kristian V.s Tid maa følgende Bemærkninger tilføjes: Vindings 2. Udkast eller »Det første Projekt« blev ikke undergivet de bekendte Revisioner netop i den Kongen i 1669 forelagte Skikkelse. Lovbogsarbejdet kom i Anledning af Kongeskiftet 1670 til at hvile et Par Aar, indtil den første Revisionskommission udnævntes 1672. Den mellemliggende Tid benyttede Vinding til fremdeles at arbejde paa sit Udkast, blandt andet ved at indarbejde de i Mellemtiden udkommende Love. Kun i denne gennemsete Skikkelse er Udkastet af 1669 blevet bevaret til Nutiden, og kun i den blev det forelagt Revisionen af 1672. Naar der derfor i Udkastet findes Artikler, som ere enslydende med §§ af Love fra 1670-72, er Aarsagen altsaa ikke den, at Udkastet er Kilde til disse Love, men at disse bleve indsatte i det reviderede Udkast af 1669 og saaledes Kilder til dette[1]*. For at anskueliggøre dette og betone, at Bestemmelser i Danske Lov, som ere tagne fra Love udstedte i 1670-72, meget vel kunne findes i »Det første Projekt«, er dette Forhold antydet i Kildehenvisningerne ved et efter Citatet i Parentes sat: »F. P.« Anderledes er Forholdet mellem Danske Lov og Frdg. 1682 28. Jan. Denne Forordnings § 12 findes allerede i »Det første Projekt« og ligeledes i »Det sidste Projekt« paa et Par Indskud nær, som dog findes tilskrevet i dette sidste. Vindings og 2. Revisionskommissions Projekter ere altsaa Kilden til denne §, medens man til Gengæld kan betragte Indskuddene i denne som Kilde til Danske Lovs 3. 13. 9. Derimod findes Forordningens §§ 1, 3, 4, 13, der svare til danske*

---

[1] »*Forarbejderne til Danske Lov*« *I, 371 f. jfr. Aubert a. St. S. 319 f.*

Lovs 5. 3. 19, 21; 5. 10. 48; 3. 13. 10, ikke i de nævnte Projekter, se i øvrigt ovfr. S. V.

Ved Udarbejdelsen af »Det første Projekt« i Henhold til kgl. Missive 1669 11. Marts og den Missivet ledsagende Disposition til en Lovbog[1] *blev Vinding i Henseende til Programmet adskillig friere stillet, end han var det efter Missivet af 1667, og vi se da ogsaa af den ovfr. S. XVI anførte Opgivelse, som Haandskrifterne selv have til Overskrift, at han foruden Lovene nu havde benyttet Domme, Konferenser og Landets Sædvane. — Henvisninger til disse Kilder forefalde fremdeles kun sparsomt i denne Udgave, om end noget rigeligere end i Udgaven af 1891*[2]*. Af Domme fra de sidste Par Menneskealdre før Danske Lov ere kun meget faa fremdragne, og selv fra det 16. Aarh., som Rosenvinges Udvalg af gamle danske Domme omfatter, maa endnu meget kunne oplyses. Ved »Konferenser« maa der sigtes til de tidligere Forhandlinger i Lovkommissionerne og disses Betænkninger over forskellige Lovrevisionen vedkommende Spørgsmaal. Man maa antage, at Vinding har haft de tidligere Lovkommissioners Akter udlaante til Afbenyttelse. Det vilde imidlertid blive meget omstændeligt, om man vilde forsøge paa i en Udgave af Lovbogen i hvert enkelt Tilfælde at eftervise den Indflydelse, som »Konferenser« maatte have øvet paa Affattelsen af de forskellige Artikler. En saadan Eftervisning kan nu ogsaa uden Skade udelades efter at Forarbejderne til Lovbogen foreligge i den ovenfor S. X omtalte Udgave, som er forsynet med et Register over,*

---

[1] *»Forarbejderne til Danske Lov« I, 365-68.*

[2] *Professor P. Johs. Jørgensen skylder jeg Tak for Henvisninger til forskellige Domme, særlig ved Artikler i 6. Bog.*

hvor der i Værket findes Bidrag til Oplysning om de enkelte Artiklers Affattelse. Ved at benytte dette Register vil man let kunne finde de »Konferenser«, som have ydet Bidrag til den paagældende Artikels Redaktion. Imidlertid er der dog blevet henvist til Erklæringen fra Ribe Stifts Gejstlighed, indsendt i Henhold til kgl. Missiver 1661 15. Juli med Ændringsforslag til Kirkeordinansen af 1539, Ribe Artiklerne og 1. Bog af Reces 1643[1].

Men den Bemyndigelse, som Vinding fik ved det kgl. Missive 1669 med Hensyn til den projekterede Lovbog, gik endnu videre. Han fik Ret til at »indføre, hvis til Lovens Forbedring eller og til Forøgelse udi adskillige Tilfælde kunde tjene«, og der er nogen Sandsynlighed for, at han har benyttet denne Ret til at gøre Retskilder, der ellers laa udenfor Kredsen af dem, som han skulde bearbejde, frugtbringende for Lovbogen. I at fremdrage saadanne formentlige Kilder for Lovbogen, er det selvfølgelig nødvendigt at gaa frem med en vis Varsomhed[2], *men jeg har dog ment under Hensyn til den nævnte Omstændighed at kunne medtage Henvis-*

---

[1] *A. St. I, 11-39.*

[2] *»Freilich ist dabei (ɔ: ved Eftervisning af Kilderne til den Hamborgske Stadsret 1605) mit Behutsamkeit zu verfahren, indem das Vorkommen der nämlichen oder ähnlichen Bestimmung in einer älteren Rechtssammlung noch keineswegs ohne Weiteres den Schluss rechtfertigt, dass die letztere den Redactoren des Stadtrechts bekannt gewesen und von ihnen excerpirt sei, falls nicht die innere Wahrscheinlichkeit oder augenscheinliche Uebereinstimmung des Ausdrucks hinzukommt«, hedder det med Rette S. XXXVIII i Indledningen til: »Der Stadt Hamburg Gerichts-Ordnung und Statuta«, Hamb. 1842.*

ninger til den gamle Riberret, Københavns Byret 1443 og til Kristiern II.s Love i Tilfælde, i hvilke der synes at være noget Slægtskab mellem disse Tekster og Teksten i Danske Lov. Vel kan man ikke antage, at Fremdragelsen af disse Tekster skyldes Vindings egne Studier, men det vides, at hans daværende Kollega som Professor ved Universitetet Peder Resen, der senere kom til at deltage i Lovrevisionskommissionernes Arbejde, interesserede sig for Studiet af den ældre danske Ret og i sine Udgaver af ældre Retskilder netop optog Riberretten og Kristiern II.s Love. Gennem ham kan Vinding have faaet Kundskab om disse Love. Paa samme Maade er der blevet henvist til en Del Steder af den romerske og kanoniske Ret, uden at jeg dog har ment at kunne gaa saa vidt som enkelte nedenfor nævnte Forfattere, og skønt det af og til kan være tvivlsomt, om den romerretlige Sætning er blevet optaget i Lovbogen direkte eller ad Omvej paa 2. eller 3. Haand.

Noget anderledes er Forholdet mellem fremmed Ret og Danske Lovs fjerde Bog (Søretten). Endnu i »Det første Projekt« var Søretten kun en Afskrift af Frederik II.s Søret af 1561, og i »Det sidste Projekt« fattes den helt. Den fik heller ikke sin endelige Skikkelse af R. Vinding, men udarbejdedes af Generalprokurør Dr. jur. P. Scavenius, som særlig byggede den efter Systemet i den svenske Søret af 1667, til hvis Balkers Overskrifter Kapiteloverskrifterne i Danske Lovs 4. Bog svare, saaledes som det vil ses af følgende Sammenstilling:

SSøret 1667 I: Skepmanna-balk = *DLov 1. Kap.:* Om Skipperis, Styremænds og alle andre Skibs-Betien-

ters Antagelse, Løn og Forhold.

SSøret 1667 II: Skepslego-balk = *DLov 2. Kap.:* Om Fragt, Tilsyn og Regnskab.

SSøret 1667 V: Sjøskade-balk = *DLov 3. Kap.:* Om ulykkelige Hendelser, Averie og Lodsmænd, *og 4. Kap.:* Om Skibbrud og Vrag.[1]

SSøret 1667 IV: Bodmeri-balk = *DLov 5. Kap.:* Om Bodmerie og Biilbreve.

SSøret 1667 VI: Forsäkrings-balk = *DLov 6. Kap.:* Om Asseurance.

SSøret 1667 VII: Ammiralskaps-balk = *DLov 7. Kap.:* Om Admiralskab.

SSøret 1667 VIII: Skepmala-balk = *DLov 8. Kap.:* Om Søerettens Sagers Udførelse.

Men desuden er, hvorpaa først Pardessus har gjort opmærksom i sin ovfr. nævnte Udgave af Danske Lovs 4. Bog, medens dette Forhold er aldeles ukendt for Brorson, en stor Del Bestemmelser i denne Bog hentede fra Kapitlerne i denne svenske Søret. Gennem denne er Danske Lov beslægtet med forskellige af de Amsterdamske Ordonanser fra Slutningen af 16. Aarh. og Begyndelsen af 17. Aarh. (hos Pardessus i 4. Bd.), men da disse næppe ere direkte Kilder, er der ikke henvist til dem. Endvidere er vist benyttet Hanserecessen af 1614[2]*, se særlig Reces 1614 6,2 jfr.*

---

[1] *Denne Deling er maaske foranlediget af Hamborgs Stadsret 1605, som ellers synes benyttet, se nedfr., og hvis 16. og 17. Kap. i 2. Afsnit netop hedde:* Von Werfung und geworffenem Gute, *og:* Von Schiffbruche und schiffbrüchigen Gütern.

[2] *Denne Lov er af Pardessus kun angivet som Kilde til en enkelt Artikel.*

DLov 4. 5. 1, dog ikke til de Artikler i Danske Lov, som nøjest stemme med denne Reces, nemlig 4. 3. 3.-6 og 8., der svare til Recessens 10. 1.-4. Denne sidste har nemlig til disse Artikler, hvad der er undgaaet Pardessus's Opmærksomhed ved Udgaven af Recessen i hans Værks 2. Bd., ligesom Danske Lov til de tilsvarende, benyttet Frederik II.s Søret 1561 §§ 55-58 som Kilde. Ved en enkelt Artikel i Danske Lov (4. 2. 19) henviser Pardessus til den franske Ordonans af August 1681 2. 1. 10 som Kilde. Berøringen mellem disse Artikler ligger imidlertid alene i, at en Journals Førelse foreskrives i dem begge. Langt snarere er der Grund til at tænke paa Slægtskab mellem DLovs 4. 2. 4, 4. 3. 10, 11 og 12 og Ordonansens 3. 3 og 3. 8. Aubert mener rigtignok[1]*, at denne Ordonans er »blevet for sént bekendt i Danmark, til at kunne have haft Indflydelse paa Lovbogen, hvis Trykning paabegyndtes i Januar 1682«, dog finder han det muligt, at den kan være brugt til Forandringer under Trykningen. Formodningen om, at man begyndte Lovbogens Trykning i Januar 1682 støtter sig dog kun til, at en Redaktion af Lovbogen blev approberet til Trykning ved den ovfr. S. IV anførte kgl. Resol. 1682 3. Jan., og det ovfr. S. V-VI oplyste viser, at man i Begyndelsen af 1683 i hvert Fald endnu havde en Del af Trykningen tilbage; man kan dog for saa vidt give Aubert Ret som Udstedelsen af Ordonansen saa kort før den endelige Redaktion af Danske Lov sikkert er Aarsagen til, at den ikke er blevet benyttet i større Omfang end sket er.*

---

[1] *A. St. S. 168.*

Blandt fremmede Love nævner Aubert[1] *som Kilde til nogle Artikler i Danske Lov den Hamborgske reviderede Stadsret af 1605*[2] *nemlig:*

Danske Lov	*1. 23. 15,*	*se*	*Hamborgs Stadsret*	*2. 6. 15-17.*
—	— *5. 14. 4,* -	—	—	*1. 21. 2-3.*
—	— *5. 14. 6*[3]*,* -	—	—	*1,23.*
—	— *5. 14. 29 i Sl.,*	—	—	*1. 14. 4 jfr. 1. 17. 10.*
—	— *5. 14. 37 i Sl.*[3]*,*	—	—	*2. 5. 5.*
—	— *5. 14. 38*[3]*,* -	—	—	*2. 5. 11.*

En fuldstændig Sammenligning mellem denne Stadsret og Danske Lov viser dog, at Stadsretten ganske sikkert er benyttet til Danske Lov, i hvert Tilfælde til Udarbejdelsen af dens 4. Bog om Søretten, i langt større Omfang end af Aubert antaget. Det maa dog ikke overses, at Slægtskabet mellem Stadsrettens søretlige Bestemmelser og 4. Bog kan skrive sig fra Slægtskab mellem deres Kilder, for 4. Bogs Vedkommende særlig Søretten af 1561, for Hamborgs Sørets Vedkommende ældre Hanseatisk Ret, saaledes som denne Sammenstilling viser:

---

[1] *A. St. S. 164, 169-73.*

[2] *Aubert a. St. citerer Aarstallet for den oprindelige Affattelse (1603) jfr. den ovfr. S. XX nævnte Udgave S. XVIII.*

[3] *Findes dog allerede i »Det første Projekt« til Danske Lov.*

Danske Lov:		*Hamborgs Stadsret:*
4. 1. 2	*(Søret 1561) jfr.*	*2. 14. 19*[1]*.*
4. 1. 4	*(—)*	*- 2. 14. 20*[1]*.*
4. 1. 22	*(—)*	*- 2. 14. 16. (Stadsret 1497 G. 19)*
4. 1. 31	*(—)*	*- 2. 14. 30 (Hanseatisk Søret 1591 § 46).*
4. 2. 10	*(—)*	*- 2. 14. 34*[1]*.*
4. 2. 17	*(—)*	*- 2. 14. 35*[1]*.*
4. 3. 3	*(—)*	*- 2. 17. 6. (Stadsret 1497 P. 47)*
4. 3. 10 i Beg.	*(—)*	*- 2. 16. 1. (— — P. 31)*
4. 3. 20	*(—)*	*- 2. 16. 9. (— — P. 40)*
4. 1. 1	*(—)*	*- 2. 17. 1. (— — P. 42)*
4. 5. 5	*(—)*	*- 2. 18. 3*[1]*.*
4. 3. 19.	*(SSøret 1667)*	*- 2. 19. 1. (— — P. 50)*

Men ved Siden heraf forekomme adskillige Lovsteder, som vise en ordret Overensstemmelse:

Danske Lov	*4. 2. 4*	*og Hamborgs Stadsret*		*2. 15. 5.*
—	*— 4. 3. 7*	*-*	*— —*	*2. 14. 2.*
—	*— 4. 3. 13*	*-*	*— —*	*2. 16. 4.*
—	*— 4. 4. 6*	*-*	*— —*	*2. 17. 2.*
—	*— 4. 4. 7*	*-*	*— —*	*2. 17. 3.*
—	*— 4. 5. 1 i Sl.*	*-*	*— —*	*2. 18. 7.*
—	*— 4. 5. 2 i Midten*		*— —*	*2. 18. 1.*
—	*— 4. 5. 5*	*-*	*— —*	*2. 18. 3.*
—	*— 4. 5. 9 i Sl.*	*-*	*— —*	*2. 5. 7-9.*

[1] *Hertil angives ingen Kilder i den ovfr. S. XX citerede Udgave af den hamborgske Stadsret.*

Endnu kan sammenlignes:

DLov 4. 7. 2 i Sl. og Hamborgs Stadsret 2. 14. 43.
— 4. 5. 4[1] *- — Reces 1618*[2]*.*

Foruden i 4. Bog og i de ovenfor nævnte af Aubert anførte Steder, kan der tænkes Tilknytningspunkter mellem:

DLovs 1. 9. 10 i Midten[3]*(FP) og Hamb.s Stadsret 1. 7. 6.*
— 1. 13. 17 (FP) - — — 1.28.7.
— 1. 23. 14 i Beg. - — — 2. 6. 8.
— 1. 23. 14 i Midten - — — 2. 6. 9.
— 1. 23. 14 i Sl. - — — 2.6.11.
— 5. 3. 28 i Sl. (FP)
— 5. 3. 29 i Midten (FP) - — — *2. 5. 1.*
— 5. 3. 30 (FP)
— 6. 13. 23 (FP) - — — 4. 31.

Muligvis beror ogsaa her Slægtskabet paa fælles Kilder saaledes som ved DLov 1. 3. 16 (FP) og Hamborgs Stadsret 1. 28. 5. paa fælles Benyttelse af Fragm. 4 Dig. 22. 5, men det bliver da vanskeligt at tænke sig hvilke, da Kilderne til de paagældende Steder af den Hamborgske Stadsret opgives at være den Nürnbergske Reformation af 1564, de saksiske Konstitutioner og forskellige ældre hamborgske og lybske Retskilder, der næppe lige saa lidt som den Hamborgske Stadsret selv kunne være benyttede i hvert Tilfælde ikke til Udarbejdelsen af »Det første Projekt« til DLov, hvori

[1] *Bestemmelsen her blev indsat i Kommissionsmødet 1681 28. Febr. i Henhold til engelsk og hollandsk Praksis, medens hamborgsk eller hanseatisk Ret ikke paaberaabes, »Forarbejderne til Danske Lov« II, 503.*

[2] *Findes i Udgaven 1842 af Hamborgs Stadsret. S. 401 føjet til 2. 18. 2, som Recessen ændrer.*

[3] *Udsugning med ubillig Løn, jfr. dog Reces 1643 2. 6. 16. 4.*

de fleste af de citerede Artikler eller Stykker af Artikler allerede findes. Dog ligger det med Hensyn til 1. 23. 14, hvis oprindelige Affattelse i »Det sidste Projekt« blev undergivet forskellige Omformninger, nærmest at tænke paa en direkte Efterligning af den Hamborgske Stadsret.

Til Slutning skal nævnes, at der ved en enkelt Artikel i Mangel af bedre er henvist til Karl V.s peinliche Gerichtsordnung (Carolina) i Henhold til ældre Forfatteres Formodninger, om end Benyttelsen af denne Kilde synes mig tvivlsom.

Paa Grund af den ringe Plads, som paa de enkelte Sider kunde indrømmes Noterne med Kildehenvisninger, blev der ikke Lejlighed til i dem at komme ind paa Polemik imod mine Forgængeres Kildeangivelser eller til at anføre disses fra mine afvigende Angivelser. Men der er heller ikke Anledning til her i større Omfang at komme ind paa noget saadant. De enkelte anførte Kildehenvisninger ville, hvor Forholdet er aldeles klart og de ældre Angivelser aldeles øjensynlig urigtige, tale for sig selv, og det kan derfor kun være nødvendigt at omtale mine Forgængeres Meninger i de følgende forholdsvis faa tvivlsomme Tilfælde. Hvor der hverken ved Aftrykket af selve Teksten eller nedenfor omtales nogen Kildehenvisning, udtale mine Forgængere enstemmig, at den paagældende Artikel er aldeles ny, eller ogsaa forbigaa de helt Kildespørgsmaalet, og det har heller ikke været mig muligt at til Veje bringe nogen Berigtigelse hertil, men paa den anden Side vil der meget ofte findes Kildehenvisninger ved Aftrykket af Teksten i Tilfælde, hvor saadanne savnes hos mine Forgængere. I den følgende Oversigt betegner A.: Aubert, B.: Brorson, og T.: Trojl, i de af dem forfattede ovfr. S. XIV anførte Værker.

1. Bog.

1. 1. B.: KLov 1665 § 26.
2. 3. Codex Fred.: Adelens Privil. 1661 24. Juni.
2. 11. B.: a. St. § 17.
2. 15. T.: Reces 1643 1. 1. 27.
2. 16. T.: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXVIII.
2. 18. B.: ny; T.: jfr. JLov 1,50, Reces 1558 § 27.
2. 19. B.: Birkeret 1623 §§ 13, 20; Stein[1] S. 108: Fragm. 19 Dig. 5. 1 jfr. dog A.S. 162.
2. 20. T. og B. sige, at nogle angive JLov 1,50 og 3,42 samt Birkeret 1623 § 11 som Kilde. T. og A. S. 124: ny; B.: ældre og yngre Grundsætninger.
3. 15. T.: jfr. Reces 1643 2. 6. 11.
4. 3. B.: Kristiern II.s Landret § 51. Codex Fred.: ES Lov 2,50.
4. 22. B. og T.: Frdg. 1649 9. Septbr.
4. 30. Stein[1] S. 109: Nov. 53.
4; A. S. 163: Kristiern II.s Landret § 54.
4. 31. B. og T. nævne ingen Kilde; A. S. 132: Lovgivningen fra 16. og 17. Aarh.
4. 34. B. og A. S. 124: ny; T: jfr. Reces 1643 2. 2. 5 og 2. 15. 11.
5. 20. Codex Fred.: Rigens RD 1621 § 2.
6. 22. Codex Fred. nævner: Frdg. 1662 og 1655.
9. 5. B.: ny; T. nævner »en jysk Landstingsdom« som Anledning.
9. 9. B.: Kristiern II.s Byret § 10; T.: ny.
9. 18 er tilskrevet i SP; B. anser den for foranlediget af Reces 1643 2. 6. 22, der af T. ligefrem anføres som Kilde.
13. 4. B. og T. nævne ogsaa NLov 3,9.
13. 16. B.: jfr. Kristiern II.s Landret § 67, Byret] §§ 24-25.
13. 18. B.: jfr. NLov 4,21.
13. 27. B. og T.: ny; A. S. 163: Romerret.
19. 1. A. S. 124: til Dels ny; B. nævner en Del ældre Kilder, hvis Grundsætning skal være benyttet, men Codex Fred. angiver kun de ndfr. S. 132 nævnte Kildesteder.
22. 2. B. bestrider, at Frdg. 1651 5. Juli er Kilden, hvilket derimod antages af A. S. 132.
23. 15. A.S. 164: jfr. Hamborgs Stadsret 1605 2. 6. 15—17.
24. 1. B.: Reces 1615 § 18.
24. 26. B. nævner ingen bestemt Kilde, men citerer end videre: Reces 1643 2. 15. 7, Rigens RD 1621 §§ 4, 40, 56, 57; JLov 2,68.
24. 32. B. og A. S. 114: ny, dog henviser B. til: JLov 2,102 og Rigens RD 1621 § 50.

---

[1] *Geschichte des dänischen Civilprocesses. 1841.*

24. 33. B. henviser desuden til: Københavns Byret 1443 4,3 og Reces 1547 § 38, A. S. 132 til: Lovgivningen fra 16. og 17. Aarh.

24. 35. B. og A. S. 130: jfr. NLov 1,4; A. S. 124: ny(?).

24. 36. Se Rosenvinges Anmærkninger til Udgaven af Rigens Ret §§ 16 og 17. B. nævner ogsaa : Reces 1643 2. 15. 6.

24. 41. B.: jfr. Frdg. 1663 13. Juni.

24. 42. B.: jfr. Reces 1643 2. 15. 6 og 7.

25. 23. B. citerer Frdg. 1631 29. Juli (?).

2. Bog.

3. 4. B.: jfr. Frdg. 1620 23. Marts.

5. 4. Kilde maaske: Frdg. 1683 13. Marts 3. Kap. § 3.

5. 5. Findes allerede i »sidste Projekt« jfr. »Forarbejderne til Danske Lov« II, 325 og 562 og Frdg. 1683 13. Marts 3. Kap. § 5.

5. 6. Scheel: Privatrettens alm. Del 1,48: Frdg. 1683 13. Marts 3. Kap. § 1.

5. 7. B. nævner urigtig: Frdg. 1646 23. Maj.

5. 18. B.: Kirkeordinans 1539 Bl. XXXIX-XL.

5. 20. B.: jfr. Sk. Kirkeret.

5. 22. Herom citeres i Kirkehist. Saml. III 2,107: Kong. Mandat 1618, *men dette har ikke været til at finde.*

11. 16 i Sl. Kilde er: Gejstlighedens Privil. 1670 15. Decbr. § 3.

12. 4. B.: Reskr. 1662 24. Oktbr. (Rothe: Reskripter 2,249).

12. 5. B.: Gejstlighedens Privileg. 1670 15. Decbr.

12. 6. B.: a. St. § 5.

20. 3. B.: Frdg. 1629 7. Marts 2. 5.

22. 30. B. bestrider Hedegaards Mening, at Reces 1643 1. 4. 39 er Kilden.

22. 60-1. B. nævner Reces 1643 1. 4. 24.

3. Bog.

6. 2-3. B.: Reces 1643 2. 3. 3.

11. 6. B.: Frdg. 1646 16. Maj og Frdg. 1648 24. Decbr. om Skydsfærd i Norge.

13. 5. B. bestrider, at Reces 1558 § 41 eller Frdg. 1682 28. Jan. § 17 er Kilden.

13. 44-45. B.: ESLov 2,71; 72.

16. 8. B., A. S. 125, Larsen: Saml. Skr. I 1,398-99: ny Bestemmelse.

17. 41. B.: Københavns Byret 1443 5. Kap.

4. Bog.

1. 9 sidste Sætning. Pardessus: »Ces derniers mots sont une addition, faite au droit établi par le code de 1561«.

2. 8. B.: NLov 7,24, hvortil Søret 1561 § 41 ogsaa er blevet benyttet.

2. 10. B. nævner ogsaa: Søret 1561 § 53.
2. 11. i Sl. Pardessus: Visby Søret § 48 (46).
2. 20. B. og A. S. 125: den største Del ny: Pardessus: Søret 1561 § 72.
3. 5. B.: NLov.
3. 7. Pardessus: SSøret 1567 5. 8 § 4.
3. 10. Pardessus henviser ikke til Søret 1561 § 51, men til SSøret 1667 5. 10 § 2.
3. 12. B. og A. S. 125: ny; Pardessus: SSøret 1667 5. 10 og 11.
3. 24 i Sl. B.: Søret 1561 § 5.
5. Kap. A. S. 167 formener, at den hollandske og engelske Søret har haft Indflydelse paa dette Kapitel, men herfor paaberaabes kun, at 4. 5. 4 i Revisionskommissionens Møde 1681 28. Febr. affattedes efter »Praksis i England og Holland«, hvortil kunde være føjet: Hamborg, se ovfr. S. XXIII.
5. 8. Pardessus henviser til SSøret 1667 4. 8 § 3, som dog ikke eksisterer.
6. 11. Pardessus henviser desuden til SSøret 1667 6,9.
7. 1. Pardessus: Jónsbogen §20.
7. 5 B. og A.: Kong Magnus norske Landslov formannalog Kap. 19; Pardessus: Jónsbogens § 20.
7. 6. Pardessus: tillige ældre Hanserecesser.

5. Bog.

1. 9-10. A. S. 131: Tors Artikler.
2-19. Schlegel: Juridisk Encyklopædi, S. 289: fra Romerretten.
2. 34. A. S. 131: danske Love fra Middelalderen.
2. 59. A. S. 131: ligeledes.
2. 74. A. S. 131: NLov 4,9.
2. 75. A. S. 131: Danske Love fra Middelalderen.
3. 29. B.: ny; A. S. 125: til Dels ny.
3. 31. A. S. 130: ogsaa NLov 7,13.
3. 32. Om forskellige hertil som oftest citerede Domme i Udvalg 3. og 4. Bd. se Torp: Besiddelsen og dens Betydning i retlig Henseende S. 137 f.
6. 6. A. S. 133: Rigens RD. 1621.
7. 4. jfr. ogsaa Retsbrug (Udvalg 4,219). — A. S. 170: oprindelig romersk, Fragm. 13 § 2 Dig. 20. 1; Hagerup: Den norske Panteret, S.363: jfr. Fragm. 40 § 2 Dig. 13. 7.
7. 8 f. Aubert: Kontraktspantets historiske Udvikling. Kristia. 1872 S. 42: jfr. Codex 8. 34.
7. 14. Ørsted: Haandbog o. den d. o. n. Lovkyndighed 6,194 og Schweigaard: Den norske Proces 2,498: romersk. Aubert: Kontraktspant, S. 43 og Hagerup: Den norske Panteret S. 378: oprindelig romersk.

8. 12. Schiørring i Tidsskr. f. Retsvæsen 4,340: stemmer med Romerretten.
14. 6. A. S. 171: jfr. Lex 14 § 1 Codex 4. 31.
14. 37. Rosenvinge: Retshistorie § 207 og B.: Frdg. 1661 12. Febr.; B.: Frdg. 1661 31. Marts.
14. 50. B.: Reces 1643 2. 15. 8 og 3. 14.
14. 51. B.: Reces 1643 2. 15. 8.
14. 55. Schlegel: Juridisk Encyklopædi, S. 289: romersk; der sigtes maaske til: Lex 1 Codex 3. 43.

6. Bog.

2. 3. B.: Reces 1643 1. 1. 31.
6. 7. A. S. 126: til Dels ny.
6. 21. A. S. 175: jfr. NLov 3. 2, Carolina § 135, Frostetingslov 2,15 og Jóns Kristenret § 16.
8. A. S. 175 og Schlegel: Juridisk Encyklopædi S. 471: Ludvig XIV.s Edikt mod Dueller.
10. 6. A. S. 130: NLov 6. 33.
16. 4. A. S. 176: Carolina §§ 172-74.
17. 36 Schlegel: Juridisk Encyklopædi S. 434: Carolina § 160, hvad A. S. 176 dog ikke finder afgjort.
22. A. S. 176: jfr. Carolina § 122.

Med denne Opregning skal ikke være sagt, at der ikke ogsaa ved andre Steder vil kunne være Tvivl om, hvorvidt mine Forgængere eller jeg har det rigtige. Det kan ikke undgaas under de atter og atter gentagne Tekstjævnførelser, hvorom der her har været Tale, at Øjet maa sløves og Opmærksomheden slappes, og naar jeg betænker, hvorofte mine Forgængere af en øjeblikkelig Distraktion ere blevne forledte til f. Eks. at anføre en Artikel i Lovbogen som en helt ny Bestemmelse, skønt den er skrevet ud af en Kilde, som de atter og atter have gennemlæst, tør jeg ikke vente, at jeg, selv i denne 2. Udgave af Kildehenvisningerne og efter at der ved Udgaven af Forarbejderne til Lovbogen har været Anledning til at revidere alle Henvisningerne, overalt har haft bedre Held. Det maa da haabes, at et kommende nyt Oplag af Lovbogen maa bringe Kildehenvisningerne

med større Fuldstændighed end jeg hidtil har kunnet levere dem.

Paa det juridiske Fakultets Vegne er Tilsynet med denne Udgaves Besørgelse blevet ført af Professor, Dr. jur. Jul. Lassen, der har læst en Korrektur til Teksten og meddelt nye Oplysninger om dennes Forhold til Romerretten.

Forarbejderne til denne Udgave afgives til Rigsarkivet, hvor de ville kunne benyttes til en fremtidig Udgave.

1910 i December.

V. A. Secher.

FORORD.

Tilsynet med nærværende Udgave, som er et uforandret Optryk af Udgaven af 1911, er paa Justitsministeriets Vegne ført af undertegnede Dr. jur. O. A. Borum, der har læst en Korrektur til Teksten og efter Anvisning af Professor Poul Johs. Jørgensen tilføjet et Par supplerende Kildehenvisninger til Lovens 1. 1. 1.

December 1929.

O. A. Borum.

Anvendte Forkortelser.

A. Berntsen ɔ: *denne Forfatters: »Danmarks og Norges frugtbare Herlighed«.*
ABog ɔ: *Arvebog.*
Birke R. ɔ: *Birkeret.*
Bl. ɔ: *Blad.*
Borgerstds. Privil. ɔ: *Borgerstandens eller Kjøbstædernes Privilegier.*
c. ɔ: *causa.*
Carolina ɔ: *Kejser Karl V.s »peinliche Gerichtsordnung«.*
Cod. ɔ: *Codex.*
Digest. eller Dig. c: Digestæ.
Edvardsen ɔ: *denne Forfatters: Underretning om Skelskør.*
ESLov ɔ: *Eriks Sællandske Lov.*
FOrdon. ɔ: } *Fransk*
FOrd. ɔ: } *Ordonans.*
FP ɔ: *det »Første Projekt« til Danske Lov.*
Fragm. ɔ: *Fragmentum.*
Frdg. ɔ: *Forordning.*
Friher. Privil. ɔ: *Friherrernes Privilegier.*
Gl. Love ɔ: *Samling af gamle danske Love udg. af Kolderup-Rosenvinge.*
Grev. Privil. ɔ: *Grevernes Privilegier.*
Haandf. ɔ: *Haandfæstning.*
HReces ɔ: *Hansereces.*
Inst. ɔ: *Institutiones.*
Instr. ɔ: *Instruks.*
i Sl. eller i. f. ɔ: *i Slutningen.*
JLov ɔ: *Jyske Lov.*
jfr. og jfrt. ɔ: *jævnfør og jævnført.*
Kirkeord. ɔ: *Kirkeordinans.*
KLov ɔ: *Kongelov.*
KRR ɔ: *Kongens og Rigens Raads.*
L. ɔ: *Lex.*
NLov ɔ: *Norske Lov 1604.*
Nov. ɔ: *Novellæ.*
Ordin. eller Ord. ɔ: *Ordinans.*
P i Variantnoterne ɔ: *»det sidste Projekt« til Danske Lov.*
pr. eller Princip. eller Princ. ɔ: *Principium.*
Priv. eller Privil. ɔ: *Privilegier.*
q. ɔ: *qvæstio.*
Rigens RD ɔ: *Rigens Ret og Dele.*
SP ɔ: *det »Sidste Projekt« til Danske Lov.*
Samling ɔ: *Samling af Kongens Rettertings Domme 1595-1614, udg. af V. A. Secher. 2. Bd.*

SLov ɔ: *Skaanske Lov.*
Sk. Kirkelov ɔ: *Skaanske Kirkelov.*
SSøret ɔ: *Svensk Søret.*
Stephanius ɔ: *N. Krag og S. Stephanius: Kristian den Tredies Historie, 3. Bd.*
Sæll. Kirkelov ɔ: *Sællandske Kirkelov.*
Udvalg ɔ: *Udvalg af gamle danske Domme, udg. af Kolderup Rosenvinge, 4 Bd.*
V i Variantnoterne: Vindings 2. Udkast (»det første Projekt«) til Danske Lov; i Kildehenvisningerne: Vindings Kildeangivelser i Codex Fredericius.
VSLov ɔ: *Valdemars Sællandske Lov.*
Weylles Glossar. ɔ: *Osterssøn Weylles: Glossarium juridicum Danico-Norvegicum. Kbh. 1652.*

Kong Christian Den Femtis Danske Lov.

Vi Christian den Femte af Guds 1
Naade, Konge til Danmark og
Norge, de Venders og Gothers, Hertug
udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dyt- 2
mersken, Greve udi Oldenborg og Del-
menhorst, Giøre hermed for alle vitter-
ligt, at saa som Guds Frygt og Ret-
færdighed[a] ere de tvende fornemste
Støtter og Hovetpillere, med hvilke Lan-
de og Riger udj deris bestandige Flor og
Velstand befæstis og opholdis, og derfor 3
ligesom Gud Allermægtigste til det før-
ste haver givet Os een stor Anledning
i disse Nordiske Lande, hvor hand saa
naadeligen haver ladet antænde sit
Ords og Euangelii klare Lys, som aa-
ben-

[a] Pietate et justitia *var Kong Kristian V.s Valgsprog, se ovfr. S. III.*

benbarligen over alt iblant os skinner og lyser til den sande og rette Religions Bestyrkelse, som bestaar i een fornuftig og retsindig GUDS FRYGT[a] og Dyrkelse: Saa er og til det andet, som er RET OG RETFÆRDIGHED[a] i Lande og Riger at stadfæste, højligen fornøden saadanne Love at beskikke og forordne, hvorved RETFÆRDIGHED[a] fra al Vold og Indpas maa vorde beskærmet; Ti[b] dersom et hvert Menniske var retsindigt og ville nøjis med det ham med Rette tilkom, og ikke søge sin Næstis Skade, men giøre hannem den samme Ret, hand ville sig selv skulle vederfaris, da giordis ingen Lov fornøden; Men derfor settis Loven, at de retvise og fredsommelige maa nyde deris Ret, og de Uretvise og Uretfærdige, som ikke ville giøre Ret efter det,

---

[a] *Se Anm. a ovfr. S. XXXV.*

[b] *Herfra og til:* ... at giøre Uret, *har Forordet til JLov til Kilde.*

det, som i Loven skrevet er, kand vorde ved den Straf, som i Loven sat er, formeente at giøre Uret. Dette 6
have voris Elskelige Forfædre, Højlovlige Konger i Danmark, meget vel og grundeligen overvejet og betænkt, som derfor, een efter anden, have til deris Undersaatters Tarv og Nytte sat Lov og Ret i Riget. Fremmede Scribentere[a] for nogle hundrede Aar siden give Konning Harald Gormsen, hvilken de 7
kalde den Store og Allerchristeligste, den Berømmelse, at foruden den synderlig Guds Frygt, som hos hannem fantis, haver hand og sat Love og Ret, ikke alleeniste for de Danske, men og for de Saxer paa begge Sider af Elben og de Friser, hvilke de samtlige med Iver have holdet over; Men eftersom Lovene i gamle Tider bestod meere i 8
Under-

[a] *Adam af Bremens Kirkehistorie 1. Bog: Adeldags Historie i Slutningen; Helmolds Slavekrønike 1. Bog 15. Kap.; Albert af Stades Krønike til Aar 974.*

Undersaatternis Ihukommelse, end i nogen skriftlig forfattet Lovbog, da have de Højstberømmelige Konger, Valdemar den Store og Valdemar Sejr, foruden Kirkeloven ladet forfatte for et hvert Land her i Riget een skreven Lovbog, hvorefter de skulle rettis og dømmis, anseende, at, som Riget tilforn somme Tider hafde været adskilt i adskillige Regæringer, og saa hver Part haft sine Love og Skik, de da skulle blive ved det, som de vare vaante[1] til. Deris Efterkommere have siden Tid efter anden forbedret Lovene med adskillige Retter, Recesser og Forordninger; Dog have de hid til dags ej været samlede udj een Bog, eller i nogen god Orden, ej heller hver Materie til sin beqvem Stæd henført, hvilket haver giort baade Dommerne og Parterne Besværlighed, at een hver Materie paa adskillige Stæder

[1] *Saal. KTU; A:* vante

der skulle søgis: Tilmed vare Undersaatterne, som hafde een Gud, een Tro, een Konge i et Rige[a], ligesom adskilte ved sær Lovbøger og Rettergang: Tidens Længde og Forandring haver end 11
ogsaa foraarsaget adskillig Forandring udj det, som i Begyndelsen vel nok kand have været beskikket.

Paa det derfor at Lovene efter Tidernis Tilstand og Omstændighed i adskillige Maader kunde forbedris, da haver Voris Elskelig kiere Her Fader, Sl: og Højærværdigst Ikukommelse, strax i Begyndelsen af den Kongelig Souveraine 12
Arve-Regæring, som ved Guds Forsyn af voris kiere og tro Undersaatter med een frj Villie og velberaad Hue Højstbemælte voris Elskelig kiere og nu Sl: Her Fader er bleven overdragen, og i saa Maader den gamle Arverettighed i voris

[a] *Til:* som hafde . . . Rige, *er Forordet til Hvitfelds Kristian I.s Historie Bl. b Kilde.*

voris Kongelig Huus og Familie igien
13 indført, allernaadigst anbefalet, at efter adskillige Udkastelser, som til een fuldkommen Lovbog vare giorte, een særdelis skulle samlis og forfattis af Loven, Recesserne, Ordinantzerne og de til den Tid udgangne Forordninger, saa vit med den Kongelig Souveraine Arve-Regæring og ellers Tidernis Tilstand kunde over eens komme og tienlig være at indfø-
14 ris til een Lighed udj Loven og Rettergangen udj samtlige Rigets underliggende Lande, saa vel som til Lovens Forbedring, hvis i de forrige Love og Forordninger ikke saa lige var i agt taget.[a] Dette Verk, som saaledis efter Kongelig Befalning var samlet og forfattet Aar 1669, Aaret før end Gud kaldede Højstbemælte Voris Sl: Her
15 Fader fra dette Jordiske til sit ævige Him-

[a] *Til:* skulle samlis . . . taget, *er til Dels kgl. Missive til Rasmus Vinding 1669 11. Marts om at udarbejde et fuldkomment Corpus juris Danici Kilde (Forarbejderne til Kong Kristian V.s Danske Lov I S. 364).*

Himmelske Rige og æris Krone, og Gud da, som er alle Kongers Konge, hafde sat Os paa den Kongelig Arve-Stoel og Throne, have Vi af Christelig og Kongelig Iver til Rets og Retfærdigheds Befordring, Fremgang og Bestyrkelse[1] iblant vore kiere Undersaatter her i Riget ved nogle af voris Raad og 16
Betiente med Flid ladet igiennemsee, og endelig selv givet voris Allernaadigste Slutning paa alt hvis som for billigt eller fornøden kand have været eragtet derudj enten at tilsette, forandre, eller fratage; Og er særdelis udelat, først[2] alt hvis som ikke kunde beqvemme sig med voris Kongelig Souveraine Arve-Regærings Ret; Dernæst er og udelat hvis som hidindtil er befundet at have 17
foraarsaget baade formedelst Meeneederj stor Guds Fortørnelse, saa vel som formedelst vitløftige og langvarige Processer

[1] *Saal. AK; UT:* Bestyrkelse,
[2] *Saal. AKN; TU:* først,

cesser stor Bekostning og Armod hos Undersaatterne, og dog hverken Sandhed ved de Midler, eller slig Lovens Maade, at være kommen for Lyset, langt mindre den Nødlidendis til sin
18 Ret. For det tredie er ogsaa af denne Lovbog udelat alt hvis Politien egentlig vedkommer, hvorom ingen saa stadige Love eller Anordninger kand giøris, som jo efter Tidernis Lejlighed een eller anden Forandring kunde behøve[a], hvorfor Vj slige foranderlige Love og Anordninger (som Ubrødeligen dog alligevel skal holdis, indtil anderledis
19 allernaadigst vorder anordnet) i een sær Bog, Politie-Ordning kaldet, ville lade forfatte, og ikke ville have dennem indførte eller beblandede med denne Lov, som i vort Rige Danmark udj stetzvarendis Brug herefter skal forblive. En-

[a] *Til:* alt hvis Politien ... kunde behøve, *er til Dels Forordet til Reces 1643 Kilde.*

Endelig eftersom Loven bør at være skikket efter hver Mands Tarv, lige billig og lige taalig for alle[a], saa at ingen ved Loven enten nyder nogen Fordeel, eller tager Skade frem for andre, saa er og udelat alt hvis i saa Maader nogen frem for andre sig enten til Fordeel eller Skade, hvad heller det maatte bestaa i blotte Ord, eller i Gierningen, selv kunde tilegne. Hvis ellers Privilegier og Friheder, som Loven, Recescerne og een Deel Forordninger tilforn ikkun tilegnede dennem, hvis Forfædre i Begyndelsen med deris Dyd og Tieniste for Riget og Fædernelandet deslige Privilegier hafde forhvervet, derom have Vj, for at opmuntre alle til Dyd, paa sine Tider og Stæder giort saadan allernaadigst Anordning, at forbemælte Privilegier og Friheder skal strek-

[a] *Til:* eftersom Loven . . . for alle, *er Forordet til JLov Kilden.*

22 strekke sig til alle vore kiere og tro Undersaatter i Almindelighed saaledis, at alle de, som formedelst deris Dyd og Dygtighed af Os til noget Embede, eller Forretning, hvoraf de selv kand have nogen ære og Berømmelse, vorde bestilte og antagne, alle foromrørte Privilegier, Friheder, ære og Værdigheder nyde; Og er saaledis dette vigtige Verk
23 ved Guds naadige Bistand og efter lang Ynske nu fuldfærdiget og kommet til den Ende, at det efter voris allernaadigste Befalning er vordet trykt, hvormed Vi alle forrige Love, Ordinantzer, Recesser og Forordninger, saa vit de her ikke findis indførte, ville gandske have ophævede, og ej i nogen Maade tillade, at, saa som de til ævig Tid bør
24 at være magtisløse og uden nogen Brug, de da efter denne Dag enten af Parterne i nogen Rettergang maa brugis, eller af Dommerne i forrefaldende Sa-

ger

ger anseeis; Ti byde Vi og alvorligen befale alle og een hver, i hvo de og ere, som bygge og boe udj vort Rige Danmark, eller derudj noget Gods eje, eller sig der opholde, at de rette sig 25
efter alt hvis her staar skrevet i denne Lovbog, saa fremt de ville undgaa den Straf, som i den sat er, og ikke have forbrut al Kongelig Hyldest og Naade. Særdelis strengeligen befalis Dommerne og alle, som dømme skulle, at de udj alle Sager, som dennem forrekomme, denne Lov som een Rette- 26
snor følge, og derefter retsindeligen kiende og Dom afsige uden nogen Anseelse til Vold, Magt, Højhed, Frændskab, Venskab, Had eller Avind, og hielpe hver Mand til Rette, den Ringe og Fattige saa vel som den Høje og Rige, Indlændiske og Udlændiske[a], og

med

[a] *Til:* Særdelis strengeligen . . . Udlændiske, *er til Dels Forordet af 1540 14. Avg. til den reviderede Udgave af JLov af 1590 Kilde.*

med deris Domme frelse alle dem, som med Vold tvingis, særdelis fattige Enker og faderløse Børn[a], paa det at Sandhed, Retfærdighed og Fred maa boe i Landet, og den retfærdige og højeste Dommeris Naade og Miskundhed maa styrkis og formeeris over voris Kongelige Arve-Huus, voris Arve-Riger og Undersaatter til bestandig Velstand med timelig og ævig Velsignelse. Givet paa vort Slot Kiøbenhavn den Femtende Aprilis[b] Aar efter Christi Fødsel Et Tusind Sex Hundrede Firesindstyve og Tre, Voris Regærings Fiortende.

Første

[a] *Til:* frelse . . . Børn, *er Forordet til JLov Kilde.*
[b] *Den 15. April var Kong Kristian V.s Fødselsdag.*

Første Bog,

Om Retten og Rettens Personer.

I. Capitel

Om den Lydighed mand Lovgiveren og Loven skyldig er.

1. Artikel.

Kongen er efter Konge - Loven, saa som Konge - Dømmets rette u-foranderlig Grundvolds Lov, Sine Rigers og Landes Danmarkis og Norgis Eenevolds Arve-Konge og Herre, og alleene haver høyeste Magt og Myndighed til at giøre Love og Forordninger efter sin gode Villie og Velbehag, at forklare, forandre, formeere, formindske, ja og slet at ophæve forrige af hannem selv eller hans For Fædre udgivne Love, saa og at undtage hvad og hvem hannem lyster ud af Lovens almindelige Befalning. Hand haver og eene Høyeste Magt og Myndighed at isette og afsette alle Betiente, Høye og Lave, være sig hvad Navn og Titel de have kunde, efter sin egen fri Villie og Tykke, saa at alle Embeder og Bestillinger, i hvad Myndighed de have, skal af Kongens Eenevolds Magt, saasom af een Kilde have sin første Oprindelse;

§ 1: KLov 1665 Indledning, §§ 2-4.

delse; Kongen haver og eene Høyeste Magt over ald Clericiet, fra den Høyeste til den Laveste, at beskikke og anordne ald Kirke og Gudstieniste, Moder, Sammenkomst og Forsamlinger om Religions-Sager efter Guds Ord og den Augsburgiske Confession, naar hand det raadeligt eragter, at byde og forbyde; Hand haver og eene Vaabens og Væbnings Magt, at føre Krig, slutte og ophæve Forbund med hvem, og naar hand det got befinder, Told og anden Contribution at paalegge; Korteligen at sige: Kongen eene haver Magt at bruge alle Jura Majestatis og Regalier, hvad Navn de og have kunde; hvorfor og alle Kongens Undersaatter, i hvad Stand og Høyhed de og ere, som boe, eller Stæd at boe paa Eye og have i hans hans Arve-Riger og Lande med alle deris Tyende, Folk og Tienere, skulle som ærlige Arve-Undersaatter holde og agte Kongen for det ypperste og Høyeste Hoved her paa Jorden over alle Menniskelige Love, og der ingen anden Hoved eller Dommere kiender over sig, enten i Geistlige eller Verdslige Sager uden Gud alleene, og derfor være Kongen, som giør dennem alle Fred, og ved sin Lov og Regimente Styrer og Verger Rigerne[1] og Landene, hørige, lydige, underdanige, hulde og troe, og søge og forfremme Kongens Gavn, Skade og Afbrek af yderste Formue afvende, og tiene hannem troligen med Liv og Gods, og med Eed være forbundne imod alle og een hver, hvem det være kunde, Indlændiske eller Udlændiske, som imod Kongens Eenevolds

[1] *Saal. AKNU; T:* Riger

§ 1: KLov 1665 §§ 6, 1, 5.

§ 1: KLov 1665 § 2; JLovs Forord; KLov 1665 Indledning.

volds Magt og Arve-Rettighed skulle vilde handle eller tale, Saadant at forsvare under Livs, Blods, Æris, og Godsis fortabelse, og at fra saadan deris Pligt og Skyldighed ingen Venskab eller Fiendskab, Frygt eller Fare, Had, Avind, eller nogen menniskelig List og Paafund i ringeste Maade[1] skal dennem afvende.

2.

Den Lov, som Kongen giver, maa ingen Mand aftage eller forandre.

3.

Ingen maa tage sig selv ret, men een hver skal tale og deele sig til Rette.

4.

Ingen skal Dømme imod den Lov, som Kongen giver, men efter efter den skal Landet Dømmis og Rettis.

5.

Kongens Undersaatter og alle de, som i Kongens Riger og Lande sig opholde, eller handle, skulle rette sig efter Kongens Lov, Befalninger og Forordninger; Og skulle Kongens Befalnings-Mænd og alle, som noget Embede af Kongen er betroet, efter deris Eeds og Embedis Pligt alvorligen holde der over, at Kongens Lov og hvis af Kongen budet er, bliver i alle maader med allerunderdanigste Lydighed efterkommet. Men hvis nogen herudi findis forsømmelig, saa fremt det bevisis, at det hannem videndis været haver, og hand ellers ingen lovlig undskyldning haver, da er det Kongens Fiskals Embede, baade den,[1] som sig

[1] *Saal. AKNU; T:* maader

§ 2: JLovs Forord.
§ 3: JLov 2, 73 jfr. Reces 1 1533.

[1] *Saal. AN; KTU:* den

§ 4: JLovs Forord.
§ 5: jfr. Frdg. 1679 12. Juni § 7.

sig forgrebet haver, saa og den, som sit Embedis Pligt at efterkomme forsømt haver, at søge og tiltale efter Loven, og over hannem hænde Dom paa hans Embede, og paa hans Gods og Penge efter hans Formue, og efter Sagens befundne[1] Beskaffenhed.

6.

Giver Kongen nogen Befalning ud til een eller anden, og hand den ikke med allerunderdanigste Lydighed efterkommer, saa fremt det staar i hans Magt (hvor om hand strax bør at giøre til Kongen sin allerunderdanigste Erklering) da skal hand derfor af Kongens Fiskal tiltalis, og om hand noget Embede, Geistlig eller Verdslig, haver, bør hand det efter dom at have forbrut, og hvis hand intet haver, da at straffis paa sin Formue efter Sagens Beskaffenhed.

II.

II. Cap:

Om Værneting.

1. Art:

Printzerne og Printzesserne af Blodet skulle for ingen Underdommere svare, men deris første og siste Dommere skal Kongen være, eller hvem hand særdelis dertil forordner.

2.

Kongernis naturlige Børn skulle ey søgis for andre Dommere, end for dem, som af Kongen dertil beskikkede vorde[1].

3.

Ingen skal dragis fra sit Værneting, undtagen i de Tilfælde, som her efter ommældis; Ey heller maa nogen

[1] *Saal. TU; AKN:* befunden

§ 6: Frdg. 1679 12. Juni § 8.

[1] *Saal. AKN; TU:* vorder

§ 1: KLov 1665 § 25.
§ 3: Reces 1558 § 8 jfr. Haandf. 1559 § 25, 1648 § 25. Adelens Priv. 1661 24. Juni § 17.

gen skyde sig fra sit Værneting, eller fra den Over Ret, som Værnetinget er under, førend Dom paa begge Stæder gangen er; Thi alle Sager, som bør at forfølgis til Værneting, de skulle først did stævnis, og Dom der tagis beskreven, og naar nogen ey vil nøyes med den Dom, da skal hand stævne Dommeren og de Vedkommende med samme Dom for den forordnede Overdommere, og der tage Dom i lige maade for sig beskreven.

4.

Alle og een hver, som ikke haver noget Embede, der henhører til noget sær Retterting, skulle svare til det Herrets-Birke- eller Bye-Ting, som de boe og holde dug og disk, eller sig opholde udi.

5. Alle

§ 4: Rigens RD. 1621 § 8 jfr. Birkeret 1623 § 3.

5.

Alle Sager Kongens Indkomster angaaende skulle lige for Kongens Kammer-Collegio indkomme, hvorfra og ingen, af hvad Stand hand og er, og enten hand er Hovedmand eller Forlover, maa i fornævnte Sager sig undslaa, eller skyde sig til sit[1] Værneting, men bør efter Kammer-Collegii Stævning der at møde og Dom lide.

6.

Kongens Betiente, som i Rangen nævnis, og ere eller have været i virkelig Tieniste, og boe i Kiøbenhavn, og ikke have sær Privilegier eller nogen anden Bestilling, som staar under anden Ret, og de til den vilde eller skulle svare, de, deris Hustruer, Enker og Børn, skulle svare til Kongens Hof-

[1] *Saal. ANTU; K fbg.:* sit

§ 5: Frdg. 1660 30. Decbr. § 3. § 6: Hofretsinstr. 1681 19. Novbr. § 5.

Hof Ret, undtagen i Livs og Ære-Sager, eller og det angaar Huuse og Gaarde i Kiøbstæderne, eller Jord og Eyendom paa Landet, eller nogen borgerlig Brug og Handel.

7.

Til Kongens Borg Ret skulle svare alle Kongens Betiente i Collegierne, som boe i Kiøbenhavn, og ikke nævnis i Rangen,[1] med deris Hustruer, Enker og Børn; I lige maade de, som virkelig[2] tiene i Kongens Hof, og ellers ikke nævnis i Rangen, som alle Hof-Officianter, Trompettere, Lakeier, Stald- Jagt- og andre deslige Betiente; Item alle deris Betiente og Tienistefolk, som i Rangen ere: Saa skulle og alle Kongens Handverksfolk, som boe i Kiøbenhavn, og ingen Borgerlig Næring bruge, svare under Borg Retten.

8. Kon-

8.

Kongens Betiente, enten de i Rangen nævnis eller ikke, som ikke boe i Kiøbenhavn, svare for den Stæds Dommere, hvor de boe, undtagen Sagen deris Bestillinger angaar.

9.

Kongens Krigs- og Skibs-Officerer, Værvede Soldater, Holms- og Arsenals-Betiente skulle søgis for Krigs- Admiralitets- og Arsenal-Retten i de Sager, som angaa deris Bestillinger, Liv, Ære, Besoldning, Gevær og Gields Fordring; Men paa alle deris andre Sager skal den Byes eller Stæds Dommere dømme, hvor de boe eller sig opholde, saa de i alle maader skal være Lands Loven undergivne.

10. Sol-

[1] *Saal. T; AKU:* Rangen
[2] *Saal. ATU; K:* virkeligen

§ 7: Borgretsinstruks 1681 19. Novbr. § 4.

§ 9: Frdg. 1664 4. Juli § 23 jfr. Frdg. 1670 9. April § 22; 5. Oktbr. § 11; 1671 27. Juli § 14.

10.

Soldater, som paa Landet udskrivis, imens de sig hos Lægsfolkene opholde, skulle svare til Herrets- eller Birke-Ting; men naar de komme under Fanen at staa, svare de, som om værvede Soldater sagt er.

11.

Adelen, som ere de alleene, som for dem, deris Egtebørn og Afkom til Adelig Skiold og Hielm ere berettigede, være sig indlændiske, eller udlændiske[1], som enten ere af Kongen naturalizerede, eller betiene nogen Bestilling i Rangen; Item lige med Adelen Privilegerede skulle i Livs og Ære-Sager søgis for Kongens højeste Ret, med mindre de tiene under militien til Lands eller Vands, da det med dem efter den 9. Art: skal forholdis; Undtagne de højeste Officerer, som skulle i Livs og Ære-Sager søgis for Kongens højeste Ret.

12.

Grever og Friherrer, som ere de alleene, som ere af Kongen dertil ophøjede, eller fremmede naturalizerede, skulle lige for Kongens højeste Ret indstævnis; Dog udi de Sager, hvor først anden Oplysning udkrævis, forordner Kongen dem[1] Commissarier.

13.

Superintendenterne tiltalis for Kongens højeste Ret, om de sig i deris Embede forsee, eller falde i nogen aabenbarlig syndig last eller Ketterie. I andre verdslige sager svare de til den Ret, som andre lærde Folk og Geistlige svare til.

14.

Professores i det Kongelig[2] Universitet i Kiøbenhavn, Studiosi, Universitetets Betiente, saa og lærde Mænd,

[1] *I T er »eller udlændiske« skrevet over Linien.*

§ 10: Frdg. 1664 4. Juli § 22 jfr. Frdg. 1670 9. Apr. § 21.
§ 11: Priv. 1661 24. Juni § 13.

[1] *Saal. ANTU; K:* dennem
[2] *Saal. ATU; K:* Kongelige

§ 12: Grev. Priv. 1671 § 23, Frih. Priv. 1671 § 20.
§ 13: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXV.

Mænd, som boe i Kiøbenhavn, og ere i Universitetets Matrikel indskrevne, og ey have nogen anden Bestilling, de, deris Enker og Tienistefolk svare til Consistorium i alle Sager, Drabs Sager undtagne, hvorpaa at dømme Stadens Øvrighed tilkommer.

15.

Lectores og Professores hos Dom-Kirkerne og i Gymnasiis, Præster, Dægne, Substituter og Skole-Betiente, saa og Lærde Folk, som ingen Bestillinger have, skulle i Geistlige Sager søgis for Herrets Provsten og Provstemode, men om Eyendom, Jord, Ager, eng og Skov, Gield og andre Verdslige Sager, skulle de svare til Herrets-Birke- eller Bye-Ting og Landsting; Dog hvis Sager, som for Provsten strax i mindelighed bileggis kand, de bør ey for nogen Verdslige Dommere at indkomme, saa fremt Sagen ikke er criminel eller Kongens Interesse angaar; Thi naar de for nogen stor Last ere dømte fra deris Embeder, eller blive befundne i nogen Halsløs Gierning, da haver den Verdslige Øvrighed sin Ret imod dennem, ligesom imod andre, der sligt begaa.

16.

Hvis Sager imellem Præst eller Dægn og Sognefolket, som henge af Kirkens Myndighed, forefalde, paa dennem dømmis af Herrets Provsten, eller henvisis til Provstemode.

17.

I Egteskabs Sager skulle Stigternis Befalningsmænd, hver i sit Stigt,

§ 14: Univers. Fund. 1539 (S. 682).
§ 15: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXIV.
§ 16: jfr. Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXIV.
§ 17: Ribe Artikler 1542 §§3-4.

Stigt, dømme med de Lærde Mænd, eller Sognepræster, som næst ved dennem boende ere.

18.

Dersom Trette falder om Jord, Huus, Ejendom og Markeskiel, da holdis det for Værneting, under hvilket Ejendommen, som Tretten reiser sig af, er beliggendes, om end skiønt den, som for Sagen er, andenstæds boer, eller sig opholder, men Kald og Varsel givis til hans Boepæl.

19.

Dersom nogen i Bye, Birk, eller Herret, boendis haver at tiltale den, som uden samme Bye, Birk eller Herret, boendis er, for Vold, Hærverk, Ran, Skieldsord, som i Byen, Birket, eller Herredet, begangen er, enten hand der tilstæde er, eller ikke, saa og for vitterlig Gield, som i Byen, Birket, eller Herredet, efter egen Forskrivelse skal betalis, eller anden saadan Anfordring, som mand sig til det Stæd at efterkomme haver tilforbundet, saa fremt hand personlig der findis, da maa Sagsøgeren samme sin Vederpart saa frit efter lovlig given Varsel til den Byes- Birkes- eller Herrets-Ting, hvor Sagen sig begivet haver, eller hand sig tilforbundet haver, tiltale og forfølge, som det Vederpartens eget Værneting var.

20.

Haver nogen forpligtet sig med Haand og Segl, eller og for Retten vedtaget, at svare for nogen Ret, som ikke er hans Værneting, da bør hand for samme Ret at møde og der Dom lide.

21. Ha-

§ 18: Princ. Nov. 69. 1 jfr. Retsbrug (Udvalg 2,116).

§ 19: Birkeret 1623 §§ 23, 11.
§ 20: Lex 29 Codex 2. 3 jfr. Fragm. 18 Dig. 2. 1.

21.

Haver nogen haft noget at forrestaa, som Formynderskab, Kirkers, Skolers, eller fattiges Forstanderskab, Kæmnerie, eller andre saadanne Bestillinger, da bør hand, eller hans Arvinger, der sammestæds at svare, og staa til Rette, hvor hand saadant antaget haver.

22.

Er og nogen ved endelig Dom tildømt bøder, eller andet, at legge fra sig, da bør hand paa det Stæd, som Dommen falden er, at lide tiltale, dersom hand ikke retter for sig.

23.

Tiltaler Indlændisk, eller Udlændisk, nogen til hans Værneting, da bør hand, eller hans Fuldmægtig, at svare til samme Ting, og stande sin Veder-

§ 21: Fragm. 19 § 1 Dig. 5. 1.
§ 22: Birkeret 1623 § 11.

Vederpart til rette, dersom Veder-Parten i samme Sag med Rette til hannem nogen Tiltale haver.

24.

Hvor som nogen gribis paa fersk Fod, eller siden nogen andenstæds antreffis for nogen Miß-gierning, da gaaes derom paa det Stæd, som Gierningen skeet er, og dømmis af den Ret, saa vit Loven medfører, enddog det ikke er den paagrebnis Værneting; dog dersom nogen Rettes Betiente, eller Øvrighed lader nogen paagribe, som ellers staar under anden sær Ret i saadan Sag, som hand er greben for, da skulle de strax give den paagrebnis Øvrighed det tilkiende, og saafremt samme Øvrighed ved egne Betiente lader Fangen affordre, da skal hand være følgactig, og derhos Vidnisbyrd

§ 23: jfr. Nov. 96. 2.
§ 24: Birkeret 1623 § 3 jfr. § 1 Nov. 69. 1.

nisbyrd, om nogle førte ere, tilstillis om hans Forseelse, at den Skyldige tilbørligen kand blive straffet. End affordris Fangen ikke det første mueligt er, da gaaes der med hannem efter Loven paa det Stæd, som hand greben er.

25.

Til Vidnisbyrd at paahøre bør den, som der til stævnis, at møde til det Ting, som Vidnerne skulle afleggis, enddog det ikke er hans Værneting.

26.

Haver nogen adskillige Værne-Ting, da maa Sagsøgeren udvælge, hvilket af samme Værneting hand vil søge sin Vederpart for, og bør den, som for Sagen er, der at svare til Sagens Uddrag, med saa skiel, at hand der selv holder dug og disk, naar hand første gang kaldes.

27.

Stævnis nogen, hvis Værneting ey egentlig vidis, til nogen Ret, som hand vil skyde sig fra, og hand hvercken Varselsmændene strax, ey heller Dommeren første Tingdag tilkiende giver, og skielligen beviser, hvilket hans rette Værneting er, da blive Sagsøgeren ved den Ret, som hand haver hannem Stævnet til, og den, som for Sagen er, bør der at svare, og Dom lide, med hvis efter Loven paafølger, om hand ikke Dommen efterkommer.

III. Cap:

Hvor og naar Ting og Rettergang skal holdis, og hvad der skal handlis.

1. Art:

§ 27: jfr. NLov 7, 7.

1. Art:

Byting skal holdis af Byfogden offentlig, og ikke paa Raadhuus inden lukte Døre.

2.

Herrets- eller Birke-Ting maa ey være i Landsbyerne, men paa andre belejlige Stæder.

3.

Hvo som ved Tinge bygger, eller bygge lader noget Kroehuus, eller Hytte, der Øl, eller anden slags Drikke at udtappe, miste hvis Drikkevarer hand med sig haver, og der foruden bøde tyve Lod Sølv til Herskabet.

4.

Ingen Rettergang maa holdis paa hellige Dage, eller de tre næste Dage for Paaskedag, eller fra Julele Dag til Hellig Tre Kongers Dag; Men saa fremt Rettergangens visse Tingdag, som siette Uges, eller deslige, indfalder paa een hellig Dag, eller paa de Dage, som her ommælt er, da skal næste Søgnedag holdis for rette Ting-Dag og Tægte-Dag.

5.

Herrets- Birke- og By-Ting og andre ordinarie Under Retter skulle sættis om Sommeren til otte Slet, og om Vinteren til nj Slet, og holdis een gang om Ugen paa de Dage, som sædvanligt er.

6.

Alle Landsting skulle holdis om Onsdagen, eller, om da hellig Dag indfalder, paa næste Søgnedag derefter, een gang hver maanet i det mindste, med mindre Fornødenhed det udkræ-

§ 1: Reces 1643 2. 3. 15.
§ 2: Reces 1643 2. 6. 19.
§ 3: Reces 1643 2. 6. 6.
§ 4: Reces 1643 2. 3. 15 og 2. 6. 4; Reces 1558 § 3.

§ 5: jfr. Kristiern II's Landret § 39.
§ 6: Reces 1643 2. 6. 4.

udkræver, da een gang hver fiortende Dag. De skulle settis om Sommeren ved syv Slet, og om Vinteren ved otte Slet.

7.

Paa Tingene skulle først læsis hvis Kongelige Forordninger, eller Befalninger, blive fremskikkede, og befalede at læsis; Dernæst Kiøbe Contracter, og Skiøder, Mageskiffte- Gave- og Pante-Breve, Afkald, og andet deslige; Og skulle de, som til Tinge komme med saadanne breve at lade læse og paaskrive, advare Rettens Betiente, før end Retten settis, eller det første at den er sat, at de med saadanne breve ere ankomne, paa det de paa een Dag og Tid kunde samtligen, om de flere ere, blive lydeligen læste og paaskrevne. Derefter skal Kongens gens Sager først forretagis, og siden andris uden ophold.

8.

I Egteskabs Sager dømmis paa de fire Tamperdage om Aaret.

9.

Provstemode i Sædland holdis i Roeskild; 1. Onsdagen efter Dominicam primam Trinitatis. 2. Anden Dag Dionysii, saa fremt den ikke indfalder paa een Løverdag; Thi da holdis det om Mandagen der næst efter.

10.

I Riber Stigt. 1. I Ribe tre Dage næst for St. Hans dag om Tamperdags Tider. 2. I Varde tre Dage for Tamperdagen, som indfalder næst for Jul.

11. I

§§ 9-10: Reces 1643 1. 1. 27. jfr. kgl. Missive 1655 4. Novbr. (No. 202).

11.

I Aalborg Stigt i Hiøring. 1. Philippi Jacobi Dag. 2. Ægidii Dag.

12.

I Fyens Stigt, for Fyen, Langeland, Alsøe og Arrøe, i Odense 1. Næste Onsdag efter Dominicam Qvasi modo geniti. 2. Næste Onsdag for Dionysii. For Lolland og Falster i Maribo Onsdagen næst efter Dominicam secundam Trinitatis.

13.

I Viborg Stigt i Viborg. 1. Onsdagen efter Dominicam Qvasi modo geniti. 2. Onsdagen efter Mauritii.

14.

I Aarhus Stigt i Aarhus. 1. Onsdagen efter Philippi Jacobi. 2. Onsdagen efter Dionysii.

15. Kongens høyeste Ret[1] holdis ordinarie een gang om Aaret paa den Tid og det Stæd, som Kongen paabyder, og skulle først alle Norske Sager, som did ere nedstævnede, Dernæst Jydske, siden Fynske og Smaalandske, der efter Sædlandske, forretagis.

16.

Parterne, hvis Sager ere opslagne til at høris for Kongens høyeste Ret, skulle om Mandagen, Tisdagen, Onsdagen, Torsdagen og Løverdagen til sex slet om morgenen, og om Fredagen til tolv slet være tilstæde; Og hvis de, eller nogen paa deris Vegne ikke kommer frem, naar de paaraabis, skulle de strax, og før end de siden til Rettergang maa Stædis med

[1] *Saal. AKNPU; T fbg.:* Ret

§§ 11-14: Reces 1643 1. 1. 27.
§ 15: Frdg. 1661 14. Febr. jfr. Instr. 1670 25. Juni § 2, Frdg. 1680 19. Febr.

§ 16: Frdg. 1662 22. Maj jfr. Frdg. 1673 11. Decbr. og 1677 1. Febr.

med deris Sager, udgive firesindstyve Lod Sølv, hvilket i Protocollen af Secreterne skal antegnis; Men indstille de sig ikke, inden den Provincies Sager, som deris Sager høre til, have ende, da gaaes derom, som her efter i det fierde Cap: 33. Art: formældis.

IV. Cap:

Om Stævnemaal, Kald og Varsel, og Opsettelser.

1. Art:

Ingen Rettergang maa stædis imod nogen, eller Vidnisbyrd føris, eller Tingsvidne udstædis til Tinge, eller for nogen Ret, eller Mænds Mænds opkrævelse, eller nogen besigtelse, Syn, eller Granskning, at skee, uden den, hvis enten Gods, Ære, eller Liv, det paagielder, er lovligen dertil kaldet, eller og er selv til Vedermaals Ting, og ikke undskylder sig, at hand ikke haver faaet lovlig Kald og Varsel.

§ 1: Rigens Ret § 6, Reces 1558 § 14 jfr. NLov 1,4.

2.

Sagsøgeren skal stævne den, som for Sagen er, og andre Vedkommende, med to Mænd, før Soel gaar ned, for deris Boepæl, i hvad Ting og Ret de og stævnis til, enten muntlig, eller skriftlig.

3.

De, som muntlig Kald og Varsel givet have, skulle selv komme til Hiemtinget, og vidne med Eed og oprakte Fingre, at de hannem, som tiltalis,

§ 2: JLov 1,50 jfr. ESLov 2,50.
§ 3: JLov 1,50.

lis, lovligen stævnet have, og enten selv med hannem muntlig talt have, eller med hans Folk, eller med andre, som tilstæde vare, og skulle deris Navne, som stævnet have, hvem de ere, og hvor de sig opholde, i Tingbogen indføris. Naar Kaldsædelen er skreven af Sagsøgeren selv, skal det i lige maade med Kaldsmændene forholdis.

4.

De, som forkynde skriftlig Kaldsædel, eller Stævning, som under Rettens Segl er udstædt, skulle forkynde den i dens, som Stævnis, eller hans Folkis, eller andris paahør, som der kunde være nærværende, og enten dennem een Udskrift deraf levere, eller give dennem saa lang Tid, at de kunde lade den udskrive, om de det begære: Og hvis de selv ey vilde, eller eller kunde skrive paa den, da skulle de, som den forkyndet have, der paa skrive med deris Navne under, og hvem de ere, og hvor de sig opholde tillige med deris Navne, som vare nærværende, der Stævningen blev forkyndet; Hvilken Stævning saaledis paaskreven skal for Retten fremleggis, læsis og paaskrivis.

5.

I Kald og Varsel, enten det skeer muntlig, eller skriftlig, skal Sagen, saa fremt Processen skal holdis lovlig, nævnis, hvorfor mand stævnis, saa og een vis Dag og et vist Ting, hvortil mand stævnis, og ikke til flere paa een gang; Og gielder samme Kald og Varsel i sex Uger i de poster Varsel er givet for; Dog at Varselsmændene møde til første Ting, og afhiemle, hvad

§ 4: Reces 1643 2. 6. 9.

§ 5: Retsbrug (Ewensen 1.1,15; Udvalg 4,109).

hvad de til hver Ting have givet Varsel for, og det i Tingbogen Stykkeviis indføris, og efterfølgende Tingdage lydeligen oplæsis. Er det skriftlig Stævning, da skal den for Retten hver Tingdag læsis og paaskrivis.

6.

Hvis nogen overbevisis usandfærdeligen, enten med muntlig, eller skriftlig, Stævnings forkyndelse at have omgaaet, straffis ligesom falske Vidne.

7.

Til Herrets- Birke- og Bye-ting givis muntlig, eller ved skriftlig Kaldsædel, otte Dagis Varsel, om den, der Stævnis, boer, eller opholder sig, i det Herret, Birk, eller Bye, som Tinget holdis udi.

8. Fiorten Dagis Varsel givis hannem, om hand er uden Herredet, Birket, eller Byen, og i Provincien.

9.

Sex Ugers Varsel givis hannem, om hand er uden Provincien, og i Riget.

10.

Haver hand ingen Boepæl i Riget, og ikke vil lade sig finde, da givis hannem sex Ugers Varsel der, som hand sist Boepæl, eller Tilhold, haft haver, og sex Ugers Varsel tillige til Landstinget.

11.

Kald og Varsel til Indførsel i een afdødis Gods, som ej Arvinger haver, eller efter hvilken Arv og Gield

§ 7: Reces 1558 § 27, Birkeret 1623 § 9.

§§ 8-9: Reces 1558 § 27.
§ 10: Rigens RD. 1621 § 14.
§ 11: Rigens RD. 1621 § 15.

Gield ej er Vedgaaen, givis paa samme maade.

12.

Er den, som Stævnis, uden Rjget, eller ikke vidis, hvor hand er, da givis hannem Varsel paa samme Stæder, som nu sagt er, inden Aarets Udgang at møde, og svare.

13.

Haver nogen ingen Boepæl i Riget, og Trette er om Markeskiel, da givis hans Bonde, som paa Boligen og Grunden boer, der, som Tretten falder, otte Dagis Varsel.

14.

Naar Reeb begæris paa Mark, Skov, eller Ejendom, da skal Kald og Varsel givis, ikke alleeniste til Ejermændene, men end og til alle de Mænd, som ere i den Bye boende, som som samme Ejendom tilligger, at de ere hos, naar noget dermed forretagis skal.

15.

Udi Uskifte imellem Arvinger, eller Creditorer, Ejendoms Tretter er mand ej pligtig til at Stævne andre, end dennem, som Ejendommen bruge, og den i Haand og Hævd have.

16.

For Afpløjning, eller Afslæt, givis den Kald og Varsel, som Skaden giort haver, og ikke hans Jorddrot.

17.

Reiser nogen bort, efter at hannem lovlig Kald og Varsel given er, enten uden Provincien, eller Rjget, da forfølgis den Sag, som hand haver

§ 12: Rigens RD. 1621 § 13.
§ 13: Reces 1558 § 27.
§ 14: Reces 1558 § 28.
§ 15: jfr. Frdg. 1654 11. Juli § 2 og Retsbrug (Udvalg 4,400).
§ 16: Reces 1558 § 14.
§ 17: ESLov 2,51 og 55.

haver faaet Varsel for, lige saa fult, som hand var til Stæde, dersom Sagsøgeren ikke hviler med Processen, men Sagen uden Ophold fra Ting til andet forfølger; Lader Sagsøgeren tre Ting overgange, at hand ey forfølger Sagen, siden hand haver kaldet sin Vederpart til et Ting, da maa Vederparten fare af Land og Rige, saasom hand ej var kaldet med alle.

18.

Siger nogen paa dens Vegne, som Stævnet er, at hand var reist af Provincien, eller Riget, før end hand blev kaldet, da skal den, som det siger, det lovligen bevise.

19.

Søgis nogen for Jordskyld, Husleje eller deslige Afgift af af nogen Gaard, eller Hus, da holdis samme Stæd for Boepæl, om endskønt den, som for Sagen er, ikke boer der; Dog at hand kaldis og stævnis til saadan Tid, som tilforn ommælt er, om hand er uden Byen, Provincien, eller Riget.

20.

Døer nogen, som ikke haver giort Rigtighed for hvis hand hafde at forrestaa, i mens hand levede, saa som Formynderskab, Fattigis Forstanderskab, Kirkeværgerj, Kæmnerj, og deslige, da givis hans Arvinger Kald og Varsel i Sterfboen, naar de tiltalis for at giøre Rigtighed.

21.

Giver mand een Procurator, eller anden Mand, fuldmagt nogen Sag at forfølge, da staar det Kald og

§ 18: jfr. ESLov 2,55.

og Varsel for fulde, som Fuldmægtigen i den Sag givis af Vederparten, ligesom Hovedmanden selv Varsel bekommet hafde.

22.

Stævninger til Landsting udstædis under Landstings Skriverens Haand, og Landstings Segl, og forkyndis paa den maade, som tilforn sagt er, ved tvende Mænd, ottende Dagen, før Landsting holdis, for dens Boepæl, som Stævnis, enten hand er i Herredet og Byen, eller uden; Enten i, eller uden, Provincien; Enten i, eller uden, Riget; Saa fremt hand ellers tilforn lovlig Varsel til Hiemtinget haver bekommet, og Hiemtingsdommen inden tre Uger indstævnis.

23. Lader Sagsøgeren tre Uger gaa forbi, efter at Hiemtingsdommen er afsagt, før end hand tager Landstings Stævning, og den, som for Sagen er, imidlertid reiser bort, da skal det med Stævningens Forkyndelse og Tiden saa forholdis, som tilforn om Hiemtings Kald og Varsel mældet er.

24.

Opsettelser skulle skee med beggé Parters samtykke, eller og, naar Dommeren for lovlig forfald ey kand være til Stæde; Opsettelsen givis dog ikke beskreven, med mindre det af Parterne begæris, Men i det Stæd skrivis paa Stævningen af Skriveren, til hvilken Tid Sagen er opsat; Hvilket og i Tingbogen skal antegnis tillige

§ 22 i Beg.: Frdg. 1573 2. Juni § 1 og Retsbrug (Udvalg 3,122).

§ 24: Frdg. 1649 9. Septbr. § 14.

lige med dens Navn, som med Stævningen fremkommer, og med deris Navne, som Stævnis, een hver til efterretning, som det begærer at vide.

25.

Landstings Stævningen med samme Paaskrift, skal paa tilbørlig Stæd til Herrets- Birke- eller Byeting forkyndis, og paaskrivis, og derhos bevisis, at den indstævnte Hovedmand, som Sagen meest angaar, Gienpart der af haver været tilbuden, og bør hannem der paa Hiemtinget Gienpart af forskrevne Stævning med sin Paaskrift at tilbydis, og, om det begæris, tillstillis.

26.

Naar nogen Stævning paa Landstinget forreleggis, som tilforn haver været læst, og paaskreven, og siden befindis at være forandret, da skulle Landsdommerne strax kiende derpaa, og tilkiende den Skyldige, hvad Straf hand, som Rettens forvildere, bør at lide.

27.

Ingen Stævning til Kongens Almindelig Højeste Ret i de Sager, som i Danmark dømte ere, maa udstædis kortere, end sex Uger for Tiden, som den er paabuden, med mindre Dommeren, eller Skriveren, forsetligviis Retten at Spilde, med Dommen, som indstævnis, at udstæde videre, end tilbørligt er, haver opholt. I saadan Tilfald Stædis end og efter Tiden Stævning. Begæris ellers Stævning over Domme kort for den paabuden[1] højeste Ret, da givis den ud til den, som næst derefter

[1] *Saal. ANTU; K:* paabudene; *P:* paabudne.

§ 25: Frdg. 1649 9. Septbr. § 15; 1654 11. Juli § 3.
§ 26: Frdg. 1650 14. Decbr.
§ 27: Reces 1643 2. 6. 8. jfr. Instr. 1670 25. Juni § 3.

efter vorder paabuden. I de Sager, som i Norge dømte ere, skal Stævningen tagis et fierding Aar for Tiden, som højeste Ret er paabuden.

28.

Kongens Stævning til højeste Ret skal og forkyndis paa den maade, som tilforn om skriftlig Stævning sagt er, i Norge to Maaneder for Tiden, som højeste Ret er paabuden; Men i Danmark, i Sædland otte Dage, i Fyen og Smaalandene fiorten Dage, og i Jydland tre Uger før; Vil hand, som Stævnis, ikke lade sig finde, og er dog inden Landet, da skal Stævningsmændene læse, og forkynde Stævningen for hans Boepæl med Vidnisbyrd trende sinde, og to Dage imellem hver, og give det hans Folk tilkiende, saa mange de de kand komme i tale med, og da stande det for fulde.

29.

Vil mand lade Stævningen til Herrets- Birke- eller Bye-Ting forkynde over hannem, som ikke haver vildet ladet sig finde, da skal hand tre gange paaraabis, før end Stævningen læsis, og da staar det for fulde.

30.

Befindis nogen lovlig stævnet muntlig, eller skriftlig, og hverken hand selv, eller hans Fuldmægtig, møder for sin tilbørlig Under- eller Over-Dommere, uden hand haver lovlig forfald, og det nøjagtig beviser, da leggis hannem af Dommeren Lavdag for, dog ikke over fiorten Dage, til hvilken hand bør at møde, og, hvis hand da ikke vil møde, da skal

§ 28: Reces 1558 § 5.
§ 29: Reces 1643 2. 6. 9.
§ 30: Reces 1643 2. 6. 1, Fyns Vedt. 1547 § 19.

skal Dommeren efter fremlagte Breve og Bevisligheder i Sagen dømme, hvor efter og Exsecution maa skee, og hand for motvillig udeblivelse have Skade for Hiemgield.

31.

End er hand stævnet for Kongens højeste Ret, og ikke selv, eller hans Fuldmægtig, møder, da dømmis i Sagen efter dens Beskaffenhed, og hand efter Dommens Indhold at lide, med mindre lovligen Bevisis, at hand i saadan Forfald haver været, at hand hverken selv haver kundet mødt, eller fremskikket sin Fuldmægtig.

32.

Men hvo, som Stævner anden for nogen Over-Dommere, og dog hverken selv, eller hans Fuldmægtig, eller

§ 32: Reces 1558 § 5.

eller hans lovlig forfald, møder, da haver hand tabt Sagen, til hand Stævner lovligen igien, og der foruden skal hand give sin Vederpart hans bevislig Kost og Tæring.

33.

End haver hand stævnet for Kongens højeste Ret, og ikke møder, inden den Provincies Sager, som hans Sag hører til, have Ende, da bør hand ikke aleeniste at igiengive sin Vederpart, som møder, og byder sig i Rette, den billig paa Processen anvente Bekostning med bevislig Kost og Tæring, men og aldeelis have tabt Sagen, og ikke videre tilstædis paa den at tale; Men dersom hand indleverer sin tagen Stævning i rette Tid i Kongens Cancellie med sin Vederpartis[1] skriftlig Samtykke, og Veder-

[1] *Saal. KNPTU; A:* Vederparts

derparten ikke vil Sagen videre udføre, da bør hand derfor fri at være.

34.

Kald og Varsel giøris ikke fornøden, naar nogen til Tinge vil lade læse sine Skøder, Mageskifte- Gave- eller Pantebreve, eller Afkald, eller deslige: Ej heller for Godsis Opbydelse, Arvs og Gields fragaaelse, Beslag paa Gods, eller Person, eller for Skudsmaal.

V. Cap:

Om Dommere.

1. Art:

Dommere skulle være vederhæftige og Uberygtede Dannemænd, som skulle skikke hver Mand Mand Lov og Ret uden vild, efter den Eed de Kongen soret have, som her efter bag i Lovbogen findis indført.

2.

Ingen Dommere, som paa sit ærlige Navn og Rygte til Tinge søgis, og tiltalis, maa besidde Retten, før end hand derfor er enten lovligen erklæret, eller ved Dom frikient.

3.

Giver nogen Dommere een Uretfærdig Dom ud, og det skeer, fordi hand er ikke ret undervist i Sagen, eller og Sagen er hannem Vrangt forredragen, eller og hand haver det giort af Vanvittighed, da skal hand igiengive den, som hand med sin Dom Uret giort haver, hvis bevislig Skade, Kost og Tæring, hand derpaa lidt og giort haver; Kand det og bevi-

§ 1: Reces 1558 §§ 6, 7; Birkeret 1623 § 4; Reces 1643 2. 6. 18; Haandf. 1559 § 32; 1648 § 32.

§ 2: Reces 1643 2. 3. 1: Retsbrug (Udvalg 4,170).

§ 3: Reces 1558 § 9.

bevisis, at Dommeren haver taget Gunst, Gave, Vild, eller Frændskab for Retten, eller Sagen findis saa klar, at det ikke kand regnis for Vanvittighed, eller Vrang Undervisning, da skal hand derfor afsettis, og ej sidde meere i Dommers Stæd, og bøde imod den forurettede Skaden igien, være sig Gods, Liv, eller Ære, og Kongen, hvis overbliver af hans Boeslod.

4.

Døer nogen Dommere, som for Uretfærdig Dom beskyldis, før end Sagen til OverDommeren indstævnis, eller der endelig paa hans Forseelse efter klar Bevislighed kient vorder, da svare hans Arvinger Skaden alleene, og skal det ej være den Afdødis Lempe for nær, som den, der ikke kand møde, og svare for sig.

5. Det samme er og om Ridemænd, som ikke deris tog saaledis giort have, som de burte.

5.

6.

Ingen Dommere maa dømme i de Sager, som hannem selv gielde paa; Men da skal i hans Stæd, om hand eene betiener Retten, een anden boesat og vederhæftig Dannemand af stædets Øvrighed, eller Herskab, dertil forordnis.

7.

Dommerne skulle Processerne, det meeste mueligt er, forkorte, og ikke tilstæde, at nogen med Kroglove og Unyttige Skudsmaal, eller saadan Rettens Spilde, Retten og dens Gænge opholder; Og naar nogen formeener sig at have tiltale til een anden for

§ 4: Rigens RD 1621 § 46.
§ 5: Rigens RD 1621 § 46.
§ 6: Reces 1643 2. 6. 18 jfr. Haandf. 1559 § 41, 1648 § 41.
§ 7: Reces 1643 2. 6. 16. 14.

for nogen Gield, Breve eller andet saadant, og hand af den Søgende begærer, at hand vil vise hannem hvis Bevisning hand derpaa haver til at forrekomme al Proces, og hand dog ikke sig dertil vil beqvemme, Men vil endelig have det til Proces, da, naar det kommer til Proces, enddog den Søgende der fremlegger sine Bevisninger, bør Dommeren dog at dømme hannem til Omkostning for foraarsagede Proces og Vitløftighed.

8.

Dommerne skulle ikke Sagerne med Opsettelser forlænge, ej heller Magt have nogen Sag til Dom at optage længere, end i sex Uger, med mindre begge Parter det, enten begære, eller samtykke, eller nogen Slig nøjagtig og lovlig forfald haver, at hand hand ikke paa samme Tid kand møde. Opholde Dommerne nogen Sag længere, end forskrevet staar, uden lovlig forfald, da skulle de, saa tit og ofte det skeer, give to hundrede Lod Sølv til næst hosliggendis Hospital.

9.

Saa fremt og nogen Dommere nogen Mand med Ophold, eller Udflugt, Retten spilder, eller negter, eller og vegrer sig vidner at Stæde, forhøre, eller forhøre lade, eller forhindrer at givis beskreven, saa vit at skee bør med Rette, og saadan hans Ulempe af OverDommeren befindis, da skal hand ikke alleeniste forfriske den forurettede Sagen paa sin egen Bekostning, og stande hannem til Rette for hvis Skade hand der over lidt haver, men og, om hand ikke fældis paa sin

§ 8: Reces 1643 2. 6. 16. 14; Reces 1576 § 5.

§ 9: Birkeret 1623 § 5.

sin Bestilling, have dog forbrut foruden Kost og Tæring trediesindstyve Lod Sølv; Hvilke bøder[1] saafremt hand ikke betaler inden sex Uger, efterat OverDommerens Dom gangen er, da skal hand ikke efter den Dag besidde den Ret, og skal der foruden staa den, som forurettet er, frit for, hos hannem udlæg, for samme bøder, med lovlig medfart at søge.

10.

Dog maa ingen Dommere give, eller udstæde, nogen vidne efter Ord, som falde i Rettergang, og ikke gielde Hovedsagen paa, eller nogen mands Ære og Lempe paarøre.

11.

Dersom den, der søgis og tiltalis, vil strax giørligen Rette for sig, da bør Dommeren over hannem ingen Lovmaal at tilstæde. 12.

12.

Dommerne maa ingen Uendelige Domme udstæde med disse Ord: Uden det anderledis kand afbevisis, havis i minde, aftalis, forstaais, bevisis, og andre deslige Uendeligheder.

13.

De skulle Dommene under tyve Lod Sølvs Straf for Retten lydeligen afsige, og med tydelige og klare Ord give dennem fra sig beskrevne, saa derudi ikke kand giøris nogen Tvifl, hvormed nogens Ret kunde blive forhalet, og med begge Parternis Bevisninger, paa det, naar Sagerne komme ind for højere Ret, at mand da om deris Beskaffenhed af samme skriftlige Domme omstændeligen kand vorde underrettet.

14. De

[1] *Saal. KPTU; AN:* Bøder

§ 10: Frdg. 1579 8. Jan. § 1.
§ 11: Rigens RD 1621 § 16.
§ 12: Reces 1643 2. 6. 1. og 3. 21.
§ 13: Reces 1576 § 4 og Reces 1558 § 8.

14.

De skulle i alle Penge-Sager udtrykkeligen sette, hvor meget Hovedsum, Rente og Omkostning betalis skal, og paa det de ikke med Udregning selv[1] skulle besværis, maa de tilforordne Forstandige Dannemænd til at giøre Udregning og Liqvidation i Parternis Nærværelse, hvilke Dannemænd skulle have for deris Umage, hvis af Dommerne dennem derfor billigen tillagt vorder.

15.

Naar de tildømme nogen til at giøre, eller efterkomme, noget, da skulle de hannem een vis Tid forelegge, inden hvilken hand skal Dommen fyldistgiøre, og sette een vis Straf hos, om hand det ikke efterkommer.

16. De

[1] *Saal. ANPTU; K fbg.:* selv.

§ 14: jfr. § 32 Inst. 4. 6.

16.[1]

De skulle Dommenis Slutninger strax, efterat de ere afsagte, til Skriveren levere, at de i Tingbogen, Raadstuebogen, eller Protocollen, strax kunde indskrivis, og Parterne, som Dommene begære beskrevne, dem uden Ophold bekomme.

17.

Ingen Herrets- eller Birke-Foged maa sig i nogen Kiøbstæd nedsette, eller boe uden Herredet, eller Birket, ej heller meere end et Herret, eller Birk, betiene.

18.

Herrets- og Birke-Fogder skulle nyde for deris Bestilling, hver een Gaard omtrent paa tj Tønder hart Korn qvit og frj for Landgielde, Ægt og Arbeide, og Skat; Paa samme maade skulle og Herrets- og Birke-Skri-

[1] *Denne Overskr. fattes i U"*

§§ 17-18: Reces 1643 2. 6. 19.

Skrivere, hver nyde een Gaard omtrent paa sex Tønder, og intet videre nyde af Herrets- eller Birke-Bønder til aarlig Løn, uden hvis de af Arrilds Tid nydt have; Dog at det ikke overgaar een Skeppe Korn af hver heel Gaard.

19.

Naar nogen Misdædere skal dømmis fra sit Liv, eller nogen fra sin Ære, enten til Herrets- og Birke-Ting, eller til Bye-Ting i de Kiøbstæder, hvor Borgemester og Raad have Landstings Ret, da skal Fogden tage til sig de otte beste Tingmænd, og selv med dem under trediesindstyve Lod Sølvs bøder dømme til, eller fra, og ej tilnævne andre Domsmænd derudi; Men i de Kiøbstæder, som svare under Landstinget, skulle skulle Borgemester og Raad under deris trediesindstyve Lod Sølvs bøder side[1] Dom med Byfogden, naar nogen skal dømmis fra Liv, eller Ære;[2] og skal Dommen givis begge Parterne beskreven, om de den begære, under Fogdens og fornævnte hans Med-Domsmænds Indsegle.

§ 19: Reces 1558 § 13 jfr. Reces 1643 2. 3. 15. i Sl. og 2. 6. 14.

20.

LandsDommerne, og de, som nogen OverRet betiene, skulle uden nogen Forrevendning endelig kiende paa alle Underretters Domme, saavel som paa Sandemænds, og andris, der blive for deris Eed og Vidnisbyrd kaldede, deris Tog og Eeder, Gods, Ære, eller Liv, angieldende, som for dennem til Stadfæstelse, eller Underkiendelse, indstævnis, og dennem, hvad heller de beskyldis, eller ej,

[1] *Saal. U'; U'': sidde*
[2] *Saal. U'; U'': Ære,*

§ 20: Reces 1576 § 4, Reces 1643 2. 6. 14 og 2. 6. 2, Rigens RD 1621 § 9.

ej, reise, eller fælde; Og maa de ej deris Domme paa de indstævnte Domme grunde; Men selv tage Sagerne og deris Beviser for sig, og derefter kiende og dømme, som de agte at forsvare. Landsdommerne skulle og kiende paa alle de Vidner, som til Grevernis og Friherrernis Birker blive førte, dersom de til Landstinget, enten til Stadfæstelse, eller Svækkelse, indstævnis.

21.

Imod Adelens og med Adelen lige[1] privilegeredis Breve maa de og vel dømme, med mindre de saaledis i Dommen røris, at det deris Ære og Lempe er for nær, som dennem udgivet have.

22.

De skulle selv, saa fremt de efter Sagens Omstændighed finde nogen til Kost og Tæring, sette og navngive i deris Domme, hvor meget den skal være, efter som Sagen haver været klar, eller mislig, til.

23.

Commissarier udi de Sager, som Samfrænder bør at dømme udi, og som ellers ikke beqvemmeligen kunde til Tinge ordeelis, bevilgis og forordnis af Kongen efter begge Parters Begæring; Men dersom den eene Part vegrer sig derudi, og ikke vil have gode Mænd paa saadanne Tretter, som ej anderledis, end ved Commissarier bør, eller kand, adskillis, enddog hand af den anden Part derom er besøgt, da skal det være hans Vederpart frit for, eene Kongelig Befalning at tage; Dog at hand skielligen bevi-

[1] *Saal.ANPTU;K:* lige med Adelen

§ 20 sidste Punktum: jfr. Birkeret 1623 Indledning.
§ 21: Reces 1643 2. 6. 26.
§ 22: Reces 1643 2. 6. 14.
§ 23: Reces 1676 § 2.

beviser, at hand sin Vederpart tilforn halfdeelen af Commissarierne at tage haver tilbudet.

24.

Udebliver een, eller fleere, af Commissarier[1], eller andre gode Mænd, som til nogen Forretning ere forordnede, formedelst lovlig Forfald, da have de, som komme tilstæde, Magt til, andre vederhæftige gode Mænd i deris stæd at tage.

25.

Commissarier, og andre deslige, skulle, om mueligt er, inden sex Uger, efterat Befalningen er dennem tilstillet, forrette hvis dem befalet er, og inden Maaneds Dag, i det seniste, efter deris Forretning give deris Dom beskreven, og da strax, hvis Breve og Documenter for Retten leverede ere, een hver igien lade tilstille.

26.

Naar Commissarier, eller andre Dommere, som een Ret besidde, eller Ridemænd, og deslige, sig om deris Domme og Forretninger ej kunde foreene, da skulle de fleeste Stemmer beslutte Dommen,[1] eller Forretningen; End ere de lige mange paa begge sider, da giver den, som Formand er, med dem, som hannem følge, Dommen beskreven, og ingen anden.

27.

Commissarier i deris Afsigter skulle og dømme, hvilken af Parterne Commissionens Omkostning skal betale, om den, som Commissionen forværvet haver, bør den gandske, eller een Andeel, og hvor vit deraf, at betale, henseende, hvo i Sagen

[1] *Saal. AKNPU; T:* Commissarierne

§ 24: Frdg. 1623 1. Juli § 1, Rigens RD 1621 § 43.
§ 25: Reces 1643 2. 6. 3.

[1] *Saal. KU'; ANPTU'':* Dommen

§ 26: Reces 1643 2. 6. 3.
§ 27: Reces 1643 3. 23.

gen best grundet er, og derfor den i alle Puncter vinder, saa og om Sagen saa er beskaffen, at den ej anderledis kunde været beqvemmeligen udført, eller den, som Commissionen haver forværvet, Sagen ved Lands Lov og ordentlig Rettergang med mindre Bekostning kunde have udført; Ti da bør den, som taber, ej at føris paa større og Unødig[1] Bekostning ved saadan Processens Forandring.

VI. Cap:

Om Indstævning til Højere Ret.

1. Art:

Dersom Parterne voldgive deris Sag og Tvistighed paa Dannemænd, enten med Opmand, eller uden, da hvad de sige og kiende, saa vit deris Fuldmagt dennem tillader at giøre, det staar fast, og kand ej for nogen Ret til Underkiendelse indstævnis, dog Kongen sin Sag forbeholden.

2.

Granskninger, Liqvidationer, og deslige Afsigter indstævnis for den Ret, som Befalningen dertil udstæt haver.

3.

Overkiøbmænds Afskeeder skulle strax for Byfogden, Borgemester og Raad, og andre ordentlige Dommere, til underretning og paakiendelse indstævnis.

4.

Dog bør ingen Overkiøbmand, eller

[1] *Saal. U'; U'':* unødig

§ 3: Reces 1643 2. 3. 5.
§ 4: Reces 1643 2. 3. 6.

eller andre, som ikke ere rette Dommere, men meere Underhandlere, for deris Afskeeder tiltalis, uden saa er, at der aabenbarlig vitterlig Bedrag findis under.

5.

Sandemænds Tog i Drabs Sager indstævnis til Landstinget; Men have Sandemænd soret om Herrets- eller Marke-skiel, og nogen paakærer, da opkrævis til Landsting, og af Landsdommerne udmældis Ridemænd, som derpaa skulle kiende.

6.

Skiftebreve, Indførseler, Udlæg i Arveløs boe, og i Godsis Opbydelse, indstævnis for den Over Ret, som de Personer ere under, der samme Forretninger giort have.[1]

7. Com-

[1] *Saal. AKNU; PT:* haver

§ 5: jfr. Reces 1558 § 27; Haandf. 1559 § 26; 1648 § 26.

7.

Commissarier, som af Kongen bevilgis, og Ridemænd, som af Lands Dommerne tilforordnis, indstævnis lige for Kongens højeste Ret.

8.

Herrets Provstedomme indstævnis til Provstemode for Stigts-Befalningsmanden og Superintendenten.

9.

Herrets- og Birke-tings Domme indstævnis til Landsting; I lige maade de Bytings Domme, hvor Borgemester og Raad ikke have Landstings Ret; Ti hvor de have Landstings Ret, der indstævnis Byfogdens Domme for Borgemester og Raad, efter hver Byes Privilegium.

10. Borg-

§ 8: Reces 1643 1. 1. 27.
§ 9: Frdg. 1586 6. Juni.

10.

Borgrettens Domme indstævnis for Kongens HofRet; og maa ingen Sag til bemælte HofRet indstævnis for ringere, end det, hvis Hovedstoel, og som Sagen haver reist sig af, er tredive Lod Sølv, eller dets værd, være sig gield, bøder, eller andet, med mindre det angaar nogens Person, gode Navn og Rygte.

11.

Birke Dommere i Grevskaberne og Friherskaberne indstævnis for deris Domme lige til højeste Ret, og ikke til Landstinget.

12.

Vil nogen stævne nogen Underdommeris Dom, som til Herrets-Birke- eller Bye-ting, eller i anden Underret, dømt er, da skal hand tage Underdommerens Dom beskreven, og den inden sex Maaneder, efterat den afsagt er, for Landsdommerne, eller Overretterne, indstævne, eller siden ikke have Magt den at paatale; Men dersom nogen er dømt til saadanne Bøder, som hand bliver fredløs for, om hand ikke retter for sig, og ikke inden sex Uger indstævner Dommen, da haver hand ej siden Magt paa den at tale, uden hand kand faa Opreisning.

13.

Hvo som stævner nogen Underdommeris Dom for Overdommere til underkiendelse, og samme Dom bliver i alle maader ved Magt kient af Overdommeren, da bør hand at give sin Vederpart een billig Kost og Tæring, og til Underdommeren hvis

§ 10: Borgretsinstr. 1681 19. Novbr. § 5.
§ 11: Grev. Privil. 1671 § 5, Friher. Privil. 1671 § 4.
§ 12: Reces 1643 2. 6. 15, Birkeret 1623 § 12.
§ 13: jfr. Reces 1558 § 8; 1615 § 45.

hvis billigt er efter Sagens Beskaffenhed.

14.

Landsdommernis og OverRetternis Domme, og Commissariers Afsigter, og Ridemænds Forretninger, i Danmark, skulle inden Aar og Dag, efterat de ere afsagte, til Kongens højeste Ret indstævnis. De Sager, som fra Norge maa til højeste Ret indstævnis, skulle inden atten Maaneder, efter at Dommene ere udstæte, stævnis. Skeer det ej, da stande de, saavit Dommeren angaar, Uryggede, saa at Dommeren bliver uden Skade, om Kongen derudinden dispenserer, saasom, om Sagen Umyndige angaar, og deris Værger ere blevne Uvederhæftige, som dennem noget til Skade kunde have forsømt, sømt, eller Kongen i Drabs Sager, eller andre, giver Opreisning, hvor Tiden og Stædet til Sandheds Oplysning kand være fornøden, eller anden og bedre Bevisning i Sagen føris og forværvis.

§ 14: Rigens RD 1621 § 46, Reces 1643 2. 6. 15.

15.

Døer nogen Lands Dommer, eller andre Overrettis Dommere, eller Commissarier, eller Ridemænd inden Aar og Dags Forløb, da skulle de, som deris Domme stævne vilde, inden sex Maaneder efter Dommerens Afgang tage Stævning; Dog at samme Stævnings Datum og Termin ikke udtydis, forstaais, eller forlængis, over den forbemælte Aar og Dags Termin efter Dommens udstædelse.

16. Dog

§ 15: Reces 1643 3. 23, Rigens RD 1621 § 46.

16.

Dog skal ingen være formeent, end og efter forskrevne Termins Forløb, nogen Dom, eller Indførsel, til Stadfæstelse at indstævne, naar Dommernis Domme, eller Ridemænds Indførseler, ikke til Underkiendelse indstævnis.

17.

Iligemaade dersom nogen sin Vederpart vil stævne, ej beskyldendis Processen, eller Dommen; Men at hand enten det haver fordret, som siden befindis eengang at være betalt, eller i andre maader nogen Urigtighed i samme Sag begaaet, da maa hand sin Vederpart derfor til højeste Ret indstævne, for saadan ved Ulovlig Middel paaførte Skade, eller for Falsk, efter som Sagen er til, og hand trøster sig med Retten den at kunde udføre og forsvare.

18.

Ingen skal tilstædis Stævning i Cancelliet til Kongens højeste Ret, med mindre hand stævner Landsdommernis, eller andre OverRetters, Domme, og haver baade dennem og Underretternis Domme for sig beskrevne, undtagen i de Sager, som lige at indstævnis bør for Kongens højeste Ret; Og maa ingen Sag til Kongens højeste Ret indstævnis for ringere, end det, hvis Hovedstoel, og som Sagen haver reist sig af, er sex og tredie-sindstyve Lod Sølv, eller dets værd, være sig Gield, Bøder, eller andet, med mindre det angaar nogens Person, gode Navn og Rygte.

19. De

§ 16: Reces 1643 2. 6. 15.
§ 17: Reces 1643 3. 23.

§ 18: Reces 1643 2. 6. 12, Rigens RD 1621 § 5.

19.

De Sager, hvorudi nogen for Rettens fornegtelse og Voldsom Tvang og Forurettelse anklagis, maa og for den højeste Ret lige indstævnis.

20.

Kommer ellers nogen ind for Kongens højeste Ret med nogen Sag, som allerede er, eller burte været, dømt paa i Under- og Over-Retterne, og dog ikke haver deris Domme derudi beskrevne med sig, da skal hand afvisis, og give sin Vederpart Kost og Tæring.

21.

Indstævnis nogen Dommere, Sandemænd, Rebsmænd, eller andre deslige, til deris Dommis, eller Afsigters, Underkiendelse, og de blive ved Magt kiente, da skal den, som dennem stævnet haver, igiengive dennem deris Tæring, som de giort have frem og tilbage igien til deris eget.

22.

Dersom nogen i vitterlige og kiends Sager, saa og i andre Unyttige Tretter, enten stævner, eller lader sig stævne, til Kongens højeste Ret, Sagen alleene, sin Vederpart til stor Bekostning, dis længere at kunde opholde, da skal den, som Sagen taber, ikke alleene betale den billig paa Processen anvente Omkostning[1], men ogsaa give sin Vederpart een billig Kost og Tæring. Men dersom hand vil Rette for sig, og fyldistgiøre hvis Dom over hannem tilforn falden er, og hans Vederpart dog stævner hannem til Kongens højeste Ret, til at føre

[1] *Saal. AKNPU; T:* bekostning

§ 19: Reces 1643 2. 6. 12.
§§ 20-21: Reces 1558 § 8.

§ 22: Reces 1643 2. 6. 10 jfr. Frdg. 1677 7. Maj.

føre hannem i videre Omkostning, eller og til den ende alleene, at have stadfæstelse paa ergangen Dom af Kongens højeste Ret, og hand ingen contra-Stævning tager, da bør hand ingen Omkostning at give sin Vederpart.

23.

Hvis og nogen, som Uvederhæftig befindis, i een rede og klar Sag stævner til Kongens højeste Ret nogen Overdommers Dom, ved hvilken hand efter rigtig Haandskrift, eller Forskrivelse, er tildømt noget at betale, eller fra sig legge, da bør hand at sette vissen, eller nøjagtig Borgen, for hvis Dommen om formælder, saa og for hvis Bekostning hand med ophold og videre Proces fører sin Vederpart udi; og hvis hand enten ikke vil, eller ikke kand, sette vissen for sig, da bør hans tagen Stævning ikke at forhindre hans Vederpart, at hand jo ved Rettens Middel lader ergangen Dom fyldistgiøris.

§ 1: jfr. JLov 1,38.

VII. Cap:

Om Tinghørere.

1. Art:

Tinghørere, Tingmænd, eller Stokkemænd, skulle være otte, eller i det mindste syv, foruden Fogden, tilstæde paa Tinge, naar Retten holdis, til Rettens Sager at fordre, og til et lovligt Tingsvidne at udstæde.

2.

De skulle aarligen skrivis til Stokkene,

§ 2 i Beg.: Landets Sædvane (Weylles Glossarium S.740).

kene, i Kiøbstæderne af ærlige og Uberygtede Borgere, og paa Landet af boesatte Bønder i Herredet, eller Birket, og skal det omgaa iblant Borgere og Bønder, saa ingen, som haver været sit Aar ud, skal dertil skrivis, imens der ere andre, som ikke tilforn dertil have været brugte; Og naar de af Fogden paa Tinget opnævnis, skulle de svære paa deris Siel og Sandhed, om hvis de have seet og hørt.

3.

Ingen Omkostning maa af Tingmændene giøris, enten med Giestebud, Bordklæde, eller andet saadant.

4.

Naar Tinget til rette Tid er sat, og de tilstæde værende Parter ere ere forhørte, og efterat tre gange er paaraabt, om nogen videre vil gaa i Rette, og ingen sig fremstiller, og Tingmændene med Fogden og Skriveren skillis ad, da, naar Tinget saaledis er brut, settis det ej meere den Dag. Men om Fogden for Bulder, Tumult, eller Gevalt skyld, maa staa op fra Retten, da, naar Tumulten er stillet, maa Retten og Tinget igien holdis samme Dag; I lige maade, dersom Tinget formedelst Rettens benegtelse af Fogden, eller Skriveren, Splittis, da maa det igien settis samme Dag; Dog ikke af den Foged, eller Skriver, som for Rettens benegtelse er beskylt; Men der skal strax af Øvrigheden, eller Herskabet, eller deris Fuldmægtige, andre dertil forordnis.

VIII. Cap:

§ 4: jfr. ESLov 2,48.

VIII. Cap:

Om Skrivere ved Retten.

1. Art:

Alle, som ere bestilte i Under- og Over-Retter at skrive, skulle oprigteligen handle i deris Bestilling, efter den Eed, som de soret have.

2.

De skulle have een hver sin Ting- eller Raadstue-Bog, eller Protocol, sampt alle Retten tilhørige Bøger, numererede, igiennemdragne og forseglede: Dem, som høre til Underretterne, med Kongens Befalnings-mænds, eller Øvrighedens; Men dem, som høre til Overretterne, med Rettens, eller dens fornemste Betientis, Segl. Notarius Publicus Regius skal og have een igiennemdragen[1] Protocol med Kongens Cancellers Segl.

3.

De skulle i forskrevne Bøger, eller Protocoller, med Flid og Troeskab uden Betalning indtegne alt hvis til Tinge og for Retten forrefalder, være sig Domme, Afsigter, Tingsvidner[2], Pante- og Skiøde- Mageskifte- og Gave-Breve, Maningsbreve, og andre Rettens Forhandlinger, efter den Orden, som de ere fremlagte; Og maa de ikke skrive noget til Tinge paa andet, eller løst[3], Papir, og siden hiemme det reenskrive, Men skulle det strax paa Tinget, eller

[1] *Saal. ANP; KTU:* igiennemdraget
[2] *Saal. AKNPU; T:* Tingsvinder
[3] *Saal. AKNU; PT:* løs

§ 1: Frdg. 1649 9. Septbr. § 7.
§ 2: Reces 1558 § 11, Reces 1643 2. 6. 24 og 3, 19.
§ 3: Reces 1643 2. 6. 24 og 3, 20.

eller hvor Retten holdis, i samme Bøger, eller Protocoller, indføre; Bladene og Siderne skulle de og fuldskrive, og ej lade noget Rum staa ledigt, som noget kunde tilsettis paa.

4.

End skulle de der foruden have een Bog, hvorudi Gienpart af alle de Domme, som udstædis, skal indskrivis; Item een Bog, hvorudi alle Pante- Mageskifte- Skiøde- og Gave-Breve, Maningsbreve, og deslige, efterat de for Retten ere læste, og baade af Dommeren og Skriveren paaskrevne, Ord fra Ord skulle indføris, og een hver til Efterretning deraf skriftlig givis, som haver fornøden at vide, om det Gods, som til Pant tilbydis, mageskiftis, skiødis, eller givis, til andre tilforn er pantsat, eller afhændet; Og naar nogen sit Pantebrev, eller andre saadanne Breve, som i fornævnte Bog ere indførte, indløser, eller forandrer, da skal hand pligtig være inden tredie Landsting, i det seniste, dem til Landstinget med dens Haand, som de lyde paa, og til dem haver været berettiget, paaskrevne at fremskikke, at det i Bogen af Skriveren kand vorde antegnet, under hundrede Lod Sølvs Straf til Kongen, og der foruden, om nogen Falskhed derunder befindis at være begangen, at lide, som vedbør.

§ 4: Reces 1643 2. 15. 11.

5.

Skrivere skulle i Dommene alt det indføre, som Hovedsagen angaar, og ikke for nogen deris Fordeel Brevene og Documenterne kortere, eller vitløftigere, forfatte, eller anderledis

§ 5: Frdg. 1649 9. Septbr. § 7.

ledis skrive, end som forsvarligt kand være; De skulle Brevene klarligen og vel fuldskrive, og hvis de sig herimod forsee, skulle de efter lovlig Proces straffis, efter som Forseelsen er til; Og dersom nogen, af Dommerne, som hermed bør at have indseende, advaret, ikke retter sig, eller forsetligviis imod sin SkriverEed sig forgriber, skal hand strax afsettis, og ikke meere Skrivers Bestilling betiene.

6.

Dog skulle de ikke være forpligtede i Dommene meere end Meeningen at indføre af hvis forsetter, som i Retten ere læste og paaskrevne, paa det at slige vitløftige forsetter Sagen ikke formeget skulle forblomme, og Overdommerne siden i dens rette Forstand dis meere forvilde.

7. Vegrer nogen Skriver sig motvilligen i Ting- og Raadstue-Bogen, eller Protocollen, at indføre noget forhørt Vidnisbyrd, eller andet, som bør med Rette at indføris, hvorved nogens Ret kunde Spildis, da haver hand dermed forbrut trediesindstyve Lod Sølv, og der foruden stande den forurettede til rette for hvis Skade hand derover lidt haver.

8.

Forfalsker nogen Skriver, eller andre, Tingbogen, eller Protocollen, eller giver falske Tingsvidner ud, da straffis hand derfor, som een Falskner, paa sin Ære, Haand og Boeslod.

9.

Forholder hand nogen, enten Tings- eller

§ 6: Reces 1643 2. 6. 5.

§ 8: Reces 1558 § 11.
§ 9: Frdg. 1649 9. Septbr. § 10.

eller Raadstue-Vidne, Domme, eller andre Breve, at give beskrevne over fiorten Dage i det længste[1], efterat de ere forværvede, med saa Skiel, at de for Retten ere begærte, og den halve Betalning for Brevpenge, med stemplet Papir dertil, hos hannem ere indleverede, da give hand for hver Dag, de over Tiden forholdis, til den, som opholdis, to Lod Sølv.

10.

Forholder nogen Landstings- eller Overrettis-Skriver nogen sin Dom over fornævnte Tid, da bøde hand for hver Dag fire Lod Sølv; Men hvis hand forsetligen opholder nogen, og derved forhindrer, at hand ikke kand faa Stævning til Kongens høieste Ret, da haver hand forbrut sin Bestilling, og skal oprette den Klagende sin Skade.

11.

11.

Kongens høieste Rettis Domme skulle udleveris, efter som de vorde afsagte, og maa ingen sin Dom tilstillis, før end alle de, som for hannem have Dom hændet, og dem beskrevne begært, deris Domme have bekommet.

12.

Ingen LandstingsSkriver maa være Birke- eller Herrets-Foged, eller Skriver, ej heller Borgemester, Raadmand, Byefoged, eller Skriver i de Kiøbstæder, som svare under Landstinget, eller sig uden sin Bestilling med nogen Dom, Rettergang, skriven, eller procureren, befatte, i de Sager, som til Landstinget siden kunde vorde indstævnede.

IX. Cap:

[1] *Saal. ANPTU; K:* længeste

§ 11: Rigens RD 1621 § 81.
§ 12: Reces 1643 2. 6. 7.

IX. Cap:

Hvo der maa gaa i Rette for sig selv, eller for andre,

1. Art:

Lovfælde og mindre Mænd maa gaa i Rette og svare for sig selv, naar de tiltalis.

2.

End foraarsagis de at lade tale paa nogen Sag, da maa de ikke selv til Tinge deris Sager udføre; Men Øvrigheden, eller Husbonden, skal paa saadannis Vegne lade tale, eller forordne dennem een, som skal udføre deris Sag.

3. Brei-

§§ 1-2: Reces 1643 2. 6. 17.

3.

Brejder nogen den, som gaar i Rette paa deris Vegne, saadant, da skal hand derfor[1] give otte Lod Sølv, halfdeelen til Dommeren, og halfdeelen til den, som gaar i Rette.

4.

Beskyldis og bevisis nogen i Rettergang at være fordeelt for ærlig Sag, og strax retter for sig, da maa det være hannem tillat, og Rettergangen ej derfor at spildis.

5.

End beskyldis fordeelt Mand[2] ej for Retten, men hans Vederpart lader hannem Upaaanket gaa i Rette imod sig, da kand Vederparten ej, siden Dom udi Sagen gangen er, for den Aarsag skyld rygge, eller igienkalde, Dommen.

6. In-

§ 3: Reces 1643 2. 6. 17.
§ 4: Reces 1643 2. 6. 22.

[1] *Saal. AKNPU; T:* derfore
[2] *Saal. KNTU; AP:* mand

6.

Ingen Qvindis Person maa for Kongens højeste Ret gaa i Rette, med mindre Sagen hendis, eller hendis Mands, eller Børns, Ære, eller Liv, angaar.

7.

Borgemester og Raad udi Kiøbstæderne og Øvrigheden, eller Husbonden, paa Landet skal skaffe dennem, som ikke maa, eller kunde, gaa i Rette for sig selv, saadanne Personer til at forfølge deris Sager, som de kunde være forvaret med.

8.

Procuratorer, som maa og skulle forfølge andre Folkis Tretter, skal være gode, oprigtige og Uberygtede Mænd.

9. I

9.

I Kiøbstæderne skal de være saa mange, som Byens Lejlighed udkræver.

10.

Ingen maa sig dertil lade bruge, uden de, som af Borgemester og Raad dertil forordnis, og af dennem be-eedigis: At de i ingen dennem beviste vrange og Uretfærdige Sager ville lade sig bruge: Ingen Uretvisheder i Rettergang, Vidners føring, eller anderledis, videndis drive: Ikke med Kroglover, Udeblivelser, Forhalninger, Unødige eller søgte Skudsmaal, uden billige Aarsager, Sagen opholde: Ingen vitløftige, indviklede Stævninger, eller forsetter, skrive og dermed Aarsag give, at Dommene vitløftigere, end tilbørligt er, skulle for

§ 7: Reces 1643 3. 15 og 2. 6. 16. 1.
§ 8: Reces 1643 2. 6. 16. 1.
§ 9: jfr. Kristiern II's Byret § 10.
§ 10: Reces 1643 2. 6. 16. 1-4 og 6.

forfattis: Ikke ville hitze Folk sammen, eller hindre lovlige Forligelsemaal: Ikke ville de fattige, eller andre, med Ubillig Løn udsue: Endeligen, at de deris Principaler med Flid, Troeskab og Oprigtighed ville tiene. Om hvilke Stykker og om deris Eed de af Dommeren, i hver Sag som tviflraadig er, skulle erindris, og, om Dommeren det fornøden eragter, paa ny for Retten giøre deris Eed: Saa og særdelis advaris, at de raade Folk fra Skieldsord, Gluffer og Gloser, og allermeest fra ærrørige Ord, naar Æren ikke søgis.

11.

Befindis nogen Procurator herimod at handle, da skal hand strax af Borgemester og Raad afsettis, og ej af Dommeren tilstædis for nogen nogen at gaa i Rette, og der foruden straffis efter Sagens Beskaffenhed.

12.

Dennem skal tilleggis noget til Løn af Borgemester og Raad, for Stævninger til Under- eller Over-Retter at udkaste, Supplicatzer og indlegger at forfatte, Saa og for een gandske Proces at drive, efter dens Vitløftighed, og Principalens Vilkor og Formue, hvorover de ingen med een eller anden Forrevendelse maa betynge; Men naar de af Øvrigheden befalis, skulle de tiene de fattige, være sig Enker, Vanvittige og Værgeløse, eller andre, uden Betalning, og søge deris Løn og Opretning i den Kost og Tæring, som dennem af Vederparten tildømmis.

13. Over-

§ 11: Reces 1643 2. 6. 16. 4.

§ 12: Reces 1643 2. 6. 16. 6. og 5.

13.

Overgaar nogen Procurator den Fuldmagt og Ordre, som hannem af Principalen given er, Principalen til Skade, da bør hand at stande hannem til rette derfor.

14.

Ingen skal være forpligtet til at bruge Procuratorer, som selv ved sin Værge, Frænde, eller Tienere, sin Trette vil udføre.

15.

Paa Landsbyerne maa ingen Procuratorer brugis; Men een hver skal der selv føre sin Sag ud, eller bruge dertil een i Herredet, eller Birket, Boesat oprigtig Mand, eller begære af Øvrigheden, eller Husbonden, een Person, som hannem derudi kand tiene; Dog at ingen andenstæds afsat, eller forviist Procurator dertil antagis.

16.

Procuratorer, som oprigtigen Sager, dennem betroede ere, udføre, og retsindige altid befindis, skulle ej derfor af Øvrigheden leggis for had; Men lidis og forfremmis til Under-Øvrigheds Bestillinger i Byerne.

17.

Dersom Landsdommerne, eller andre Overdommere i vigtige og tviflraadige Sager for got ansee, og til Sagens Oplysning det nødigt befinde, bør Principalen selv og andre Interesserede at møde, naar det dennem forreleggis, under tyve Lod Sølvs bøder, halfdeelen til Dommeren, og halfdeelen til næste Hospital, med mindre de lade svære deris lovlig Forfald.

18. Spil-

§ 14: Reces 1643 2. 6. 16. 7.
§ 15: Reces 1643 2. 6. 16. 10-11.
§ 16: Reces 1643 2. 6. 16. 13.
§ 17: Frdg. 1654 11. Juli § 1.

18.

Spilder nogen anden Mands Sag med Ulovlig Beskyldning, da bør hand at forfriske Vederparten Sagen igien, og betale hannem hans bevislig Omkostning.

X. Cap:

Om Forfald og Skudsmaal.

1. Art:

Lovlige Forfald i alle Rettergange ere disse: Om nogen ligger paa sin Sygeseng, saa at hand kand ikke komme: Eller mand[1] er i Kongens Bestilling forhindret: Eller og om hand er kaldet til højere Dom: Eller Eller hand skal værge sin Jord, om det er hans rette Lavdag. Disse Forfald skal den, som er, eller haver, stævnet, dersom hand for nogen af dennem ikke kand møde, lade svære paa Tinget, med oprakte Fingre efter Loven, med mindre hand er i Kongens erinde uden Riget affærdiget; End er hand i Riget, da give under sin Haand, at hand i saadant Kongens Kald er forskreven, at hand derfor ikke kand møde, eller skikke sin Fuldmægtig.

2.

End sigtis nogen paa Tinge, saa hand selv hører derpaa, for hvad Sag det er, eller hand tager ved Gienmæle paa Tinge, da maa hannem ingen Forfald hielpe, at hand jo enten selv, eller hans Fuldmægtig, bør at møde og svare.

XI. Cap:

[1] *Saal. AKNPU; T:* Mand

§ 1: JLov 1,50, Frdg. 1590 14. Aug. (Nr. 536) §§ 1 og 2.

§ 2: JLov 2,110 og 1,50.

XI. Cap:

Om Hiemmel.

1. Art:

Hvo som Hiemmel vil være til Tinge, eller i nogen Rettergang, paa sine egne, eller sit Herskabs, vegne, og vil dermed drage andre fra deris Ret, da skal den, som saa hiemler, strax personligen stande i samme Stæd, under samme Forfølgning, og lide og undgielde hvis Lovmaal udi samme Ret kand paafølge, paa det at ingen Mands rette Deele skal spildis.

2.

Ingen Hiemmel skal staa for fulde, uden den, der Vederhæftig er, eller

§ 1 og 2: Reces 1558 § 12 jfr. Frdg. 1589 30. Juni (Nr. 511).

eller fuldmyndig af den, der bør at svare dertil med Rette.

3.

Ingen skal fremskikke sit Hiemmelsbrev til Tinge, uden hand sender det Bud derhos, som fuldmyndig og mægtig er strax at skulle gaa i Rette, som forskrevet staar.

4.

Er det og, at nogen Hiemmel fremkommer, enten personlig, eller med Hiemmelsbrev, aldelis nøjagtig, som forskrevet staar, da skulle Dommerne baade til Landsting, Byeting, Birketing, Herretsting, eller anden Ret, pligtige være at dømme paa efter Loven, uden ald Undskyldning, eller opsettelse, være sig hvo det være kunde, som enten personlig, eller ved Hiemmelsbrev, indtræder i Hiem-

§ 3: Reces 1558 § 12 jfr. Frdg. 1589 30. Juni (Nr. 511).
§ 4: Frdg. 1589 30. Juni (Nr. 511).

Hiemmels Stæd, ingen Persons Stand, eller Condition, anseende, og lade begge Parterne vederfaris den samme Dom og Ret, som de ellers ville, eller skulle, giøre, og afsige imellem Sagsøgeren og den, som Hiemmel ført haver, saa at aldelis ingen sin Ret og Sag for saadan Hiemmel hindris, eller opholdis.

XII. Cap:

Om Skikkelighed for Retten.

1. Art:

Hvo som kommer til Tinge, eller for nogen Ret, eller Commission, være sig Hovedmand, eller eller Fuldmægtig, Vidner, eller andre, skulle ære Kongens Ret, og med beskedne Ord, skikkelige lader og fagter, baade imod Dommeren og Vederparten, gaa i Rette, og deris Sager fremføre.

2.

Hvo som paa Tinge, eller for nogen Ret, eller Commission, giør Dommeren Ulyd med Raaben, Buldren[1], Banken, eller Banden, eller giver sin Vederpart nogle Skieldsord, eller skielder een anden ærlig Mand for een Løgnere, eller i andre maader taler ærlige Folk paa deris Ære og Lempe for nær; Og er Dommeren Ulydig, og ikke vil give Platz og Rum for Retten, bøde imod Dommeren tre Lod Sølv, og der foruden tiltalis og straffis, som Forseelsen er til.

3. Dog

[1] *Saal. ANPTU; K:* Bulderen

§ 2: Reces 1558 § 10; Frdg. 1590 14. Avg. (Nr. 538) § 2.

3.

Dog maa ingen slippe Hovedsagen, som begynt er at drivis, og anden Sag anfange, for Ord, eller Gierning, som Parterne imellem kunde falde i Rettergangen.

4.

Den, som uden Dommerens Tilladelse, eller Befalning, svær, og bruger Guds Navn forfængeligen til Tinge, eller for nogen Ret, skal give for første gang hand saaledis svær et half Qvintin Sølv, anden gang et Qvintin, tredie gang et half Lod Sølv, og saa dobbelt frem ad: De to Parter til næste Hospital, og den tredie til Dommeren, for hand skal opkræve dennem; Og skal hver, som saa svær, stille Dommeren til freds, før end hand gaar af Tinget, eller

§ 3: Frdg. 1579 8. Jan.
§ 4: Reces 1558 § 10.

eller fra Retten, eller have forbrut tre Lod Sølv, halfdeelen til næste Hospital, og halfdeelen til Dommeren, og dog betale for hver Eed hans soret haver, som forskrevet staar.

5.

De, som gaa i Rette for Kongens højeste Ret, skulle tilbørligen og med sømmelig Respect deris Sager forrebringe: Altid deris Tale i Rettergangen til Kongen, hvad heller Hans Majestet selv er tilstæde, eller ikke, henvende, og, imens de for Retten staa, sig fra ald Skielden, Løgten, Sværen og Banden, og deslige Uskikkeligheder, entholde, og, hvad heller Dommen gaar dennem med, eller imod, med lige Respect fra Retten sig igien[1] begive.

6. Befin-

[1] *Saal. AKNPU; T:* sig igien fra Retten

§ 5: Frdg. 1670 29. Juni jfr. Frdg. 1677 7. Maj.

6.

Befindes nogen Procurator, eller Fuldmægtig, herimod at handle, straffis med Fængsel. Desligeste, dersom nogen af Parterne selv, eller Underdommere, som svare for deris Domme, paa ovenbemælte maade tabe den Respect de ere Retten pligtige, da straffis efter Sagens Omstændighed, og deris Stands og Vilkors Beskaffenhed.

XIII. Cap:

Om Vidner og Tingsvidne.

1. Art:

Vidne er[1] ej mindre end to Personer, overeensstemmende, og udi een Ting.

2. Ingen er pligtig til at vidne andenstæds, end til sit Værneting, efter lovlig given Kald og Varsel.

3.

Vil nogen godvillig vidne, uden given Kald og Varsel, eller for anden Ret, Omkostning dermed at Spare, da maa det hannem tilstædis.

4.

Dersom nogle fornemme Folk, som ikke pleje at søge Ting, Mands- eller Qvindis-Personer, eller de, som ligge paa deris Sygeseng, eller have anden lovlig Forfald, krævis til Vidne, da skulle de Syge, og de, som ikke skrive kunde, hiemme ved Eed i tvende lovfaste Mænds paahør, aflegge deris vidne, hvilket samme Mænd til Tinge med deris Eed skulle frem-

[1] *Saal. NPTU; AK:* ere

§ 6: Frdg. 1670 29. Juni, jfr. Frdg. 1677 7. Maj.
§ 1: JLov 2,94.
§ 4: Proceslovforslag 1663 Kap. 5 (Forarb. I, 117) jfr. NLov 7,2; Kristiern II.s Landret § 66 og Byret § 21.

fremføre; Men de andre skulle deris Vidne skriftlig med Eed bekræfftet under deris egne Hænder i Tide for Retten indskikke, hvilket skal agtis baade i Værd og Straf, ligesom de paa Tinge med oprakte Fingre soret hafde.

5.

Ingen Ubekiente Personer skulle tilstædis at vidne, med mindre de giøre Rigtighed for sig, hvo de ere, hvor de have deris Ophold, og hvor de ere at finde, hvilket og skal i Tingbogen indføris.

6.

Ellers maa ingen paa Tinge efter skriftlig Sædel vidne, uden hand det selv skrevet haver, og det selv for Retten oplæser, og med Eed bekræffter.

7. Bliver nogen tilkrævet at vidne i nogen Sag, og Dommeren legger hannem Eed for, sin Sandhed i den Sag at vidne, da bør hand at vidne ved sin Eed, alt hvad hannem derom vitterligt er, og hvis hand, enten af Dommeren, eller af Parterne, bliver tilspurt om til den Sags Oplysning; Eller bøde Sagsøgeren og Kongen, hver ti lod Sølv, med mindre hand kand og vil svære, at han veed intet deraf.

8.

Dommeren skal fremkalde dennem, som Vidne skulle bære, og de skulle svære med oprakte Fingre, at de vilde sige Sandhed, og intet deraf dølge. Og skal Dommeren formane dennem, hvad Straf der skal efterfølge,

§ 5: jfr. Kristiern II.s Landret § 67.
§ 6: Proceslovforslag 1663 Kap. 5 (Forarb. I, 117).
§ 7: NLov 7,12.
§ 8: Reces 1558 § 16.

følge, dersom de vidne Løgn, særdelis, naar Sagen er af stor Vigtighed, og angaar Folkis Ære, Liv og Velfærd, skal de hver for sig selv alleene indkaldis og forhøris, og for dennem oplæsis den Forklaring paa Eeden og Formaning, som herefter bag i Loven indføris, og bør paa alle Tinge, og hvor Ret holdis, paa een Tavle trygt[1] at ophengis.

9.

Befindis nogen at vidne aabenbare Løgn med sin fri Villie og fulde Forset, saa mand kand kiende, at hand vant Løgn, da straffis hand paa sine to Fingre, og hans Boeslod være forfalden til hans Husbond; Og skal Dommeren lade Skriveren skrive paa de falske Vidner, som fælte blive, og forskikke dem med deris Navne, ne, som fælte ere, til een hvers Øvrighed, at de lade dennem forkynde til Herrets- Birke- eller Bye-Ting, og exsecutionen skee.

10.

Hvo der kiøber een anden til at vidne Løgn, hand skal være mindre Mand, og straffis paa sin Boeslod, dog ikke paa sine to Fingre.

11.

Findis der nogen Tid Vidne imod Vidne, og udi een sag, da skal Dommeren grandgiveligen granske og forfare alle de Vidnisbyrd paa baade sider, og dømme efter dem, som retvise kand kiendis; Men de, som Uretfærdige findis, forfølgis derfor, som før er mælt.

12.

Haver nogen vudnet[1] til et Ting, og

[1] *Saal. KPTU; AN:* trykt

§ 9: Reces 1558 § 16.
§ 10: Frdg. 1590 14. Avg. (Nr. 539).

[1] *Saal. AKPTU; N:* vundet

§ 11: Reces 1558 § 15.
§ 12: jfr. Frdg. 1654 11. Juli § 2.

og andre Vidner derimod til andet Ting skulle føris, da skal den, som tilforn vant, lovligen Kald og Varsel givis til at høre de andris Vidne.

13.

End ere de andris Vidne ej imod de førstis, da er det ej fornøden, at de første dertil kaldis.

14.

Dersom nogen af Parterne skyder paa andre Vidnisbyrd og Bevisning, end hand da tilstæde haver, da tilstædis det hannem, dog ikke uden een gang, og skal da nævnis, hvad Vidnisbyrd hand paaskyder.

15.

Bevisis det, at den, som vidner paa een anden, er hans aabenbare Uven, eller Avindsmand, da bør hans Vidnisbyrd ej at anseis.

16. Vil-

§ 13: jfr. Frdg. 1654 11. Juli § 2.
§ 14: Reces 1558 § 15.
§ 15: Proceslovforslag 1663 Kap. 5 (Forarb. I, 119).
§ 16: jfr. Kristiern II.s Landret § 67, Byret § 21 og Fragm. 4 5. 7. 9 Dig. 22. 5, Hamborgs Stads-

16.

Villige Vidner, saasom: Husbond, Hustrue, Børn, Tyende, Søskinde, eller lige saa nær besvogrede, skulle ej anseis, med mindre ingen anden Vidne kand havis, fornemmelig[1] i Drabs, Volds, eller deslige, Sager; Ti da skulle de vidne, som afveed.

17.

Villige Vidner skulle de og holdis for at være, som selv i den Gierning medværet have, hvorom de skulle vidne.

18.

Vidner Barn, der under sine femten Aar er, da kand det Vidne hverken reisis, eller fældis.

19.

Intet Udædisk Menniske, eller nogen

[1] *Saal. ANPTU; K:* fornemmeligen

ret 1605 1. 28. 4-5, Proceslovforslag 1663 Kap. 5 (Forarb. I, 119).
§ 17: Retsbrug (Dom Nr. 162) jfr. Hamborgs Stadsret 1605 1. 28. 7.
§ 18: Retsbrug (Udvalg 3,131).
§ 19: Reces 1558 § 18.

gen anden, som forvunden er for nogen Uærlig Sag, Tyverj, Forræderj, eller Troldom, skal staa til troende i Vidnisbyrd, eller i andre maader, i hvad de ville sige og vidne paa nogen.

20.

Den, som Ustadig befindis i sit Vidne, og nu siger et, nu et andet, og nu bejaer noget, nu fragaar det igien, bør ej at staa til troende; Men straffis som een Løgner, om forsetlig Svig hos hannem findis.

21.

Hvo Vidne vil føre paa hvis een anden sagt haver, hand skal det giøre paa fersk Fod og til første Ting, som hand lovlig Kald og Varsel til kand give, efterat[1] hand om saadan Paasagn er videndis vorden; Ellers skulle skulle Vidne paa eens Mund ikke gielde imod hans benegtelse.

22.

End efter Aars forløb maa ingen Vidne føris paa hvis nogen af andens Mund hørt haver.

23.

Beskikkelsis Vidner, om hvis dem svaris, bør til Tinge med Eed at bekræfftis, dersom de imodsigis, og kunde ej underkiendis, med mindre de ved andre lovlige Vidner, eller anden klar Bevisning, igiendrivis.

24.

Intet Vidne maa i egen Person stævnis til Landsting, eller anden Overret, med mindre hand til sit Værneting ej haver villet vidne sin Sandhed, eller hand beskyldis for sit Vidne, at det er Usandfærdigt.

25. Dog

[1] *Saal. AKNPT; U:* efferat

§ 21: Retsbrug (Udvalg 4,126).
§22: Retsbrug (Udvalg 2,135; 3,132) jfr. L. 5 Codex 9. 35?
§ 23: Retsbrug (Udvalg 3,115).
§ 24: Reces 1643 2. 6. 23.

25.

Dog hvis Landsdommere, eller andre Overretters Betiente det nødigt befinde, besynderlig i Ære- og Livs-Sager, at Vidner for dem i egen Person skal forhøris, og de lovligen stævnis for deris Vidner at forklare, og at overvejis, og imod andre at forhøris, da bør de at møde, eller bøde Sagsøgeren og Herskabet, hver tj Lod Sølv, med mindre de lade svære deris lovlig Forfald.

26.

Ellers, naar Vidner alleene for Processen beskyldis, og ej deris Ære og Fælding angaar, som vudnet[1] have, da skulle de ej stævnis til at møde.

27. Naar

27.

Naar enten af Parterne, efterat Dom udi Sagen gangen er, kand finde nogen bedre Sandheds Oplysning og Bevisning, end som for Retten haver været, da skal hannem[1] ej formeenis det at giøre, saa fremt hand med sin Eed bekræffter, at hand om samme Bevisning tilforn ikke haver været videndis, eller den kunde have bekommet, paa det at hand samme Bevisning for højere Ret, naar Sagen der indkommer, kand fremføre; Men, naar paa Sagen i Kongens højeste Ret kient er, da tilstædis ingen videre Proces.

28.

Tingsvidne er det, der gode Mænd, Tinghørere, Tingmænd, eller Stokkemænd, som paa Tinge

[1] *Saal. AKNTU; P:* vundet

§ 25: Reces 1643 2. 6. 23; Frdg. 1654 11. Juli § 2.
§ 26: Frdg. 1654 11. Juli § 2.

[1] *Saal. AKNPU; T:* ham

§ 28: JLov 1,38 og 1,37; Reces 1558 § 14.

Tinge vare, vidnede med deris Eed, det de saa og hørte, og den, som det paagielder, var selv til Vedermaals Ting, eller var lovligen kaldet dertil; Hvilket er saa sterckt, at intet derimod kand sigis.

29.

Vidner nogen Mand i Tingsvidne, der fordeelt er, eller dømt til sine tre Mark, da fælder hand ingen uden sig selv.

XIV. Cap:

Om Sigtelse og Eed.

1. Art:

Den, som anden vil sigte og saggive for nogen Gierning, eller ler Ord, hand skal giøre det paa fersk Fod, saa snart hand derom videndis vorder.

2.

Ingen videre Eeder skal til Tinge og i Rettergange tilladis, enten af den, som sigter, eller den, som sigtis, end de, som Loven og Retten fordrer og tillader.

3.

Vidner, som med Eed aflagte ere, maai kke ved Vederpartens Eed benegtis.

4.

Ingen maa giøre nogen Eed, førend det hannem af Dommeren tilstædis, eller paaleggis.

5.

Dommeren skal ikke lætteligen nogen af Parterne tilstæde Eed at giøre, eller nogen den paalegge, anseendis, at den, der Sag giver, bør det lovligen at bevise.

6. Be-

§ 29: Reces 1558 § 17.
§ 1: jfr. Retsbrug (Udvalg 4,126).
§ 2: Reces 1643 2. 6. 20.
§ 3: jfr. Reces 1643 2. 6. 10.
§ 4: Reces 1643 2. 6. 20.
§ 5: Reces 1643 2. 6. 20 og 2. 3. 15.

6.

Benegtelsis Eed maa af Dommeren paaleggis, naar hannem synis, at Sagen det udkræver, eller i det ringeste efter Sagens Tilstand saaledis, at, enddog det ikke nøjagtigen bevisis, der dog vis Formoding er, at den Sigtede er skyldig, og derfor efter Lov og Ret bør Sagen ved sin egen Eed sig at fralegge, paa det at hand for videre Tiltale sig kand befrie; Men Eed imod Eed maa ingenlunde af Dommeren tilstædis, meget mindre paaleggis.

7.

Vil den Sigtede ikke giøre benegtelsis Eed, naar det hannem af Dommeren, som forskrevit staar, paaleggis, da maa den Sigtende giøre sin Eed, og den Sigtede have tabt Sagen.

8. Ingen skal findis til Lov, som er tolv Mænds Eed, for nogen Sag.

§ 6: Reces 1643 2. 6. 20.
§ 7: jfr. L. 12 Codex 4. 1?

XV. Cap:

Om egen Bekiendelse.

1. Art:

Hvis nogen for Dom og Ret vedgaar det, som hand sigtis og beskyldis for, da maa hand det ej siden fragaa.

2.

Sider hand i Fængsel, og er i anden Mands Vold og Tvang, og bekiender noget, som hand siden, naar hand kommer i sin egen Frelse igien, benegter og fragaar, da bør saa-

§ 8: jfr. Reces 1558 § 20 jfr. NLov 3,21.
§ 2: Retsbrug (Udvalg 3,136).

saadan hans Bekiendelse ej være hannem til hinder, eller skade.

3.

Søgis og tiltalis mand for nogen Sag, og tilbyder sin Vederpart Penge, eller andet, ikke fordi hand kiender sig skyldig, men at hans for Trette og Rettergang qvit kand være, og Vederparten det Tilbud ej[1] vil annamme, da kand det Tilbud ej siden tiene til nogen Bevisning, at hand er skyldig, men Vederparten bør anden lovlig Beviis i Sagen imod hannem at føre.

XVI. Cap:

Om Sandemænd.

1. Art:

Sandemænd skulle være otte lovfaste

[1] *Saal. KNPTU; A:* ej det Tilbud

§ 1: JLov 2,1 og 2.

faste og boesatte Dannemænd, og af Fogden til Tinge udnævnis, i Herret, Birk, eller Bye, i tviflsom Drabs Sager, og naar der tvistis om Markeskiel; Og skulle Sandemændene uden nogen videre Proces, naar de ere opkrævede, tage[1] Sagen for sig, som de ere opkrævede til, og giøre deris alleryderste Flid til at oplede Sandhed.

2.

Det skal gaa omkring imellem Herrets- Birke- og Bye-Mændene saaledis, at, imens der er nogen, som ikke haver været Sandemand tilforn, da skulle de ikke nødis dertil, som før have været.

3.

Findis nogen motvillig, og vil ikke være, enddog hand er i den Til-

[1] *Saal. AKU; T:* lagen

§ 2: jfr. JLov 2,51.
§ 3: jfr. JLov 2,52.

Tilstand, at hand maa være sin egen Værge, og ingen lovlig Forfald haver, da bøde hand tredive Lod Sølv, som Fogden skal indkræve[1] under sin Bestillings Fortabelse; Og om den motvillige end udlegger fornævnte Bøder, da er hand dog ikke dermed befriet, at, saa offte hand lovligen udnævnis til at være Sandemand, og vil ikke, hand jo skal gielde samme Bøder, indtil saa længe at hand ikke haver tredive Lod Sølvs Formue.

4.

Er Birk ikke saa stort, at deraf kand havis det fulde tal af lovfaste Mænd til Sandemænd, da tagis de af Herredet, og Sagen til Herretsting forfølgis.

5.

Ingen maa være baade Sandemand og Vidne i een Sag.

6. Naar

6.

Naar Drab skeet er, og der tviflis om Manddraberen, da skulle Sandemænd dertil af Eftermaalsmanden opkrævis paa første Ting, efterat Gierningen er skeet; Forsømmer hand det, da skal Husbonden, paa hvis Grund Drabet skeet er[1], og den dræbte findis, det første mueligt er, Sandemænd opkræve; End forsømmer Husbonden det, da kommer det Kongens Amptmand til at giøre.

7.

Er Sagen klar med Vidnisbyrd og Bevisninger, da bør Dommeren, derudi uden Sandemænds udnævnelse at dømme.

8.

Sandemænd skulle til det Herrets- Birke- og Bye-Ting opkrævis og svæ-

[1] *Saal. AKU; PT:* indkræve,

§ 4: Birkeret 1623 § 8.

[1] *Saal. KTU; A:* er skeet

§ 8: JLov 2,11; Reces 1576 § 7; JLov 2,6.

svære, under hvilket Gierningen skeet er, og den dræbte er funden, inden sex Uger, efterat de ere opkrævede.

9.

Skeer Drab i skiellet imellem Herret og Birk, eller Bye, da opkrævis Sandemændene, halfdeelen i Birk, eller Bye, og halfdeelen i Herredet, og samtlig svære til Herretstinget.

10.

Sandemænds Eed paa Manddraberen er denne: Bede sig saa Gud hielpe, at de have giort deris alleryderste Flid til at udspørge Sandhed, og de ikke troe, eller vide, andet, end den Mand jo er den dræbtis rette Banemand; Og, naar de giøre deris Eed, skulle alle de førte Vidner være tilstæde, efter lovlig Kald og Varsel, at overhøris af Dommeren.

11. Kand

11.

Kand Sandemænd ingen Oplysning inden fornævnte sex Uger bekomme til at udvise Banemanden, da er denne deris Eed: Bede sig saa Gud hielpe, at de have giort deris alleryderste Flid til at udvise hvem Drabsmand er, og dog den ikke have kunde fundet.

12.

Tvistis der om Markeskiel, som hører Herret, Birk, eller Bye, til alleene, da opkrævis Sandemænd af det Herret, Birk, eller Bye, alleene, som Marken ligger udi; Men trettis der om Markeskiel paa de stæder, som Herret og Birk, eller Bye, mødis da opkrævis den halve deel af Sandemændene i Birket, eller Byen, og den halve deel i Herredet; End er det baade Markeskiel og Herretsskiel, der

mand

§ 9: Birkeret 1623 § 10.
§ 10: jfr. JLov 2,12.

§ 12: Birkeret 1623 § 10, JLov 2,26.

mand tretter om, da skulle fire af hver Herret, der næst ere boesidende, derom skille, og skulle lyse til det Herretsting, som den tiltalte svarer under.

13.

Naar Sandemænd have udseet Markeskiellet, da skulle de det stable med Stok, eller Steen, og Kul og Flint derunder, og siden svære paa det Stæd, der som skillet[1] og tvistet var, at de have giort Ret, og lyse siden til Tinge. Denne er Eeden: Bede sig saa Gud hielpe, at de giøre det ej for Vild, og ej for Fare, uden for det, at de troe saa at være ret Markeskiel, og at de have saa hørt af deris Forældre og andre gamle Folk.

14.

Sandemænd maa ej svære om Ejendom, eller imod Lavhæfd, eller imod Sandemænd, som tilforn soret have, imens de ere ved fuld Magt og Ufælte.

15.

Skille Sandemænd ad, da skal det stande, som de fleeste giorde; Ere de lige, da stande det, som Formanden giorde med dennem, som hannem følge; Iligemaade om de svære alle et, uden saa er, at deris Tog underkiendis af Ridemænd, som derpaa tagne vorde.

16.

Sandemand, der lovfælt er, fælder ingen i Toget uden sig selv.

17.

Hver Sandemand, som haver soret Uret forsetligen, saa det aabenbare kiendis, skal oprette den forurettede hans bevislig Omkostning, Kost

[1] *Saal. PTU; AK:* Skillet

§ 13: JLov 2,21; SkLov § 71.
§ 14: Reces 1558 § 27 jfr. Haandf. 1559 §§ 28, 42; Haandf. 1648 §§ 28, 42.
§ 15: JLov 1,52 og 2,7; Reces 1558 § 24.
§ 16: Reces 1558 § 17.
§ 17: Reces 1558 § 27.

Kost og Tæring, og siden have forbrut sin Boeslod til sit Herskab.

18.

Alle otte Sandemænd skulle have Kost og Tæring otte Lod Sølv, som skal lige deelis imellem dem alle. Den der Sandemændene opkrævit haver, hvad heller de sore med hannem, eller imod, eller ikke med alle, skal betale dennem fornævnte otte Lod Sølv paa Tinget, som de deris Tog lyse paa, under nam i hans Boe, uden videre Proces, eller Dom.

XVII. Cap:

Om Granskninger.

Naar nogen beklager sig forurettet at være, paa Jord, Eng, Eng, Skov, Skifter, Gierder, Vandfald, Bygning, Græsning i Fællet, eller Auret, og alt andet saadant, som ikke kand kiendis paa, før end Syn, eller Besigtelse, skeer, da skal af Dommeren Uvillige Dannemænd opnævnis, som skulle komme paa Aastæderne, og der granske og besigte, hvorledis det haver sig dermed; Hvilket Syn og Besigtelse de skulle til næste Ting derefter fremføre og bekræffte.

XVIII. Cap:

Om Reebsmænd.

1. Art:

Naar nogen Lodsejer i nogen Bye finder sig at være brøstholden, enten i Mark, Skov, eller

§ 18: JLov 2,5.

§ 1: JLov 1,50; Reces 1558 § 28.

eller Ejendom, da skal hand det først kære paa Tinge, at hand haver mindre, end hannem bør, og begære jevnet med Reeb, og før end der mælis Reeb paa nogen Ejendom, da skal Fogden først nævne otte Uvillige lovfaste Herrets- eller Birke-Mænd, som skulle paa een bestemt Dag og Tid derefter komme paa samme Ejendom, som Reeb begæris paa, og skal der granskis, om den, der klager, haver slig Brøst, at der bør at gange Reeb, eller ej, og det skulle de vidne paa næste Tingdag. Findis der da slig Brøst, at Reeb skal gaa, da skal Fogden og de otte Herrets- eller Birke-Mænd, som vare udnævnte til Synsmænd, først over alt giøre deris Flid at tilfreds stille den, som brøstholden er, med Lodning, eller udleg af den, som meere haver, paa det at alle Ejere ikke skulle fange Skade af Reeb; Men hvor ikke anderledis kand forligis, end at Reeb skal mælis, da hvor Fierding findis paa Marken, der skal reebis efter Fierding; Hvor Boel, efter Boel; Hvor Otting, efter Otting: Saa skal og være om Tolvting, Fierding, eller Qvarter; Og hvor saa findis at Gribejord[1] er, som tilforn ikke haver været lagt, enten i Boel, Fierding, Otting, eller Mark Sølvs Jord, som er et Pund Bondeskyld, den reebis efter gammel Landgield og Skyld; Og skal over alt reebis, saa vel for Smørsskyld som for Kornsskyld.

2.

Og, naar Reeb mælis paa Marken, da skal Reebsmændene være pligtige under deris Faldsmaal at kom-

[1] *Saal. U'; U'':* gribe Jord

§ 2: Reces 1558 § 28.

komme paa Marken, den Dag Fogden haver dennem forrelagt[1], saa tilig, som Sol gaar op, og da begynde deris Reebning, og skulle saa reebe[2] til Sol gaar neder, og forfølge saaledis deris Reebning[3] uden Forhalning Dag fra Dag, til de have reebet Marken altsammen, paa det ingen Bonde skal besværis med Unyttig fordærvelig Kost og Tæring.

3.

Med Skovreebning forholdis iligemaade, som med Markereebning.

4.

Reebsmænds Fald, der som deris Ulempe findis, er tredive Lod Sølv.

XIX.

XIX. Cap:

Om Baand og Fængsel.

1. Art:

Ingen maa bindis, med mindre hand paa saadanne ferske Gierninger gribis, som hand bør at lide for paa Liv, eller Lemmer, eller selv paa Tinge vedgaar saadanne Gierninger, eller med Tingsdom for saadanne Sager er forvunden. Ellers skal een hver, som i saa maade for Ret og Ting beskyldis, være sikker og fri, til Tinge og fra, og tillat at svare for sig; Dog at hand stiller Borgen for sig.

2. Gri-

[1] *Saal. U'; U'':* Forrelagt
[2] *Saal. U'; U'':* Reebe
[3] *Saal. U'; U'':* Rebning

§ 3: Reces 1558 § 29.
§ 4: Reces 1558 § 28.

§ 1: JL. 2,95 og 2,91.

2.

Gribis nogen om Nattetide i anden Mands Huus, eller i hans Gaard, med sande Tegn, at hand ville stiele, eller giøre vold, da maa hand bindis.

3.

Tager mand nogen og binder, for hvad Sag det være kand, og ej fører hannem til Tinge, men lader hannem før løs, da bøde hand trediesindstyve Lod Sølv.

4.

Slipper Misdæder ud, og vorder løs af Baand og Fængsel, da maa[1] mand tage hannem, hvor mand hannem finder.

5.

Vil Husbonden, eller Øvrigheden, ej annamme Misdæderen af Sagsøgeren, naar det af dennem begæris, og lade hannem forvare, og Misdæderen derover fra Bonden bortkommer og vorder løs, da er hand angerløs, som bant hannem; Men Husbonden, eller Øvrigheden, bør at bøde trediesindstyve Lod Sølv.

6.

Binder mand nogen med Uret, bøde trediesindstyve Lod Sølv.

7.

Findis nogen rasende, eller galind, da maa, hvem der vil, hannem binde, og føre hannem til Tinge, og tilbyde hans Frænder hannem, og de ere pligtige at forvare hannem, saa fremt de have Middel dertil; Hvis ikke, da bør Øvrigheden at sette hannem i Forvaring.

8.

Naar nogen antrefis paa anden Mands

[1] *Saal. ANPTU; K fbg.:* maa

§ 2: JLov 2,95.
§§ 3-4: JLov 2,91.
§ 5: NLov 3,7 og JLov 2,89.
§ 6: jfr. ESLov 2,19 jfr. 3,18.
§ 7: NLov 3,8.

Mands Gods, som med Rette maa gribis, da bør de, som hannem gribe og bortføre ville, at give Jorddrotten, eller hans Fuldmægtig, eller hans Bonde, som boer paa Godset, om Jorddrotten, eller hans Fuldmægtig, ikke er saa nær tilstæde, det tilkiende, før end de hannem af Godset bortføre.

9.

End vil nogen dennem derudj forhindre, og hand derover undkommer, da bør de at skaffe hannem tilstæde igien, og bøde deris trediesindstyve Lod Sølv, og der foruden andre Bøder efter Loven, om de giøre nogen Skade; Fange de selv derover Skade, have Skaden for Hiemgield.[1]

XX.[2] Cap:

[1] *Saal. U'; U'':* hiemgield.
[2] *U:* 20.

XX. Cap:

Om pinlig Forhør.

Ingen skal pinligen forhøris, uden han tilforn er dømt til Døde for nogen Ugierning, med mindre det er in crimine Majestatis i højeste Grad, hvor Sagens Beskaffenhed ikke lider, at den almindelig Lands Proces kand følgis.

XXI. Cap:

Om Arrest og Beslag.

1. Art:

Arrest skal giøris ved Rettens Betiente og Kongens Foged, eller,

Kap. XX.: Reces 1558 § 19.
Kap. XXI. § 1: Birkeret 1623 § 13.

eller, om de ikke ere tilstæde, ved tvende Dannemænd.

2.

Negte Rettens Betiente at giøre Arrest, naar den begæris[1] paa nogens Person, eller Gods, som maa arresteris, da skulle de svare den Klagende til hvis Skade hand derover beviser sig at lide.

3.

Giøre Rettens Betiente Arrest paa nogens Person, eller Gods, som ej Arrest er undergiven, da svare de selv dertil.

4.

Hvo som Arrest paa nogens Person, eller Gods, begærer, hand skal give Rettens Betiente, som Arresten begæris af, nøjagtig Forsikkring, eller stille Borgen, at hand til Sagens Uddrag skal blive tilstæde, og at svare til al den Ulejlighed, som af Arresten kunkunde foraarsagis, om den Ulovlig befindis.

5.

Ingen, som kommer i Kongens ærinde til nogen stæd, og det strax for Rettens Betiente beviser, maa paa sin Person arresteris.

6.

Ingen Udlændiske imod oprettede Fordrag, eller Indlændiske imod Kongelig given Frihed, maa med Arrest beleggis.

7.

Ingen, som kand og vil strax stille nøjagtig Forsikkring, for hvis hand søgis for, bør, enten paa Person eller Gods, at arresteris.

8.

Er nogen Udenbyes-Birks- eller Herrets-Mand efter rigtig Haandskrift, Revers, eller Dom, vitterlig

[1] *Saal. AKNU; PT:* begæris,

§ 5: Birkeret 1623 § 13.
§ 6: jfr. Hamborgs Stadsret 1605 1. 17. 3.
§ 8: Birkeret 1623 §§ 13, 15.

terlig Gield, eller andet, skyldig, som ej til rette Termin er betalt, eller efterkommet, da maa hans Person, eller Gods, hvor hand, eller det, antreffis, i Bye, Birk, eller Herret, arresteris.

9.

Befindis nogen Indenbyes- Birks- eller Herrets-Mand, som efter forrige Artikel er noget skyldig, og er Uvederhæftig, at afhænde, eller forstikke, sit Gods til at bedrage sine Creditorer, da maa der Arrest paa hans Gods, eller Person, leggis.

10.

Haver nogen været i Kongens, eller anden Husbonds, Tieniste, eller haft nogen anden Bestilling, saa som: Kirkeværgerj, Fattigis Forstanderskab, Formynderskab, Kæmnerj, eller noget andet, som hand skulle giøre Rede og Rigtighed for, og haver det ikke giort, og hand ikke kand stille nøjagtig Forsikkring for sig; Eller forrehaver at flytte bort, da maa baade hans Person og Gods arresteris.

11.

Er nogen skyldig for Husleje, naar Fardag er ude, som hand bør at flytte paa, da maa hans Gods arresteris.

12.

Eend befindis hand at forflytte sit Gods af Huset, da maa der leggis Arrest paa hans Person.

13.

Haver nogen ligget i Herberg og fortæret, og vil drage ud af Huset, før end hand betaler forHerberg og Fortæring, da maa hans Gods i Huset arresteris, og hvis det synis ikke at

at kunde tilstrekke, da maa paa hans Person leggis Arrest.

14.

Haver nogen anden Mands Gods inde hos sig, og samme Gods lovligen bliver arresteret, da maa den, som det i giemme haver, ikke lade det udkomme imod Arresten; Lader hand det udkomme, og den, som Arresten haver ladet giøre, vinder Sagen, da bør hand selv at betale Godset, saavit Sagsøgeren der af tildømt vorder, med mindre hand lovligen beviser, at det med Magt og imod hans Villie er bortkommet.

15.

Befindis nogen Uvederhæftig at have beganget noget, som Voldsbøder, eller deslige, paafølge, da maa hans Person arresteris.

16. Skieldis nogen paa sin Ære, eller voldeligen overfaldis af een anden, da maa hand samme sin Vederpart lade arrestere til Sagens uddrag.

17.

Drager den Arresterede af Arresten, eller forflytter det arresterede Gods, og Arresten siden lovlig kiendis, og Dommen gaar hannem imod, da maa hans Vederpart hannem for Vold forfølge, og hand bør med Hovedsagen og Omkostningen sine Voldsbøder at betale.

18.

Befindis nogen, som paa sin Person maa arresteris, at være Uvederhæftig, eller foragte Arresten, da maa Rettens Betiente, om det begæris, tage hannem i Forvaring paa et ærligt stæd til Sagens uddrag.

19.

§ 15: Birkeret 1623 § 19.

§ 17: Birkeret 1623 § 14.

19.

Naar Arrest er giort for Gield, enten paa Person, eller Gods, da skal den, som Arresten haver ladet giøre, strax have tilstæde Haandskrifter, eller Beviser, naar paaeskis, paa det den Arresterede ikke videre skal opholdis, end som hand for sig rette vil og kand.

20.

Retter den Arresterede ikke strax for sig, da skal den, som Arresten haver ladet giøre, strax Arresten forfølge, og giøre Sagen anhengig til næste efterfølgende Ting, som hand kand faa Stævning til. Opholdis med Forfølgningen, og fornævnte Ting forbigaar, da er Arresten dermed ophævet.

21.

Befindis Arresten Ulovlig, da skal den, som Arresten haver ladet giøre, oprette den Arresterede hans Spot og Skade, saasom den af gode Mænd vurderet, og af Dommeren kient bliver; Og skal hand i den Sag svare til den Ret, hvor Arresten forfølgis, om end skiønt det ej er hans Værneting.

22.

Med alle Slags Forbud, som giøris, enten ved Mænd, eller til Tinge, skal forholdis, ligesom med Arrest i alle maader.

XXII. Cap:

Om Maning.

1. Art:

Maning skal skee lovligen og skriftligen ved tvende Mænd, som skulle skrive paa Maningsbrevet, at den lovlig forkyndet er,

§ 19: Birkeret 1623 § 23.
§ 20: Reces 1643 2. 6. 25.

er, dersom hand ikke selv, som manis, vil skrive derpaa.

2.

Naar Maningen forkyndet er, skal Sagsøgeren lade den læse og paaskrive, det første mueligt er, til Landstinget, eller Byetinget, i den Provincie, eller Bye, hvor Maningen skeet er; Dernæst skal hand tage Stævning over den Indmanede, om hand ikke holder Maning, til den første almindelig højeste Ret, med saa skiel, at der er Fierding Aars Tid imellem Maningen og den højeste Rettis begyndelse. Hvis det ikke skeer, da kand Sagsøgeren ikke bruge Maningen til Forhindring at giøre, at den Indmanede jo sit Gods til andre maa pantsette, eller afhænde.

3. Ingen kand i sin Sag bruge andens Maning, men den gielder alleene i den Sag, som Maningen er giort for.

XXIII. Cap:

Om Borgen og Forløfter.

1. Art:

Om nogen bliver sigtet for nogen Sag, der Liv, Lemmer, eller Ære, angaar, eller nogen truer een anden med Fejde, Brand, eller i andre maader, og vil ikke sette Borgen, naar Øvrigheden hannem det paalegger, da maa den paagribis og

§ 2. Retsbrug (Udvalg 4,346).

§ 1: Reces 1558 § 45.

og settis, indtil hand stiller Borgen saaledis, at hans Vederpart kand være forsikkret.

2.

Om nogen for Retten givis Tyvsag, der selv ejer Jord, Huus og Gaard, da maa hand dermed selv borge for sig. End om Landboe, eller anden, som hverken Jord, Huus, eller Gaard, ejer, givis Tyvsag, da skal hand sette anden vederhæftig Mand til Borgen for sig; End kand hand ingen faa, der for hannem borge vil, da maa Sagsøgeren selv lade hannem anholde.

3.

Hvo som anholdis paa fersk Fod for nogen Voldsgierning, hand skal, enten strax sine Bøder nedsette, eller stille Borgen for dem, og for sit Falds-

Faldsmaal, efter lovlig Rettergang at betale, eller borge for sig selv.

4.

Hvad som mand vorder Borgen for, det skal mand gielde, og ingen maa sig af Borgen sige, før end det er efterkommet, som hand er Borgen for.

5.

End ganger mand i Borgen for Tyv, eller anden Ugierningsmand, da skal hand hannem antvorde for Retten, og der sige sig af med Borgen til den, hand tog hannem af, og dermed være angerløs.

6.

End slipper hand bort, enten af Hændelse, eller med hans Raad, som Borgen er, da bøde hand, som Borgen er, alle de Bøder, der hand

§ 2: JLov 2,104.
§ 3: Birkeret 1623 § 19.
§ 4: JLov 2,62.
§§ 5, 6: JLov 2,63.

hand skyldig er, som hand er Borgen for, og derforuden trediesindstyve Lod Sølv.

7.

End vil hand flye, der Borgen sette[1], da skal hans Borgen til Sagsøgeren, eller Øvrigheden, hannem levere til Forvaring.

8.

Hvo som Borgen setter, hand svarer ingen Mand for de Gierninger, uden den alleene, som er hans Borgen.

9.

Qvinder og mindre Aaringer maa ej i saadanne Tilfælde borge for nogen.

10.

Hustrue, som Husbond haver, eller Søn, som er i Fællig med sin sin Fader, enddog hand er kommen til Lavalder, og Møe, i hvor gammel hun er, maa ej heller være Forlover for Penge, eller Borgen for noget.

11.

Enke, som selv haver at gielde af, maa være Borgen og Forlover for Penge og Gods.

12.

Ingen, som ikke er sine fulde fem og tyve Aar, skal være forpligtet, eller tillat, at svare til noget Forløfte, eller Hægtelse, hand inden, eller uden, Riget giort haver.

13.

Ere saadanne mindre Aaringer i Forløfte med andre, som ere over den Alder, da skulle de for de mindre Aaringer ikke være forpligtede at betale, med mindre de sig som selv

[1] *Saal. AKPU; N:* satte; *T:* sætte

§§ 7, 8: JLov 2,64.
§§ 9-11: JLov 2,65.

§§ 12-13: Reces 1643 2. 18. 1.

selv Skyldener for den heele Sum, og een for alle og alle for een, have forpligtet; Men den, som sig med saadan Umyndig Forlover haver ladet nøje, tage Skade for Hiemgield for hans Anpart, og agtis, som hand saa vit ingen Forlover haft hafde; Og skulle derimod ingen optænkte Exceptioner, eller Paafund, i nogen Rettergang, eller Proces, være kraftige, eller anseis. Anker nogen, eller ilde paataler, saadanne mindre Aaringers Forpligter, da skal hand agtis lige ved den, som sig med Ulovlig Contract behielper, og den mindre Aaring, saavelsom den, der med hannem i Løfte er, være aldelis frj for saadan Utilbørlig Paatale.

14.

Ere der flcere Forlovere for een Sum Penge, da staar det i Creditorens Magt, efter udgiven Brevs Lydelse at søge, enten een for alle, eller alle for een; Og hvis een af Forloverne maa betale den heele Sum, da maa hand søge hvem ham lyster af sine Medforlovere for den resterende Sum, naar hand sin egen Part afdraget haver; Dog hvis nogen skade skulle lidis hos een af Medforloverne, da bør den deelis imellem de andre Medforlovere.

§ 14 i Beg.: Hamborgs Stadsret 1605 2. 6. 8. 9 og 11 jfr. Retsbrug (Udvalg 2,143).

15.

Forlover haver Magt til at søge Hovedmanden, som hand er Forlover for, for Gielden[1], naar hand til hannem lovligen sit Forløfte opsagt haver, og hand ikke betaler Creditoren; Dog kand hand ikke være fri for sit Forløfte til Creditoren, før end hand

[1] *Saal. U'; U'':* gielden

§ 15: Retsbrug (Udvalg 4,129f., Samling 1,370).

hand hannem fornøjet haver, og sit Forløftningsbrev indfriet.

XXIV. Cap:

Om Bøder og Dommis Exsecution, Nam, Indførsel, og deslige.

1. Art:

Alle Aftingninger for Uvisse Sagefald i Kiøbstæderne, og paa Kongens Ampter, Communitetets, Hospitalers, Skolers og Kirkers Gods, skulle skee til Tinge, og deris Indtægter med Tingsvidner forklaris.

2.

De, som staa for Regnskab[1], skulle ved deris Regnskaber og Indtægter tægter legge Præsternis Kundskaber, hvor mange dem vitterligt er at have sig med Lejermaal forseet, og hvem for Barnefader er udlagt, samt slutningen af de Domme, hvor nogen Sagefald, eller Confiscation, er falden; Og skulle hverken Borgmester og Raad, eller Byfogden for nogen deris Anpart, være sig halve, tredie, eller tiende, Penge, eller andet, noget indebeholde, før end alle Udgifterne med Betienternis Løn ere fra den heele Sum af Indtægterne afdragne; Saa skal ej heller Kongen til Udgift føris, hvis Bekostning paa Fanger at underholde, eller at lade straffe, giøris; Men den skal betalis af den Skyldigis Boe, eller af Sagsøgeren, saa fremt de Middel have, hvorpaa rigtig Tingsvidne skal tagis; Men

[1] *Saal. AKNPU; T:* Regenskab

§§ 1-2: Frdg. 1671 4. Septbr.

Men dersom hverken den Skyldigis Boe kand tilstrekke, ej heller Sagsøgeren kand betale, da skal den tagis af anden Uvisse Sagefald, paa det Ret og Retfærdighed kand have sin gænge.

3.

Bøder skulle paa det Stæd, som dømt er, udleggis og betalis.

4.

Trediesindstyve Lod Sølvs Bøder, og andre deslige, naar bødis skal baade den forurettede og Herskabet, deelis i trende Parter; Den første tilkommer Sagsøgeren, den anden den Skyldigis Husbond, eller Øvrighed, den tredie Kongen, eller den, som over Retten Herligheden haver,

5. Er

5.

Er den Skyldige uden Husbond og tienisteløs, da tager Kongen Bøderne, som Husbond.

6.

Dersom ingen Arvinger findis efter dræbt Mand, som Mandebod efter Loven bør at opbærge, da hører den Kongen til.

7.

Misdæders Hovedlod, som forbrydis, følger hans Husbond, eller Herskab, det være sig paa hvis Stavn den og findis.

8.

Dersom den Forurettede lader sin Sag Upaatalt, eller og, naar hand Sagen rejst haver, enten lader den[1] falde, eller forliger sig med sin Vederpart, før end Dom gangen er, da

[1] *Saal. AKNPU; T:* den lader

§ 7: Retsbrug (Udvalg 3,151).
§ 8: NLov 3,19, jfr. ESLov 2,28.

da bør dog Kongen, eller Husbonden, deris Bøder, i de Sager, som Bøder vedhenge. Ellers bødis ej Kongens, eller Husbondens, Sag, før end den Forurettede er skeet fyldist.

9.

Barn, som er under sine femten Aar, bøder Skaden til den, som hand forsetligen haver forbrut sig imod, og ikke til Husbonden, uden for Manddrab alleene.

10.

Boeslod, eller Hovedlod, som forbrydis, forstaais, naar Sagsøgeren først haver bekommet sin Ret, og al anden vitterlig Gield er udtagen.

11.

Ved Bøder paa Sølv forstaais saa mange Penge i Mynt, som Sølvet vet er værdt; Haver mand ikke Formue at bøde med, da straffis paa Kroppen.

12.

Jord forbrydis ikke, men falder Arvingerne til, med mindre crimen Majestatis er begangen, eller Forseelsen kiendis saa grov, at den Skyldigis Gods, baade rørendis og Urørendis, bør Kongen at være hiemfaldet.

13.

Vorder nogen dømt til fuld, eller half, Mandebod, eller til trediesindstyve Lod Sølvs Bøder, være Ugild til at staa i nogen Ret, og betiene den Bestilling hand haver, indtil hand retter for sig; Og hvis hand det ikke giør inden sex Uger, eller stiller nøjagtig Borgen, da bør hand at miste

§ 9: JLov 2,50.
§ 10: NLov 3,11.
§ 11: Reces 1643 2. 5. 4.

§ 12: Adelens Privil. 1661 24. Juni § 15, Købstæd.s Privil. s. D. § 11.
§ 13: Reces 1558 § 26.

miste sin Fred, indtil hand retter for sig.

14.

Men er hannem Dom overgangen paa ringere Bøder i ærlig Sag, eller hand er dømt til noget at betale, eller giøre, og hand ikke retter for sig inden forrelagte Tid i Dommen, da bøde hand tre Lod Sølv, og være Ugild til at staa i Rette[1] imod nogen, og at betiene den Bestilling hand haver, indtil hand retter for sig; Og hvis hand ikke inden sex Uger derefter endda retter for sig, da maa hans Vederpart lade hannem gribe og fængsle, indtil hand retter for sig.

15.

Men er der gaaen Dom over hannem forRan, eller anden Uærlig Sag, og hand er dømt til at bøde sine sine tre Mark, da er hand mindre Mand,indtil hand af Kongen kan faa Oprejsning; Og hvis hand ikke inden sex Uger efter Dommens Datum retter for sig, da bør hand at miste sin Fred, indtil hand retter for sig.

16.

Er nogen dømt til at miste sin Fred, eller at rømme Kongens Riger og Lande, og efter den forrelagte Tid i Dommen lader sig der finde, da bør hand at gribis og straffis paa hans Hals; Og hvo som huser og hæler den Fredløse, bøde til Kongen for den første Nat, hand haver hannem i Huse, sexten Lod Sølv, for anden Nat dobbelt, og saa fremdelis, med mindre hand ved sin egen højeste Eed kand benegte, at hand ikke viste, at hans var Fredløs. Fredløs mand haver Dagsrum og Nattefrist at rømme.

17.

[1] *Saal. AKNPU; T fbg.:* i Rette

§ 16: Reces 1558 § 24, Frdg. f. Skåne 1284 § 6, JLov 2,27.

17.

Naar nogen, som ikke nyder Adelig Frihed, er tildømt at betale, eller lide Nam, eller Indførsel i sit Gods, i hvor det findis, og hand ikke retter for sig inden femten Dage, eller og trende Solemerker, om enten hand, eller hans Vederpart, er Giest, da skal Fogden, eller hans Fuldmægtig i hans Forfald, med tvende Mænd, naar det af Sagsøgeren begæris, for den Skyldigis Boepæl eske Udlæg efter Dommen, og hvis hand ikke strax retter for sig, og enten ikke vil, eller kand, giøre Udlæg, som Sagsøgeren kan nøjis med, da skulle de af de beste Vare og Løsøre, som i den Skyldigis Boe findis, og om de ej kand tilstrekke, af hans Jorder og Ejendom tilvurdere Sagsøgeren fyldist og fuld

§ 17: Reces 1558 § 54, Reces 1643 2. 15. 7.

fuld værd for hvis hand af Dommeren er tilfunden at betale.

18.

De skulle saaledis taxere og sette, hvis Løsøre udleggis, som de agte at forsvare, og Jordegodset efter den Taxt, som af Kongen sat er; Og skulle de, naar de i Jordegods indføre, drage til hver Gaard Lejligheden at forfare, at dens Værd dis bedre efter Kongens Taxt kand agtis, og derefter indføris. Om noget forrekommer, som de ikke forstaa sig paa at taxere, da maa Fogden kalde andre dertil, som have Forstand derpaa.

19.

Giør den Skyldige selv Anvisning paa Jordegods, paa det hand sit Løsøre kand beholde, og Sagsøgeren dermed er tilfreds, da maa det hannem tilladis.

20. Hen-

§ 18: Reces 1643 2. 15. 6, Rigens RD. 1621 § 45.
§ 19: Rigens RD. 1621 § 48.

20.

Hender det sig, at tvende, eller fleere, paa een Tid begære af Fogden at giøre dem Nam, eller Indførsel, da skal Fogden først være[1] den følgagtig, som ælst Nams, eller Indførsels, Dom haver; Men forsømmer nogen selv sin Ret, da maa den bekomme Nam, eller Indførsel, som lovligen sin Sag forfølger.

21.

End have de lige gamle Domme, og paa een Tid søge Nam, eller Indførsel, da have de lige Rettighed, og om de Indførsel udj et Gods søge, være derudj Lodtagne hver efter sin Anpart, i hvo og af dennem indføris, med mindre nogen strax Indførselen opsiger, og sig paa ny i andet Gods vil indføre.

22. Men

22.

Men hender det sig, at nogen haver Nams, eller Indførsels, Dom over sin Skyldener erlanget, og formedelst Indstævning til højere Ret kand ikke Udlæg for sin Fordring bekomme, og een anden imidlertid ogsaa Nams, eller Indførsels, Dom over samme Skyldener erlanger, da skal der af den Skyldigis Boe saa meget afsettis til den første, som Dom erlanget haver, og den betimeligen for Rettens Middel, som den anden Udlæg giøre ville, forkynde lader, som hand kand billigen blive fornøjet med for sin Fordring og anvente Bekostning, hvilket skal saa længe i Arrest forblive, indtil endelig Dom imellem hannem og hans Skyldener afsagt vorder, og før end det saaledis afsat vorder, maa

[1] *Saal. ANPTU; K:* være først

§§ 20-21: Rigens RD. 1621 § 51. *§ 22: jfr. Reces 1643 2. 15. 6.*

maa den anden ej nogen Udlæg bekomme.

23.

Ingen maa sig i Bondens Korn, Høe, eller Foer, enten i Laden, eller paa Marken, lade indføre, ej heller i Bondens fornødne[1] Plovbæster, eller andet nødvendigt Plovredskab, saa længe som Kaaber, Tin, Boeskab, Fæ, Qvæg, Heste, Hopper, eller andet tienligt, som i Boen findis, kand tilstrekke; Og hvis nogen Indførsel skeer, enten i Utorsket Korn, Høe eller Foer, da maa dog Foeringen ej fra Bondens Bolig bortføris, men den skal paa Stædet fortæris.

24.

Ej heller maa nogen tage Nam i Bondens Boe, før end aflagt er al bevislig Forstrekning, som Bonden giort er til hans Avls Fortsettelse, enten af Husbonden, eller andre, saa og Kongens Skatter og den tilbørlig Landgielde, som hand sin Husbond pligtig er.

25.

Saa længe gode tienlige Løsøre, got Kiøbstædgods, eller Jordegods, er at bekomme, som Sagsøgeren med Billighed kand være fornøjet med, og for Hovedstoelen, paaløbende Rente, og anvente billig Bekostning, efter Brevenis Formælding, med dets Udlæg være Skadisløs holden, da skal Hovedgaardens Taxt og Gaarden selv med næst tilliggende Gods, som til Gaardens Avlings Fortsettelse Uforbigængelig fornøden eragtis, og een hvers Boepæl forskaanis; Og maa Sagsøgeren selv navn-

[1] *Saal. ANTU; K:* fornødene; *P:* fornøden

§ 23: Frdg. 1657 15. Oktbr.
§ 24: Frdg. 1658 30. Marts; 1661 12. Febr. og 31. Marts; 1662 1. Maj jfr. 1679 28. Febr.
§ 25: Frdg. 1663 13. Juni.

navngive hvis andet Gods hand til Udlæg begærer, og den Skyldige ingen Ret have hannem at henvise, hvor hannem selv lyster; Ej heller maa de, som Indførselen giøre, Sagsøgeren andenstæds imod hans Villie og Samtykke indføre; Men hvis den Skyldigis Boe, eller Jordegods ej kand tilstrekke, saa Sagsøgeren deraf kand naa skiellig og billig Betalning, som før er mælt, da skal til dens Fyldistgiørelse Indførsel og Udlæg skee, først i det næste Gods, dernæst i Hovedgaardens Taxt, og endelig i Gaardens Bygning, eller anden Boepæl, indtil Sagsøgeren for sin Fordring paa forskrevne Maade fuldkommelig vorder betalt.

26.

Og staar det Sagsøgeren frit for at lade sig indføre i hvis Gods, som af den Skyldige afhændet, eller pantsat, er til andre, siden Sagsøgeren hannem, enten Maning, eller Stævning til højeste Ret, lovligen haver ladet forkynde, eller Arrest giort paa hans Gods, eller Person, eller Nams, eller Indførsels, Dom over hannem forværvet. Men ellers skal intet, som lovligen er afhændet tilforn, eller noget lovligt Pant, ved hvad Navn det og nævnis kand, ved saadan Udlæg, eller Indførsel, præjudiceris.

27.

Haver nogen taget anden i Fællig med sig, og haver ej Tinglyst hvad hand indførte i Fællig, og vorder enten af dem, som i Fællig ere, dømt til at lide Nam, eller Indførsel, da maa der skee Nam og Indførsel[1]

[1] *U:* sel,

§ 26 i Sl.: Frdg. 1663 13. Juni.

§ 27: JLov 2,71.

sel i alt hvis der i Fællig findis, og maa den, som Dom overgangen er, ikke lyse alt sit Gods til den anden, og giøre sig selv fattig, uden det var giort til Tinge, før end hand til Tinge blev søgt.

28.

Findis den, som Nams og Indførsels Dom overgangen er, at have sit Gods og Formue i et andet Herret, Birk, eller Kiøbstæd, og hand ej haver i det Herret, Birck, eller Kiøbstæd, som Dommen falden er, at fyldistgiøre Dommen og Sagsøgeren med, da skal Fogden der sammestæds i lige Maade være forpligtet at giøre Exsecution, ligesom Sagen sammestæds forfult var, naar hand med den Dom, som til den Skyldigis Værneting udstæt er, besøgis.

29. Dersom den, der søgis med Nam, eller Indførsel, enten ved sig selv, eller sine Folk, griber til Verie, da bøde hand og hver af dem trediesindstyve Lod Sølv, om end skiønt de ingen Skade giøre; Giøre de nogen Skade, da bøde de derforuden for Skaden; Fanger hand, eller de, Skade derover, da have Skade for Hiemgield.

30.

Sagsøgeren kand og lade sig indføre i det, som den Skyldige arvet haver, om end skiønt een anden dermed forleent er, og det i Hænde haver: Saa og i[1] det, som den Skyldige haver Anpart udj, hvad heller samme hans Anpart vidis, eller ikke, dog alleene saa vit, som den Skyldige

[1] *Saal. ANPTU; K:* udj.

§ 28: Reces 1558 § 54.
§ 29: Reces 1558 § 54 jfr. NLov 7,3 i Sl.
§ 30 1. Led: Rigens RD. 1621 § 49.

dige dertil er berettiget; Og saa snart Sagsøgeren kand faa at vide, hvorudj den Skyldigis Anpart bestaar, skal hand være forpligtet i den at lade sig indføre, med mindre hand vil have Skade for Hiemgield, om hand det forsømmer, og lader andre derudi giøre Indførsel, for hvilke hand ellers var prioriteret.

31.

Ingen kand i det, som den Skyldige endnu først arve skal, lade sig indføre.

32.

Befinder Sagsøgeren sig brøstholden med Løsøris Vurdering, da maa hand kræve andre Vurderingsmænd derpaa til anden Vurdering, dobbelt saamange, som paa første første Vurdering været have; Og hvis hand med ingen af dennem kand, eller vil, nøjis, da maa hand paa Skyldenerens Skade og Fordeel ved offentlig Auction selge det udvurderede Gods; Kand hand saa ej deraf bekomme fyldist, da bør af Skyldenerens Boe videre Udlæg at skee; End bliver der til overs, da kommer det Skyldeneren til gode.

33.

Søgis nogens Boe med Nam, eller Indførsel, og Sagsøgeren af den Skyldigis Gods ej kand blive betalt, da haver Sagsøgeren Magt til at lade hannem sette i Forvaring, indtil hand betaler, eller stiller nøjagtig Forsikkring for Gielden.

34.

Naar Udlæg skeet er efter Nams og

§ 31: Rigens RD. 1621 § 49.

§ 33: jfr. Riberret 1269 § 60.
§ 34: Reces 1643 2. 15. 7.

og Indførsels Dom, eller paa Skifte, Opbud, eller andre Maader, og dertil hørende Dommis og Brevis Summa[1] og andreOmstændigheder ere i den Afsigt, som derpaa giort vorder, indførte, da skulle fornævnte Domme og Breve nøjagtig paaskrivis og casseris, saa vit de bør, og siden den, af hvis Boe Udlæg giort er, tilstillis; Dog hvis nogen efter Lands Lov og Skyldenerens Forskrivelse ikke haver af Udlægget sin fulde Betalning, da maa hand Brevene beholde; Dog at derpaa bliver afskrevet, hvis hand derpaa bekommet haver, og hvis hand videre med Rette haver at fordre.

35.

Vegrer Fogden, som bør at exseqvere Nams, eller Indførsels, Dommen, eller hans Fuldmægtig, at at giøre sit Embede derudi; Eller hand med Mændene giør noget imod dette, som forskrevet staar, da skulle de samtlige[1] stande den Forurettede til Rette derfor, og oprette hannem al den Skade hand derover lider, og Fogden derforuden for Rettens Fornegtelse at miste sin Bestilling.

36.

Er den Skyldige af Adel, eller lige ved Adel privilegeret, da stævnis Hiemtingsdommen til Landstinget, og dersom den der bliver ved Magt kient, da skulle Landsdommerne, enten selv, om de vilde og kunde, eller udmælde og tilfinde tvende Ridemænd, som Creditoren dertil kand formaa, hvilke skulle være pligtige til at efterkomme Landsdommernis Tilfindelse, og tage Fogden med sig,

[1] *Saal. KNPU'; ATU'':* Summa,

§ 35: Frdg. 1679 12. Juni § 2.

[1] *Saal. ANTU; KP:* samtlig

§ 36: jfr. Reces 1643 2. 15. 7 jfr. Rigens RD. 1621 § 41.

sig, og giøre Sagsøgeren Udlæg, efter den Maade, som her ovenfor mælt er om Fogden og tvende Mænd.

37.

Døer Sagsøgeren, imens Sagen er i Proces, da maa hans Arvinger blive ved at udføre den, som den Afgangen slap. Samme Ret er og om Værge og Umyndige.

38.

Døer den, som søgis, før end Nam tagen, eller indført, er efter Underrettens Dom, da svare hans Arvinger ikke til Forfølgningen, før end derpaa tagis strax Overrettens Dom; Men hvis Dom for Kongens højeste Ret er gangen, da søgis derefter Exsecution uden videre Proces.

39. End ere ingen Arvinger, da stande Forfølgningen for fulde; Dog dersom rette Arvinger inden Aar og Dag, efter Arven falden er, komme, og Arven vedgaa, da maa de udløse den, som indført er, naar de hannem efter Indførselen fornøje og til freds stille, og imidlertid nyder hand Godset og dets Indkomst for sin Rente.

40.

Ingen Nam, eller Indførsel, maa skee i den Afgangnis[1] Boe, efter hvilken Arv og Gield lovligen er fragaaet.

41.

Naar nogen, som ikke nyder Adelig Frihed, er af Kongens højeste Ret tildømt nogen Gield at betale, som ved Nam, Vurdering og Indførsel,

[1] *Saal. ANPTU; K:* Afgangenis

§ 37: Rigens RD. 1621 § 54.
§ 38: Rigens RD. 1621 § 55 jfr. § 15.
§ 39: Rigens RD. 1621 § 55.
§ 41: Frdg. 1679 12. Juni § 1.

førsel, bør at søgis, da skal hand saa snart, som Sagsøgeren hannem Dommen ankynder, efterkomme Dommen, og rette for sig; Hvis hand det ikke giør, skal Herrets- Birke- eller Bye-Foged, hvor den Skyldige sig opholder, eller haver sine Middeler udj, være forpligtet, strax hannem Dommen med Kongens Segl under fremvisis, uden Ophold, eller nogen Forrevendning[1], at giøre[2] Sagsøgeren Udlæg i den Skyldigis Boe, efter den Maade, som her oven tilforn[3] er mælt, først for hvis højeste Rettis Dom indholder, dernæst for al den bevislig Omkostning, som Sagsøgeren er ibragt, siden højeste Rettis Dom falden er; Og dersom befindis, at den Skyldige af Motvillighed haver giort Utilbørlig Ophold med højeste Rettis Dom at efterkomme, da bør Fogden ogsaa at giøre Udlæg af hans Boe for Kongens Faldsmaal, som er syv og tyve Lod Sølv.

42.

Dersom den Skyldige er af Adel, eller lige ved Adel privilegeret, og hand ikke strax retter for sig, efterat højeste Rettis Dom er hannem forkyndet, og Sagsøgeren søger sin Betalning i den Skyldigis Middel og Formue, som paa Landet findis, da skal Landsdommerne paa første Landsting, som holdis, efterat Sagsøgeren haver dennem højeste Rettis Dom forrevist, uden nogen Stævning over den Skyldige, enten selv, om de ville og kunde, eller udmælde hannem af Landstinget Ridemænd, som skulle giøre Sagsøgeren Udlæg i den

[1] *Saal. ANTU; K:* Forrevedning
[2] *Saal. ANTU; K:* giør
[3] *Saal. ANTU; K:* tilforne

§ 42: Frdg. 1679 12. Juni § 2.

den Skyldigis Middel og Formue, som paa Landet findis, efter den Maade, som her oven tilforn[1] er mælt om Ridemænds og Fogdernis Forretninger i disse Sager; Men hvis den Skyldige haver sine Middeler i nogen Kiøbstæd, og Sagsøgeren derudj vil søge sin Betalning, da skal Rettens Betiente sammestæds strax giøre Exsecution efter højeste Rettis Dom; dog hvis nogen, som er skyldig, haver sine Middeler i Kiøbenhavn, da skal den Rettis Betiente, hvorunder hand svarer, strax og paa lige Maade, som før er mælt, befordre Sagsøgeren til Exsecution.

43.

Hvis enten Fogden, Landsdommerne, eller Ridemændene, giøre Sagsøgeren nogen Ophold herudj, udj, da skulle de selv oprette Sagsøgeren sin Skade, og betale Kongen deris Faldsmaal.

44.

Men er nogen af Kongens højeste Ret tildømt at lide paa sin Person til Fængsel, fordj hand haver ikke[1] holt Maning, eller efter sin Æris Forskrivelse betalt sin Creditor med rede Penge, og hand ikke strax retter for sig, efterat Dommen hannem forkyndet er, da skal hver Stæds Øvrighed, Amptmændene paa Landet, og Byefogden i Kiøbstæderne, være forpligtet til, strax de med højeste Rettis Dom ansøgis af Sagsøgeren, at være hannem paa hans egen Bekostning behielpelig, at den Skyldige paagribis, og Sagsøgeren til Fængsel leveris paa et ærligt Stæd at anholdis; Og

[1] *Saal. ANTU; K:* tilforne

§ 43: Frdg. 1679 12. Juni § 2.

[1] *Saal. NTU; AK:* ikke haver

§ 44: Reces 1643 2. 15. 14. Frdg. 1679 12. Juni § 3.

Og skal Amptmændene have den Myndighed i deris Ampt, at, i hvem de dertil bruge og forordne ville i det Herret, eller Birk, hvor den Skyldige boer, eller sig opholder, skulle de med Herrets- og Birke-Fogden det efterkomme, i hvis Tienere de og ere, under fire Lod Sølvs Straf af hver, som herudj Ulydig befindis, til næste Hospital. Den samme Myndighed bør og Byefogden at have i Kiøbstæderne over gemeene Folk, om Byen ikke haver Byens Tienere, som ham derudj kunde være behielpelige; Og maa saa Sagsøgeren[1] hannem i et ærligt Fængsel indsette paa Sagsøgerens egen Bekostning, indtil hand retter for sig; Og skal den, som paa Fængslet[2] varer, og den Skyldige i sin Forvaring tager, givis af Sagsøgeren for sin Umage at vare og spise den Fangen hver Uge et half Lod Sølv, og den Fangen til sin Underholdning et Lod Sølv.

45.

Det samme er og at forstaa, om nogen for andre Sager kand være dømt til at paagribis, eller lide Fængsel.

46.

Er nogen tildømt andet at efterkomme, saasom Regnskab at giøre, Arv, Gods, eller andet fra sig at legge, eller andet saadant, og hand det ikke til forrelagte Tid efterkommer, da maa Sagsøgeren have Magt med Stædets Øvrigheds Hielp hannem at anholde, som tilforn mælt er, og hand betaler til Kongen sit Faldsmaal.

47. Er

[1] *Saal. KNTU; A:* maa Sagsøgeren
[2] *Saal. KNTU; A:* Fængselet

§ 45: Frdg. 1679 12. Juni § 3 i Sl.

§ 46: Frdg. 1679 12. Juni § 6.

47.

Er og nogen tildømt at stille Borgen, eller borge for sig selv, eller Sagsøgeren ikke ved Nam, eller Indførsel, kand naa sin Betalning, da bør den Skyldige, enten at lide paa sin Person med Fængsel, eller stille saa nøjagtig Caution, som Sagsøgeren kand være forsikkret med.

48.

Dersom den Skyldige undstikker sig, og vil ikke lade sig finde, eller hand undkommer for dem, som hannem anholde ville, da skal der paa trende Landsting næst efter hin anden lysis efter hannem, og hvis hand ikke efter tredie Lysning strax indstiller sig hos Sagsøgeren, da dømmis hand at miste sin Ære, indtil hand fornøjer Sagsøgeren, eller sig i Fængsel indstiller.

49. Giør

§ 48: Frdg. 1679 12. Juni § 3 i Sl.

§ 49: Frdg. 1679 12. Juni § 3 i Sl.

49.

Giør den Skyldige Modværn, naar mand hannem vil anholde, da haver hand dermed mist sin Fred, som den, der sig imod[1] Retten opsetter; Fanger hand Skade derover, have Skade for Hiemgield.

50.

Den, som er dømt til Voldsbøder, eller andet saadant, og ikke retter for sig inden sex Uger efter Dommens Datum, hand far som fredløs Mand, og betaler til Kongen sit Faldsmaal.

51.

Naar nogen for Troldom, eller for Drab, er dømt fra sit Liv til Hiemting, da skal dog efter samme Dom ingen Exsecution skee, før end den af Landsdommerne, eller Overretten

[1] *Saal. AKNU; T:* mod

§ 50: Frdg. 1679 12. Juni § 5.

§ 51: Reces 1576 § 8.

retten, bliver ved Magt kient; Og dersom den Beskylte, eller hans Slegt og Venner, ikke vil stævne Sagen til Landsting, eller Overret, da staar det Sagsøgeren frit for der endelig Dom at tage.

52.

Alle Misdædere, som blive dømte, enten fra Liv, eller Ære, skulle, efter endelig Dom falden er, uden videre Forhalning strax udstaa deris Straf; Men dersom Kongens Befalningsmand, eller anden Øvrighed, eller og Dommeren selv, for Samvittighed, eller anden vigtig Aarsag[1] Skyld, kunde have Betænkende at lade nogen henrette, da skulle de Kongen derom Ufortøvet søge, og sig siden efter Kongens Svar og Villie forholde.

53. Sag-

53.

Sagsøgeren, eller Husbonden, skal tilbyde den, som rettis skal, sex Dage tilforn Præsten, som hannem i hans Siels Saligheds Sag skal undervise, og hannem Sacramentet meddeele, om hand det begærer.

54.

Naar nogen Dom er indstævnet til højere Ret, og Stævningen for dem, som Exsecution giøre skulle, fremleggis, da bør der ingen Exsecution at skee efter samme Dom, før end derpaa bliver kient af højere Ret.

55.

Særdelis skal ingen Misdædere, som begærer for Retten, naar Dom

[1] *Saal. AKPTU; N:* Aarsags

§ 52: Reces 1643 2. 1. 5.
§ 53: Reces 1558 § 13.
§ 55: jfr. Kristiern II.s Landret § 73, Reces 1576 § 8.

Dom over hannem fælt er, eller samme Dag, at indstævne sin Sag til højere Ret, i Bødelens Haand antvordis, før end Sagen for højere Ret indkommer, og der paa den bliver kient. Understaar Dommeren og Vederparten sig herimod at giøre, da skulle de være den samme Straf undergivne, som den Beskylte haver udstaaet, dersom det befindis, at hand er Uskyldig straffet.

XXV. Cap:

Om Dom- og Brev-Penge og Skriverløn.

1. Art:

Kaldsædeler til Hiemtingene skrivis af Sagsøgeren selv.

2. For-

2.

For een Landstings, eller Overrettis, Stævning givis fire Mark Danske, i hvor mangis Navne i den indføris. Er den over et Ark fuldskreven, givis een Rix Daler, og ikke meere, i hvor mange Ark den og er paa, hvilke Penge deelis i tvende Deele, hvoraf Landsdommerne nyde den eene, og Skriveren den anden.

3.

For Opskrifter paa Kaldsædeler, i Stædet for Opsettelser, til Birke- og Herrets-Ting givis sex Skilling.

4.

For Opskrift paa Landstings Stævning givis tyve Skilling.

5. For

§§ 3-4: Frdg. 1649 9. Septbr. §§ 14, 16.

5.

For et Tingsvidne til Birke- eller Herrets-Ting forseglet og paa et half Ark Papir fuldskrevet, enten det angaar een, eller fleere Personer, givis otte Skilling, og paa et heelt Ark tolv Skilling, og paa to Ark fire og tyve Skilling.

6.

For et Skiøde, Pantebrev, eller andet Instrument at læse, paaskrive, og udj Herrets- eller Birke-Tings Bøger indføre, givis ligesom for Tingsvidne efter dets Vitløftighed.

7.

For een Herrets- eller Birke-Tings Dom paa et half Ark Papir, i hvor mange Personer den og angaar, givis

§§ 5-7: Frdg. 1649 9. Septbr. §§ 1, 2, 4.

givis een Mark: Paa et heelt Ark, eller to Ark, fuldskrevet to Mark: Paa tre Ark tre Mark; Paa fire Ark fire Mark, hvorover ikke videre maa fordris, eller betalis, i hvor mange Ark det er.

8.

Hvis acter paa Tinge, eller Raadstue, læsis og paaskrivis til at indføris i Domme, derfor givis intet i sær; Dog, dersom nogen, som det angaar, begærer Gienpart deraf, bør hand det at betale.

9.

Befindis nogen i sine Stævninger og Forsetter Vitløftighed at søge, paa det Sagen kand forvildis, da skal hand give for hver Stævning og Forset, over et Ark Papir stor, for hver

§§ 8-9: Frdg. 1649 9. Septbr. §§ 6, 8.

hver Ark tolv Skilling, og derforuden betale Dommen særdelis, som sagt er.

10.

Herrets- og Birke-Fogder skal have for hver Dom de forsegle tyve Skilling, og ikke meere, i hvor stor den og er, og for et Tingsvidne at forsegle tj Skilling.

11.

For Nam og Vurdering, som paa Landsbyerne tagis, givis Fogden tyve Skilling, og begge Vurderingsmændene sexten Skilling for deris Umage.

12.

For et Skiøde, eller Pantebrev, Maning, eller deslige, at læse paa

§§ 10-12: Frdg. 1649 9. Septbr. §§ 11, 12, 18.

paa Landstinget, paaskrive og i Landstingsbogen indføre, givis for hver Ark Papir to Mark til Skriveren, og een Rix Daler til samtlige Landsdommerne for Paaskrivelsen, i hvor vitløftige end og Brevene ere.

13.

For een Landstings, eller Overrettis, Dom paa sex Ark Papir, og mindre, givis til Skriveren ni Mark: Paa tolv Ark tolv Mark: Paa fleere, i hvor stor den og er, atten Mark, hvorover ikke maa fordris. Paa Pergament givis tolv Mark, og meere, om den er stor. For Forseglingen givis een Rix Daler til Dommerne i alt.

14.

Udi Kiøbstæderne til Byeting, saa vel

§ 13: Frdg. 1649 9. Septbr. § 17.
§ 14: jfr. Frdg. 1649 9. Septbr. § 19.

vel som til Raadstue, hvor de ikke have Landstings Ret, givis dobbelt saa meget, som til Herrets- eller Birke-Ting, for Dom- og Brev-Penge og for Seglet.

15.

Ingen Skriver maa udlevere fra sig til Parterne noget Tingsvidne, eller Dom, eller andet, som af Dommeren bør at forseglis, med mindre det af Dommeren er beseglet.

16.

Naar nogen kommer til Tinge med Kiøbe- Skiøde- Pante- Mageskifte- Gave- eller Afkalds-Breve, da skal hand ej være forpligtet til, dennem der paa ny at lade opsette, eller Tingsvidne derpaa tage: Men Skriveren skal dennem, som de paa Tinget fremkomme, læse og paaskrive, og i de dertil forordnede Bøger indføre imod ovenbemælte Betalning.

17.

For een Stævning til Kongens højeste Ret af Cancelliet skal givis to Rix Daler i Cancelliet, og fire Mark Danske til Cancellie-Forvalterne.

18.

For Kongens højeste Rettis Dom paa tj Ark Papir fuldskreven, og derunder givis tolv Rix Daler; Er den over tj Ark og intil tyve Ark givis sexten Rix Daler; Men er den over tyve Ark, givis tyve Rix Daler, og ikke meere, i hvor mange Ark den er paa.

19. Der-

19.

Dersom Parterne, eller andre, som det vedkommer, vil have Breve beskrevne til noget Ting, eller Ret, da skulle de det begære for Retten, og strax levere til Skriveren Penge til stemplet Papir, som dertil skal brugis, saa vel som den halve Betalning af Brevpengene; Og naar dennem Breve, eller Domme, fuldfærdige tilstillis, skulle de betale den anden halve Part. Ellers skal Skriveren ikke være pligtig for nogen at skrive videre, end hvis udj Ting- og Raadstue-Bøger og Protocoller bør at indføris.

20.

Parterne skulle deris Breve og Documenter, som de i Retten indleveret have, inden een Maanets Forløb efter Dommens Afsigelse affordre, eller siden have Skade for Hiemgild, om de forkommis, og Skriveren ikke længere[1] forpligtet være nogen til hans Breve at svare. Til højeste Ret skal Brevene inden to Maaneders Forløb, efter Retten er til Ende, affordris.

21.

Befindis nogen Trettekier at falde fra Sagen, eller tabe den, naar stor Omkostning dermed er foraarsaget, og lader Brevene formedelst Omkostning Uindløste blive liggende, da skal hand forpligtet være, under Nam i hans Boe, Brevene og derpaa gaaende Omkostning at indløse og betale.

22. Den

[1] *Saal. AKU; NPT:* længer

§ 19: Frdg. 1649 9. Septbr. § 21.

§ 20: Frdg. 1670 29. Juni.

22.

Den, som begærer Commissarier, skal fornøje dennem for deris hafte Umage og Omkostning, efter deris Stand, og efter sine egne Vilkor.

23.

For et Skiftebrev paa et Ark givis Skriveren een half Rix Daler, paa to Ark fuldskrevne een Rix Daler, paa tre Ark halfanden Rix Daler, og saa fremdelis; Siden givis for hver Gienpart, som af Skiftebrevet til de Interesserede[1] udstædis, for hver Ark een Rix Ort, og maa Skriveren ikke meere fordre for sin Umage paa Skiftet.

24.

De andre Rettens Middeler, som Skifterne forvalte, nyde for deris Umage og Forsegling tilsammen over alt een Rix Daler af hundrede, af den heele Boes visse og beholden Formue, naar al Gielden er udgiort, indtil tj tusinde Rix Daler Boens beholden Formue, saa at, i hvor stor Formuen er derover, maa ikke meere givis, end som af tj tusinde Rix Daler. Deris Tienere tilsammen for deris Umage maa og givis een half, heel, eller to Rix Daler i det højeste, som Formuen kand være til. Vurderingsmændene givis hvad billigt kand være, efter som deris Umage haver været til, efter Skifte-Forvalternis Sigelse; Ellers maa der ingen Spisning, eller Drikken, Boen til Besværing, holdis for Skifternis Forvaltere, imidlertid Skifterne holdis.

25. Alle

[1] *Saal. AKPU; NT:* Interesserende

§ 22: jfr. Reces 1643 3. 23.

25.

Alle Stævninger, Tingsvidner, Domme, Skiftebreve, og deslige Breve, som i dette Capitel settis efter Arker, skulle være fuldskrevne paa Papiret.

26.

For hvis, som af Skriverne skrivis efter Begæring paa Pergament, givis een tredie Deel meere, end som paa Papir.

27.

Det stemplet Papir, eller Pergament, som brugis til forskrevne Breve, betalis i sær.

28.

Ingen Drikkepenge maa enten fordris, eller givis, til Skrivernis Tienere, eller andris, som i dette Capitel nævnte ere.

29. Befindis nogen, som i dette Capitel nævnt er, enten at fordre, eller at tage meere, end som her forskrevet staar, da skal hand give den, som paaklager, dobbelt igien, og derforuden af Kongens Fiscal tiltalis paa hans Bestilling.

§§ 26-27: Frdg. 1649 9. Septbr. § 3.

XXVI. Cap:

Om Supplicationer.

1. Art:

Alle Kongens Undersaatter, og andre, som foraarsagis til Kongen at supplicere om noget dem anliggende, skulle først Kongens Befalningsmænd, eller dem, som paa Kon-

§ 1: Frdg. 1666 15. Marts, Reces 1643 2. 1. 6.

Kongens vegne, Geistlig, eller Verdslig, Øvrighed, paa de Stæder have at sige, hvor saadant forrefalder, deris Ansøgning give tilkiende; Hvilke selv strax uden Ophold Supplicanterne skulle anhøre, og efter udførlig og beste Underretning deris Erklæring under deris Haand, uden nogen Forvegring, Skriverløn, eller Betalning, paa Supplicatzen lade antegne, og oprigtigen og udførligen forklare og berette Supplicantens Sags og Begærings egentlig og rette Beskaffenhed med udkrævede Omstændigheder, som ret og forsvarligt eragtis kand. Befindis siden og bevisis samme Erklæring Uretteligen og Vrangeligen at være giort, da skal den, som den paaskrevet og givet haver, dertil svare, og have sin Bestilling forbrut, eller i andre strenge Maader der alvorligen straffis, som den der haver givet Aarsag, at Kongens Haand og Segl imod Kongens høje Respect er bleven misbrugt.

2.

Kunde de Sager bilegge, og Supplicanten til Rette forhielpe, hos dennem selv, stande det dennem frit for, med mindre det saadan Gierning angaar, som ved Forligelse ikke bør at underslais[1], men Retten og lovlig Proces befalis, eller Kongen forrebringis.

3.

Hvis nogen ellers sig over Kongens Befalningsmænds, eller sin Øvrigheds, Forhold kunde have at besværge, det maa uden saadan Paaskrift ved Supplicatzer andragis; Maa og ingen

[1] *Saal. KTU; AVN:* underslaais

§ 2: Reces 1643 2. 1. 6.
§ 3: Reces 1643 2. 1. 6, Frdg. 1666 15. Marts.

ingen for sin Supplicatz eftertragtis, eller i Trette indviklis; Men Sagen bør Kongen at forredragis.

4.

Dog skal ingen hermed være tillat een anden ærrørig, eller anden grov, Sag Ubevisligen at tillegge, uden hand vil lide derfor; Kand Supplicanten ikke læse, eller skrive, og fragaar saadan Ubevislig Tillæg, da stande den til rette derfor, som det haver skrevet, med mindre hand beviser sig intet at have skrevet, uden det, som af hannem haver været begæret.

Anden

§ 4: Reces 1643 2. 1. 6.

Anden Bog,

Om Religionen og Geistligheden.

—

I. Cap:

Om Religionen.

Den Religion skal i Kongens Riger og Lande alleene tilstædis, som overeens kommer med den Hellige Bibelske Skrift, det Apostoliske, Nicæniske og Athanasii Symbolis, og den Uforandrede Aar et tusind fem hundrede

drede og tredive overgiven Augsburgiske Bekiendelse, og Lutheri liden Catechismo.

II. Cap:

Hvo der maa Prædike og til Præste-Embedet kaldis og indviis.

1. Art:

Een hver Indlændisk, eller Udlændisk, som er til sinds at lade sig bruge paa Prædikestoelen, om hand end skiønt er Magister Philosophiæ, skal først tage af Professoribus Theologiæ i Kongens Universitet een Attestation om sin Forfremmelse i Guds Ords Kundskab; Dernæst skal hand hand have af Theologis i fornævnte Universitet et skriftligt Vidnisbyrd om sine Gaver paa Prædikestoelen. Og naar hand saaledis Literas Attestationis og Dimissionis bekommet haver, og derhos ført et got stille Levnet, uden ny Noder og anden Letfærdighed, maa hand, og ikke ellers, tilstædis at lade sig høre paa Prædikestoelen, og tage Kaldsbrev, hvor hand lovligen kand blive kaldet.

2.

Saa skal hand og have et Utviflagtigt Vidnisbyrd fra Universitetet om sin Lærdom, Levnet og Omgængelse, før end hand til Præste-Embedet indviis. Og hvis nogen Studiosus, som haver sit Testimonium Academicum fra Universitetet bekommet, ikke strax der efter bliver kaldet til noget Præste-Embe-

§ 1: Reces 1643 1. 1. 3 og 1.

§ 2: Reces 1643 1. 1. 1.

Embede, da skal hand, naar hand siden bliver kaldet, og til Embedet skal indviis, ogsaa fremvise for Superintendenten Utviflagtig[1] Bevis fra de Stæder, som hand imidlertid haver opholt sig paa, og i sær fra Provsten og Præsten, i hvis Provstie og Meenighed hand levet haver, at hand haver levet skikkelig, end og i Klædedragt, og sig paa Prædikestoelen øvet; Og skal Provsten og Præsten meddeele ham saadan Bevis uden Betalning.

3.

Men paa det den studerende Ungdom deris nødige Øvelser i Prædiken ikke skal betagis, da skal i alle Gymnasiis og største Skoler forordnis, at den, som sig i Prædiken vil øve, det in Gymnasiis for Professoribus, og i Skolerne for Rectore og hans Medtienere, tienere, giøre kunde, hvor een hver da om sin Feil med Frugt kand advaris.

4.

Ingen maa stædis til noget Præstekald, som ikke er sine fulde fem og tyve Aar.

5.

Ingen Student, som sig med Lejermaal forseer, maa efter første Forseelse, før end to Aar ere forløbne, bevilgis enten Skole, Dægne- eller Præste-Kald, at betiene; Siden skal hand pligtig være at føre med sig til Superintendenten rigtig Vidnisbyrd om sit Livs og Levnets Forhold og Forbedring, og derhos Kongens Bevilning, at hannem er tillat Kald at maa betiene, saa fremt hand ellers til noget skal stædis og forfremmis[1], hvilket dog ikke bør at skee i det Sogn, som Forseelsen er

[1] *Saal. AKNPU; T:* Utviflagtige

§ 3: Reces 1643 1. 1. 4.

[1] *Saal. AKNPU; T:* fremmis og stædis

§ 4: Reces 1643 1. 1. 20.
§ 5: Frdg. 1647 16. Maj § 1.

er begangen; Men hvis saadan Forseelse anden gang begaais, da bør hand aldrig nogen Prædikestoel at betiene.

III. Cap:

Hvorledis Præster skal kaldis.

1. Art:

Naar noget Kald ledigt vorder, da skal Provsten strax sig der hen begive, og af Prædikestoelen med Meenigheden giøre flittig Bøn til Gud, at hand Kirken med een god Præst og Tiener vil forsyne.

2.

Derefter kalder den, som Rettighed dertil haver, saadan een Person, som hand agter beqvem at være, og lader hannem høre af Meenigheden, som hand er kaldet til i Provstens Nærværelse, saa fremt Tiden og Stædet det i nogen Maade tilstæde. Og hvis Meenigheden da imod hannem noget haver billigen at kunde sige, enten paa hans Liv og Levnet, eller paa hans Gaver, maa de det ved Supplication, eller Memorial, paa behørige Stæder med Superintendentens og Provstens Paaskrift andrage, og deris Bevislighed derpaa tillige lade følge; Og hvis befindis noget Uskikkeligt hannem at være[1] overbevist, da bør hand uden videre Proces ej at nyde Kaldet, men een anden dertil at kaldis; Men haver Meenigheden imod samme Person intet med Billighed at sige, da skal hand begive sig til Super-

§ 1: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXV og XLIV; 1607, 2,9.

§ 2 i Sl.: Kirkeordinans 1539 Bl. XLIV; 1607 2,9.

[1] *Saal. AKNU; T:* at være hannem

Superintendenten, som hannem skal overhøre, og hvis hand hannem i Lærdom og Levnet Skikkelig befinder, da skal hand hannem til Præste-Embedet uden Ophold indvie med de forordnede Ceremonier.

3.

Og naar hand indviet er, skal Superintendenten med sit beseglet[1] Brev forskikke hannem til Provsten, og skal saa Provsten om Søndagen, eller den næste Hellig Dag derefter, i Prædiken tale hans Beste for den gandske Meenighed og Stædets Øvrighed, eller Patron, og oplæse Superintendentens Brev, at hand er rettelig kaldet, overhørt og til Embedet ordineret, at være deris Prædiker i Ordet, meddeele dennem Christi Sacramenter, og dennem i deris Saligheds Sag betiene.

4. Hvor tvende, eller trende, Sogner ere annexerede, og af Kongens Undersaatter een haver jus Patronatus til det eene, og een anden til det andet, Hovedsogn, eller Annex, da paa det Sognene kand blive tilsammen, som de af Arrilds Tid været have, og Præsten af dem samtlige[1] kand have sin tilbørlig Underholdning, da bør Patroni at skifte imellem sig, at den eene kalder Præst til samtlige Sogne[2] den eene gang, og den anden den anden gang, og saa holder det altid, naar Præst kaldis skal; Dog hvis det eene Sogn, enten Hovedsogn, eller Annex, skulle befindis dobbelt saa got af Indkomst som det andet, da skal Patronus dertil have Magt at kalde to gange til Sognene, imod den, som

[1] *Saal. ANPTU; K:* forseglet

§ 3: Kirkeordinans 1539 Bl. XLVIII.

[1] *Saal. AKNU; T:* samtlig
[2] *Saal. AKTU; NU":* Sogner

som er Patronus til det ringere Sogn, med mindre Patroni imellem sig selv, enten tilforn anderledis ere foreenede, eller herefter foreenis kunde. I lige maade haver Kongen bevilget, at der maa holdis med de Sogne, som Kongen haver sig forbeholdne, enten de ere Hovedsogne, eller Annexer.

5.

Forsømmer nogen af Kongens Undersaatter, som Rettigheden haver, at kalde inden sex Ugers udgang efter Kaldet [1] er ledigt vorden, da haver hand sin Rettighed den gang forbrut; Men befindis den Person, som i rette Tid kaldet er, ikke skikkelig, tienlig, eller dygtig til saadant højt Embede at betiene, naar hand af Superintendenten overhøris, og Superintendenten derom sin skriftlig Erklæring fremskikker, da bør om saadant tilforn udgivet Kaldsbrev ikke videre Proces at drivis; Men den, som Rettigheden haver, fri stande til nyt Kald at træde.

6.

End hender det sig, at enten een Capellan kaldis til at vorde Sognepræst, eller een Sognepræst anden Stæds fra bliver kaldet til at være Sognepræst i et andet Stigt, eller paa et andet Stæd, da skal hand og først forskrivis til Superintendenten, og sig for hannem angive, før end hand af Provsten indsettis i samme Embede.

7.

Ingen, som noget Præstekald begærer, maa derfor nogen Gave byde, eller give; Dog maa hand give Skri-

[1] *Saal. U'; U'':* kaldet

§ 5: Reces 1643 1. 1. 20.

§ 6: Reces 1643 1. 1. 20.

§ 7: Reces 1643 1. 1. 20, Kirkeordinans 1539 Bl. XLVI.

Skriverne, som Kaldsbrevet og Confirmatzen skrive, noget for deris Umage, hver et Lod Sølv, eller to i det højeste.

8.

Befindis nogen, enten ved sig selv, eller andre, Gave at have budet, eller givet, for Kald, miste ikke alleeniste det Kald, men end og aldrig tilstædis til noget andet derefter, og den, som Gave for Kald haver annammet, give ikke alleeniste dobbelt igien til næste Hospital, men og miste sit Embede, om hand haver noget; Men haver hand selv jus Patronatus til Kaldet, da bør hand at miste sit jus; Og skal den Person, som til Præste-Embedet skal indviis, være forpligtet at giøre sin højeste Eed for Superintendenten, at hand hverken selv, eller ved andre andre haver budet, givet, eller lovet, nogen Gave for at bekomme Kaldet. Befindis og nogen paa anden Ulovlig maade, enten at have udgivet Kaldsbrev, eller Kaldsbrev annammet, da bør den, der kaldet haver, at miste sit jus, og den, der kaldet er, at miste aldelis Kaldet.

9.

Ingen maa til Præste-Embedet indviis, uden hand til noget vist Kald og Embede er kaldet; Og ellers skulle alle, som kaldis til noget Kald, i hvem og jus Patronatus til Kaldet haver, før end de til Embedet indviis, indskikke i Kongens Cancellie deris skriftlig Troskabs Eed.

10.

En hver, som til Præste-Embedet indviis, skal give til det Kongelig

§ 8: Reces 1643 1. 1. 20.

§ 9: Kirkeordinans 1607, 2,9.
§ 10: Kgl. Missive 1618 10. Decbr.

lig Universitet i Kiøbenhavn to Lod Sølv, som af Superintendenten skal indkrævis, og til Rectorem Universitatis aarligen fremskikkis.

IV. Cap:

Om Præsternis Embede med Tienisten i Kirken og Prædiken.

1. Art:

Ingen Præst skal have fleere Kirker, end hand til Gavns med Prædiken, Sacramenternis Uddeelelse, Ungdommens Undervisning i Børnelærdommen, og de Sygis Besøgelse, vel kand forrestaa.

2.

Hvert Sogn i Kiøbstæderne skal i det minste have to Prædikere; Men hvor der er stor Meenighed i een Bye og ikkun et Sogn, der maa de have fleere.

3.

Sognepræsten prædiker selv til Højmesse, og Medtieneren til Fropræ-diken og Aftensang, saa som paa et hvert Stæd hidindtil brugeligt været haver.

4.

Præsterne skulle forrette Guds Tieniste i Kirken med Læsning, Sang, Bøn, Prædiken og Sacramenternis Uddeelelse, paa den maade og med de Ceremonier, som i Vor Frue Kirke i Kongens Residentz Stad Kiøbenhavn holdis og brugis efter det forordnede Ritual.

5. Præ-

§ 1: Kirkeordinans 1539 Bl. XLVIII.
§ 2: Kirkeordinans 1539 Bl. LXVIII.
§ 3: Kirkeordinans 1539 Bl. XXX.
§ 4: Kgl. Missive 1568 13. Jan. jfr. Ribe Stifts Erklæring 1661 (Forarb. 1,25).

5.

Præsterne skulle forrette Guds tieniste i Kirken paa efterskrevne Tider om Aaret. 1. Paa alle Søndage. 2. Paa efterfølgende Helligdage: Tre Christi Hoved-Højtider, hver i tre samfælde Dage, Juel, Paaske og Pintze. Ny Aars, eller Christi Omskærelsis, Dag. Hellig Tre Kongers, eller Christi Aabenbarelsis, Dag. Mariæ Reenselsis Dag. Den ellevte Dag i Februarii Maanet. Mariæ Bebudelsis Dag, hvilken skal holdis paa Palme-Løverdag, dersom den indfalder paa Palme-Søndag, eller derefter. Christi Himmelfarts Dag. St. Hans Baptistæ Dag. Mariæ Besøgelsis Dag. St. Mikkels Dag: Alle Helgens Dag. Item, Skærtorsdag og Langfredag. 3. Paa ordinarie Bede-Bededage, som i Kiøbstæderne skulle holdis hver Fredag af hver Sognepræst i sit Sogn, det heele Aar igiennem, men paa Landsbyerne paa den første Søgne Onsdag, eller Torsdag paa de Stæder, hvor det er saa anordnet, i hver Maanet i Hovedsognet, og den anden i Annexen, og skal Tienisten begyndis det tiligste mueligt er, saa den kand være endet, før end noget Ting holdis. 4. Paa alle Onsdagene, eller Torsdagene, hvor det saaledis er anordnet, i Faste, indtil Dimmel Uge, paa Landsbyerne. 5. Paa de Tider i Kiøbstæderne, som hidindtil brugeligt været haver. Paa den første Dag i hver af de tre store Højtider skal paa Landsbyerne i Hovedsognet ogsaa prædikis om Eftermiddagen, eller Aftensang.

6. Præ-

§ 5 1-2: Kirkeordians 1539 Bl. XXXIV-VI, kgl. Missive 1660 18. Jan. og 1661 9. Jan. (DKancellis Sæll. Tegn. 34,68) om Taksigelseshøjtid den 11. Febr.

§ 5 3: Reces 1643 1. 1. 33.

6.

Præsterne skulle i deris Prædikener forklare de forordnede Texter, og dennem henføre til Troens Lærdom og christelige Skikke og Sæder, og retteligen lære Loven og Evangelium efter Guds aabenbarede Ord, og den Hellige Kirkis Symbola, og den Uforandrede Augsburgiske Bekiendelse, og baade i Kirken saavelsom andenstæds, i ærlige Forsamlinger, i Omgængelse og Besøgelser, formane deris Tilhørere at frygte Gud og ære Kongen, og i deris Liv og Levnet lade see Troens Frugter: Og særdelis saa lempe deris Prædikener, efter som Tilhørernis Forhold meest udkræver.

7.

De skulle i deris Prædikener og Forklaringer ej fremføre noget, som er mørkt og vanskeligt at forstaa: Ej heller bevise deris Visdom og Skarpsindighed paa det hellige Stæd, men alting giøre til Christi Meenigheds Opbyggelse.

8.

De skulle ej heller sige hvad dennem selv lyster; Men hvad der hører til Sagen skulle de paaminde med klare og velforstandige Ord.

9.

De skulle holde sig fra allehaande Skienden og Forhaanelse, saa at de ingen røre ved Navn: Alleeniste skulle de straffe Synden i Almindelighed, og saadant, som de have hørt og vide forvist. Hvad de ej have sandfærdeligen hørt tale om, det skulle de tie, og i Særdelished skulle de

§ 6: Reces 1643 1. 1. 6 og 1. 2. 6.
§ 7: Kirkeordinans 1539 Bl. XXX.
§ 8: Kirkeordinans 1539 Bl. XXIX.
§ 9: Kirkeordinans 1539 Bl. XXIX; Synodalia Roskild. 1594, 1601.

de vare sig, at de intet af deris privat Affecter, eller Had, paa det Hellige Stæd tale og fremføre, og saaledis sig selv hævne.

10.

De skulle ikke heller hadskeligen lade ilde paa andre, som have anden Troes Bekiendelse; Men naar fornøden giøris, og mand frygter for Forargelse, eller Forførelse, skulle de med Beskedenhed Meenigheden derom advare og formane.

11.

De skulle ej giøre deris Prædikener alt for vitløftige, og ej dem over een Time forlænge den gemeene Mand til Kiedsommelighed og dis mindre Opbyggelse, som alt for meget paa een gang ikke fatte og beholde kand.

12. De

12.

De skulle altid slutte deris Prædikener med Bønner til Gud, for Guds Ords frj Fremgang, for Kongen og det Kongelig Arve-Huus, for Øvrighed og for den almindelig Nødtørft.

13.

De skulle tvende gange om Aaret, Palme-Søndag og fierde Søndag i Advent, oplæse efter Prædiken i een hver Meenighed de Kongelige Love om dem, som sig fra Naderens[1] Sacramente skulle entholde, om Sværen, om Helligbrøde, og om Børnetugt.

14.

Præsterne paa Landsbyerne skulle uden nogen forsømmelse endeligen anvende den siste Deel af Prædi-

[1] *Saal. KNPTU; A:* Naaderens

§ 10: Kirkeordinans 1539 Bl. XXIX.
§ 11: Kirkeordinans 1539 Bl. XXIX, Reces 1643 1.1.6.
§ 12: Kirkeordinans 1539 Bl. XXXII.
§ 13: Reces 1643 1. 1. 18.
§ 14: Reces 1643 1. 1. 7.

Prædiketimen til Børnelærdommens Forklaring med Lutheri Udleggelse, paa det de Gamle saa vel som de Unge ret til Grunde maa forstaa samme Lærdoms Meening, og den vide at føre til brug i Liv og Levnet, hvilket i Synderlighed af Præsterne drivis skal. Og naar Dagen er stakket[1] om Vinteren, og Præsten haver fleere Tienister, skal hand dog i Enden af hver Prædiken oplæse een gang, eller to, Lutheri egen Forklarings Ord over den Deel, som hand ellers noget lidet ydermeere forklare skulle.

15.

Iligemaade skulle Præsterne i Kiøbstæderne ogsaa anvende den siste Deel af Aftensangs Prædiken paa forskreven Maade med Børnelærdommens Forklaring.

16. Til

16.

Til alle Tolvprædikener, hvor de i Brug ere, skal prædikis Catechismus, uden paa de store Højtider, eller naar nogle særdelis Texter paa særdelis Tider ere forordnede. Saa skal og Catechismus prædikis til alle Aftensange om Løverdagen, hvor de i Brug ere, før end Skriftemaal holdis; Og skal det ordentlig[1] forrettis, at, hvor den eene Præst haver sluppet den siste Prædiken, der skal den næstfølgende tage sin Text efter.

17.

Præsterne paa Landsbyerne, som have ikkun et Sogn, skulle begynde Kirketienisten, om Sommerdag ved syv Slet, og om Vinterdagen ved otte Slet. Have de fleere Sogne, da skal de hver anden Søndag først holde

[1] *Saal. ANPTU; K:* for stakket

[1] *Saal. KNTU; A:* ordentligen

holde Tienisten i Hovedsognet, og hver anden Søndag i Annexet, undtagen i Novembri, Decembri og Januario, i hvilke tre Maaneder de maa alle Søndage og Helligdage holde først Tieniste i Hovedsognet. Ellers skulde de begynde Tienisten i[1] den Kirke, som den først skal holdis udj, ved sex Slet, undtagen i fornævnte tre Maaneder, i hvilke Tienisten skal begyndis ved syv Slet; Og skulle Præsterne om Søndagen advare Meenigheden, i hvilket Sogn og paa hvad Tid Tienisten skal begyndis efterfølgende Søndag, Helligdag, eller Bededag.

18.

Præsterne maa ej lyse paa Prædikestoelen for noget, som ikke billigen dertil henhører, og som den Christen Kirkis Bøn ikke udkræver; Men kand paa Landsbyerne skikkeligen efter Tienisten paa Kirkegaardene vel forrettis; Men i Kiøbstæderne bør det at skee til Tinge; Og om noget giøris fornøden af Prædikestoelen at givis tilkiende, da skal det for Tienisten Præsten angivis, at hand, som det Stæds Respect best bør at have i Agt, kand vide, om der bør at lysis derom, eller ej.

V. Cap:

Om Præsternis Embede med Sacramenterne og lønlig Skriftemaal.

1. Art:

[1] *Saal. AKPU; T:* udj

§ 18: Reces 1643 1. 2. 22.

1. Art:

Præsterne skulle i Kirken forrette og uddeele de hellige Sacramenter, Daabens og Naderens, aldelis efter Christi egen Indstiftelse med den Læsning og Ceremonier, som sædvanlige ere.

2.

Saa fremt nogen Præst, enten døber Børn, eller Naderens Sacramente forretter i nogens Huus, uden Fornødenhed det udkræver, skal hand give til Straf fyrretyve Lod Sølv, og den, som det lader gjøre, et hundred Lod Sølv.

3.

Børn skulle døbis i Kirkens Funt, eller Bekken, og maa dertil ej brugis noget Kar, Fad, eller Bekken, som til anden Brug i Husene ere beskikkede.

§ 2: Reces 1643 1. 1. 16.
§ 3: Kirkeordinans 1539 Bl. XXXVI; 1607 2.5.

4.

Egtefolkis Børn døbis, naar Tienisten er ude, men Hore- og Slegfred-Børn skulle i Kiøbstæderne døbis efter tolv Slet, og paa Landsbyerne naar de have offret med de egte Børn; Og med saadanne Hore- og Slegfred-Børn maa ej offris.

5.

De skal være Vidnisbyrd og Faddere til Daaben, som ere ærlige og Uberygtede Folk; Dog maa dertil ej fleree bedis end fem af Mands og Qvindis Personer tilsammen.

6.

Hvo som lader sine Børn ligge Udøbte uden Kirken over otte Dage, efterat de ere føde, skal have for-

§ 4: Kirkeordinans1607 2.5, jfr. Forslag 1631 til Tillæg til Kirkeordinans S. 103.
§ 5: Kirkeordinans 1607 2.5.
§ 6: Frdg. 1646 23. Maj.

forbrut tyve Lod Sølv til næste Hospital, som af Kongens Befalningsmand, eller Stædets Øvrighed, skal indkrævis, som de agte at forsvare. Dersom Børnene ere svage, have hver Christne Forældre saadant tilbørlig i Agt at tage, at ingen Saligheds Middel bliver ved nogen Forsømmelse efterlat.

7.

Forsømme Forældrene at lade Barn komme til Daaben, og det uden Daab bortdøer, da stande de aabenbarlig Skrifte, som derudj ere skyldige.

8.

Børn, som for deris Svagheds Skyld ere hiemmedøbte, skulle, saa snart de komme til pas, føris til Kirken, og deris Daab af Præsten stadfæstis og forkyndis i Faddernis Nærværelse paa den sædvanlige Maade.

9.

Men ingenlunde skulle de døbis igien, uden saa er, at der er Tvifl paa, om de ere døbte, og ej med Vidner bevisis, at de rettelig døbte ere.

10.

Præsterne skulle ingen annamme til Naderens Sacramentis Deelagtighed, med mindre de sig tilforn for Præsten have beteet, skriftet og annammet Afløsning.

11.

De skulle ikke tilstæde de Unge at komme til Sacramentet, før end de have vel fattet deris Børnelærdom, at finde deraf den rette Meening

§ 7: Synodalia Roskild. 1575.
§ 8: Synodalia Roskild. 1598, Kirkeordinans 1539 Bl. LVII; 1607 2.14.
§ 9: Kirkeordinans 1539 Bl. LVII; 1607 2.14.
§ 10: Kirkeordinans 1539 Bl. XLII; 1607 2.7.
§ 11: Reces 1643 1. 1. 10; Kirkeordinans 1539 Bl. XXXIX; 1607 2.6.

ning i Hiertet, og derhos hvorledis de skulle bekiende sig for Præsten, og vide at svare til Lutheri smaa Spørsmaal om sligt, og saa forstaa, hvad Afløsning haver med at føre: Saa som og de Gamle skulle i det ringeste vide Børnelærdommens bare Ord at forstaa; Item hvorledis de skulle begære at skriftis, og hvad Herrens Nadere er, og hvad Nytte den haver med sig, og til hvad Ende de begære at bruge den.

12.

Og paa det Præsten kand have dis bedre Tid til at undervise dennem, som begære Afløsning, skal hand komme i Kirken Løverdagen tilforn at skrifte, saa at Sacramentets Forrettelse paa Landsbyerne skeer ordinarie paa den eene Søndag i Hovedsognet, og paa den anden i Annexet.

13.

Men paa det ingen skal komme som af een Vane til Herrens Nadere Ubereed og Uværdig, skulle de, som enten først ville gaa dertil, eller have noget synderligt billigen at tage i Agt, gaa til Præsten nogle Dage tilforn, at hand beqvemmeligen med dem derom kand handle.

14.

Præsten skal mod de Tider, som hand veed Sognefolket sig til Herrens Naderis Brug helst plejer at ville samle, dennem advare, at de hans og deris egne Vilkor ville betænke, og ikke komme fleere, end hand kand betiene, og tilbørligen høre og undervise.

15. Og

§ 12: Reces 1643. 1. 1. 12.

§ 13: Reces 1643. 1. 1. 12.
§ 14: Reces 1643 1. 1. 12.

15.

Og eftersom alle ikke kand være lige forstandige, og ingen dog, som søger sligt hierteligen og ydmygeligen, bør uden vigtige Aarsager letteligen at forvisis, skal der flitteligen givis Agt paa dem, som endda sig gierne undervise lade, og anlove at føre saa Bod derpaa, at de ej meere skulle findis saa Ubereede, søgende nu af Guds Naade den rette Værdighed dertil uden al Motvillighed. Dette skulle Præsterne flittig have i Agt, som de det for Gud med een god Samvittighed kunde være bekient, og for deris Christen Øvrighed forsvare.

16.

Men dersom Præsten befinder nogen aldelis Ubereed og motvillig til

§ 15: Reces 1643. 1. 1. 13.
§ 16: Kirkeordinans 1539 Bl. XXXIX; 1607 2.6.

til at lade sig undervise, da skal hand hannem i Skriftestoelen advare, at hand holder sig fra Sacramentet, indtil hand retter sig, og lærer noget bedre.

17.

Ingen skal med Haands Paaleggelse af Præsten afløsis, uden hand af et angerfult Hierte begærer sine Synders Forladelse; Og skal den, som skrifter, i Almindelighed bekiende sine Synder for Præsten, og om noget nager hannem i hans Samvittighed, skal hand ikke bluis ved at sige det frem; Men alle Synders Opregnelse, eller hvers i sær, udkrævis her ikke.

18.

Præster skulle ingen Bandsatte, eller som for Letfærdighed, Mand-

§ 17: Kirkeordinans 1539 Bl. XXXVIII, XXXIX; 1607 2.6.
§ 18: Kirkeordinans 1607 2.7.

Manddrab, Tyveri, Meeneed, eller andre aabenbarlige Laster, ere skyldige til at staa aabenbare Skrifte, annamme til lønlig Skriftemaal, før end de Kirkens Disciplin udstandet have, med mindre de komme at ligge paa deris Sotteseng, og alvorligen i deris Sygdom begære at være deelagtige i Herrens Legeme og Blod, før end de døe, og sig dertil Christeligen skikke; Dog skal de, om de blive til pas igien, alligevel Meenigheden aabenbarligen forbede, og da at givis tilkiende, hvorfor de tilforn til Naderens Sacramente ere tilstæte.

19.

Det skal og agtis, at de, som ville gaa til Skrifte, skulle holde sig saa vit fra Skriftestoelen, at Præsten kand der særdelis handle med den, som som giør sin Bekiendelse, som og siden med een hver af dennem at ingen anden det høre kunde, enddog det ellers skeer i den gandske Meenigheds Aasyn[1] i Skriftestoelen, enten oppe ved Alteret, eller ikke langt derfra, saa andre blive neden i Kirken saa længe, uden Trængsel imellem sig, til den forrige faar sin Afløsning. Hvor med Præsterne saa vel som Klokkerne, eller Dægnene og Substituterne, skulle have flittig Indseende.

20.

Præsten maa ikke uden sit Kalds Fortabelse aabenbare hvad nogen for hannem i lønlig Skriftemaal bekient haver, med mindre det kunde angaa noget Forræderj, eller Ulykke, som ved Præstens Aabenbarelse kunde forrekommis; Og dog bør dens Navn

[1] *Saal. AKNPU; T:* Aasiun

§ 19: Reces 1643 1. 1. 17.

§ 20: jfr. Kgl. Missive 1623 16. Novbr.

Navn, som det bekient haver, saa vit mueligt er, at fortiis.

21.

Ingen Præst maa tage Penge, eller anden Forære af dennem, som komme til Skrifte i Kirken, enten der skeer lønlig, eller aabenbare Afløsning.

22.

Præsterne maa ingen Ubekiente annamme til Naderens Sacramente, med mindre de føre deris Bevis med sig om deris Liv og Levnet fra den Stæds Præst, som de ere komne fra.

23.

Præsterne skulle ingen tilstæde at bruge Naderens Sacramente til Verdslige Sagers Vidnisbyrd, eller Uskyldigheds Bekræftelse, men alleeneiste til Indstiftelsens endelige Aarsager.

24.

Præsterne skulle vide tallet paa dem, som skulle være deelagtige i Naderens Sacramente, paa det der ikke paa Alteret skulle fattis Brød og Vin, og de saa nødis til anden gang at igientage Læsningen, eftersom de hverken Brødet, eller Kalken, maa uddeele, før end de med Ordet og Bønnen ere helligede.

25.

Præsterne skulle holde efterskrevne fra Naderens Sacramente. 1. Dem, som ere aabenbare Bandsatte, og ikke igien afløste. 2. Dem, som forhærdeligen hænge ved nogen vitterli Kætterj. 3. Afsindige Mennisker og Ufornumstige Børn. 4. Saa man-

§ 21: Reces 1643 1. 1. 25.
§ 22: jfr. Forslag 1631 til Tillæg til Kirkeordinans S. 107.
§ 23: Reces 1643 1. 1. 14.
§ 24: jfr. Forslag 1631 til Tillæg til Kirkeordinans S. 98.
§ 25: Kirkeordinans 1539 Bl. XLII; 1607 2.7.

mange, som haarnakkeligen leve i nogle aabenbare Laster, som Horkarle, Skørlevnere, Aagerkarle, Slemmere, Skiendegieste, Voldsmænd, og allermeest Guds Ords Forhaanere og Foragtere, som aabenbare og foruden al Guds Frygt synde.

26.

Ellers skal ingen forholde sig for længe fra Naderens Sacramente, som veed med god Forskiel, hvad det er at annamme og bruge Herrens Legem og Blod; Ikke skulle heller de Unge sig længe derfra forholde, som ere komne til den Alder og Forstand, at de kunde giøre Skilsmis, og vide, hvad paa saadant Stæd Christeligen forhandlis; Og skulle baade de, som enten i Visitatzer, eller og foruden, for deris gode Forfremmelse derudj ved Præsten, Provsten, eller Superintendenten, dertil annammis, saa ogsaa alle de, der vide at giøre Regnskab for Ordenis Meening i hver Deel eenfoldeligen efter Lutheri Fortale i hans liden Catechismo, være alvorligen paaminte, at de bruge Sacramentet nogle gange om Aaret, og jo saa tit, som de finde nogen Anstød, som dem til saadan Aandelig Lægedom at annamme skulle bevæge.

27.

Entholder sig nogen over et heelt Aar fra Naderens Sacramente, da skal hand udstaa Kirkens Disciplin, og hvis hand, alle Advarseler Uagtede, bliver i saadan Fraholdelse fremturendis, da skal saa med hannem handlis, som herefter i det IX. Capitel mældis.

28. Hvo

§ 26: Reces 1643 1. 1. 15.

§ 27: Reces 1643 1. 1. 33.

28.

Hvo som i Drukkenskab befindis den Dag hand haver faaet Afløsning, eller brugt Naderens Sacramente, skal staa aabenbare Skrifte.

29.

Begaais af nogen til Guds Navns Bespottelse større Forseelse, eller anden Forargelse, da skal det og billigen med højere Straf anseis, efter som det befindis grovt at have været.

VI. Cap:

Om Præsternis Embede med Ungdommens Undervisning.

1. Art:

Præsterne paa Landsbyerne skulle med Dægnene, eller Substituterne, undervise Ungdommen i Børnelærdommen, saa de endelig een gang i et af Sognene hver Uge see til hvorledis dermed tilgaar, og det saa forskaffe, at hvis om Søndagen ej kand forrettis, der til een anden Dag i hver Uge, som er hver Onsdag om Eftermiddagen, bestemmis, saa fremt de ikke have lovlig Forfald, og da skal de een anden Dag dertil tage og bruge, og at hand, som lærer Børnene, giør det stetze med al Flid og Alvorlighed, uden Forargelse og Forsømmelse, som Præsten selv baade i Provstens og Superintendentens Visitatz vil svare dertil.

2. Der-

§ 28: Reces 1643 1. 1. 33.
§ 29: Reces 1643 1. 1. 33.

§ 1: Reces 1643 1. 1. 8.

2.

Dersom Ungdommen bliver forsømmelig at lære Børnelærdommen, skulle de af Præsten straffis derfor, og Forældrene alvorligen paamindis og formanis, at de jo holde deris Børn dertil, og dem ingenlunde derfra forholde, ej heller nogen af hvis unge Tyende de kunde have i deris Huse, men at de end heller, Morgen og Aften, foruden daglige Bønner, besynderlig paa de hellige Dage, lære de Unge over alt, som de have hos sig, det de selv tilforn have lært, indtil de af Præsten og Dægnen rettis i hvis tilforn ikke vel var fattet, og ydermeere i Lutheri Forklaring kunde undervisis, uden de ville hver gang der paaklagis, være skyldige for Helligbrøde, eller omsider straffis med Kirkens Disciplin, som for Motvillighed og Ugudelighed.

§ 2: Reces 1643 1. 1. 9.

VII. Cap:

Om Præsters Embede med Husbesøgelse, Omsorg for de Fattige, Sygis og Misdæderis Besøgelse.

1. Art:

Præsterne skulle have synderlig indseende med, end og stundum Huus fra Huus, hvor meest fornøden er, og beqvemmeligst skee kand, at de, som ere i deris Meenigheder, nære sig redeligen, og holde deris Børn til Lære, Haandverk og

§ 1: Reces 1643 1. 2. 30.

og anden Tieniste, hvorom der og alvorligen bør at skee Formaning af Præsterne.

2.

Præsterne skulle have Omsorg for de Fattige, og ikke alleeniste formane Sognefolket til at give Almisse, men og[1] gaa dem for derudj med et got Exempel; De skulle flitteligen tilsee, at hvis de Fattige givet og Christeligen tillagt er, de det nyde og bekomme.

3.

Præsterne skulle ideligen besøge de Syge og Vanføre, og flitteligen, naar Aarsag givis, paaminde Folket, at de betimeligen, naar de blive syge, sende Bud efter dem, at de kunde siden dis ideligere komme til dem, og give dem Paamindelse og gode de Raad, og ej bie indtil den alleryderste Nød, med mindre nogen bliver af een brat og Uforseet Sygdom forrasket. Hvor Præsterne ere da een gang kaldede, did skulle de siden omstunden komme igien, efter som den Syge haver behov, uden hand haver andre hos sig, som hannem med Undervisning og Trøst nok fyldistgiøre kunde. Men dersom de ikke kaldis, da ere de undskylte, om de ikke komme.

4.

Det er og billigt, at dersom Præsten, der begæris af den Syge, behøver Heste og Vogn, derhen at komme, de da hannem med Budet tilskikkes.

5.

Begærer og den Syge med Christelig Attraa at være deelagtig i Nade-

[1] *Saal. AKNPU; T:* end og

§ 2: jfr. Reces 1587 § 10.
§ 3: Kirkeordinans 1539 Bl. LI; 1607 2.11.
§ 4: jrf. Kirkeordinans 1607 2.9 og Forslag 1631 til Tillæg til Kirkeordinans S. 114.

Naderens Sacramente, da skal Præsten hannem det efter forregaaende Skriftemaal og Afløsning meddeele med de sædvanlige Ceremonier.

6.

Præsterne maa ikke i deris Besøgelser anmode den Syge, som ligger paa sin Sotteseng, om noget Verdsligt, som kunde hindre hannem i hans Christelig Bereedelse til Døden.

7.

Præsterne skulle ofte besøge Misdædere, som for deris Misgierninger paa deris Liv side i Fængsel, at de kunde undervise dennem til deris Synders Vederkiendelse og Guds Naadis Tilflugt, at de retteligen kunde bereedis til Naderens Sacramentis Annammelse, som dennem, om de det begære, een eller to Dage, før end de rettis, skal meddeelis.

8.

De skulle og følge dennem til Retterstædet, og intet efterlade af den Undervisning og Formaning, som dem til deris Salighed kand givis, og ej overgive dennem, før end de blive henrettede.

VIII. Cap:

Om Præsters Embede med Egtefolk, Jordemodere og Barselqvinder.

1. Art:

Præsterne have intet med Egte-Personer paa Egteskabs vegne

§ 7: Kirkeordinans 1539 Bl. LIV; 1607 2.12.

§ 8: Kirkeordinans 1539 Bl. LIV; 1607 2.12.

§ 1: Kirkeordinans 1539 Bl. XLII; 1607 2. 8.

ne at skaffe, uden at trolove og vie dem[1] tilsammen[2], og at undervise deris bekymrede Samvittigheder.

2.

Trolovelsen og Sammenvielsen skulle de forrette med de sædvanlige Ceremonier.

3.

De maa ingen i de forbudne Leed, ej heller nogle Ubekiente, som ej ere deris egne Sognefolk, trolove, eller vie tilsammen, før end de fremvise deris Skudsmaal fra den Stæd de komne ere, eller have trofaste Vidner og Forlovere, at de for anden Trolovelse og Egteskab ere frj; Ej heller, naar der er giort lovlig Forbud, før end ved endelig Dom er kient udj Sagen.

4. De

4.

De maa og ingen vie sammen, før end der om deris Egteskab er tre Søndager forkyndet paa Prædikestoelen; Ej heller nogen Enkemand, eller Enkeqvinde, før end de have holdet Skifte, og giort Rigtighed med deris Medarvinger.

5.

Trolovelser og Vielser skulle ej holdis i andet Sogn, end Fæstemøen, eller Qvinden er, og sig opholder udj, uden det skeer med hendis Sognepræstis samtykke.

6.

Præsterne skulle alvorligen forbyde de trolovede Personer at søge Seng sammen, før end de i Kirken i Egteskab retteligen blive samlede.

7. Hver

[1] *Saal. AKNPU; T:* dennem
[2] *Saal. KNPTU; A:* sammen

§ 3: Kirkeordinans 1539 Bl. XLIII; 1607 2.8; Ordin. 1582 19. Juni 1.7; Synodalia Roskild. 1571, 1576, 1598.

§ 4: Ordin. 1582 19. Juni 1.1; Kirkeordinans 1607 2.9.

§ 5: jfr. Forslag 1631 til Tillæg til Kirkeordinans S. 107.

§ 6: Ordin. 1582 19. Juni 1.6; Kirkeordinans 1607 2.8.

7.

Hver Præst skal have een Bog at tegne ved Dag og Tid deris Navne udj, som hand trolover og vier tilsammen, saa ogsaa de Børns, som hand døber i sit Sogn, Egte og Uegte, tillige med Faddernis Navne.

8.

Præsterne skulle undervise Jordemodere, hvorledis de sig skulle forholde baade med Barselqvinderne og Fosteret, og skulle samme Jordemodere være ærlige og gudfrygtige Qvinder, som sig paa deris Embede forstaa, og boe paa beqvemmelige Stæder, saa vel de Fattige som de Rige til Hielp. Samme Jordemodere, hvis de befinde Fosteret dødt i Moderens Liv, skulle de det Gud befale, og giøre deris Flid til, at Moderen, som er forforrespent, maa blive reddet. Men finde de Fosteret levendis, eller noget fremkomme, dog nær dødt, da skulle de alligevel ikke døbe det, før end det aldelis er født. Er Barnet i Livs Fare, efterat det fuldkommeligen født er, da maa Jordemoderen det døbe med Vand, og ikke andet, om Præsten ikke er ved Haanden, eller nogen skikkelig Mands Person, som er kommen til Skielsalder.

9.

Præsterne skulle formane Barselqvinderne til Bøn og Paakaldelse for deris Foster, saa og at de sig indeholde i fem, eller sex, Uger efter deris Barnefødsel, efter hvilken Tid de skulle holde deris Kirkegang, dog Egteqvinder alleene ledis i Kirken af Præsten, hvor det hidindtil haver været brugeligt.

10. Præ-

§ 7: Kgl. Missiver 1645 20. Maj of 1646 17. Maj.
§ 8: Kirkeordinans 1539 Bl. LV—LVII; 1607 2.14.
§ 9: Kirkeordinans 1539 Bl. LVIII—LIX; 1607 2.15.

10.

Præsterne skulle flittelig i deris Prædikener formane Forældrene, og i Synderlighed Qvinderne, at de med deris Børn have god Varetægt, at de ej for deris Forsømmelsis, eller Uagtsomheds, Skyld komme til Ulykke.

IX. Cap:

Om Præsternis og deris Medhielperis Embede, og Kirkens Myndighed imod de Ubodfærdige.

1. Art:

I Kiøbstæderne skal een hver Sognepræst i sit Sogn nogle af de gudfrygtigste, oprigtigste, ivrigste rigste og beste Sognemænd tilforordnis, som skulle til Christelig Skik og Myndighed at erholde være hans Medhielpere og Bistandere, og, om saa mueligt og tienligt er, skulle Kirkeværgerne og de Fattigis Forstandere for andre dertil af Stigtsamptmanden, Superintendenten, Præsten og Borgemester og Raad forordnis, eller ogsaa i deris Stæd, eller til dennem tvende, eller fire andre af de gudfrygtigste og beste efter Sognets Størrelse og Vilkor, dertil forordnis og brugis; Og som det fornemste, som der bør at agtis, er, at de et got ærligt Røgte og Vidnisbyrd om deris Levnet og Christelig Omgængelse have, saa bør og det der hos, saa vit mueligt er, havis i Agt, at saadanne dertil bestillis, som ikke med vitløftig Reisen

§ 10: Kirkeordinans 1539 Bl. LIX; 1607 2. 16.
§ 1: Reces 1643 1. 2. 1.

Reisen og Seglatz deris Næring søge. Ikke heller maa de, der eengang dertil ere velforordnede, uden vigtige Aarsager, eller andre beqvemme igien ere at bekomme, letteligen forløvis; Hvorfor de og for andre Bestillinger, som: Formynderskab, Kæmners, Tingmænds, Sandemænds, og deslige, Bestillinger skulle være forskaanede.

2.

Paa Landsbyerne skal Kirkens Forsvar med Provstens Raad tvende af de gudfrygtigste, beste og vederhæftigste Sognemænd til Kirkeværgere bestille, som og skulle være Præstens Medhielpere, og dog, om de for Besværings Skyld det ikke udstaa kunde, maa de hver tredie, eller fierde, Aar forandris.

3. For-

§ 2: Reces 1643 1. 2. 2.

3.

Fornævnte Medhielpere og Bistandere skulle Præsten derfor tilforordnis. 1. At, naar hand det af dem begærer, skulle de sig med hannem forsamle. 2. Udj alt, hvis hans betroede Tilhøreris skikkelig og Christelig levnets Fremdragelse angaar, naar hand det begærer, skulle de hannem troligen raadføre. 3. Og, naar behov giøris, hielpe og bistande. 4. Saa velsom ogsaa selv Agt give, og derforuden randsage, og sig flitteligen bespørge om alt hvis som tviflraadigt kunde være, og til Guds ære og hans Meenigheds Opbyggelse kunde tiene. 5. Og det uden nogen Persons Anseelse Uforsømmet give deris Sielesørger tilkiende, og dersom befindis, at de med nogen, enten for vild,

§ 3: Reces 1643 1. 2. 3.

vild, eller Venskab, see igiennem fingre, da skulle de være forfaldne til de Fattige at give sex Lod Sølv, hvilke Præsten med Husbondens Foged skulle forpligtede være at infordre, saa fremt de selv dertil ikke ville svare.

4.

Eeden skal giøris af dem, som dertil udnævnis, for Præsten i nogle af Sognemændenis Nærværelse paa fornævnte fem Artikler, som efterfølger: Jeg N. N. udvalt til denne min Sognepræstis Medhielper lover og tilsiger, at jeg med al Troeskab vil forrestaa dette mit Christeligt Embede, og af min yderste Magt og Formue søge og fordre Guds Ære, samt Kirkens og de Fattigis Gavn og Beste, Præsten i Kirkens Disciplin at giøre tilbørlig Bistand, som her i forskrevne fem Artikler er sagt, saa som jeg vil svare for Gud og Christelig Øvrighed, saa sant hielpe mig Gud og hans hellig Evangelium.

§ 4: Reces 1643 1. 2. 3.

5.

Ingen Geistlig, eller Verdslig, Øvrighed skal hermed betagis deris Jurisdiction, Bestilling, eller Christelig Forsorg, meget mindre skal Sognepræsten noget af sin pligtig Omhue og Bestillings Myndighed herved være betagen; Men skal langt meere tiene hannem til Hielp og støre Myndighed.

6.

Præsten skal, før end hand noget for Medhielperne lader offentlig indkomme, altid med sin egen særdelis og hemmelig Advarsel og Paamindelse først forsøge, om den Skyldige

§ 5: Reces 1643 1. 2. 5 og 6.
§ 6: Reces 1643 1. 2. 6.

dige sig vil raade og undervise lade; Men dersom saadan Christelig og venlig Paamindelse intet formaar, da skal hand siden i alle hans Medhielperis Nærværelse og Paahør hannem igien med Alvor formane at rette og bedre sig.

7.

Præsten skal med sine Medhielpere sig i det ringeste fire gange om Aaret til Tamperdagen, eller i samme dags Uge, i Sacristiet i Kirken forsamle, og dersom nogen uden lovlig Undskyldning da udebliver, skal hand give til de Fattige to Lod Sølv, hvortil Præsten skal have indseende, at de udkomme, saa fremt hand ikke selv vil dem udgive: Og ellers ogsaa saa tit, som een hver Sognepræst i sit Sogn noget vigtigt forrefalder, da skal hand om Søndagen efter Tienisten forsamle fornævnte Medhielpere, enten naar hand selv noget, som Raadførelse udkræver, haver formerket, eller hand af nogen af dennem der om noget, som saadant kunde udkræve, er bleven advaret, og, dersom noget tviflraadigt, eller vigtigt, forrefalder, da skal Provsten og tvende næste Herrets-Præster hosvære med Raad og Myndighed alting at forrette, naar Præsten det af dennem begærer.

§ 7: Reces 1643 1. 2. 7.

8.

Hvad Synder og Laster, og alt hvis Præsten i Guds Ord er befalet at straffe, det samme bør hans Medhielpere at staa hannem bi udj, om behov giøris; Men særdelis bør de at have indseende med sadanne[1] Laster,

[1] *Saal. U; AKNPT:* saadanne

§ 8: Reces 1643 1. 2. 8.

ster, som ellers ved sædvanlig Rettergang ikke saa beqvemmeligt er at afskaffe, eller bevise, som: Prædikens Forsømmelse, hellige Dagis Misbrug til Gilde, Drik, Dobbel, Gøglen, Fikten, eller andet saadant, Fraholdelse fra Sacramentet over et fierding, halft, eller heelt, Aar, idelig Sværen og Banden, Guds Ords Skiemt og Misbrug i Omgængelse, ond Forligelsemaal imellem Egtefolk, som Uchristelig, uden billige Aarsager, sig imod hin anden forholde, saa og Forældre og Børn indbyrdis, Halstarrighed hos trolovede Folk, som ikke ville lade sig sammenvie til Egteskab, lætfærdig Skanderen og Snak, lætfærdig Selskabs Besøgelse og Omgængelse, Rufferj, Fylderj og idelig Drukkenskab, Ubillig Fordeel i Kiøb og Sal, Ulovlig Aager, Gierighed, i Synderlighed Ungdommens Forførelse til Drik, Dobbel, Letfærdighed, overflødig Bekostning og Ødselhed. Med dette og alt saadant bør een hver af Præstens Medhielpere, saa vel som Præsten selv, hver for sig, som det først spørger, at forrekomme, og med hemmelig Formaning og ivrig Advarsel giøre deris Kald med Flid, at saadant maa afskaffis, saa vel som ogsaa siden sig samtlig raadføre, hvorledis det best skee kand; Og ligesom ingen dermed bør at beskæmmis, men alting, det hemmeligste mueligt er, at forrettis, saa bør og ingen deris Advarsel ilde at optage, men for een Christelig Kierligheds Øvelse og broderlig Skyldighed at holde.

9. Men

9.

Men dersom saadan hemmelig, Christelig, sagtmodig og broderlig Advarsel ingen Frugt vil skaffe, da maa Præsten ved Dægnen, eller Klokkeren, som een kunde til sig tage, om behov giøris, lade samme Person for sig kalde, og da i sine Medhielperis samtlig Paahør med Iver og Alvor hannem igien undervise, og laste og straffe saadan Guds Ords haarnakket og halstarrig Foragt.

10.

Dersom den Indkaldede ikke møder, og ikke haver Uforbigængelig Forfald, hvorpaa af dennem strax kand kiendis, da skal hand saa meget meere vorde mistænkt, og strax findis til to Lod Sølvs Straf til Husarme; Men skeer det tiere af Modvillie og Foragt, da skal hand advaris at holde sig fra Naderens Sacramente, indtil hand beviser det hellige Kirke-Embede sin tilbørlig Lydighed og Ære, saa og truis med Band, og da skal hannem aarsagen dertil udtrykkeligen formældis.

11.

Dersom endda al saadan Paamindelse og Refselse intet vil frugte, men meere foragtis, da skal Sognepræsten, efterat hand sig med Provsten og Superintendenten derom raadført haver, trende Søndage lyse til Band, og ellers tit og ofte tilforn af Prædikestoelen giøre Bøn og Formaning for samme Person. Men om disimidlertid ingen kiendelig Forbedring bevisis, da skal Præsten siden ved Navn udelukke samme Person af Guds

§ 9: Reces 1643 1. 2. 9.
§ 10: Reces 1643 1. 2. 10 og 11.
§ 11: Reces 1643 1. 2. 12 i Beg.

Guds Meenighed og Samqvem, og bruge den Maade, som i Ritualen findis.

12.

Den, som Bandsat er, maa ikke stædis til Naderens Sacramente, ej heller være Vidne til Daaben, ej heller indbydis, eller komme, til nogen hæderlig Samqvem, før end hand sig med Gud og hans hellige Meenighed igien aabenbarlig forliger.

13.

Indbyder nogen videndis saadanne til Fadder, eller anden hæderlig Samqvem, da skal hand derfor efter Præstens og hans Medhielperis Betænkende være forfalden, enten til at staa aabenbare Skrifte, eller give noget til de Fattige.

tige. Indtrænger den Bandsatte sig til noget, som hannem her forbudet er, bøde derfor til sit Herskab, som derom af Præsten skal advaris. Befindis Herskabet der over ikke[1] at straffe, da skal Præsten give Superintendenten det tilkiende, som det siden for Kongen skal anbringe.

14.

Den, som saaledis Bandsat er, maa imidlertid tilstædis at høre Guds Ord i Kirken; Dog skal hand have særdelis et stæd for sig, hvor det hannem forordnis, og skal Præsten derforuden tit og ofte saadant Menniske formane, og, naar Lejligheden givis, lære og undervise, at hand sig omvender, og med Gud og sin Øvrighed forliger.

15. Men

[1] *Saal. AKPU; T:* ikke der over

§ 12: Reces 1643 1. 2. 13.
§ 13: Reces 1643 1. 2. 14.
§ 14: Reces 1643 1. 2. 15.

15.

Men dersom hand inden Aar og Dag sig ikke ved aabenbarlig Bekiendelse og Afbøn i Guds Meenighed igien indlemmer, da skal hand for Provstemodet indstævnis, og da ved Dom sit Herskab overantvordis, og siden af Kongens Riger og Lande forvisis.

16.

Dersom da den Bandsatte formeener sig i een, eller anden, Maade at være for urettet, da maa hand Sagen til Kongens høieste Ret indstævne, og siden gaais derom hvis Ret er; Dog skal hand strax tage Stævning, med mindre Exsecutionen skal have sin gænge.

17.

Men dersom nogen, enten fra Naderens derens Sacramente haver været udelukt, eller med Band truet, og vil sig dog omvende, og giøre een alvorlig og hiertelig Bekiendelse, eller andre, som bør at staa aabenbare Skrifte, eller de, som inden Tinge med oprakte Fingre befindis Meeneedige at være, eller de, som til Tinge have været sigtede og Tyverj overbevist, og dog benaadede; Item de, som for Manddrab ere benaadede, og de, som Bandsatte have været, og nu een ret alvorlig og Hiertens Omvendelse begære at bevise, de maa igien for deris aabenbarlige Forseelser og Forargelser aabenbarligen til Meenigheden annammis, hvilket skee skal efter Prædiken til Høimesse, imens Meenigheden er tilstæde, og ikke, enten til Foprædiken, eller før end Tienisten begyn-

§ 15: Reces 1643 1. 2. 16.
§ 16: Reces 1643 1. 2. 17.
§ 17: Reces 1643 1. 2. 18.

begyndis til Højmesse. Afløsningen skal være efter den dertil i Ritualen forskreven Maade.

18.

Naar den Bandsatte er saaledis igien i Guds Meenighed indlemmet, og haver derpaa efter sin Christelig Omvendelse bekommet Afløsning, da maa ingen, enten til Tinge, eller i anden Forsamling, eller nogenstæds, hannem det bebrejde; Og saa fremt nogen det giør, da skal hand give tyve Lod Sølv til Straf, til lige Deele imellem de Fattige og den, som det blev bebreidet, og om hand ikke formaar dem at udgive, stande aabenbare Skrifte.

19.

Døer nogen Bandsat, som ikke, enten aabenbare i Kirken, eller paa

§ 18: Reces 1643 1. 2. 18.
§ 19: Reces 1643 1. 2. 19.

paa sin Sotteseng bliver afløst, da maa hand ikke begravis i Kirke, eller Kirkegaard.

20.

Dersom nogen, der aabenbarlig haver syndet paa et Stæd, og kand ikke saa lettelig komme did igien, hvor Meenigheden aabenbarlig skulle forbedis, for adskillige Aarsagers Skyld, begærer hiertelig Afløsning paa det Stæd, som hand da befindis paa, kand det hannem og aabenbarligen tilladis; Dog saaledis, at den Præst, som er paa det Stæd, hvor Synden er bedreven, beskedentlig tilkiendegiver den heele Sags Omstændigheder og Lejligheder, at samme Person maa uden Fare aabenbarligen afløsis, saa og beder den Sognepræst at giøre det, i hvis Meenighed hand da findis at være. Og,

§ 20: Reces 1643 1. 2. 20.

Og, naar samme Person der er afløst, skal Sognepræsten den forrige Præst tilskrive det hos sig at være forrettet, at hand det derefter kand forkynde ogsaa aabenbarligen i sin Meenighed, som til at afbede den begangen Forargelse paa samme Persons vegne, hvorpaa hand paa det andet Stæd hafde bekommet Afløsning.

21.

Naar nogen for sin Forseelse bør at staa aabenbare Skrifte, og hand sig med et angerfult Hierte og gudelig Andagt dertil indstiller, da skal Præsten stæde hannem til Afløsning, om end skiønt Herskabet sin Rettighed ikke bekommet haver.

22.

Hender det sig, at nogen Ubekient, som i Kongens Riger og Lande født

§ 21: Reces 1643 2. 5. 4. jfr. Synodalia Roskild. 1576.

født er, og holdis fra Sacramentet, fordj hand ikke skaffer Bevis om sit Liv og Levnet, sig saaledis forseer, at hand Kirkens Disciplin bør at udstaa, da skal hand dog ikke til aabenbarlig Afløsning annammis, med mindre hand skaffer Bevis; Og hvis hand den ikke skaffer inden een vis forrelagt Tid, da skal hand til Provstemodet indstævnis, og saaledis med hannem handlis, som her oven for om halstarrige Bandsatte er mældet.

23.

Ingen maa af den Christen Meenighed udelukkis, eller bandsettis, ej heller maa lysis til Band for den, som ikke vidis hvem hand er; Men dersom nogen Synd og Utilbørlig Gierning af Ubekient Menniske

§ 23: Reces 1643 1. 2. 21.

ske bedrivis, da skal Præsten af Prædikestoelen bede og formane Gud, at, saa fremt samme Menniske lever, det maatte blive kient, aabenbaret og tilbørligen straffet, og komme til sine Synders Bekiendelse og Omvendelse: Derhos, at efterdj samme Menniskis Synder, som hand holder hemmelig, ere hannem i Himmelen forbeholdne, og hand derfor er saa meget dis længre[1] fra sin Omvendelse, som hand holder sig Ubekient for Guds Ords Tienere og den Christen Meenighed, da skal hand advaris, om hand saa er ved Haanden, at hand den Formaning hører, eller og derom spørge kand, at hand holder sig fra Christi Legems og Blods Sacramente, efterdj hand er i Guds Vrede, indtil hand sig bedrer, bekiender og omvender.

24. Dersom nogen Husbond, eller Herskab, befindis at ligge og øve sig i nogle aabenbare Synder og Laster, imod Gud og sin egen Samvittighed, eller og sine Tienere fra Guds Tieniste med Hoverj, eller anden Syssel, uden største Aarsag og Fornødenhed, om Bede- eller Hellig-Dage findis at holde, da skal Præsten i det Sogn, som samme Person er boesat, eller og sig opholder, først i eenrum hannem advare; Og dersom det ikke vil hielpe, give Provsten og Superintendenten det tilkiende, hvilke fornævnte Person skulle for sig indkalde, og iligemaade med hannem med Band, og andet, sig forholde og procedere, saa som de for Gud og Kongen i sin Tid agte at forsvare, om de

[1] *Saal. NPTU; AK:* længere

§ 24: Reces 1643 1. 2. 24.

de herudj af nogen Persons Anseelse sig lade betage og afholde fra at forrette det, som de Gud og Kongen pligtige ere i deris Bestilling at efterkomme. Dersom da saadan Person enten med Trusel, Beskikkelse, eller anden Gevalt, sig paa nogen Guds Ords Tiener understaar sig at forgribe, da skal det ingenlunde blive Ustraffet; Og saa fremt Præsten sig ikke herefter retter, da skal hand af Kongens Stigtsbefalningsmand og Superintendenten tiltalis og dømmes fra sit Kald; Og dersom Kongens Befalningsmand, eller Superintendenten, ikke Kongen det tilkiendegiver, skulle de give fire hundrede Lod Sølv til næste Hospital.

25.

Dersom ellers nogen paa Præsten, sten, eller hans Medhielpere, skielder, eller nogen af dem for deris velmeente hemmelig Advarsel og Refselse beskikker, da bør det deris Øvrighed at tilkiendegivis, som derover skulle straffe; Og hvis de det efterlade, da skal det paa højere Stæder andragis.

26.

Og eftersom Præsten med sine Medhielpere got og Christeligt Betænkende, Limfældighed og Beskedenhed, i tviflraadige Sager haver at bruge, saa skulle de Sager, som alleene i eenrum for dennem forrettis, med Paamindelse, Formaning, Forspørgen og Advarsel om udspret Røgte, ikke siden til nogen udvortis Verdslig Forhør, eller Proces, drivis imod dennem, om end skiønt alting

§ 25: Reces 1643 1. 2. 27.

§ 26: Reces 1643 1. 2. 28.

ting ikke befindis, som Røgtet gaar, eller for Verdslig Ret komme nogen til Skade i nogen Maade. Og paa det den Berøgtede, om hand Uskyldig er, ikke skal komme i Vanrøgte, da skal intet skriftlig fattis om saadant; Men alting hemmelig i deris Mode holdis og forrettis; Og om Præsten, eller hans Medhielpere, noget, som hemmeligt er, udføre, da skal hand miste sit Kald, og een hver af dem give til de Fattige trediesindstyve Lod Sølv.

27.

Præsterne skulle og alle dem, som med Sværen og Banden sig dagligen forsee, udj Skriftemaal derom beskedentlig og med Betænkende advare, saa og een hver i Prædiken og Skriftemaal tilraade, at de i deris Huse dermed tilbørlig Indseende have; De skulle og i alle ærlige Samqvemme paaminde dem, som i saa Maade Gud fortørne, og derhos formane, at de noget til de Fattige udgive; De skulle og deris Navne, som sig herimod motvilligen anstille, antegne og til Herskabet overlevere, som tilbørligen dennem bør at straffe.

28.

Befindis Præsten, eller hans Medhielpere, i deris Bestilling at see igiennem Fingre, eller være forsømmelige, da skulle de efter Kongens Stigtbefalningsmands og Superintendentens Sigtelse straffis, som vedbør.

29.

Naar nogen Tvist, eller Ueenighed, kun-

§ 27: Reces 1643 1. 1. 31.

§ 28: Reces 1643 1. 2. 31.
§ 29: Reces 1643 1. 2. 23.

kunde indfalde imellem Forældre og Børn, Husbond og Hustrue, trolovede Folk, eller og andre Naboer og Venner, som Christeligt og best var at kunde uden Vitløftighed og anden Eftertale i Stilhed vorde bilagt, da bør og kand een hver, som meest Christeligt Hierte haver, og meest begærer at skye Forargelighed, Had og Avinds onde Begyndelse, enten beklage sig for sin Sielesørger alleene, eller, om det ikke vil hielpe, for hannem og hans Medtienere tilhaabe, og saaledis give Christeligen Aarsag til, at af een ringe Misforstand ikke skulle følge een Hednisk Uforligelighed, men meget Ont i Tide kunde forrekommis. Findis nogen forargelig i saadan Uforligelighed at fremture, da handlis med hannem saaledis, som tilforn om Halstarrige er mældet.

X. Cap:

X. Cap:

Om Præsters Embede med Lig.

1. Art:

Præsterne skulle kaste Jord paa de Døde, naar de ere hensatte, eller i Jorden nedsatte, og dersom de have Stunder, og ere bedne derom, skulle de paa Prædikestoelen holde een Prædiken og Formaning af Guds Ord til Folket, og hvis dennem derfor godvilligen givis, maa de annamme, enten de ere Kiøbstæd- eller Landsbye-Præster; Men ingenlunde maa de nogen forreskrive, hvad, eller hvormeget, de ville have, under deris Kalds Fortabelse. For Jorden alleene

§ 1: jfr. kgl. Missive 1592 20. Maj.

ne at paakaste maa de intet tage paa Landsbyerne.

2.

Udj Ligprædikener skulle de holde Maade med den Dødis Livs og Levnets Opregnelse og Berømmelse, og vogte sig, at de intet sige, som kand være imod deris egen Samvittighed, saa og at de intet Usømmeligt om den Døde mælde.

3.

Udj Pest og smitsomme Sygers Tider skulle de i Kirken giøre kort og kun half saa lang Ligprædiken som ellers, og paa Kirkegaarden i Stædet for Ligprædiken alleene giøre een kort Formaning, eller læse een Bøn og Herrens Bøn, og derudj med de hosværende Gud om Sygdommens Formildelse, og anden Nødtørft paakalde.

4. De

4.

De maa ej kaste Jord paa, eller holde Ligprædiken over nogen, som for sin Misgierning er bleven rettet, eller har myrt sig selv med Villie, eller er bandsat og ikke afløst, eller er dømt til mindre Mand, før end Øvrigheden og Sagsøgeren er tilfredsstillet.

XI. Cap:

Om Præsters Liv og Levnet, Forseelser og Bøder.

1. Art:

Præsterne skulle i al deris Liv og Levnet og Omgængelse sig saaledis anstille, som det Guds Ords Tienere bør, at deris Tilhørere kun-

§ 2: Kgl. Missive 1624 11. Marts, Reces 1643 1. 1. 6.

§ 4: Kgl. Missive 1592 31. Maj.

kunde tage gode Exempler af dem, og deris Liv og Lærdom kand svare hin anden til Opbyggelse og uden Forargelse, saa at de ikke selv med deris Liv og Levnet deris Embede vanære; Men sig saaledis altid forholde, som deris Kalds Værdighed udkræver.

2.

De skulle altid gaa i rette Præste-Klæder, som kand sømme een Guds Ords Tiener: Ingen Vaaben, Kaarer, eller Bysser, bære, eller med sig føre: Deris Hustruer og Børn skulle klæde sig tarveligen, som den Stand sømmer, uden al Overdaadighed.

3.

Ingen Præst maa sig med andens Kald bevare, enten med Guds Tienistis Forrettelse, Ligprædiken, eller i andre Maader, uden det skeer skeer efter den rette Sognepræstis Begæring, og med hans Villie, eller Superintendentens Befalning.

§ 2: Kirkeordinans 1535 Bl. LXIX, jfr. Synodalia Roskild. 1593, Frdg. 1629 27. Marts 3. 2.

§ 3: Kirkeordinans 1607 2. 9 jfr. kgl. Missive 1568 28. Febr.

4.

Præsterne maa ingen Brandstød- eller Trøgle-Breve give nogen, men alleeniste een Forskrivelse til Øvrigheden om deris Nød og Trang.

5.

De skulle ingen Sognevidner underskrive, eller forsegle; Men Skudsmaal skulle de give, som de agte at forsvare.

6.

Præsterne paa Landsbyerne skulle holde tilbørlig Lykkelse, Gierder, Hegnet og andet, med deris Naboer, paa det de skulle ikke komme i Kiv og Trette med dem; Men holde sig

§ 4: Synodalia Roskild. 1559, 1571, 1586, 1592.

§ 5: jfr. Reces 1643 2. 21. 1 og Kirkeordinans 1607 2. 9.

§ 6: jfr. Synodalia Roskild. 1560.

sig fra deris Gadestævne, ej heller komme til Tinge, uden de højligen nødis dertil, og have tilforn derom sig med deris Provst og Superintendent raadført.

7.

De skulle betimeligen udgive hvis Giesterj, eller andet, som de i Kongens Jordebog staa for, saa og den Pension af deris Kald, som de hidindtil givet have.

8.

Ingen Præst maa reise langvejs hen i Stigtet, uden hand giver Provsten det tilkiende; Ej heller uden Stigtet uden Superintendentens Forlov; Og dog skal hand alting saaledis beskikke, at intet i hans Fraværelse bliver i Embedet forsømt.

9. Præ-

§ 8: jfr. Kirkeordinans 1607 2. 9; Synodalia Roskild. 1607.

9.

Præsterne skulle ingen Kiøbmandskab bruge, uden med hvis hiemme hos dem selv avlis og giøris: Meget mindre skulle de holde noget Drikkehuus, eller selge, enten Øl, eller Brændevin.

10.

De maa ingen Verdslige Bestillinger sig med bevare, som: Fogeds, Skrivers, Procurators til Tinge, Kiøgemesters til Bryllupper, eller andet Vertskab.

11.

Hvilken Præst sig i Naderens Sacramentis Forrettelse Uagtsom og Utilbørlig forholder, og Vinen for Brødet uddeeler, skal strax Prædikestoelen forbydis, og holde sig fra den, og efter offentlig Afbed af Provsten

§ 9: Kirkeordinans 1539 Bl. LXIX.
§ 10: jfr. Kirkeordinans 1607 2. 9.
§ 11: Reces 1643 1. 1. 23.

sten afløsis: Eller og, om den, som sig forseer, selv er Provst, af Superintendenten, eller, om hand af Sygdom, eller anden lovlig Forfald, forhindris, af een dertil af hannem forordnet fornemme Provst; Siden skal hand, som sig forseet haver, for Provstemodet af Superintendenten indstævnis, og efterat om hans Livs og Levnets Forhold flitteligen er vordet randsaget, da, saa fremt det befindis klarligen, at hand enten for Uskikkeligt Levnet er berøgtet, eller af Drukkenskab samme Forseelse haver begaaet, bør hand baade Kald og Embede at have forbrut. End befindis hand ellers i Liv og Levnet i alle Maader skikkelig, og haver slig Forseelse af bar Uagtsomhed og dybe Tanker beganget, da maa hand sin Forseelse efter aabenbar Afløsning med Penge-Straf til fattige Præste-Enker afsone, efter Kongens Stigtbefalningsmands og Superintendentens Sigelse. Men befindis nogen af Sygdom og Uformodentlig Skrøbeligheds Tilfald at være overilet, da maa hand blive ved Kaldet, og een Capellan underholde; Dog maa hand ikke selv noget for Alteret forrette.

12.

Provsten skal dennem, som saaledis have annammet Sacramentet, i eenrum for sig tage, og dem undervise, hvor storlig de sig forseet have, i det de ikke selv agtede, hvad de giorde; Dog skal hand derhos trøste dem i dette saa vel som andre syndige Tilfald, og siden offentlig alle Tilhørerne[1] advare, at de sig vel skulle

[1] *Saal. ANPTU; K:* Tilhørere

§ 12: Reces 1643 1. 1. 23.

skulle betænke, at dersom nogen saadan Tilfald kunde forrekomme, de heller selv med sagtmodig Advarsel det hos Præsten forrekomme, end som sig i hans Ubetænksomhed giøre deelagtige. Der efter kunde de, som saadant er vederfaret, efter hemmelig Paamindelse og Skriftemaal igien annammis til Sacramentet.

13.

Hvilken Præst til Egte tager noget Qvindfolk, som af anden tilforn besovet er, eller befindis at have søgt Seng med sin Hustrue, før end de til Egteskab ere sammenviede, miste sit Kald efter lovlig Proces.

14.

Befindis nogen Præst saa beskænket, at hand ikke kan giøre sit Embede uden Forargelse, om hand fordris til nogen, da skal hand strax uden videre Paamindelse dømmis fra sit Kald; Og derfor, naar nogen Geistlig Mand bliver til noget ærligt Vertskab indbøden, skal hand ingenlunde sig til Drukkenskab lade bevæge, ej heller til nogen anden Overflødighed, Nattesæde, Letfærdighed i Snak, i Dantz, eller noget saadant; Ingen maa heller anmode hannem, meget mindre ville nøde hannem til nogen Drukkenskab.

15.

Præsterne skulle beflitte sig paa at have og bruge foruden Bibelen gode tienlige Bøger, som af vise og lærde Mænd ere vedtagne. Haver Præsten Middel, og vil ikke forskaffe sig saadanne Bøger, naar hand af

§ 13: Reces 1643 1. 1. 32.
§ 14: Reces 1643 1. 1. 22.
§ 15: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXVIII.

af Provsten, eller Superintendenten, derom er bleven paamint, da bør hand at straffis derfor efter Superintendentens Sigelse.

16.

De Bøder, som Præster, eller andre Geistlige, blive tildømte at udgive for Forseelser, som til deris Afsettelse fra Kaldet ej strekke, skal givis til fattige Præste-Enker, i hvo og jus Patronatus til Kirkerne haver. Det samme skal og forstaais om de Lejermaals Bøder, eller andre deslige Bøder, som ej strekke sig til den gandske Boeslod og Formuis Fortabelse, hvilke der kand falde paa Præstegaardenis Grund, og skulle udgivis af deris Tienistefolk og Tyende.

XII. Cap:

§ 16: Gejstlighedens Privil. 1661 24. Juni § 7 jfr. Reces 1643 1. 1. 21.

XII. Cap:

Om Præsters Boliger og Indkomster.

1. Art:

Præsterne skulle boe i deris Sogne, og hos deris betroede Meenighed, og i deris rette Præstegaarde, hvilke de skulle beholde frj med al deris Rettighed og rette Tilliggelse, som der af Alders Tid tilligget haver; Og hvor der ere tvende, eller fleere, Præstegaarde, da skal Præsten boe i den eene, og nyde af dens Skov frj Olden og fornøden Ildebrand, og af de andre Gaarde, saa vel som af Bøndergaardene, der til hans Bord tillagte ere, skal hand opbære og nyde al Frugt

§ 1: Reces 1643 1. 1. 30, Kirkeordinans 1539 Bl. LXIX, Frdg. 1664 19. Jan. § 10, Ribe Artikler 1542 § 6.

Frugt og Landgielde, saa og Herligheden, saa vit hand haver haft i rolig Hævd i tyve Aar, eller og hand beviser hannem med rette at tilhøre.

2.

Om saa er, at der ikke er Skov til den Gaard, som Præsten iboer, da skal hand nyde frj Olden og frj Ildebrand til Skiellighed af de Skove, som ligge til den anden Præste- eller Annexe-Gaard, om der er Skov til; Dog skulle de, som have Tilsyn med Præsteskovene flittig tilsee, at Præsterne dem ikke forhugge.

3.

Af Annexe-Gaardene nyde Præsterne selv alle Tiendens Deele.

4.

Med Præstegaardenis Bygninger, som Præsterne boe udj, og dennem er tillat at maa sig tilforhandle for et hundred Rix Daler, og alle de Penge, som deraf kand indbringis, ere de Fattige i Kiøbenhavn overdragne, skal forholdis, som efterfølger: 1. Skal ingen Creditorer, i hvad Gields Fordring de hos Præsten, hans Hustrue, Børn, eller Arvinger kunde have, enten i Præstens levende Live, eller efter hans Død, ved hvad Navn, eller under hvad Prætext, det og være kunde, tilstædis nogen Udlæg, Forsikkring[1], eller Pant, i nogen tilkiøbt Præstegaards Bygning at bekomme; Men hvis den Indehavende Boe og Formue ikke kunde tilstrekke til den bortskyldige Gields Afleggelse, maa Creditorerne hos den afdøde Præstis Efterkommere saa meget bekomme, som Bygningen første Kiøb

§ 2: Ribe Artikler 1542 § 6.
§ 3: jfr. Synodalia Roskild. 1575.
§ 4: Princ.: Gejstlighedens Privil. 1661 24. Juni § 4,

[1] *Saal. APTU; K:* Forsikkering

Frdg. 1664 19. Jan. Princip.
§ 4 Nr. 1: Frdg. 1664 19. Jan. § 3.

Kiøb kostet haver, hvis den dis imidlertid ikke er bleven brøstfældig; Men dersom den højere skulle vurde vurderet, skal det øvrige den Afdødis Hustrue og Børn til een ringe Underholdning tilkomme uden nogen Creditorernis Prætention og Forhindring; Dog skal i een hver Præstis Sterfboe, som een prioriteret Gield, forlods udtagis, hvis den afgangen Præst til de Fattigis Directeurer for den afkiøbte Præstegaards Bygning kand være skyldig bleven, saa vel som i Sædlands Stigt for hvis hand til Præste-Enkerne kand have anlovet at udgive, eller paa Rente have. 2. Dersom nogen tilkiøbt Præstegaards Bygning ved Ulykkelig Hendelse afbrændis, da skal til dens Opbyggelse givis af hver Kirke i samme Stigt, hvor Ulykken lykken skeet er, som nogen Middel haver, een Rix Daler. 3. Naar nogen Præst, som sin Præstegaards Bygning betalt haver, ved Døden afgaar, da skal hans Efterkommere i Kaldet betale hans Arvinger samme Bygning og dens Forbedring efter to næste Præsters og to beste Sognemænds Vurdering; Dog saa at Vurderingen ikke overgaar fem hundrede slette Daler. 4. Naar nogen Præstis Hustrue ved Døden afgaar, da maa ikke Præstegaardens Bygning, naar Skifte holdis, saa som noget Sterfboen tilhørende, komme til Deelning; Men efter Præstens Død skal den komme hans Børn og egne Arvinger til beste, og til dennem alleene af Efterkommeren efter Vurderingen betalis. Men gifter Præsten sig igien, og efter sin

§ 4 Nr. 2: Frdg. 1664 19. Jan. § 4.

§ 4 Nr. 4: Frdg. 1664 19. Jan. § 5.

sin dødelig Afgang een Hustrue efterlader, da tager hun lige Lod i Gaardens Vurdering, som i anden Sterfboens Formue. 5. Haver nogen Præst ikke villet sig tilforhandle sin Præstegaards Bygning for overskrevne[1] hundrede Rix Daler, da skal hand aarligen til hver ellevte Junii erlegge til de Fattigis Directeurer sex Rix Daler, som ere Renten af fornævnte Hovedstoel, uden al Vederlag; Og naar hand ved Døden afgaar, skal det være de Fattigis Directeurer paa de Fattigis vegne tilstæt, Gaarden at lade vurdere, og forlods ud paa dens Brøstfældighed lovlig Fæld tage efter Lands Maneer af beste Gods, og hvis dennem da synis for de Fattige nyttigst at beholde, saasom enten hvis Gaarden bliver vurderet for, om den befindis vel holden ved magt, hvilket Efterkommeren i Kaldet da til de Fattige alleene, og ikke til den afgangen Præstis Arvinger, eller Creditorer, skal betale, ligesom de Fattigis Fuldmægtige med hannem derom paa Directeurernis vegne vorde forligte, eller om det synis for de Fattige gavnligere, kand de Fældet nyde og beholde; Hvor imod da Efterkommeren i Kaldet den brøstfældige Gaard frj kunde foræris, eller, for hvis billigt er, forundis, med de Vilkor, at hand den aarligen bygger og forbedrer, hvilket hans Arvinger siden, uden videre Betalning, af Efterkommeren skal betalis. 6. Lader nogen Præst imidlertid sin Gaards Bygning forfalde, skal det være Directeurerne frit for, naar saadant dem tilkiendegivis, Gaar-

[1] *Saal. AKT; P:* ovenskrevne

§ 4 Nr. 5: Frdg. 1664 19. Jan. § 6.

§ 4 Nr. 6: Frdg. 1664 19. Jan. § 7.

Gaarden uden Ophold at lade syne, og dens Brøstfældighed ved Uvillige Dannemænd taxere, hvilket af Præstens boe skal udtagis, og strax paa Gaarden settis, med mindre hand stiller nøjagtig Forsikkring for sig, at hand det paa Gaarden inden et Aars Forløb vil anvende, og skal de Fattige dog efter forrige Præstis Død have Magt med Efterkommeren i Kaldet derom at capitulere. 7. Paa det Directeurerne altid kand have een rigtig Videnskab om Præstegaardenis Beskaffenhed, da skal Kirkernis Forsvar med Provsterne dennem Underretning flittig herom giøre, saa ogsaa efterkomme alt hvis Directeurerne af dennem til de Fattigis Gavn og Beste i denne Post at forrette begærende vorde, som de agte at forsvare.

5. Præ-

5.

Præsterne skulle nyde deris Tiende og Offer paa de tre store Højtider, til Brudevielse, Børnedaab og Barselqvinders Kirkegang: Saa og een Høstdag af Husmænd og Husqvinder, som ikke selv have Kornsæd til deris Huse paa Landsbyerne: Og i Kiøbstæderne deris Præstepenge tvende gange om Aaret, saa som de hidindtil nydt have.

6.

Dersom Præsterne noget er frakommet med Uret, enten Gaarde, Huse, Agre, Eng, Skov, Fiskevand, eller noget saadant, da skulle Kirkens Patroner, eller Kongens Befalningsmænd, deele samme Ejendom dertil igien med rette; Iligemaade skulle de dennem tilhielpe, at de af Sogne

§ 4 Nr. 7: Frdg. 1664 19. Jan. § 9.
§ 5: Kirkeordinans 1539 Bl. LXIX, 1607 2. 9, Ribe Artikler 1542 § 14 jfr. § 9.
§ 6: Kirkeordinans 1539 Bl. LXIX, 1609 2. 9, Gejstlighedens Privil. 1661 24. Juni § 5, Ribe Artikler 1542 § 8 jfr. § 10.

Sognefolket deris Rettighed til gode rede bekomme, og i alle Maader dennem mod Uret forsvare.

XIII. Cap:

Om Præste-Enkers og Arvingers Vederlag, som kaldis Naadens Aar.

1. Art:

Naar nogen Landsbyepræst døer, efterat Rug er saaet, som kort efter St. Mortens Dag, da skal hans efterlevendis Enke, Børn, eller Arvinger, have den heele Rugsæd, som er lagt, og den halve Bygsæd, som tilkommendis vaar skal leggis, med den halve tilkommendis Tiende.

2. Men

§ 1: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXII jfrt. med Ribe Stifts Erklæring 1661 (Forarb. 1,32).

§ 2: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXIII.

2.

Men døer hand efter Bygsæden, som imellem Voldermisse og St. Bartholomæi Dag, da maa de høste det, som saaet er, tage det Aars halve Tiende, og have siden den halve Rugsæd, som skal leggis.

3.

Men døer hand imellem St. Bartholomæi Dag og St. Mortens-Dag, da skal de beholde det Aars Tiende alsammen, og have den tilkommendis Rugsæd alleene.

4.

Under Sæden forstaais alt det slags Korn tillige med Engen, som det Aar høstis og biergis i den Vong, som de Sæden bekomme af.

5.

Til den Sæd, som skal leggis, og Efter-

§ 3: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXIII.

§ 4: Odense Provstemodebeslutning 1628 23. April jfrt. med Ribe Stifts Erklæring 1661 (Forarb. 1,32).

Efterkommeren nyder half af, naar den høstis, skal Efterkommeren udstaa den halve Omkostning, som derpaa gaar med Pløjning, Sædekorn og Høstarbejde.

6.

Alt Offer, som inden Kirken falder, fra den Dag Præsten døde og indtil Aarsdagen derefter, skal deelis i tvende lige Deele, hvoraf Enken og Arvingerne bekomme den eene, og Efterkommeren den anden; Men hvad som Efterkommeren givis uden Kirken, som for Ligprædiken og anden Tieniste, det beholder hand alleene for sin Umage. Iligemaade deelis og al Landgielden og anden sædvanlig Retzel, som af Gaardmænd og Husmænd givis.

7. Præ-

§ 6: Kirkeordinans 1607 2. 9.
§ 7 i Beg.: jfr. Kirkeordinans 1607 2, 9; i Sl.: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXII.

7.

Præste-Enken beholder Præste-Gaarden et gandske Aar omkring, dog saa, at hun den forsvarligen ved lige holder. Imidlertid skal hun forskaffe Efterkommeren nogen beqvem Værelse derudj med Seng, Ild og Lys, og holde hannem til Kost, indtil et andet Aar hand tager Renten af Kaldet.

8.

Hvis Efterkommeren herudj afgaar, det skal hand, om hand i levende Live kommer fra Kaldet, eller efter hans Død hans Efterleverske og Arvinger, have Vederlag for, paa den Maade, som sagt er.

9.

Hender det sig, at Efterkommeren strax efter sin Formands Død

§ 8: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXIII; 1607 2. 9.

Død træder til den fulde og heele Indkomst, da kand hans Efterleverske og Arvinger ikke holde sig til noget Vederlag for det, som hand ikke haver mist.

10.

Dersom Enken paa Landet ikke bliver i Kaldet efter Præstens Død forsynet, da skal Efterkommeren aarligen af Kaldet give hende noget til Underholdning, som Provsten og tvende Præster i Herredet efter Kaldets Lejlighed og hendis Vilkor kunde billigt eragte; Dog at det ikke overgaar den ottende Part af Kaldets visse Indkomme, hvilket hun skal nyde, saa længe hun sider i et ærligt og Uberøgtet Enkesæde, og hende af Præsten leveris, dersom hun sig opholder inden Herredet; Hvis ikke, da det leveris i næste Kiøbstæd paa det Stæd, som Enken det er begærendis; Men hvis i Kaldet findis fleere end een Enke, da bør samme Pension at lignis imellem dennem efter deris Vilkor og Tilstand af Provsten og tvende Præster med Superintendentens Raad.

11.

Naar nogen Kiøbstædpræst døer, da skal i lige Maade hans Enke beholde Præstegaarden et Aar omkring, med mindre hun af Kirkeværgerne imidlertid bliver forseet med een beqvem Boelig, hvilken hun frj skal nyde, saa længe hun sider i et ærligt og Uberøgtet Enkesæde; Og ellers skal hun efter sin Mands Død, og hans Børn, eller Arvinger, een sinde have halfdeelen af den aarlige visse og

§ 10: jfr. Forslag 1631 til Tillæg til Kirkeordinans S. 144.

§ 11: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXIII.

og Uvisse Præsterente, undtagen Trolovelse- og Begravelse-Penge, at regne fra Præstens Død indtil Aarsdagen derefter. Siden skal Øvrigheden foruden frj Boelig forsee hende og hendis Børn, om hun selv ingen Middel haver, med nogen Ophold af de Fattigis Penge: Men hvis ingen Middel dertil findis hos Øvrigheden, da skal Efterkommeren give hende noget aarligen til Underholdning efter Kaldets Lejlighed, og Provstens og tvende Præsters Sigelse.

12.

Præsters og andre Geistlighedens Enker, som nødis til i Kiøbstæderne sig at nedsette, skulle, saa længe de i deris Enkesæde side, og føre et Christeligt og ærligt Levnet, være frj for al borgerlig og Byens Skat og Tynge, om de end skiønt drive nogen ringe Handel; Men dersom de bruge nogen stor Handel, da give de af Handelen alleene. Men de, som befindis gandske fattige at være, skulle herforuden ogsaa være frj for al Indqvartering, Vagthold og deslige.

13.

Hvor i Kiøbstæderne, eller paa Landsbyerne, er Capellan i Kaldet, som lønnis af Sognepræsten, og ikke haver sin visse Rente i andre Maader, der skal efter Sognepræstens Død Arvingerne og Efterkommeren, begge lige eens, Aaret omkring hannem underholde, eftersom de lige udj Renten og Fordeelen opbære.

14.

Hvad Kongelige Skatter, eller Paa-

§ 12: Reces 1643 1. 1. 24.

Paalæg, paabydis af Kaldets Indkomst, skal een hver udgive, som hand deraf opbærer og nyder.

XIV. Cap:

Om Capellaner, eller Præsternis Medtienere.

1. Art:

Hvilken Sognepræst, som for Alderdoms, Skrøbeligheds, eller Sognenis Vitløftigheds, Skyld behøver een Medtiener, hand maa med Superintendentens og Provstens Raad sig een skikkelig Person, end og sin egen Søn, om hand dertil duelig befindis, udvælge dertil, og hannem til Superintendenten forskrive, ve, at hand hannem til Embedet indvier; Dog at den, som haver Rettighed til at kalde Sognepræst, beholder sin Ret Ubeskaaret, naar Sognepræsten, enten døer, eller Kaldet afstaar.

2.

Ellers maa ingen Sognepræst, saa længe hand er ung og karsk, tage Capellan, hvilken hand kand give een ringe Ting for al Tienisten og Umagen, og selv leve i Ørkisløshed[1] og Vellyst, og optage dog al Renten.

3.

Hvis Contract imellem Sognepræsten og Capellanen oprettis, skal af Provsten med underskrivis og forseglis, at det kand gaa lidelig til paa begge Sider; Og skal det i Kaldsbrevet indføris, hvad Capellanen aarligen[2] skal have til Løn, og at Sogne-Præ-

§ 1: jfr. Kirkeordinans 1607 2.9 og Reces 1643 1.1.20. jfrt. med Ribe Stifts Erklæring 1661 (Forarb. 1,17).

§ 2: Kirkeordinans 1607 2. 9.
§ 3: Kirkeordinans 1607 2. 9; Synodalia Roskild. 1562, 1564, 1566, 1595.

[1] *Saal. ANPTU; K:* Ørkeløshed
[2] *Saal. ANPTU; K:* aarlig

præsten vil beholde hannem hos sig, saa længe hand skikker sig ærligen og vel, og indtil hand med andre bedre Vilkor bliver forsynet.

4.

Hvad Omkostning Capellanen giør paa Reisen til Superintendenten at lade sig overhøre og indvie, det bør Sognepræsten at betale.

5.

Ingen Sognepræst maa forskyde nogen Capellan af sin Tieniste, som begærer deri at blive, uden hand tilforn faar hannem overbevist nogen saa stor Brøst, at hand uden Forargelse ikke kand blive, og lovlig Dom imellem dem bliver given, indholdendis billig Aarsag til saadan Skilsmis.

6. Dersom nogen Capellan uden skiellig Aarsag letsindeligen, Provsten og Superintendenten Uvitterlig, overgiver sit Kald, da have han sig selv det at tilregne, om hand ej til andet Stæd forhielpis, om han end skiønt baade Præstens og Sognemændenis gode Vidnisbyrd haver.

6.

Dersom nogen Capellan uden skiellig Aarsag letsindeligen, Provsten og Superintendenten Uvitterlig, overgiver sit Kald, da have han sig selv det at tilregne, om hand ej til andet Stæd forhielpis, om han end skiønt baade Præstens og Sognemændenis gode Vidnisbyrd haver.

7.

Superintendenten maa ej Sognepræsten nogen Capellan paatrænge, uden det var for hannem beklaget og bevist, at hand forsømmede sit Sognefolk, og ikke kunde giøre dem den Tieniste, som hand burte, og Superintendenten hafde hannem tilforn derom paamint, at hand skulle skaffe Tienisten ret forsørget, enten ved sig selv, eller ved een Capellan, og hand det

§ 4: Kirkeordinans 1607 2. 9.
§ 5: Kirkeordinans 1607 2. 9.
§ 6: Kirkeordinans 1607 2. 9.
§ 7: Kirkeordinans 1607 2. 9.

det ikke haver villet giøre; Ti da bør hand enten at holde een skikkelig Mand til Capellan, eller og miste Kaldet.

8.

Sognepræsten skal holde sin Capellan som een Guds Tiener og Medbroder i Guds Ord at ære og forfremme, og derfor at forskaffe hannem uden Knur, Skiendsord, og anden Ulempe, een nødtørftig og lidelig Underholdning med Mad, Øl, Stue, Seng, Varme, Lys[1], Klædetvet og andet, saa og god Fodringskab[2], naar hand paa Sognepræstens og sit Embeds vegne nogenstæds skal forrejse.

9.

Capellanen skal sig imod Sognepræsten som imod sin Fader og Husbond, tilbørligen med al Lydighed, Ydmyghed og Flittighed, Tugtighed og Troskab forholde, foruden al Motvillighed imod hannem, hans Hustrue, eller Folk. Befindis anderledis hos Sognepræsten, eller Capellanen, skulle de derom paamindis, settis til Rette, og straffis efter Sagens Lejlighed.

10.

Capellanen maa ikke gifte sig ind i Sognepræstens Huus imod hans Videnskab og Villie, som kunde foraarsage største Besværing og ond Forligelse.

11.

Capellanen skal intet i Embedet forrette uden Sognepræstens Minde og efter hans Befaling.

XV. Cap:

[1] *Saal. U'; U'':* lys
[2] *Saal. KTU; APN:* Fordringskab

§ 8: Kirkeordinans 1607 2. 9.
§ 9: Kirkeordinans 1607 2. 9.
§ 10: Kirkeordinans 1607 2. 9.

XV. Cap:

Om Dægne og Substituter.

1. Art:

Til Dægne skal herefter alleene forordnis Studentere, som skulle tage deris Kaldsbrev paa Embedet af den, som Rettighed haver at kalde, og saa overhøris af Superintendenten, om de dertil dygtige ere.

2.

Dægnene paa Landsbyen skulle foruden den Undervisning, som skeer om Søndagen, ogsaa eengang om Ugen undervise Ungdommen i Børnelærdommen, saa at udj hver Uge udj Sogn-

§ 1: jfr. kgl. Missive 1562 14. Novbr. og Ribe Stifts Erklæring 1661 til Reces1643 1. 1. 20 (Forarb. 1,18).
§ 2: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXI, 1607 2. 9.

Sognet det heele Sogns Ungdom eengang bliver af Dægnen undervist, og paa det sligt dis beqvemmeligere skee kand, skal Ungdommen af Torper og smaa Byer forføje sig til den Stæd, som Dægnen dem henstævner med Præstens Villie og Raad.

3.

De skulle forrestaa Sangen i Kirken, naar Guds Tieniste der forrettis, efter den sædvanlige Maade.

4.

De maa ej være Tingskrivere, eller betiene andre Verdslige Bestillinger.

5.

De skulle Aften og Morgen ringe Bede- og Fred-Klokken; Men hvor ingen Sædedægn, eller Substitut, er, skulle enten Sognemændene selv

§ 3: Kirkeordinans 1607 2. 9.
§ 4: Kgl. Missive 1621 7. Maj.
§ 5: Reces 1643 1. 1. 26.

selv skiftis til det at forrette, eller samtlig handle med een, som det kand giøre.

6.

De skulle være deris Sognepræster hørige og lydige, i hvis de dennem paa deris Embedis vegne befale.

7.

Naar nogen Præst foraarsagis ved Skrivelse at raadføre sig med Superintendenten, da skal Dægnen, eller Substituten, bære samme Skrivelse til næste Præst, som med sin Dægn, eller Substitut, skal fremsende den til sin Naboe, og saa fremdelis, indtil Brevet til Superintendenten fremkommer; Iligemaade forholdis med Beskeden, eller Raadførsel, fra Superintendenten paa Præstens Angivelse tilbage paa sine Stæder igien. Det skal og paa samme Maade holdis, naar Superintendenten paa sit Embeds Vegne skriver, enten Provster, eller Præster til.

8.

Sædedægnene maa ej uden Herredet forrejse uden Præstens Videnskab og Forlov.

9.

Dægnene paa Landsbyerne skulle over alt være boesidende hos Sognene, og nyde de Dægneboeliger, som af Alders Tid have været Dægnene tillagte, med al deris rette Tillæg, og hvor ingen Dægneboelig været haver, skal dennem af Kirkerne og deris Patroner og Forsvar forskaffis beqvemme Boeliger i Sognet; Hvilke Dægnene selv skulle holde ved lige og forbe-

§ 6: Synodalia Roskild. 1591, 1603.
§ 7: Reces 1643 1. 2. 29; Synodalia Roskild. 1603.
§ 8: jfr. Synodalia Roskild. 1595 og Kirkeordinans 1609 2. 9 (Bl. 30).
§ 9: jfr. Ribe Artikler 1542 § 15.

forbedre; Men ellers nyde dem frj for Landgielde, Ægt og Arbeid.

10.

De skulle nyde af Bønderne deris Offer paa de tre store Fester, til Bryllupper, Børnedaab, og Barselqvinders Kirkegang, saa og den sædvanlig smaa Retzel, Brød, Kage, Flesk, Gaas, Eg, som Bønderne hidindtil givet have; Item deris Dægnetraver, hvor Dægnetraver have været hidindtil givne, som skal være den tredie Deel saa meget, som Præsten bekommer til Tiende af alle slags Korn; Hvilke Dægnetraver skulle Dægnen paa Ageren leveris. Hvor hidindtil brugeligt haver været, at Dægnen i Stæden for Dægnetraver haver bekommet Korn i Skeppen, der bør det herefter derved at forblive; Dog at det ikke overgaar fornævnte Proportion.

11.

Af Kirkerne bekomme Dægnene intet til Løn.

12.

Der skal ingen Substituter være paa Landsbyerne, uden de, som de boesidende Dægne for deris Alderdoms, Svagheds, eller anden lovlig Aarsags, Skyld med Præstens og Provstens Samtykke tage for dem selv, og selv lønne.

13.

Dægnene skulle over alt, enten der er jus Patronatus til Kirken, eller ej, aarligen give een vis Pension til Skolerne, enten i Korn, eller Penge, som skal være den femte Part af deris Korn-Indkomst. Dem, som ikke

§ 11: Reces 1643 1. 4. 57.

ikke hidindtil penseret have, skal Patroni og Kirkernis Forsvar taxere, som dem billigt synis efter Lejligheden med Provstens og Bispens Betænkende; Dog at Pensionen ej overgaar den femte Part af Korn-Indkomsten, som forskrevet staar.

14.

De skulle i rette Tide levere Pensionerne til Rectores Scholarum, som skulle uddeele dem ærligen til dem, som de tilkomme, enten Lærere, eller Discipler, og giøre Regnskab derfor for Skolens Inspectoribus, Superintendenterne, Provsterne, Sognepræsterne, Borgemester og Raad.

15.

Dægnene i Kiøbstæderne skulle nyde den Indkomst, som de af Alders Tid nydt have.

XVI.

XVI. Cap:

Om Provster.

1. Art:

Der skal være een Provst i hvert Herret, som skal være Superintendentens Medhielper at tilholde Kirke- og Skole-Tienere at giøre deris Embede, og see til, at alting gaar allevegne skikkelig og ret til.

2.

Præsterne i hvert Herret med deris Superintendent maa udvælge sig een Provst iblant sig selv, hvilken de agte duelig dertil, enten hand boer i Kiøbstæden, eller paa Landsbyen.

3.

Provsterne skulle eengang i det ringe-

§ 14 i Beg.: Synodalia Roskild. 1601 jfr. 1605.
§ 15: Ribe Artikler 1542 § 16.
§ 1: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXVI og XVIII, 1607 Indl. (Bl. 2) og Kap. 5.
§ 2: Kirkeordinans 1539 Bl. XLIII, 1607 2. 9.
§ 3: Reces 1643 1. 1. 21; Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXIII, 1607 2. 9. jfr. 306.

ringeste, eller oftere, om Aaret, om Superintendenten det nødigt eragter, besøge alle Sognene i deris Provstj, i hvo de og tilhøre, og jus Patronatus til dennem have, og forfare, hvorledis Præsten prædiker, udlegger Børnelærdommen, uddeleer Sacramenterne, og om de i alle maader sømmelig staa deris Embede for, og pryde det med et got Levnet.

4.

Dernæst skulle de flittelig[1] forfare om Ungdommens Undervisning i deris Børnelærdom, Børnene overhøre, om Dægnenis og Substituternes Flittighed i deris Kald randsage, dennem til Vindskibelighed derudj formane, saa vel som og Præsterne tilholde dermed at have Indseende, som deris Kald udkræver.

5. Dersom de befinde nogen Brøst, eller Forsømmelse, hos Præsterne, eller andre deris underhavende Geistlige, i deris Embede, Forhold og Levnet, da skulle de flittelig[1] paaminde dem hvad de bør at giøre, og hvilke sig da ikke ville rette, dennem skulle de indføre for Superintendenten, og hvilke hand da ikke kand sette til Rette, dennem skulle de stævne til Provstemode for Kongens Stigtsbefalningsmand og Superintendenten, og aldelis intet Uskikkeligt dølle, eller underslaa, men tilbørligen lade det paatale og straffe, saa fremt de ikke selv derfor ville stande til Rette.

6.

De skulle og give Agt paa Sognefolket, at de kunde vide, hvad de sig

[1] *Saal. KNPU; T:* flittig; *A:* flitteligen

§ 4: Reces 1643 1. 1. 21.
§ 5: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXIV, 1607 2. 9; Reces 1643 1. 1. 21.

[1] *Saal. NPTU; AK:* flitteligen

§ 6: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXIII.

sig i den Christelig Troe have forbedret, og hvorledis de skikke sig efter Evangelii Lærdom med deris Levnet.

7.

Hvo som i Provstens Visitatz ikke lader sin Ungdom og Tyende fremkomme, paa deris Navne skal Provsten een hvers Øvrighed Fortegnelse forskaffe, som af dennem som for anden Helligbrøde bør at straffis.

8.

Provsterne skulle udspørge, om Sognepræsterne faa deris vanlig Løn, som de bør at have, og hvor de befinde, at Sognefolket ikke holder sig efter hvis her dem befalis, skulle de dem paaminde, og hvis de ikke vil rette sig, da skal de give Kongens Befalningsmand, eller Herskabet, det tilkiende.

9. De

§ 7: Reces 1643 1. 1. 21 og 31.
§ 8: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXIV, 1607 2. 9.

9.

De skulle og forfare om Kirkernis Indkomster, saa og hvorledis Kirkerne og Kirkegaardene ved lige holdis, hvorom herefter videre mældis i det XXII. Capitel.

10.

For saadan og anden deris Umage skulle de have aarligen een Rix Daler af hver Kirke, i hvo dertil og jus Patronatus haver, og skal Præsterne derforuden, naar de komme Kirkerne at besøge, holde dem frj Herberge; Dog at de ikke komme sterkere end i een Vogn.

11.

De skulle aarligen møde til de bestemte Provstemoder, og, naar de hiemkomme, skulle de forsamle hver sine Herretspræster, og meddeele dem

§ 9: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXIII, 1607 2. 9.
§ 10: Reces 1643 1. 1. 21; Kirkeordinans 1539 Bl. LXXVI, 1607 2. 9.
§ 11: jfr. Frdg. 1629 27. Marts 2. 21.

dem hvis paa Provstemodet forhandlet er.

12.

Naar Provsterne noget have med samtlige deris Herretspræster at forrette, da skulle de dem forskrive til at møde i een belejlig Kirke, ungefær midt i Herredet, hvor Modet skal anstillis med Børne-Visitatz, Sang og Prædiken, gudfrygtig og lærd Samtale. Og naar det, med hvis de ellers kunde have med Præsterne at handle, er forrettet, skulle Præsterne een hver til sit sig igien hiemføje; Men alle Calenter, Lav og Gilde, skulle aldelis være afskaffede.

13.

Provsterne skulle have Forstand i Landsloven; Og naar nogen Præst, eller Skole-Betiente i Kiøbstæderne, ved Døden afgaar, da skal Provsten med een Præst i samme Herret, eller, om hand er forhindret, eller selv ved Døden afgangen, i hans Stæd den næstboendis Præst i samme Herret, strax forføje sig til Sterfboen, og den forsegle; Siden skal den, som til Provst forordnet bliver, med tvende Præster være over Skifte, og efter Landslov det forhandle.

§ 12: Reces 1643 1. 1. 29.
§ 13: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXIII; 1607 2. 9;

XVII. Cap:

Om Superintendenterne, som ere de rette Bisper i Kirkerne.

1. Art:

Ihvert Stigt skal være een Superintendent, som Kongen dertil

Gejstlighedens Privil. 1661 24. Juni § 11.
§ 1: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXVI og XVIII; 1607 Indl. (Bl. 2) og Kap. 5.

til beskikker og stadfæster, som skal have alle Provster, Præster, Skoletienere, Dægne og Substituter, under sig, og holde dem til at giøre deris Embede, og see til, at alting gaar skikkeligen og ret til, som her befalis.

2.

Hand skal til Embedet indviis af Superintendenten i Sædland i Kongens Residentz-Stad Kiøbenhavn i vor Frue Kirke udj Provstens og fem, eller sex, Præsters Overværelse, paa een Søndag, eller anden Højtids-Dag, før end Prædiken begyndis, for Alteret, med sædvanlige Ceremonier; Men Superintendenten i Sædland skal indviis af den Superintendent, som næst hos er boendis.

3.

Naar Superintendenten indviet er, da skal hand strax annamme samme Stigt og forrette sit Embede.

4.

Ingen Superintendent maa annamme nogen Foræring af Stigtsprovsterne og Præsterne, naar hand indtræder i sit Embede, ej heller maa Provsterne og Præsterne hannem noget byde; Tagis, eller givis, nogen Foræring, da skal den til fattige Præste-Enker der i Stigtet være forbrut, og derforuden baade den, som tager, og de, som give, være pligtige til at give lige saa meget til samme Enker, som Foræringen er værd.

5.

Superintendenterne skulle lære andre den hellige Skrift, prædike Guds Ord for Folket, ikke alleeniste i Byen der som de boe, men ogsaa over

§ 2: Kirkeordinans 1607 Kap. 5; 1539 Bl. LXXXVII-VIII.

§ 3: Riber Artikler 1542 § 22 i Beg. og Kirkeordinans 1607 Kap. 5.

§ 4: jfr. Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXV, 1607 Kap. 5.

§ 5: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXVII; 1607 Kap. 5.

over det heele Stigt, hvor som helst de komme.

6.

De skulle holde Kongens Undersaatter til at være fredsommelige og lydagtige, med den Undervisning, som de skulle giøre i deris Prædiken om Herskab, og den Lydighed mand dem pligtig er.

7.

De skulle legge Vind paa, at alle Præsterne retsindeligen og eendrægteligen lære Christi hellige Evangelium, og andet der bør at følge med, og at Præsterne med deris Hussinde føre et skikkeligt Levnet, saa som saadanne Christi Tienere vel anstaar.

8.

Men hvilke, som derimod giøre, og ikke tage Vare paa deris Embede, bede, eller leve Uskikkeligen, dennem skulle de give Paamindelse og Advarsel, og straffe dem, saa at de enten bedre sig, eller lade dem for Kongens Stigtsbefalningsmand og sig i Provstemodet indkomme, og sette dennem af deris Embede.

9.

De skulle besøge deris Stigtskirker aarligen, saa mange de kunde af Stæd komme, saaledis, at ingen Kirke inden tre Aar bliver Ubesøgt, og flitteligen randsage om alt det, som her oven for om Provsternis Visitatz mældet er, og intet af alt det forsømme, eller efterlade, som der sagt er, med mindre de selv derfor ville stande til Rette.

10.

De skulle og besøge alle Børneskoler,

§ 6: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXVII; 1607 Kap. 5.
§ 7: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXVII; 1607 Kap. 5.
§ 8: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXVII.
§ 9: jfr. måske Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXV; 1607 Kap. 5.
§ 10: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXVIII; 1607 Kap. 5; Reces 1643 1. 1. 21.

ler, baade smaa og store, naar de komme til Kiøbstæderne, saa og Hospitalerne, at forfare hvorledis Skoletienerne og de Fattigis Forstandere staa deris Embede for, og hvorledis de Fattige forsørgis.

11.

I Skolerne skulle de flittig overhøre ikke alleeniste Disciplerne, men ogsaa Skolemesterne og Hørerne, saa og flittelig have i Agt, at ingen deris Tid i Skolen Unyttig forspilder.

12.

I Hospitalerne skulle de have Opsyn med, at de, som ikke ere ret Hospitals Lemmer, ej i Hospitalerne underholdis, men henvisis med Arbejden, Spinden, Haandverker, sig at nære.

13. I deris Visitatzer, saa og naar de for nogen nødig Sags Skyld eskis af nogen Kirke, eller have Behov did at henrejse, skulle de have frj Fortæring hos Præsterne paa Landsbyerne og Kirkeværgerne i Kiøbstæderne med deris Folk og fire Heste.

14.

De skulle aarligen i Kongens Cancellie Beretning indskikke, om noget af det, som her befalis, i Sognene bliver forsømt, eller seet igiennem fingre med, som de selv ikke kunde raade Bod paa.

15.

Superintendenterne maa ingen til noget Præstekald forskrive, eller sig dermed befatte, før end Personen af den, som Rettighed haver at kalde, bliver

§ 11: Reces 1643 1. 1. 21 og 2. 3. 8.
§ 12: Reces 1643 2. 3. 8.
§ 13: Kirkeordinans 1607 Kap. 5; 1539 Bl. LXXVIII.
§ 14: Reces 1643 1. 1. 19.
§ 15: Reces 1643 1. 1. 20.

bliver hannem tilsent at overhøris; Ej heller maa de nogen til Embedet indvie, uden hand Kaldsbrev fra den, der Rettigheden haver, og sit lovlig Testimonium fra Universitetet fremviser.

16.

De maa ej tage Foræring ved sig selv, eller andre, naar de Præster indvie, eller for Confirmatz, meget mindre for Gunst, eller Gave, Vild eller Venskab, Had eller Vrede, forhindre nogen at blive Præst, som dertil lovligen kaldet er, og lærd og duelig dertil befunden.

17.

Superintendenterne skulle tage for sig alle de Sager, som Samvittighederne ere anrørende, om hvilke mand spørger Raad af Guds Ord, naar naar enten Kongen befaler det, eller hans Raad og Befalningsmænd skrive dem til, eller og noget saadant bliver dem ellers forrelagt i Stigtet, saa skulle de, paa det flittigste de kunde, af Skriften svare dertil, af den Naade dennem er given, bespørge sig med andre Superintendenter, Professoribus Theologiæ og de forstandigste Præster, at de kunde svare det, som vist og fast er.

18.

Egteskabs Sager skulle de forvise til deris rette Stæd og Rettergang, saa fremt der skal offentlig Dom imellem Parterne afsigis, eller om der er nogen skammelig Last overlyst vitterlig, eller og mand frygter for nogen Forargelse blant Almuen. Ellers maa de befrj Samvittighederne

§ 16: Riber Artikler 1542 § 2.
§ 17: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXVII-VIII; 1607 Kap. 5.
§ 18: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXVIII.

ne af Guds Ord i disse saa vel som i andre Sager, og efter Ordets Lydelse give gode bestandige Raad.

19.

De skulle ikke holde sig til at dømme i nogle Verdslige Sager, uden de dertil af Kongen befalis.

20.

Superintendenterne skulle nyde deris Indkomster, som dennem tillagte ere, Tiender, Landgielde, Cathedraticum og andet, som de med Rette bør at have.

21.

Superintendenterne skulle selv holde deris Residentzer ved lige af de Middeler, som der tillagte ere, eller herefter tillagte vorde, og skal een hver Superintendents Arvinger svare til hvis hand af samme Middeler i sin Tid Tid opbaaret, og ikke paa Residentzen til fornøden Reparation anvent haver.

22.

Alle Geistlige Personer, som Superintendenterne have under sig, skulle ære deris Superintendent, og lyde hannem i de Ærinder, som een Superintendent befalede ere, under deris Embedis Forbrydelse; Men finde de med hannem nogen merkelig Last, eller hand fører nogen vrang Lærdom, eller forsømmer sit Embede, saa at hans Brøst er saa stor, at hand ikke enten kand, eller vil, raade Bod derpaa, da skulle hverken Præsterne, eller de andre Superintendenter tie med hannem; Men give Kongens Stigtsbefalningsmand det tilkiende, som det for Kongen bør at andrage. Ellers

§ 19: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXVIII; 1607 Kap. 5.
§ 20: jfr. Reces 1643 1. 4. 54.
§ 22: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXVII; 1607 Kap. 5.

lers maa Kongens Befalningsmænd ingen Superintendent for Kongen beføre, naar hand ikke er aabenbare berøgtet; Men de skulle Superintendenterne beskierme og forsvare, om Behov giøris.

23.

Superintendenterne skulle være Ulastelige, ikke alleeniste naar de til Embedet forordnis, men og siden naar de dertil ere beskikkede. Dersom nogen Superintendent bliver befunden ikke at staa sit Embede saa trolig for, som det sig burte; Men lader sig forkrænke af Præsterne med Gaver, eller og tager nogen anden Forsømmelse derfor, at hand jo ikke er aarvaagen til at giøre det, som hannem befalet er, eller og lader sig befinde i nogen lastelig[1] Slemmerj, Gierighed, eller Hofmod, mod, eller falder i nogen anden aabenbarlig syndig Last, eller Kætterj, da skal mand klage hannem for Kongen, saa skal hand stædis til Ords i to, eller tre, andre Superintendenters, eller andris, som Kongen dertil forordner, Nærværelse; Og dersom hand da derudj bliver aabenbare overvunden, og ikke raader Bod paa den Brøst, eller Last, der hand kand rette sig udj, da skal hand settis af sit Embede, og være lige Ret undergiven, som nogen anden, der saadant giør.

24.

Naar nogen Superintendent ved Døden afgaar, da skal hans efterlevendis Hustrue blive boendis i Superintendentens Residentz et halft Aar derefter i det ringeste; Dog ikke flytte før end om Paaske, eller St. Mik-

[1] *Saal. ANPTU; K:* lasterlig

§ 23: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXVI, LXXXV, 1607 Kap. 5.

§ 24 i Beg.: Riber Artikler 1542 § 22; Kirkeordinans 1607 Kap. 5.

Mikkel Dags Tider. Døer, eller bortkommer, hand imellem den første April og den første Julij, da skal hand, eller hans Efterleverske, Børn og Arvinger nyde tre fierde Deele af det nærværendis Aars Biskoppelig Indkomst. Døer, eller bortkommer, hand imellem den første Julij og den første Octobris, da skal de nyde det heele nærværendis Aars Indkomst. Døer, eller bortkommer, hand imellem den første Octobris og den første Januarij, da skal de nyde det heele nærværendis Aars Indkomst, og een fierde Deel af det tilkommendis; Men døer, eller bortkommer, hand imellem den første Januarij og den første April, da skal de nyde det nærværendis Aars heele Indkomst og halfdeelen af det tilkommendis: Og skal Aaret regnis fra den første April til andet Aars første April; Og skal Superintendentens Enke og Arvinger være forpligtede til strax at levere til Efterkommeren Stigtskisten med alle Breve og Documenter, som Stigtet og Embedet vedkomme; Og hvis den afdøde Superintendents Enke selv ingen Midler haver, og hun ikke benaadis med nogen aarlig Indkomst, enten af Kirkerne, eller i andre Maader, da skal Efterkommeren give hende noget aarligen til Underholdning, saa længe hun sider i et ærligt og Uberøgtet Enkesæde efter Superintendentens Indkomstis Lejlighed, efter Stigtsbefalningsmandens og fire de ælste Provsters Sigelse; Dog at det ikke overgaar hundrede Rix Daler.

25. Su-

25.

Superintendenten i[1] Sædland skal boe i Kongens Residentz-Stad Kiøbenhavn, og være tertius Theologiæ Professor i Universitetet, og der aabenbare læse den hellige Skrift, naar hand er hiemme, og ikke er udreist at besøge Kirkerne, Skolerne og Hospitalerne.

XVIII. Cap:

Om Skolerne.

1. Art:

I alle de[2] Kiøbstæder og paa de Stæder, hvor der bør at være Latinske Skoler, der skal beskikkis Lærde og skikkelige Personer, som dennem kunde forrestaa, tre, eller to i det minste. Til dennem skal Ungdommen settis til at lære Guds Frygt og anden Lærdom, hvormed de i fremtiden kunde tiene Gud i Kirker, Skoler og Academier, eller i verdslige Bestillinger til meenige Mands Behov, og maa til saadanne Skoler forsendis Børn baade af Landsbyerne saa vel som af Kiøbstæderne, naar de noget hiemme lært have.

2.

Skolemesterne settis af Superintendenten, hvilke hand med Sognepræsten haver overhørt, og dertil dygtige befundet. Men Skolemesteren skal selv forsørge Skolen med Hørere, og tage dennem, som Sognepræsten kiender og holder gode derfor.

3.

De, som i de store Kiøbstædskoler, hvor

[1] *Saal. KPTU; A:* udj
[2] *Saal. ANTU; K fbg.:* de

§ 25 i Sl.: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXIX.
§ 1: Kirkeordinans 1539 Bl. LX, LXVI; 1607 Kap. 3.
§ 2: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXX; 1607 Kap. 5.
§ 3: Reces 1643 1. 1. 21.

hvor der ere fire, eller fleere, Hørere, saa vel som i de Skoler, som lige ved dem agtis, for Rectores skulle tiene, skulle enten være Magistri, eller Candidati Magisterii. Over alt maa ingen betrois enten Rectoris, eller Hørers, Platz i store, eller smaa, Skoler, før end de in Examine Philosophico ere kiente dygtige at nyde primam in Philosophia Lauream, og tage Graden det første den bliver holden.

4.

Skolemesterne og Hørerne skulle og have god Opsyn med Børnene, og holde dem til Tugtighed, Høviskhed, gode Sæder, og til Reenlighed.

5.

I Skolerne skulle de Bøger Ungdommen forrelæsis, og den Skik brugis, som efter Kongens Befalning af Professoribus i det Kongelig Universitet i Kiøbenhavn er forfattet, eller herefter forfattet vorder.

6.

Med Chorsang og Bøn skal forholdis, som Skolemesteren med Superintendentens og Sognepræstens Raad det gudeligst og best anordner, og saa som Skik og Brug haver været siden Reformatzen.

7.

Skolemesterne skulle med Flid agte deris Disciplers Næmme, og altid, naar Børnene ere over deris tolvte Aar give Forældrene, eller Formynderne i rette Troemaal tilkiende, hvilke af deris Studering intet synis at blive forbedrede, at de maa i Tide settis anden Stæds hen til et ærligt Haand-

§ 4: Kirkeordinans 1607 Kap. 3.
§ 5: jfr. Kirkeordinans 1607 Kap. 3.
§ 7: Kirkeordinans 1539 Bl. LXVII.

Haandverk, eller Hantering[1], efter een hvers Lejlighed; Men hvilke de fornemme at have got Næmme, dennem skulle de holde i Skolen til sextende Aar; Men fra det Aar skulle de see grandgiveligen til, hvilke der kunde til Gavns lære andre, hvad de selv af deris Studering have lært, og de, som synis det at kunde giøre og have naaet det Maal i deris Lærdom, som dem i Skolerne forreskrevit er, dennem maa de forskikke til Kongens Universitet med et kort og sandfærdigt Testimonio om deris Forhold i Skolen; Men de, som det ikke kunde giøre[2] til Gavns, de maa tagis fra Skolen, og settis til ærlige verdslige Embeder.

8.

Skoletienere skulle beholde den Løn Løn og Rente, som dennem tillagt er.

9.

Skolemesteren maa ej forrejse nogenstæds langvejs fra Skolen uden Superintendentens, eller Sognepræstens i de smaa Kiøbstæder, Forlov under hans Embeds Forbrydelse[1].

10.

Hørerne maa ingenstæds forrejse uden Skolemesterens Forlov; Men langvejs fra Skolen at forrejse maa Skolemesteren ej stæde dennem uden Superintendentens Villie og Vidskab, eller Sognepræstens i de smaa Kiøbstæder.

11.

Befindis Skolemesterne, eller Hørerne, at være forsømmelige, saa de ikke vare deris Timer at læse for

[1] *Saal. KPTU; A:* Haandtering
[2] *Saal. ANPTU; K:* kundgiøre

§ 8: Kirkeordinans 1539 Bl. LXIII; 1607 Kap. 3.

[1] *Saal. ANPTU; K:* Embedis Fortabelse.

§ 9-11: Kirkeordinans 1607 Kap. 3.

for Børnene, eller og slaa sig til Drukkenskab, Løsagtighed, eller andre slige Laster, eller og Utilbørligen straffe deris Discipler, og ikke derudj holde tilbørlig Maade, eller med Børnenis Indkomsters Forvaltning Urigtigen omgaais, da skulle de af Superintendenten og Sognepræsten advaris. Raade de ikke Bod derpaa, da maa Superintendenten forvise dennem Skolen, og andre beqvemme Personer i deris Stæd igien sette.

12.

Færler maa de ej bruge i Skolerne at lemlæste Børn med; Dog maa de vel have Færler, om nogle store Rebeller ville sette sig op imod dennem.

13.

Alle Pugeskoler skulle aldelis være afskaffede.

14. Skrive- og Regne-Skoler skal Øvrigheden i Kiøbstæderne forordne og forsørge; Og skal Forstanderne for samme Skoler og Sognepræsten have Indseende med, at Børnene i Guds sande Frygt oplæris; Skolemesterne skulle af Sognepræsten overhøris, før end dem saadanne Skoler betrois. De skulle og lade deris Discipler fremkomme for Provsten i Kirken, og af hannem overhøris, naar den aarlig Visitatz skeer.

15.

Ingen maa udskikke nogen uden Riget med sine Børn, som dem skal informere, med mindre saadan Person først af Superintendenten i det Stigt, udaf hvilket Børnene udskikkis, er overhørt og befunden at være af

§ 12: Kirkeordinans 1607 Kap. 3.
§ 13: Kirkeordinans 1539 Bl. LX; 1607 Kap. 3.
§ 14: Kirkeordinans 1539 Bl. LXVII; 1607 Kap. 3.
§ 15: Reces 1643 1. 1. 28.

af den her i Riget vedtagen Religion. Giør nogen herimod, straffis derfor, som den, der Kongens Lov ikke haver villet agte.

16.

Ingen maa antage nogen i sit Huus til sine Børn, eller anden Ungdom, i Latine og boglige Konster at undervise, som ikke er i Kongens Universitets Studenters Tal inskreven, og sig hos sin Præceptorem Academicum, om hans Tieniste begæris der som Universitetet er, eller hos Superintendenten, eller i det ringeste Sognepræsten paa andre Stæder, angivet haver, at hand til saadan Tieniste fordris, paa det den, som saadan Tieniste begærer, kand vide, om den Person til Tienisten tienlig er.

XIX.

XIX. Cap:

Om Hospitaler og Fattige.

1. Art:

Ihvert almindeligt Hospital skal af Hospitalets Inspecteurer (dog at Kongens Confirmation derpaa tagis) tilskikkis een god gudfrygtig og vederhæftig Mand, som enten er Ugift og fører et got kyskt Levnet, eller som er gift, og haver ingen Børn; Og skal hand imod tilbørlig Løn forrestaa Hospitalet, og opbære og anvende al den Rente og Indkomst, visse og Uvisse, som Hospitalet haver, til de Fattigis Ophold og Behov, og i alle Maader tiene de Fattige

§ 1: Kirkeordinans 1607 Kap. 4, Riber Artikler 1542 § 18.

ge med Tro, videndis og rammendis deris Gavn og Beste. Og naar samme Forstander døer, da skal hvis hand sig efterlader blive hos samme Hospital, og skulle de Fattige være hans Arvinger.

2.

Hand skal have fornødne[1] Tienere under sig, saa at de Fattige kand uden billig Klage blive betiente.

3.

Hand skal have Tilsyn, at de, som med smitsomme Syger ere beladne, ikke besmitte de andre, saa og giøre sin Flid, at de, som have lægelige Syger, kunde blive hiulpne til deris Førlighed igien.

4.

Hand skal hvert Aar giøre rigtig Regnskab for alle Hospitalets Ind-[2] Indtægter og Udgifter i Kongens Befalningsmands, Superintendentens og andris, som Tilsyn er befalet, Overværelse.

5.

Hand skal med Lov og Ret forsvare Hospitalets Gods, og med Lov og Ret igienkalde hvis med Uret derfra kand være kommet.

6.

Ingen maa i Hospitalerne indtagis for Gunst, eller Gave, Vild eller Venskab; Men alleene de, som det storligen behøve; Ej heller maa der nogen indleggis, enten eene, eller selv anden for een Genant og vis Sum Penge, uden det befindis at kunde skee med Hospitalets store Fordeel.

7.

Det skal ej tilstædis dem, som i Hospi-

[1] *Saal. ATU; KNP:* fornøden
[2] *U:* ind-

§ 2: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXIV; 1607 Kap. 4.
§ 3: jfr. Kirkeordinans 1539 Bl. LXXV; 1607 Kap. 4.
§ 4: Kirkeordinans 1607 Kap. 4, Riber Artikler 1542 § 21 jfr. med Ribe Stifts Erklæring 1661 (Forarb. 1,37-38).
§ 6: Riber Artikler 1542 § 21; Kirkeordinans 1607 Kap.4
§ 7: Kirkeordinans 1607 Kap.4.

Hospitalerne ere indtagne, at gaa ofte i Byen, uden alleeniste til Kirken, uden Forstanderens Forlov; Ej heller gaa om at betle, eller tage sig anden Idræt for, enten med Drik, Rettergang, eller andet saadant, som rette Hospitals Lemmer ikke sømmer.

8.

Alle Hospitals Lemmer, som noget med Hænderne kunde arbejde, eller forrette noget de andre til gode, skulle tilholdis det godvilligen og gierne at giøre; Dersom de det benegte, som de til Gavns kunde giøre, bør de at forvisis Hospitalet.

9.

Ingen maa længre[1] nyde sit Ophold i Hospitalerne, end til hand faar sin Førlighed igien, og kand paa andre Maader forhværve sit Brød; Men

[1] *Saal. APTU; K:* længere; *N:* længer

§ 8: Kirkeordinans 1607 Kap. 4.
§ 9: Reces 1643 2. 3. 8.

Men saadanne, som ikke for ret Hospitals Lemmer kand agtis, bør at udvisis, og andre Syge, Vanføre, og rette Hospitals Lemmer i deris Stæd indtagis.

10.

Findis nogen at være Utaknemmelig, knuragtig, til Drukkenskab, eller anden Uskikkelighed tilgiven, da skal den først nogle gange paamindis; Dersom saadan Paamindelse ikke hielper, da skal den udvisis, og een anden i det stæd indtagis.

11.

Sognepræsten skal een og anden sinde om Ugen besøge de indlagte Fattige, og dersom hand finder i nogen maade Forsømmelse paa den Røgt og Underholdning, som de Fattige skulle have, da skal hand paaminde Forstanderen; Dersom hand vil ikke[1] raade Bod derpaa, da skal hand lade dennem det vide, som Hospitals Tilsyn er betroet, Kongens Befal-

[1] *Saml. APTU; KN:* ikke vil

§ 10: Kirkeordinans 1607 Kap. 4.
§ 11: Kirkeordinans 1607 Kap. 4 jfr. 1539 Bl. LXXV.

falningsmand, Superintendenten, eller andre, at der maa retteligen raadis Bod derpaa, hand skal og i det minste eengang om Ugen trøste samme Fattige og Syge.

12.

Store Hospitaler maa have og selv underholde deris Præster, at de Fattige ej lide nogen Skade, om nogen om Nattetide i Døds Angist begærede Trøst, eller at være deelagtig i Christi Legem og Blod.

13.

Naar de Fattige hendøe, da skal dennem forskaffis een ærlig Christen Begravelse i Hospitals Kirkegaard paa Hospitals bekostning, uden de have Venner som dertil noget ville hielpe, og skal alt hvis de Bortdøde sig efterlade, komme Hospitalet til gode, og Forstanderen at føre det til Regnskab; Have de Venner, som dennem ville lade begrave til andre Byens Kirker da bør det dem ej at formenis; Men de Afdødis efterlatte Middeler skulle dog følge Hospitalet, som sagt er.

§ 12: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXV; 1607 Kap. 4.
§ 13: Kirkeordinans 1607 Kap. 4.

14.

Ellers skal saaledis i Hospitalerne forholdis, som een hvers Kongelige Stiftninger, eller andre gudfrygtige Folkis Fundatzer, medføre.

15.

For andre Fattige og Husarme skal og forordnis Forstandere, som med ret Troeskab skulle opbære Renten af hvis som de Fattige er tillagt, saa og hvis derforuden af gudfrygtige Folk velvilligen givis, eller i Kirkerne om Prædikedagene i Tavlerne samlis, eller i andre Maader dem tilleggis; Hvilket de skulle uddeele iblant de Fattige troligen og rundeligen, efter som hver haver Behov; De skulle og

§ 14: jfr. måske Kirkeordinans 1607 Kap. 4 i Beg.
§ 15: jfr. Kirkeordinans 1539 Bl. LXXIV og LXXXIII; 1607 Kap. 4.

og giøre rigtig Regnskab paa alt det de have indtaget og udgivet i Øvrighedens og Sognepræstens Overværelse.

16.

Paa Landsbyerne skulle Kirkens Patroner, hvor de ere, eller Kirkeværgerne, med Sognepræsten uddeele til de Fattige i Sognet, efter som een hvers Nødtørftighed meest udkræver, hvis Penge, som enten i Tavlerne, eller i Blokkene, eller i andre Maader givis til Fattige.

XX. Cap:

Om Professoribus.

1. Art:

Ingen skal annammis til at være Professor i Kongens Universitet sitet i nogen Facultet, uden hand tilforn uden Præside offentlig for opponentibus Professoribus disputeret haver.

§ 1: Københavns Universitets Novellæ constitutiones 1621 18. Maj § 7.

2.

Professores skulle giøre deris Embede efter Fundatzen og Constitutiones Academiæ med Flid og Troeskab, med Lectionibus og Disputationibus publicis, og have flittig Indseende med den Studerende Ungdoms Exercitier, og holde den til Guds Frygt, Lydighed mod Øvrigheden, Ærbarhed, Skikkelighed, Fredsommelighed og Ædruelighed, og intet Usømmeligt, som af dem begaais, lade Ustraffet bortgaa.

3.

Professores maa ingen fra Skolerne i Universitetet annamme, som

som ikke have naaet det Maal i deris Lærdom, som om Skolerne forreskrevet er, og som ikke have et got Vidnisbyrd fra Skolen om deris Livs og Levnets Forhold.

4.

Professores Philosophiæ skulle fire gange om Aaret i det minste holde Examina Philosophica for dennem, som skulle nyde primam in Philosophia Lauream, og som agte at betiene Rectoris, eller Hørers, Platz i nogen Skole, eller at komme til Examen Theologicum.

5.

Professores Theologiæ skulle om Onsdagen og Løverdagen, naar ikke læsis, eller Consistorium holdis, overhøre dem, som ere til Sinds at lade sig bruge paa Prædikestoelen, og give dem uden nogen Betalning een Attestation, hvorvidt de sig in Lectione Biblica og in Locis Communibus sanæ Doctrinæ & Confessionis forfremmet have, og ere deri saa grundede, at mand formoder, at de med Guds Aands og Naadis Hielp og Bistand sig med god Forhaabning hos Superintendenten til videre Examen, og hos dennem, som Rettighed have at kalde Præster, til at lade sig høre, hvor noget Kald ledigt vorder, og ellers, kunde angive. Derforuden skulle fornævnte Theologi een gang, eller to, i det ringeste, og oftere, om fornøden giøris, høre dennem Prædike, og saa meddeele dem et skriftligt Vidnisbyrd om deris Gaver.

6.

De maa ingen tillade at komme til

§ 5: Reces 1643 1. 1. 1.

til Examen Theologicum, før end hand haver været tvende Aar paa Academiet, og hand udj overskrevne Examine Philosophico er kient dygtig til at nyde primam in Philosophia Lauream.

7.

Professores skulle ingen meddeele Testimonium publicum fra Universitetet, som ikke tvende Aar ideligen haver været og studeret i Universitetet, eller i et Aar i det ringeste, om hand haver været paa fremmede Universiteter, og hans Dygtighed befindis; Hvilket da maa skee med alle Professorum Samtykke.

8.

Der skal een Lector Theologiæ holdis hos een hver Domkirke, saa vel som og udj Odense, som paa Latine skal læse overlyst den hellige Skrift Skrift for Skoledægne og andre, som did ville søge; Hand skal stundum prædike paa nogen forskikket Tid; Dog saa, at ingen vanlig Prædiken dermed forhindris.

§ 7: Kbhs. Univ. Novellæ constitutiones 1621 18. Maj § 4.
§ 8: Kirkeordinans 1539 Bl. XCII; 1607 Kap. 3.

9.

Lectores Theologiæ saa vel som andre Professores in Gymnasiis skulle for Professoribus i Kongens Universitet i Kiøbenhavn give og giøre een Prøve om deris Lærdom og Duelighed, før end de i deris Bestilling indtræde.

XXI. Cap:

Om Bøger og Almanaker.

1. Art:

1. Art:

Ingen, i hvo det og være kand, maa noget lade trykke, før end det tilforn i Kongens Universitet i Kiøbenhavn er igiennemseet og paakient af Decano i den Facultet, som Materien hører hen til, eller af een anden Professore, som Decanus formedelst andet lovligt Forfald det tilskikker; Og skal den, som det at igiennemsee tilkommer, med sin Paaskrift og Haands undertegnelse sit Betænkende paa det, som til Trykken forfærdigis skal, saaledis give, som hand selv dertil agter at svare, hvilket Betænkende for udj de Bøger, Tractater, eller al anden Materie, som i Trykken udkommer, skal trykkis; Dog skal Theologiske Materier, som nogen paa Landet vil have trykt, først Superintendenten i Stigtet at igiennemsee tilstillis, og med hans Betænkende til Kongens Universitet, der videre at paakiendis, fremskikkis. Hvo herimod giør, baade den, som trykker og trykke lader, straffis ikke alleeniste for saadan Ulydighed, men ogsaa for Skriftets[1] Indhold, om derudj noget forargeligt findis.

§ 1: Frdg. 1667 6. Maj.

2.

Ingen maa lade trykke i Riget, eller andenstæds, noget Skrift Kongens Højhed, Regæringen, eller Politien angaaende, med mindre det af dennem bliver igiennemseet, som Kongen dertil forordner. Hvo herimod giør, straffis efter Sagens Beskaffenhed.

3.

Ingen Danske Bøger, som uden Kon-

[1] *Saal. ANPTU; K:* Skiftets

§ 3: Reces 1643 1. 1. 34; Frdg. 1672 14. Oktbr. (FP.)

Kongens Riger ere trykte, maa af nogen Ind- eller Ud-lændisk i Riget indføris, eller forhandlis; Ej heller maa nogle Bøger i Tysk Sprog, som handle om fremmet Religion, eller andet, som nogen Tvistighed, eller Scrupel, i den Uforandrede Augsburgiske Confessions Troe og Religion kunde eragtis at foraarsage, uden Kongens sær Tilladelse, i Kongens Riger og Lande indføris, sælgis, eller fal holdis. Hvo herimod giør, have forbrut samme Bøger, saa vel som hvis hand haver med at fare, og derforuden straffis som den, der Kongens Lov ikke tilbørligen haver villet have i Agt.

4.

Skulle og nogle Bøger i Kongens Riger og Lande trykkis, eller der trykte indføris, som kunde have Udseende til noget Oprør, eller imod Kongens Højhed, eller anden Ulempe foraarsage, da bør ikke alleeniste Personerne, som saadanne trykke, eller indføre, i højeste Maader at straffis, men og Bøgerne ved Bødelen offentlig paa Ilden kastis og opbrændis.

5.

Ingen enten Ind- eller Ud-lændisk maa trykke, eller i Riget indføre, eller sælge, andre Almanaker, eller Skrive-Calender end dem, som af den Person, der af Rectore og meenige Professoribus i Kiøbenhavn dertil er forordnet, ere sammensatte og forfattede, under samme Almanakers, saa vel som andet deris medhavendis, Forbrydelse, og derforuden

§ 5: Reces 1643 1. 1. 35.

uden videre Straf, som Kongens Lovs overtrædere bør; Dog skal ikke være formeent, at mand jo til sin egen Brug maa forskrive fremmede Almanaker og Calender.

6.

Ingen Spaa-Calender maa her i Riget sammenskrivis og trykkis, ej heller nogen Spaadom om Krig, dyr Tid, Pestilentze, eller andre saadanne Tilfælde, derudj indføris; Hvorfor[1] og ingen Bogtrykker maa nogle saadanne Calender, under et hundred Lod Sølvs Straf, trykke, eller oplegge.

XXII. Cap:

Om Kirkernis Tilsyn, Indkomster, Udgifter, Bygning.

1. Art:

De, som Kongen haver forordnet til at have Tilsyn med Kirkerne, og være deris Forsvar, skulle aarligen, saa vit mueligt er, Kirkerne besøge, og ramme deris Gavn, og see til, at de holdis ved Hævd og Bygning, og at med deris Indtægter sparsom og rigtig omgaais; De skulle og hanthæve og forsvare Kirkernis Jorder og Indkomme, og dersom noget er frakommet, skulle de det ved Dom igienkalde.

2.

De skulle aarligen i egen Person høre Kirkernis Regnskaber, og dem tillige med Herrets-Provsten underskrive, som de tilsammen agte at forsvare, om Urigtigen med Kirkens Regnskaber omgaais. Forsømme de dem

[1] *Saal. ANPTU; K:* Hvor fore *§ 6: Reces 1643 1. 1. 36.*

§ 1: Reces 1643 1. 4. 5.
§ 2: Reces 1643 1. 4. 5. og 20.

dem aarligen at høre, og enten Kirkerne, eller Kirkeværgerne, derover tage Skade, stande dem til Rette derfor.

3.

De skulle aarligen indlevere i Kongens Rentekammer een Gienpart af Kirkeregnskaberne med rigtig Fortegnelse paa Kirkernis Beholdninger, saa ogsaa hos hvem Kirkernis Penge ere udsatte.

4.

De, som nyde jus Patronatus, og Kirkernis Indkomme opbære og nyde, maa ej lade Kirkerne forfalde, saa fremt de saadant jus, eller Benaadning, fremdelis beholde ville. Lader Patronus og den, som til Kirkens Indkomst er berettiget, Kirken forfalde, og ikke raader Bod paa hvis Mangel, som hand af Superintendenten advaris om, da bør hand, eller hans Arvinger, at erstate Kirken Opbørselen til dens Reparation, og Kirken selv siden sine Indkomme beholde til got Regnskab under dens Tilsyn, som Kongen dertil forordner.

5.

Superintendenten skal i sin Visitatz forfare om Kirkernis Tilstand; Angivis nogen Mangel, da skal hand ved sin Skrivelse give det Kirkens Forsvar, eller Patron, tilkiende, at der kand raadis Bod paa.

6.

Herrets-Provsten skal aarligen, naar hand visiterer Kirkerne, forfare Kirkernis, saa vel deris, som under jure Patronatus ere, som andris, Indkomsters Tilstand; Dernæst

§ 3: Reces 1643 1. 4. 6.
§ 4: Reces 1643 1. 4. 2.
§ 5: Reces 1643 1. 4. 7.
§ 6: Reces 1643 1. 4. 8.

næst hvis Mangel, eller Brøst, paa Bygning, eller Ornamenter, findis, og det ved Syn, som Præsten med fire vederhæftige Sognemænd skulle giøre, og give fra sig beskrevet, som af Provsten selv og skal underskrivis, og aarligen af hannem, før Regnskab giøris, Kirkens Forsvar, eller Patron, tilstillis, paa det hand kand raade Bod paa hvis fornøden er.

7.

Forfarer Provsten nogen Jord, Rettighed, eller Indkomme, at være Kirken frakommen, da skal hand og give Kirkens Forsvar det tilkiende, at hand det med Retten indtaler.

8.

Præsten skal raadføre Kirkeværgerne, og ramme Kirkens Gavn; Hand skal og med egen Haand skrive og klarere Kirkens Regnskab med sit eget Blek og Papir, saa og overvære, naar Regnskabet høris, og da om Kirkens Lejlighed, Indtægt og Udgift, giøre god og sandfærdig Underretning.

9.

Kirkernis Forsvar skulle sette til Kirkeværgere vederhæftige Dannemænd, som vide Kirkens Beste, og ej søge egen Nytte i Indtægt, Udgift, Kiøb og Sal, Vognleje, Bygning, eller andet. Kirkeværgernis Navne, som fremdelis blive, skulle aarligen sist i hvert Aars Regnskab indføris. Haver nogen tre Aar været Kirkeværger, og anden vederhæftig er at bekomme, da maa een anden i hans Stæd tilsettis. Tilskikker Kirkens Forsvar nogen Sognemand at være Kirke-

§ 7: Reces 1643 1. 4. 9.
§ 8: Reces 1643 1. 4. 10.
§ 9: Reces 1643 1. 4. 14.

Kirkeværger, da skal hand rette sig efter samme Befalning; Dog Landsbyer belangende, saa længe Kirkens Forsvar eller Patron, selv haver vederhæftige Bønder i Sognet, da bruge sig først dennem, og siden andris.

10.

Døer, forløvis, eller afsettis, nogen Kirkeværger, da skal hand, eller hans Arvinger, strax fra sig til Efterkommeren levere Beholdningen med Kirkens Bøger og Breve, og andet Kirken tilhørende, som hand hos sig haft haver.

11.

Kirkeværgerne skulle hvert Aar giøre Rede og Regnskab, og strax legge[1] fra sig hvis de skyldige blive, og ej bevilgis, eller befalis, til Kirkens Fornødenhed i samme Aar at anvendis; Skeer det ej, da skal Kirkens Forsvar det ved Retten indfordre, og dennem afsette, og andre i deris Stæd forordne.

12.

Ihvert Stigt skal være tvende Bøger paa alle samme Stigtis Kirkers Indkomme, Tiender, Landgielde, Gaarde, Huse, Jorder, Skove, og al anden Rettighed: Den eene skal være i Kongens Stigtsbefalningsmands Giemme, og den anden i Superintendentens i Stigtskisten, hvor og ellers alle andre Geistligheden angaaende Original-Breve og Documenter forvaris. Begærer nogen Vedkommende Copie af dennem, da skal Superintendenten give hannem den. I samme Bøger skal og være indført Præ-

[1] *Saal. KPTU; A:* ligge

§ 10: Reces 1643 1. 4. 16.
§ 11: Reces 1643 1. 4. 17.
§ 12: Reces 1643 1. 4. 18.

Præsternis Ejendomme, Gaarde og Huse, dog til Efterretning alleene.

13.

Hver Kirke skal have een numereret, igiennemdraget, og af Kirkens Forsvar forseglet Regnskabsbog, som skal være i Præstens og Kirkeværgernis Giemme; I samme Bog skal først indføris Kirkestoelen underskreven af Kirkens Forsvar, Provsten og Præsten, hvorudj er indført Kirkens visse Indkomst, Ejendom og Rettighed, være sig Gaarder, Huse, Jorder, Enge, Skove, samt deraf gaaende Landgielde, eller Afgift; Dernæst Korntiende, Qvægtiende, Midsommers Tiende, Hovedstoel og Rente; Item Fæ og alt andet, som Kirken haver nogen Indkomme af, eller den tilhører, hvad Navn det og have kand, nok Kirkens Inventarium, Ornamenter, Kalk og Disk, Klæder, Bøger og deslige. Derefter skal indføris Regnskaberne, som skulle sluttis til den første Maji, Aar efter Aar, forhørte og underskrevne af Kirkens Forsvar og Provsten.

§ 13: Reces 1643 1. 4. 21, 28. og 19.

14.

I Regnskaberne skal først indføris Kirkens Inventarium, at det er beholdet, og derhos hvormed det enten er forbedret, eller forringet; Dernæst forrige Aars Beholdning i Penge, Vare og Materialier, derefter al Kirkens visse og Uvisse Indkomst, ved hvad Navn det være kand, siden Udgifterne stykkeviis, med Dag og Dato og deris Beviser, og omsider Kirkens Beholdning, Rente og Restantz, alt stykkeviis, hvor meget og hos hvem det

§ 14: Reces 1643 1. 4. 30, 31, 32 og 81.

det findis, saa og hvem Brevene paa Kirkens Penge, som ere udsatte paa Rente, haver i Forvaring.

15.

Landgieldspenge skal opbæris i Rix Skillinger, Marker og Daler, Daleren regnet til to Lod Sølv, og Marken til et halft.

16.

Kirkens Korn, Smør, og anden Landgielde skal aarligen efter got og ydefærdigt Korns og Smørs Landkiøb taxeris tre Uger i det seeniste for den første Maji af dem, som Kongen dertil forordnet haver, eller herefter forordner, saaledis, at baade Kirkernis Beste rammis, og Varerne ej saa dyre settis, at ingen vil dem kiøbe, saa at de blive hos Kirke-

§ 15: Reces 1643 1. 4. 33.
§ 16: Reces 1643 1. 4. 11. og 13.
§ 17: Reces 1643 1. 4. 36.

Kirkeværgerne beliggende, dennem og Kirkerne til Skade.

17.

Midsommers- eller Qvæg-tiende skal ej settis ringere end efter ret Landkiøb. Præsten skal paa samme Qvægtiende holde rigtig Register med Kirkeværgerne, og til Rigtigheds Vitterlighed deris Annammelse underskrive, hvor Kirken Qvægtiende tilkommer.

18.

Kirkens Tiendekorn skal Kirkens Forsvar til den, som meest af den give vil, bortfæste for Penge, efter det Kiøb, som tilforn ommældet er; Vegrer nogen sig efter det Kiøb at ville give Penge, da yde Kornet efter Stædsmaalsbrevet i rette Tide paa det Stæd i Stigtet, som Kirkeværger-

§ 18: Reces 1643 1. 4. 48 og 11 jfr. Gejstlighedens Privil. 1661 24. Juni § 9.

værgerne det henvise, eller have sit Fæste forbrut uden videre Proces.

19.

Sognemændene ere nærmist til at faa Kirketienden til Fæste, dersom de ville give deraf saa meget som nogen anden, og giøre Forsikkring om Betalningen til rette Tide, og dersom de over Afgiften vorde[1] Kirken til Villie med Vogne at hente Sand, Tømmer, Steen og andet saadant til Kirkens Fornødenhed, kand med dennem lideligere handlis.

20.

Hvor Kirken Bygfældig er, der skal alle Veje søgis Tienden paa det højeste at opsette.

21.

Ellers, hvor Tienden det taaler, skal skal handlis med dennem, som fæste, at de videre give Kirken til Beste.

22.

Hvor Afslag er paa nogle Tiender bevilget for øde Gods ved Pest, Krig, eller Sandflugt, og det igien bebyggis, der skal søgis den forrige og billige Afgift.

23.

Af Tienden maa ej giøris fremlaan; Hvo den vil opbære, fæste sig den; Dog maa den, som Tienden haver i Fæste, unde Bønderne den for Korn.

24.

De, som Tienden pro officio nyde, eller dermed forlænis, maa fæste den bort til hvem de vil; Dog alleene paa deris Livs Tid, som dermed ere forlænte.

25. Jor-

[1] *Saal. ATU; PK:* vorder

§ 19: Gejstlighedens Privil. 1661 24. Juni § 9; Reces 1643 1. 4. 48.
§§ 20-21: Reces 1643 1. 4. 48.
§ 22: Reces 1643 1. 4. 48.
§§ 23-24: Reces 1643 1. 4. 50.

25.

Jorder, som ere givne fra Bøndergaarde til Kirken, skulle de Bønder, fra hvis Gaarde samme Jorder ere givne, beholde for Landgielde, som deraf plejer at gange af gammel Tid; Dog skulle de være pligtige, Mand efter Mand, at fæste samme Jorder af Kirkens Forsvar, eller Patron, paa Kirkens vegne for een skiellig Fæste til Kiendelse, naar den afdøer, eller bortkommer, som fæst haver. Haver nogen derudover taget Jord og Ejendom fra Kirken, hand bøde derfor efter Loven, naar Kirkens Forsvar, eller Patron, Ejendommen til Kirken igien med Dom vundet haver.

26.

Findis Sognepræster og Sædedægdægne at være brøstholdne, og have ringe Jord at bruge, da skulle de, naar nogle Kirkejorder, som ikke fra Bøndergaarde komne ere, blive ledige, dennem for andre bekomme for billig Fæste; Dog at de deraf aarligen til gode Rede udgive til Kirkerne hvis Landgielde og Afgift, som af dennem plejer og med Rette bør at gange.

27.

Kirkens Fæ og Qvæg, som aarlig Indkomme havis af, maa ej forandris, hvor det er, og det, som er forkommet, skal igien indtalis.

28.

Det, som bekommis af Kirkens Skove, være sig Oldengield, Vindfælder, eller fornet Træer, skal specificeris til hvem og hvor dyre det sælgis; Og skulle alle Kirker beholde deris

§ 25: Reces 1558 § 41; 1643 1. 4. 34.
§ 26: Reces 1643 1. 4. 35.
§ 27: Reces 1643 1. 4. 37.
§ 28: Reces 1643 1. 4. 44.

deris Skove og Fordeel deraf med Olden og andet, hvor andre ikke have sær Adkom og gamle Jordbøger paa samme Skovis Herlighed.

29.

Alle Stædsmaale og andet Uvisse af alle Kirkers, som giøris Regnskab for, Tiender, Gaarde, Boel, Jorder og Huse, forblive Kirkerne alleene, og ingen at tilholde sig noget deraf, med mindre de have lovlig Adkomst derpaa, Ejendoms-Breve og gamle Jordbøger, som det udvise.

30.

Naar Navnene forandris paa dem, som Kirkens Tiender, eller Ejendomme, have i Fæste, og andre bekomme dem igien, da skal deris Navne i Regnskabet indføris tillige med Stædsmaalet, som deraf ganget er.

31. For

31.

For Grave i Kiøbstæd- eller Landsbye-Kirker skal betalis efter Platzens Lejlighed, i Choret, eller uden, oppe eller nedre i Kirken: Hvo og Kirkens Gulv aabner, om end Graven hannem tilhører, give noget til Kirken, efter som billigt og sædvanligt er.

32.

Der maa ej giøris Forskiel paa Kister, men givis lige meget før Fyr- eller Eege-Kister at nedsettis.

33.

Ingen maa nyde meere end eet Lejerstæd.

34.

Ingen maa sælge nogen Begravelse i Kirken, enten i Kiøbstæderne,

§ 29: Reces 1643 1. 4. 39.
§ 30: Reces 1643 1. 4. 38.

§§ 31-34: Reces 1643 1. 4. 41.

derne, eller paa Landsbyen, uden Kirkens Forsvars Samtykke; Der maa ej heller i Kirken, eller paa Kirkegaarden nogen Grav gravis, muris, eller aabnis, eller Ligsteene paaleggis, eller Epitaphia opsettis, eller Stoele opsettis, eller forandris, uden Kirkeværgernis og Kirkens Forsvars Videnskab og Tilladelse.

35.

Kirkerne skulle ej besværis med de Begravelser, som findis hos Kirkerne, uden Kirkens Bygning, at holde ved lige, med mindre Kirkerne dennem til Stoelestade nyde, eller der er saa meget derfor til Kirken givet, at Capellet deraf med god Forraad kand holdis ved lige.

36.

Præsten og Kirkeværgerne nyde frj Begravelse i Kirken, om de i Bestillingen bortkaldis.

37.

For Kiøbstæd-Kirkegaards Grave givis efter Kirkernis Nødtørft og Arvingernis Formue; Men de Fattige nyde Gravene frj uden Betalning.

38.

Ville de, som Formue have paa Landsbyen, give noget godvilligen for Kirkegaards Begravelse, da føris det og til Regnskab; Dog maa ingen besværis paa sit yderste om noget saadant under otte Lod Sølvs Straf; Men hvis de ville legge Steen, eller andet Monument, paa Gravene, da bør de at give noget derfor til Kirken efter Billighed.

39. For

§ 35: Reces 1643 1. 4. 77.
§ 36: Reces 1643 1. 4. 41.
§§ 37-38: Reces 1643 1. 4. 41.

39.

For Klokkerne at ringe til Begravelser i Kiøbstæderne betalis, saa som hidindtil Brug haver været, eller som herefter af Kirkens Forsvar med de beste Sognemænds Samtykke forordnet vorder. Paa Landsbyerne givis af Klokkerne, som Formuen kand være, een, to, tre, eller fire, Mark.

40.

Klokkerne paa Landsbyen maa ikke brugis til at ringe til Gadestævne, Gilde, eller andet saadant; De maa ej heller ringis, naar nogen døer, før end Liget skal begravis, og da ej heller længre, end een Time i det højeste.

41.

Kirkens Forsvar skal sette een vis Taxt paa hvis baade Klokker og Graver skulle have for deris Umage, saa og tilsee, at Gravene, særdelis i Pest Tid, blive kaste vel dybe, tre Sædlands Alne i det ringeste.

42.

Klokkeren maa ej stille Klokken nogen til Villie, enten for Bryllupers, Begravelsers, eller anden Aarsags Skyld, anderledis end Solen og Dagens Tid det udkræver under tyve Lod Sølvs Straf til Kirken.

43.

For Stoelestader i Kiøbstæderne skal givis foruden første Kiøb efter deris Velbelejlighed aarligen, som Kirkernis Forsvar med Sognemændenis samtykke forordner.

44. In-

§ 39: jfr. Reces 1643 1. 4. 43.
§ 40: Synodalia Roskild. 1561, 1562, 1584; kgl. Missive 1578 9. Juli jfr. Kirkeordinans1607 2.13 og Forslag 1631 til Tillæg til Kirkeordinans S. 114 samt Ribe Stifts Erklæring 1661(Forarb. 1,30).
§ 43: Reces 1643 1. 4. 42.

44.

Ingen Stoelestader kand arvis; Dog ville Arvingerne, om de boe i Sognet, give derfor som andre, da ere de dem næst.

45.

Kirkeværgerne skulle have een Bog, hvorudj de ordentlig skulle antegne alle deris Navne, som Stoelestade nyde, enten de dennem kiøbt, eller i Leje have, og hvad hver aarligen giver deraf, og naar de betale.

46.

De, som Stoelestader bevilgede ere, skulle ej formeene andre got Folk Platz hos sig i Stoelene, imens der er Rum, som Kirken ikke fyldist for haver bekommet.

47. Naar

§ 44: Reces 1643 1. 4. 42.
§§ 45-46: Kirkeordinans 1607 2. 9.

47.

Naar nogen af een Stoel uddøer, eller udkommer, og een anden i det Stæd indkommer, da skal altid den ælste staa næst Gangen, og siden de andre, som de ere gamle til; Dog een hvers Stand herudj Upræjudiceret.

48.

Paa Landsbyen følger Stoelestadet Gaarden og dennem, som[1] derudj boe; Dog saa at de Unge ydmyge sig for de Gamle.

49.

Hvor tvende boe paa een Gaard, hvor ikkun et Stoelestade tilligger, da nyder den, som først er kommen i Gaarden at boe, Stoelestadet, og den anden nyder sit Stade, hvor Kirkens Forsvar det forordner.

50. Hus-

[1] *Saal. U'; U'':* dennem som

§§ 47-48: Kirkeordinans 1607 2. 9.

50.

Husmændene og Inderster skulle nøjis med de Platzer, som blive til overs, naar Gaardmændene[1] med Stoelestader ere forsynede.

51.

Studiiskat, Cathedraticum, Kirkeskat, Skoleskat, som Kirkerne udgivet have, eller og med Rette bør at give, skal fremdelis udgivis som af Alders Tid, og Provsterne tilstillis, som hver paa sine forordnede Stæder skulle levere. De som jus Patronatus ved Benaadning, Mageskifte, eller i andre Maader, af Kongen, eller fra Gejstligheden, bekommet have siden Reformatzen, skulle dog udgive saadanne Penge, efter som Kirkerne af Alders Tid udgivet have, med mindre dre de kunde bevise, at derfor tilforn er skeet fyldist og Udlæg, saa at de Vedkommende intet afgaar.

52.

Naar Regnskabs-Provster selv høre Kirkeregnskaberne, og de Kirkerne forsvarligen besøge, da skulle de have af hver Kirke, som Formue[1] haver, een Rix Daler Provstepenge, og een Orts Daler Kaastehold, og een Orts Daler Skriverpenge, og aldelis intet videre, Penge, Korn, eller andet, enten til Vognleje, Fortæring til Regnskabs Forhør, Provstepenge, Giesterj, Skriverpenge, til sig selv, eller deris Tienere, eller andet, ej heller Pension, med mindre det er nogen visse Pension, som findis for hver Kirke udtrykkelig indført baade i de gamle og ny Kirkeregnskabs-Bøger. Hvor Kir-

[1] *Saal. ANPTU; K:* Gaardemændene

§ 51: Reces 1643 1. 4. 54.

[1] *Saal. U'; U'':* formue

§ 52: Reces 1643 1. 4. 55.

Kirkerne forarmede ere, eller mindre tilforn givet have end fornævnte sex Orts Daler, der skal og herefter med dem omdragis.

53.

Provstens Regnskabs-Penge foruden hans Visitatz-penge ere af hver Kirke, som ej er under jure Patronatus, een Ort, eller een Mark Danske, efter som Kirkens Formue er. Af Fattige Kirker givis ingen Regnskabs-Penge[1].

54.

Præsten givis for hvert Regnskab at skrive een Mark Danske, og intet videre til Papir, eller andet.

55.

Kirkeværgerne skulle have for deris Umage een Rix Daler, eller to, hvor og naar stor Bygning falder, der, af formuende Kirker; Siden maa de ingen videre Omkostning paa Rejser, eller andet, Kirken tilskrive. Af vedtørftige Kirker have de intet.

56.

Kirkens Forsvars Skrivere have een Ort til sin Bekostning af hver Kirke, og intet videre, enten til Vognleje, Regnskabs-Penge[1], eller og af hvad Aarsag det være kand.

57.

Hvor noget vist er lagt til Vin og Brød at holde, skal Sognepræsten det for nogen anden nyde, om hand det begærer; Befindis det, som dertil er forordnet, videre, end vel behøvis, at kunde forslaa, da skal Kirkens Forsvar og Superintendenten derudj ramme Kirkens Gavn, saa Kirken kand nyde hvis til saadan[2] Brug

[1] *Saal. U'; U'':* Regnskabs-penge

§ 53: Reces 1643 1. 4. 56.
§ 54: Reces 1643 1. 4. 57.
§ 55: Reces 1643 1. 4. 58.

[1] *Saal. U'; U'':* Regnskabs-penge
[2] *Saal. U''; U':* sandan.

§ 56: Reces 1643 1. 4. 59.
§ 57: Reces 1643 1. 4. 60.

Brug ikke fornøden giøris; Hvor intet vist dertil haver været beskikket, der skal Kirkens Forsvar med Superintendenten noget vist efter Sognets Størelse forordne, og iligemaade Præsterne, om de det begære, forunde, som og da alleene skulle pligtige være at svare dertil, om nogen Mangel, eller Klage, derpaa befindis.

58.

Kirkelys giøris ej fleere got end et Par om Aaret til otte, ti, tolv Skaalepund efter Kirkens Formue.

59.

Maj til Kirken gotgiøris for een half, eller heel, Mark efter Kirkens Formue og Størelse.

60.

Naar Bygning forretagis, som noget paa sig haver, da skal Kirkens Forsvar ved Syn, i Præstens og nogle beste Sognemænds Overværelse, Bygningens Fornødenhed i egen Person, om mueligt er, lade besee og taxere.

61.

Hvis Flikkerj, som paa Kirkerne skal forretagis, det skal i Kirke-Regnskabs Forhør i Kirkebogen af Kirkens Forsvar indføris, underskrivis, og siden ej gotgiøris, uden det tilforn er bevilget.

62.

Paa Kirkens vegne maa ingen Bekostning anvendis, før Tag, Hvælning, Vegge, eller Mure, Vinduer, Loft og Døre, ere forfærdigede; Hvilket altsammen skal Uforsømmeligen flyis og forfærdigis.

63. Ta-

§ 58: Reces 1643 1. 4. 61.
§ 59. Reces 1643 1. 4. 62.
§ 60. Reces 1643 1. 4. 64.
§ 61: Reces 1643 1. 4. 65.
§ 62: Reces 1643 1. 4. 66.

63.

Tager Kirken Skade paa noget deraf for nogens Forsømmelse, at det ej ved lige holdis, eller i Tide forfærdigis, da svare de dertil, som med Kirken Indseende bør at have, saa og de, som det forsømme, saa fremt Kirken haver Middel dertil. Kommer Uformodelig Fald paa noget, da advare Præsten Provsten, og Provsten Kirkens Forsvar, siden rette sig hver, som hand agter at forsvare.

64.

Kand Kirken med sin egen Indkomst ej hielpis, da skal Kirkens Forsvar overveje og betænke, ved hvad Middel den hielpis kand, om de andre Kirker, som ere under hans Tilsyn, og ere ved Evne og Forraad, kunde komme den til Hielp med Laan og Forstrekning, eller og, om den kand hielpis med Sognemændenis Tilskud, eller i andre Maader.

65.

Skal Kirken indbyggis, eller prydis med Taarn, Hvælning, extraordinarie Klokker, eller deslige, da kand Sognefolket efter deris egen Andagt det lade giøre, hvor Kirkerne dertil ikke have Formue.

66.

Alle Materialier og andet til Kirkens Bygning, Flikkerj og Fornødenhed, skulle i rette Tide for beste Kiøb kiøbis, og deris Bevis tagis, som det sælge, ved Tal, Vægt og Maal, hvormeget og hvor dyre; Og skal det staa Kirkeværgerne frit for, at søge best Kiøb, hvor dennem lyster, og ej være forpligtede at kiøbe dem[1] hos

[1] *Saal. U'; U'' har:* »hos« *paa S. 402 og:* »een« *som custos.*

§ 63: Reces 1643 1. 4. 67.
§ 64: Reces 1643 1. 4. 69.
§ 65: Reces 1643 1. 4. 68.
§ 66: Reces 1643 1. 4. 71 og 76.

hos een alleene; Dog dersom Kirkens Forsvar for got anseer at handle med een Dannemand i een Kiøbstæd paa gandske Herrets vegne, det være hannem frit for; Dog at gode Vare leveris, og for saa billigt Kiøb, som andenstæds best havis kand; Ti af hvad Aarsag nogen leverer noget til Kirken, da skal det dog i Regnskabet ej videre gotgiøris end for det billig Kiøb, som andenstæds havis kand.

67.

Store Bygningers Fortingninger skal skee med og efter Kirkens Forsvars Raad, og skal al Arbejds og Varers Fortingning skee i Provstens, Præstens og nogle beste Sognemænds, Overværelse; Flikkeriet fortingis i Præstens Overværelse, naar Dagen længst er, paa Arbejdernis egen egen Kost, nøjeste Kiøb mueligt er, og for een vis Penge, og ej Drikkepenge, Øl, eller andet, tilsigis; Og skal saa fortingis, at saa fremt Arbejdet ej er giort til Gavns, da Embedsfolket paa deris egen Bekostning skulle det reparere. Naar de betalis, da tagis deris Bevis derpaa, som arbejdet[1] have, eller og Præstens, med deris Segl, eller Merke, om de selv ej skrive kunde.

68.

Kirkens Bønder skulle, saa vit de pligtige ere, giøre Rejser for Kirken; De andre Rejser skulle indføris ved Dag og Datum, og hvad Materialier og Bygningsmænd de have ført til og fra Arbejdet; Men dersom Bygningsmændene for deris eget Ærindis Skyld drage Hiem, imidlertid de arbejde, da bør Kirken det ej at betale.

[1] *Saal. AKNPU; T:* Arbejdet

§ 67: Reces 1643 1. 4. 72.

§ 68: Reces 1643 1. 4. 74.

betale. Ellers om nogen stor Reparation behøvis paa Kirkerne, da skal meenige Bønder i Sognet, i hvo de og tilhøre, være forpligtede et Læs, eller to, af Materialier fra næste Kiøbstæd der hen at føre, om det er der at bekomme; Dog skal de ikke hente dem længre fra end sex Mile, ej heller i deris Høst, eller Sædetid, dermed besværis; Og skal hver Proprietarius sine egne Tienere derom tilsige.

69.

Hvis over Bygningen til overs bliver, skal, saavit Kirken ikke med første behøver, sælgis, eller, om det ikke skee kand, settis i god Forvaring, og føris i Kirkens Beholdning, og Inventarium, ved Vægt, Maal og Maade, være sig Materialier, som til Bygning tiene, Baller, Spande, Tru, Tru, Stiger, Spader, Skovle, Stillings-Tømmer, og alt saadant hvis nævnis kand.

§ 69: Reces 1643 1. 4. 75.

70.

Kirkeværgerne i Kiøbstæderne skulle holde deris Kirker af Kirkernis egen Indkomme ved lige, uden andre Kirkers Tillæg og Besværing, saa og forsørge deris Sognepræster, Capellaner, og andre Kirketienere, med beqvemme og skikkelige Boeliger, og af Kirkernis Middel holde dem ved lige, og bygge derpaa hvad der fattis til Fornødenhed.

71.

De skulle holde Skolen og Skoletienernis Boeliger ved Magt, og hvor som i een Kiøbstæd ere fleere Sogne, der skulle alle Kirkeværgerne holde Skolen og Skoletienernis Boeliger

§ 70: Reces 1643 2. 4. 52; Kirkeordinans 1539 Bl. XC; 1607 2,9.

§ 71: Kirkeordinans 1539 Bl. XC-XC1: 1607 2. 9.

liger ved Magt; Dog saa, at den Kirke, som meest formaar, skal mest lade til, efter Kongens Befalningsmands, Superintendentens, Provstens og Øvrighedens Sigelse.

72.

Kirkeladerne paa Landsbyen skulle og holdis ved lige, saa vit mueligt er, om Kirkeværgerne nødis til, naar ingen vil fæste Kirketienden, at indlegge og udtærske Kirkens Korn derudj; Men naar Kirkeværgerne dem ikke behøve, skulle de bortlejis; Dog at de, som dem i Leje have, selv dem ved lige holde, og at der ingen Kroe, eller Drikkehuus, deri holdis.

73.

I Kirken maa ej indleggis nogen Lading, eller Vare, Men Kirkerne blive til den Brug de ere forordnede, saa at Præsterne kunde have Platz at forrette deris Embede, og Sognefolket maa have Rum at høre Prædiken. Giør nogen herimod, have Varene forbrut til Kirken.

74.

Kirkens Fortog maa ingen bruge, indhegne, eller Bygning paasette, uden Kirkens Forsvars Bevilning, og Kirken faar sin Rettighed deraf.

75.

Kirkeværgerne paa Landsbyen skulle med Sognemændenis Hielp bygge i hvert Sogn et Fattig-Folkis-Huus til de Fattige der i Sognet, som ikke kunde faa andenstæds Huus, og sette een Blok hos Huset, at got Folk kunde legge deris Almisse deru-

§ 72: Reces 1643 1. 4. 80.
§ 73: Reces 1643 1. 4. 78.
§ 75: Reces 1643 1. 4. 79.

derudj; Og skal Præsten og Kirkeværgerne have Nøglen dertil, og Præsten skal formane Sognefolket hver Søndag i Kirken, at de betænke de Fattige med deris Almisse.

76.

Kirkens Beholdning og indkrævet Restantz skal settis paa Rente, om den hos visse Folk kand blive udsat, og naar Summen beløber sig til tyve Daler; Der skal tagis af hver tyve Daler een, og af hver hundred fem. Hvis Beholdningen er ringer end tyve Daler, eller og den ikke til visse Folk kand blive udsat, kand Kirkens Forsvar betroe Kirkeværgerne dem, om de ere vederhæftige, eller og indlegge dem paa et sikkert Stæd, til Kirken dem behøver, eller de kand blive vis udsat, og ellers maa Kirkeværgerne ikke have Kirkens Penge uden Rente.

77.

Sette adskillige Kirker een samlet Sum Penge paa Rente, da tager hver Kirke sin Part af Renten, og Haandskriften bliver hos den Kirke, som største Part haver i Hovedstoelen, eller hvor Kirkernis Forsvar eragter den sikkerst at kunde giemmis.

78.

Naar Kirkens Regnskab høris, da skulle de, som det høre, vel tage i Agt, om Kirkens Penge staa hos visse Folk, hvad Forvaring mand derfor haver, om Renten er udkommen, eller resterer, om nogen Uvisse Gield deriblant findis, om Renten, eller Hovedstoelen, eller anden Indkomme, over rette Tid forholdis, at det Kirken til

§ 76: Reces 1643 1. 4. 82.

§ 77: Reces 1643 1. 4. 84.
§ 78: Reces 1643 1. 4. 81 og 86.

til beste kand indkrævis, og i Tide opskrivis, hvor Uvederhæftighed ventis; Og skulle Kirkeværgerne saadan Beholdning og Restantz med lovlig Proces og Dom, det første mueligt er, indkræve, og derudj af Kongens Befalningsmænd og deris Fogder forhielpis.

79.

Kirker, som have laant Penge af andre Kirker til deris Fornødenhed, skulle give Rente deraf, dersom de selv ere formuende, eller have Penge paa Rente.

80.

Naar Kirkens Regnskabs-Bog er fuldskreven, da bestillis een ny paa Kirkens Bekostning, og den gamle henleggis i Stigtskisten forvarligen at giemmis. Dog skal den tilstillis den, den, som Kirken haver i Forsvar og under Tilsyn, naar hand den begærer, som og siden den igien i Stigtskisten skal indlevere.

81.

Præsterne skulle i Superintendentens Visitatz og i Provstemode give tilkiende, om noget af alt det, som her befalet er, forsømmis.

XXIII. Cap:

Om Tiende.

1. Art:

Bønder og Meenig Almue, Husmænd, Inderster, Pebersvenne og Tienistefolk, som bruge Kornsæd, og alle andre, som nogen Bondejord besaae, skulle til gode Rede

§ 79: Reces 1643 1. 4. 85.
§ 80: Reces 1643 1. 4. 29.
§ 81: Reces 1643 1. 1. 19.

§ 1: Fredg. 1539 1. Oktbr., Reces 1558 § 51, 1643 1. 4. 45.

Rede tiende hver tiende Næg, eller Kærv, af alle Slags Korn, Rug, Byg, Hvede, Boghvede, Havre, Erter, Vikker, saa som Afgrøden falder paa hvert Stykke Jord, eller Ager; Men af hvis ikke saais, deraf givis intet til Tiende.

2.

De skulle og tiende hver tiende Qvæghøvde, som fødis, intet undertaget[1], Lam, Kalve, Føl, Kid, Grise, Høns, Gæs, Ænder, saa og Bisværme, og hvo som i et Aar ikke tillegger saa meget Qvæg, at de have tj Høvder, da skulle de tilhaaberegne til et andet Aar, indtil de have tj Høvder, og da give det tiende efter gammel Sædvane.

3.

Hvis Bøndergaarders Jorder siden den Aar 1661. ere til Avls- eller Lade-Gaarders Brug henlagte, eller herefter henlagte vorde, af dennem skal lige saa vel tiendis, og anden Rettighed givis, som de af Bønderne selv bleve brugte.

4.

Tienden skal deelis i tre lige Deele, til Kongen, Kirken og Præsten, efter den Brug og Skik, som hidindtil været haver.

5.

Bønderne skulle Tienden i Nægerne, eller Kærvene[1], afsette paa hver Ager, udj deris, eller deris Fuldmægtigis, Nærværelse, som den skal opbære, om de tilstæde ere, og ville være, og siden henføre den til dem, som til den ere berettigede, dog ikke over een Mil langt, eller straffis derfor

[1] *Saal. APTU; K:* undtaget

§ 2: Reces 1558 § 51; 1643 1. 4. 45; Frdg. 1539 1. Oktbr.

[1] *Saal. APTU; K:* Kærvenne

§ 3: jfr. Gejstlighedens Privil. 1664 24. Juni § 2.
§ 4: Frdg. 1539 1. Oktbr.
§ 5: Reces 1643 1. 4. 47.

for som for Ulydighed. Men dersom hastig Høst indfalder, eller og den, som Tienden skal opbære, ej møder i rette Tide, naar hand er advaret, da haver Bonden Fuldmagt sit Korn at indføre; Ti ingen Bonde er pligtig med sin Skade at bie Tiendetagerens Velbelejlighed, men Tiendetageren bør at rette sig efter Bondens Lejlighed; Dog at Bonden efter Byemændenis Vedtægt sig tilbørligen med Høst i rette Tide forholder.

6.

Spørger Tiendetageren sig for ved Kirke, eller i Bye, hvilken Dag Sognemændene høste ville, da være de pligtige at sige Dagen omtrænt, om Vejrliget[1] sig føjer.

7.

Klager Tiendetageren paa nogen Mand, at hand ikke retfærdeligen tiendet haver, og begær derfor hans Korn at kastis, da skal den Beskyltis Husbond pligtig være at lade det kaste. Findis hans Brøst, da betale hand til Anklageren tre dobbelt saa meget, som forsveget er, med hans Bekostning, og derforuden have forbrut sin Gaard til sit Herskab; Vil Husbonden ej hielpe den Klagende til Rette, da klagis det for Kongens Befalningsmand, hand hielpe hannem til Rette, som sagt er.

8.

End befindis den Beskylte Uskyldig, da skal Anklageren betale hannem for hans Skadis Lidelse efter Dannemænds Sigelse.

9.

Foruretter Tiendetageren nogen i Tiendens Opbørsel i nogen Maade,

[1] *Saal. KPTU; A:* Vejrligt

§ 6: Reces 1643 1. 4. 47.

§ 7: Reces 1558 § 51; 1643 1. 4. 46.

de, og fordrer, eller tager meere, eller af andet, eller paa andet Stæd, end som her sagt er, da give hand den, som saaledis foruretis, tre dobbelt igien.

10.

Kiøbstæder, som Avl bruge, bør og billigen, med mindre de sær Benaadning derpaa have, eller og andre Midler have, deris Kirker at holde ved lige med, at give Tiende, hvilken skal deelis ikkun i tvende Parter, den eene til Kirkens og den anden til Præstens Behov.

11.

De Sædegaarde, som hidindtil have været frj for Tiende at give, skulle herefter nyde samme Frihed, i hvo dem og eje og beside, paa det Ejermændene skulle holde deris Tienere til at tiende retfærdeligen; Dog skulle de deris Sognepræster fyldistgiøre for deris Umage og Tieniste; Ti Sognepræsterne ere deris Løn værde, og ikke meere pligtige at tiene dem til forgævis end andre deris Sognefolk.

12.

Naar Bønderne føre Præsten sin Tiende, da maa hand give dem tilsammen to Tønder Øl i deris Gildeshuus, og ikke ydermeere med Øl, eller Mad, at give dennem[1] besværis. Det samme er og om Kirkeværgerne, om de annamme selv Kirketienden i Nægen.

13.

Husmænd, Inderster og Pebersvenne, som ikke tiende til Kirken, enten af Kornsæd, eller af Qvæg og Bisværme, skulle aarligen i fire Qvartaler give til Kirken een half Mark Danske.

Tre-

§ 10: Reces 1643 1. 4. 52; Ribe Artikler 1542 § 9.
§ 11: Reces 1558 § 51; Haandf. 1559 § 34; 1648 § 34.

[1] *Saal. APTU; K:* dem

§ 12: Aab. Brev 1568 17. Septbr. jfr. Frdg. 1629 12. Febr.

Tredie Bog,

Om Verdslig- og Huus-Stand.

—

I. Cap:

Om Kongens Befalnings-mænd og andre Betiente.

1. Art:

Kongens Befalningsmænd skulle alle Kongelige Forordninger og Befalninger, ger, ligesom de, een hver sin Tid, ere udgivne, lade registere[1] og i een Bog indføre, som hos Amptet altid skal forblive, og, naar de komme fra Amptet, den til deris Efterkommere levere tillige med hvis Tingsvidner, Domme, og andre Breve, som i Amptet til Underretning kunde fornøden giøris.

2.

De skulle have flittig og alvorlig Agt og Indseende med, at Kongens Lov, Forordninger og Befalninger, saa vit deris Ampt strekker sig, i alle Maader holdis og efterkommis, og intet derimod handlis, eller tilladis; Og naar de befinde nogen Husbond efterladen paa sit Gods at efterkomme det, som befalet er, eller og ikke vil skaffe den Klagende Ret over sine

§ 1: Reces 1643 2. 14.

[1] *Saal. U'; U'':* Registere

§ 2: Frdg. 1582 19. Juni §§ 1 og 2.

sine Tienere efter Lov og Dom, naar hand derom anmodis, da skulle de Magt have og forpligtede være med Exsecution det at efterkomme. Befindis de forsømmelige herudj, og det skielligen bevisis kand, at dennem derom haver været vitterligt, og de ikke samme Tid i nogen Kongens Bestilling have været forhindrede, da skulle de derfor have forbrut det betroede Ampt.

3.

Hvis Misforstand og Ueenighed sig i Kiøbstæderne begiver, enten imellem Øvrigheden og Borgerskabet, eller imellem Øvrigheden indbyrdis, skulle Stigtsbefalningsmændene med al Flid see til at dæmpe i Begyndelsen; Men hvis de ikke ville lade sig sige, skulle de det strax for Kongen angive med sand udførlig Beretning om deris Tvistigheders Omstændigheder.

§ 4: Reces 1643 2. 1. 2, Frdg. 1660 30. Decbr. §§ 1 og 4.

4.

Alle Geistlige og Verdslige, som af Kongen Pengis, eller nogen Slags Indkomstis, Opbørsel og Forvaltning er betroet, og derfor staa for Afgift, Forpagtning, eller Regnskab, skulle aarligen efter deris Forvaltnings, Forpagtnings, eller Bestillings, Breve rigtigen og i rette Tid derfor paa Kongens Rentekammer klarere under den Straf, som af Kongen derpaa settis.

5.

Kongens Befalningsmænd paa Landet og Øvrigheden i Kiøbstæderne skulle have tilbørlig Indseende med, at, naar nogen døer, som med

§ 5: Frdg. 1671 4. Septbr. § 8 i Sl. (FP).

med Kongens Indkomster haver haft at giøre, da deris Boe ikke forrykkis, eller forkommer, eller Skifte vorder holdet, før end Kongen er fyldistgiort[1], med mindre Arvingerne ere saa vederhæftige, at de til Kongens Rettighed nøjagtigen kunde svare; Dog een hver, som lovlig Pant haver, sin Panterettighed i alle Maader Upræjudiceret.

6.

Kongens Fogder, Ampts- eller Commissari-Skrivere, maa ingen Skriverpenge fordre, eller tage, af Bonden, naar hand yder sin Landgielde, eller Skat, eller ager sine Rejser, for Afskrivelse, eller Sædel, under deris Bestillingers Fortabelse; Det samme er og om andre Husbonders Fogder og Skrivere.

7. Al-

[1] *Saal. ANPU'; KTU'':* fyllistgiort

§ 6: Frdg. 1635 23. Jan. § 8; 1633 15. Marts § 16.

7.

Alle Husbonders Fogder, Skrivere og andre Tienere, som staa for Regnskab, skulle være forpligtede til deris Husbonder aarligen til bestemt Tid at levere deris Regnskaber med behørige Beviser, og tage Husbondernis Bevis derpaa, som dennem ingenlunde bør at forholdis; Og bør Husbonderne inden tre, fire, fem, eller sex, Ugers Forløb i det højeste derefter, som Regnskaberne vitløftige ere til, overgive til dennem hvis Antegnelser og Mangler de finde udj Regnskaberne; Og skulle fornævnte Fogder, Skrivere og Tienere, være forpligtede til inden tre Ugers Tid i det højeste, efter af Manglerne ere dem tilstillede, at giøre nøjagtig Forklaring for dem, eller dem strax betale;

le; Og hvis de ikke herudj efterkomme deris Pligt, som her forskrevet staar, bør de strax derfor at stille Husbonderne nøjagtig Borgen og Forsikkring, eller borge for sig selv uden nogen Proces. Dersom Husbonderne findis forsømmelige med Bevisis Meddeelning, eller Manglernis Overlevering, saa fremt de ikke lovligen bevise, at de i saadan Forhindring været have, at de Regnskaberne, hverken ved sig selv, eller deris Fuldmægtige, have kundet lade igiennemsee, og Antegnelse giøre, da bør de at have forbrut deris Ret, fornævnte Fogder, Skrivere, og Tienere, for i rette Tide overleverede Regnskaber at søge.

II. Cap:

II. Cap:

Om Privilegerede Personer.

1. Art:

De, som nyde Frihed med Hals og Haand over deris egne Tienere, saa og jura Patronatus, Birkerettighed, og andre Privilegier, skulle dermed rette og forholde sig efter Lands Lov, at de dennem ej ved Ulovlig Medfart forbryde.

2.

Ingen fremmede, som sig angive af Adel at være føde, og sig her i Riget vil nedsette, og ikke saadanne Bestillinger her sammestæds betiene, som

§ 2: Reces 1643 2. 2. 2 jfr. Haandf. 1648 § 19.

som Adelige Friheder med sig føre, maa nyde, eller være deelagtige i Danske Adelige Friheder, før end de først for Kongen, eller for hvem Kongen dertil forordner, deris Adelig Anhær og Herkomst nøjagtig bevist have; Og derefter skal de allerunderdanigst hos Kongen anholde, at de Adelige Friheder maa nyde. Tager nogen herudj Forsømmelse, vide sig det selv at tilregne, om hannem derover noget videriigt vederfaris.

3.

Ej heller maa fremmede Grever, eller Friherrer, nyde Danske Grevelige, eller Friherlige, Privilegier, med mindre de af Kongen vorde naturalizerede.

III. Cap:

III. Cap:

Om Borgere i Kiøbstæderne.

1. Art:

Vil nogen være Borger i nogen Kiøbstæd, da skal hand giøre sin Eed for Borgemester og Raad, derefter skal hand give for sit Borgerskab noget efter Politie Ordningen, og før maa hand ej bruge borgerlig[1] Næring, under hans Faldsmaal, fyrretyve Lod Sølv til Kongen og Byen.

2.

De skulle holdis for Borgere og nyde borgerlig Ret og Frihed, som

[1] *Saal. ANPTU; K:* borgelig

§ 1: Stadsret § 19.
§ 2: Reces 1643 2. 13. 1.

som saaledis deris Borgerskab soret have, og giør og give al borgerlig og Byens Tynge, og selv holde Huus og Ildstæd i Byen, og ingen anden, om end skiønt hand i nogen anden Kiøbstæd Borgerskab haver taget, og sig for Borger ladet indskrive.

3.

Ingen Borger maa flytte af Byen, før end hand paa Raahuset lovligen haver til Borgemester og Raad sit Borgerskab opsagt, og giort Rede og Rigtighed for hvis hand i Byens Bestillinger haver forrestaaet, og hannem af Øvrigheden haver været betroet; Men hvis Øvrigheden fornemmer, at hand uden Rigtighed agter at flytte, da maa de baade hans Gods og hans Person arrestere lade, i hvad Paaskud hand og giøre kand, med mindre hand vederhæftige Forlovere setter, eller billig Forsikkring i rørligt, eller Urørligt, Gods stiller.

IV. Cap:

Om Øvrighed og andre Betiente i Kiøbstæderne.

1. Art:

Ihver Kiøbstæd skal der være saa mange Borgemestere og Raadmænd, som Byens Lejlighed udkræver, hvilke skulle settis af Kongen, og hannem deris Eed giøre; Men hvor ingen Borgemester og Raad ere, der skal den forordnede Byfoged for-

§ 1: Reces 1643 2. 3. 1.

forrette hvis som Borgemester og Raad tilkommer.

2.

Ingen maa fra Øvrigheds Bestilling forløvis, uden det skeer med Kongens udtrykte Bevilning.

3.

Befindis nogens Udygtighed for hvad Aarsag det og være kand, da skal Kongens Stigtsbefalningsmand for Kongen det andrage.

4.

Øvrigheds Personer, Dommere og Skrivere, som til Tinge tiltalis for Sager, som deris Ære, eller gode Navn og Røgte og Oprigtighed, paagielde, maa ej Øvrigheds Sæde beklæde, før end de ved endelig Dom frikiendis og erklæris; Imidlertid skulle skulle andre i Kiøbstæderne af Stigtsbefalningsmanden og paa Landet af Amptmanden i deris Stæd forordnis, indtil de lovligen, som for bemælt er, blive erklærede; Men for bare og løse Beskyldninger bør ingen sit Sæde at vige, men derved at blive, indtil hand lovligen søgt vorder.

5.

Borgemester og Raad skulle holde god Skik og Politie aldelis efter alle de Puncter og Stykker, som i Loven og Politie-Ordningen om Kiøbstæderne mældis, og flitteligen give Agt paa, at saadant i alle Maader holdis og efterkommis, saa fremt de ikke derfor af Kongens Fiscal ville tiltalis, og selv stande til Rette.

6.

De skulle holde over hvis af Kongen

§§ 2-4: Reces 1643 2. 3. 1.

§ 5: Reces 1558 § 56; Købstædernes Priv. 1661 24. Juni § 1.

§ 6: Reces 1643 2. 3. 17.

gen paabydis, og dersom de Kongens Befalningers, eller Lovens, Overtrædelse tre Uger Upaatalt lade forbigaa, efter at det dem vitterligt været haver, da skal Byen derefter ingen Anpart have i Sagefaldet, men Borgemester og Raad skulle Byens Anpart selv udlegge, og derforuden for deris Forsømmelse af Kongens Fiscal tiltalis paa deris Embede.

7.

De skulle lade alle Breve, som Byen vedkomme, og som enten til, eller af, Borgemester og Raad udgivis, registere og til Bogs føre, hvilken paa Raadhuset skal være i Forvaring.

8.

De skulle det saa mage, at een hver for et skielligt Værd kand bekomme hvis Vare, som Landets Indbyggere Behov have, og bør at findis fal i Kiøbstæderne. Og skulle de aarligen i hver Kiøbstæd om Paaske tvende af deris Middel forordne, hvilke skulle ikke alleene nogle gange om Aaret taxere og sette Kiøbet paa ferskt Oxekiød, saltet og tør Fisk, Danskt Øl og Brød; Item giøre een billig Taxt paa Vin, Salt og andet, intet undertagendis, som Kiøbmænd og Haandverksfolk og andre for deris Vare og Arbejde skulle have; Men og med deris Medbrødre have Indseende, og tænke paa Middel, hvorledis Meenighedens Nødtørft af saadant i Tide er at forskaffe; Med mindre de selv ville svare, een hver for sin Forsømmelse. Og de, som mere tage[1] end forordnet bliver af Borgemester og

§ 7: Reces 1558 § 11.
§ 8: Reces 1558 § 56 og 1643 2. 3. 10.

[1] *Saal. U'; U'': tager*

og Raad, skulle bøde første gang til Kongen tyve Lod Sølv; Anden gang have forbrut deris Borgerskab, og ej videre tilstædis i Riget deris Handel at bruge.

9.

De smaa Bestillinger i Kiøbstæderne og Byens Tienere maa anordnis og afskaffis af Borgemester og Raad, og lige som ingen for Rigdoms, Medholds, Slegts og Svogerskabs, Skyld, skal til nogen Bestilling fordris, saa skal ej heller nogen for ringe Anseende Skyld forbigaais, om hand dygtig er.

10.

Ingen Borger maa vegre sig nogen af Byens Bestillinger at betiene, med mindre hand er Skipper, Styremand, Seglingsmand, eller saadan Haandverksfolk, som Loven, eller Politie-Ordningen, derfor forskaaner, hvilke dog dertil maa brugis, om de det selv samtykke.

§ 9: Reces 1643 2. 3. 7.
§ 10: Reces 1643 2. 3. 1.

11.

Borgemester og Raad maa ikke besvære nogle Privilegerede, Geistlige, graduerede Personer, og dem, som ere i Kongens Tieniste og ingen borgerlig Næring bruge, med nogen borgerlig Personal Tynge.

12.

Naar nogen til nogen Bestilling udkaaris, da maa den Udvælgelse hverken begyndis, eller endis, med Drik, eller Giestebud, eller noget Lav derfor anrettis; Ej heller skal noget Regnskab, Registering, Kiøb, Sal, eller andet sligt, forrettis ved Drikken, eller Giestebud, saa fremt baa-

§ 11: Købstæd.s Privil. 1661 24. Juni § 6. jfr. Reces 1643 2. 3. 14.
§ 12: Reces 1643 2. 3. 7.

baade Vert og Giest derfor ikke ville tiltalis og straffis.

13.

Naar Kongen lader sin Befalning til Borgemester og Raad udgaa at forskaffe Folk til hans Tieniste, enten til Lands, eller Vands, da maa de ingen derom advare, at de sig forstikke kunde, meget mindre forskaane nogen, som er i deris, eller andris, Tieniste, saa fremt de ikke med Vanære vil miste deris Bestilling.

V. Cap:

Om Kæmnere.

1. Art:

Borgemester og Raad skulle aarligen den anden Januarii af

§ 13: Reces 1643 2. 3. 4.
§ 1: Reces 1643 2. 3. 2.

af de fornemste Borgere nævne een Byens Kæmner, eller fleere, om fornøden giøris, til hvilke forleden Aars Kæmnere skulle overlevere Beholdningen, og giøre Regnskab inden fiorten Dage der næst efter i Borgemesters og Raads og nogle Borgeris Overværelse, hvilke Regnskabet flittig skulle oversee, og antegne hvis Mangel derudj kand findis.

2.

Giøre Kæmnerne ikke Regnskab, som forbemælt er, inden fiorten Dage der næst efter, da skulle de derfor tiltalis og straffis efter deris Formue. For Manglerne skulle de enten strax giøre klart, eller med nøjagtig Erklæring dennem afbevise; Giøre de ikke strax derfor klart, da skulle de for dennem dobbelt betale.

3. For-

§ 2: Reces 1643 2. 3. 2.

3.

Forrige Aars Kæmner, om der er ikkun een i Byen, eller den nederste, om fleere ere, skal næst følgende Aar altid lade sig finde, hvor hand henfordris af Kæmnerne, at giøre paa alting Undervisning om hvis samme Aars Kæmnere af hannem til Efterretning have at spørge.

VI. Cap:

Om Taxereborgere.

1. Art:

Borgerskabet skal aarligen den tredie Januarii udvælge to, fire, eller fleere Borgere, som een Tid lang i Byen boet have, og Borgernis Lejlighed kiende, hvilke skulle skulle med forrige Aars Kæmnere den første Søgnedag i Februario i det Aar taxere dem, som boe i Byen, hvorefter Udgiften til Geistlig og Verdslig Brug skal paa een hver beregnis.

2.

De, som boe i Kiøbstæderne, og ingen borgerlig Næring bruge, saa som: Privilegerede, Geistlige, graduerede Personer, og som i Kongens Tieniste ere, skulle, saa vit de Ejendomme i Kiøbstæderne have, skatte efter den Taxt, som nu sat er, eller herefter sat vorder; Men befindis nogle af bemælte, enten selv, eller deris Hustruer, eller deris Husfolk, noget Kiøbmandskab, Høkkerj, Tappen, Haandverk, eller borgerlig Næring, at bruge, da skulle de al Kongelig og borgerlig Tynge udstaa.

3. Al-

§ 3: Reces 1643 2. 3. 2.
§ 1: Reces 1643 2. 3. 3.

§ 2: Reces 1643: 2. 3. 14.

3.

Alle, som boe i Kiøbstæderne, af hvad Stand de og ere, og i hvad Frihed de sig kunde paaberaabe, skulle give Kirkebetienterne deris Rettighed, saa og holde det ved lige, som de selv Nytte og Fordeel af have.

4.

Taxereborgerne skulle blive ved forrige Aars Taxter, med mindre de taxerede, enten ved Arv, eller andre Maader, deris Formue siden siste giorte Taxt forbedret have, eller ved deris Bois og Formuis Skifte, eller Ulykkelig Tilfald, kiendelig Forringelse, eller Skade, paa deris Midler lidt have, og da skal Borgemester og Raad tvende andre Borgere dertil nævne, som dennem paa ny inden fiorten Dage skulle taxere.

5. Klagis der over Taxten, da skal Borgemester og Raad høre saa vel deris Angivende, som formeene andre for ringe at være taxerede, som deris, der formeene sig at være for højt satte, og hvor saadant skielligt befindis, tilholde Taxereborgerne det at forandre.

6.

De skulle derforuden al Taxten igiennemsee, og dersom de befinde, at Taxereborgerne have giort nogen til Villie, da skulle de lade dem tiltale for Utroeskab, og efter Dommens Indhold straffe.

7.

Borgemester og Raad skulle aarligen til hver ny Aars Dag forfatte rigtig Regnskab paa alle deris Indtægter og Udgifter af Skatterne, og

§ 3: Reces 1643 2. 3. 14.
§ 4: Reces 1643 2. 3. 3.

§§ 5-6: Reces 1643 2. 3. 3.
§ 7: Frdg. 1671 4. Septbr. § 4 (FP.)

og derhos forklare alle deris Indtægter med rigtig og udførlig Mandtal, hvem der haver skattet, og hvormeget een hver haver udgivet, hvilket skal af Kæmner, Rodmestere, og de beste Borgere, som til Tinge aarligen skulle udnævnis, underskrivis og samtykkis, at saa meget og ej videre er paalagt og opbaaret, hvilke Regnskaber med alle dertil hørende Assignationer og Qvitantzer skulle aarligen tre Maaneder efter ny Aars Dag paa Kongens Rentekammer indleveris under tilbørlig Straf.

VII. Cap:

Om Lav og Haandverker.

1. Art:

Naar nogen tager Borgerskab, da skal hand af Borgemester og Raad lade sig indskrive for hvad Hantering, eller Haandverk, hand agter at bruge og nære sig af, og hvis der er noget Lav for samme Hantering, da skal hans Navn optegnet ved Byens Tienere af Borgemester og Raad Oldermanden tilskikkis; Og skal saa den, som saaledis er antegnet, maa bruge den Hantering, eller Haandverk, uden nogen videre Antegnelse, eller Samtykke, med mindre hannem nogen Uærlig og lastelig Misgierning klarligen overbevisis, hvilken hand ikke hos Gud og Øvrigheden haver afsonet.

2.

Ellers skal med Mesterstykke, Læ-

§ 1: Reces 1643 2. 3. 9.

Lærebreve og alt hvis Lavene og Haandverkerne tilhører, i alle Maader forholdis efter Politie-Ordningen.

VIII. Cap:

Om omløbende Kræmmere.

1. Art:

Al Giesteskud, som fremmede Kræmmere give i Kiøbstæderne, at de maa med deris Kram og Vare at sælge udstaa, skal over alt Riget være afskaffet, og ingen være tilstæt med nogen Kramvare at omløbe fra een Kiøbstæd til een anden, eller og nogen Stæd dermed at udstaa, og i Alne, Lod, eller Pund, at sælge, med mindre hand Borger er, under de hos sig havende Varis Confiscation, og anden Straf efter Sagens befunden Beskaffenhed.

§ 1: Reces 1643 2. 3. 13.

2.

Ingen Borger, eller Undersaat, maa tage fremmede Kiøbmands[1] Penge, eller Gods, eller have Nederlag med dem, og bruge til de fremmedis Gavn og Nytte alleene, under samme Pengis og Godsis Forbrydelse, og derforuden trediesindstyve Lod Sølvs Bøder.

§ 2: Frdg. 1475 30. Septbr. § 7; Reces 1643 2. 3. 13. i Sl.

IX. Cap:

Om Markeder.

1. Art:

Intet Market maa paa nogen Søndag, eller Helligdag, holdis

[1] *Saal. AKPU; NT:* Kiøbmænds

§ 1: Reces 1643 2. 22. 1.

dis; Indfalde de paa saadan Dag, da skulle de opsettis til anden Søgnedag derefter.

2.

Befindis nogen Kramboeder at opslaa, eller noget paa Helligdag fal at holde, have forbrut hvis der kiøbis og sælgis, og derforuden fyrretyve Lod Sølv, halfdeelen til Kongen og Byen, og den anden halve Deel til de Fattige.

3.

Hvor noget Market uden for Byen paa Marken holdis, skal ingenstæds være tillat, enten Mad, eller nogen Slags Drik, der paa Marken at fal holde, men alt sligt i Byerne at søgis. Hvo sig herimod forseer, have forbrut hvis Mad og Drikke i saa Maader fal holdis, half parten til Kongen og halfparten til Byen.

X. Cap:

X. Cap:

Om Maal og Vægt.

1. Art:

Ingen Maal, eller Vægt, maa enten i Kiøbstæderne, eller paa Landet brugis, uden de, som af Kongen forordnede ere. Og skulle i alle Kiøbstæder paa Raadhusene saadanne Maal og Vægt findis, efter hvilke een hver skal have Magt og Frihed til at prøve, om hannem, enten i Kiøbstæderne, eller paa Landet, nogen Uret med Maal, eller Vægt, er vederfaret.

2.

Ingen skal være formeent, som sælger, eller yder, noget Korn, selv

§ 2: Reces 1643 2. 22. 1.
§ 3: Reces 1643 2. 22. 2.

§ 1: Frdg. 1651 15. Juli § 5.
§ 2: Frdg. 1651 15. Juli § 3.

selv med et ret Strygetræ at stryge, enten Tønde, eller Skeppe, som maalis med.

3.

Øvrigheden paa hver Stæd skal det være frit for, saa tit de det got og nødigt eragte, udj een hvers Huse at lade eftersee hvad Maal og Vægt de bruge.

4.

Befindis nogen at have, eller bruge, anden Maal, eller Vægt, end som forskrevet staar, eller at bruge anden Maal, eller Vægt, at maale, eller veje, ud med, end hand bruger at maale og veje ind med, da skal hand agtis som een Falskner, og have sin Boeslod forbrut, i hvo hand og er.

XI. Cap:

§ 3: Frdg. 1651 15. Juli § 6.
§ 4: Frdg. 1651 15. Juli §§ 8 og 4.

XI. Cap:

Om Vognmænd og Færgemænd.

1. Art:

Øvrigheden i hver Kiøbstæd skal forordne i deris Bye visse Vognmænds Lav, og derover bestille een dygtig Oldermand.

2.

Saa snart een rejsendis Mand nogenstæds ankommer, skal Oldermanden forpligt være at have een Vogn ved Haanden, at den rejsendis Mand kand uden Ophold komme fort, og det saaledis, at hand med ingen højere Vognleje bliver besværet, end

§ 1: Frdg. 1661 7. Maj Vognmænd § 1.
§ 2: Frdg. 1661 7. Maj Vognmænd § 2.

end den Taxt, som Kongen haver ladet giøre, formælder.

3.

Alle Verterne i Kiøbstæderne skulle have samme Taxt trykt i deris Huse hengendis, at den rejsendis Mand strax kand see[1] hvad hand skal betale.

4.

Tager nogen af den rejsendis Mand videre end Taxten tillader, eller vegrer sig derfor at age, da skal Oldermanden det for Øvrigheden angive, og de skulle straffe hannem efter Kongelig Anordning.

5.

Dersom Oldermanden herudj findis forsømmelig, eller motvillig, og det Byefogden tilkiendegivis, da bør Byefogden strax at[1] skaffe den Rejsendis Heste og Vogn, og siden have sin Tiltale til Oldermanden og Vognmanden, som burte kiøre, saa fremt at Vognmændene ikke ere i Kongens Rejse.

6.

Hvilken Færgemand videre begærer, eller tager, til Fragt, eller Færgeløn, enten for ledige Personer, rejsige Heste med Karle, Heste og Vogne, end som af Kongen forordnet er, straffis, naar det hannem lovligen overbevisis, efter Kongelig Anordning.

7.

Hvilken Skipper, eller Færgemand, nogen Betler fra et Stæd til et andet overfører, med mindre de saadan Pas og Bevis medbringe, hvor-

[1] *Saal. AKTU; P:* see,

§ 3: Frdg. 1661 7. Maj Vognmænd § 5.
§ 4: a. St. § 5 jfr. Frdg. 1680 17. Novbr. § 7.

[1] *Saal. U'; AKPTU" fbg.:* at

§ 5: Frdg. 1680 17. Novbr. § 7.
§ 6: Reces 1643 2. 24. 2 i Sl.
§ 7: Reces 1643 2. 24. 3 og 2. 21. 3; Frdg. 1651 25. Marts.

hvorefter dem kand tilstædis fra et Stæd til et andet at rejse, give for hver Person til Straf til de Fattige tj Lod Sølv, som af Byefogden skal inddrivis, og derforuden paa sin egen Bekostning bortskaffe dem til de Stæder, som de frakomne ere, og imidlertid de paa det Stæd ere, selv dennem underholde.

8.

Skipper, eller Færgemand, som indfører her i Riget, eller flytter over et Færgested til et andet, nogen Tater, have forbrut Skibet hand haver at føre og sin halve Boeslod.

9.

Ingen Skipper, eller Søefarendis Mand, maa Kongens Baadsmænd, eller nogen af Soldatesket, tesket, være sig Ryttere, eller Soldater, som i Kongens Tieniste ere, i deris førende Skiberum indtage, og af Riget og Landene udføre, uden Kongens, eller deris, som af Kongen dertil ere forordnede, Passer: Ej heller fleere Folk medføre, end de til deris Skibe nødvendig behøve, under Skibs og Godsis Fortabelse.

10.

En hver Skipper skal hos det Stæds Tolder her i Riget, hvorfra hand segler, angive, hvor mange Baadsfolk hand inden Skibsborde haver, og til sin Rejsis Fornødenhed endelig behøver med sig at føre, saa og forpligte sig samme Folk, naar hand igien til Riget ankommer, med sig at føre, med mindre hand lovligen kand

§ 8: Frdg. 1589 31. Maj § 8.
§ 9: Frdg. 1662 28. Septbr., 1664 21. Juli, 1667 6. Febr. og 27. Marts.
§ 10: Frdg. 1667 27. Marts jfr. 1676 25. Jan.

kand bevise dennem, som borte blive, at være døde.

11.

Indtager Skipperen ellers i sit Skib nogen af Kongens Undersaatter til at udføre, da skal hand miste dem, og give for hver Person, som hand i saa Maader ville udsnige, et hundred Lod Sølv, og de som saaledis Ulovligen ville forløbe, skal have deris Boeslod forbrut, og settis paa Holmen.

12.

Kongens Toldere skulle paa hver Stæd her i Riget have flittig Indseende, naar nogen Skipper bortfarer, at ingen saadanne[1] Personer, som her oven ommælt er, med noget Skiberum hemmelig undkomme.

XII. Cap:

[1] *Saal. U"; U:* saaadanne

§ 12: Frdg. 1667 27. Marts jfr. 1676 25. Jan.

XII. Cap:

Om Selvejer Bønder.

1. Art:

Selvejer Bonde, som besider nogen Bondegaard, skal bruge alle Gaardens Eje baade i Skov og Mark, og ingen af de andre Medarvinger skulle bruge noget af Gaardens Tilliggelse, men annamme fyldist af den, som Gaarden besider, hvis den kand ydermeere taale over den sædvanlig Tynge, efter dens, som Herligheden haver, og Samfrænders Tykke.

2.

Fordrister sig nogen af Medarvingerne

§§ 1-2: Reces 1558 § 40.

vingerne herimod at bruge noget af Gaardens Ejendom, da forfølgis hand derfor med Ran.

3.

Dersom den, der Gaarden besider, forhugger, eller forhugge lader, samme Gaards Skove til Upligt, eller og forkommer noget af Ejendommen, som dertil liggendis er, og ikke holder Gaarden ved Magt, da skal den, der Herligheden haver, have Magt med Samfrænderne at sette een anden af Medarvingerne derpaa, som vil og kand frede Skoven, og holde Gaarden og Ejendommen ved Magt, og reede der fult af til den, der Herligheden haver, og hans Medarvinger fyldist, som hannem bør at giøre, som forskrevet staar. Findis der ingen af Medarvingerne, eller Frænderne, efter lovlig Tilbud paa tre Hiemtingsdage, som Gaarden vil, eller kand, antage, da maa den, der Herligheden haver, lade Gaarden lovligen[1] taxere, og sælge den til den Meestbydendis; Dog at den, der Herligheden haver, nyder den for nogen anden, om hand vil give saa meget for den, som nogen anden byder. Hvis overblive kand, naar Bondens Gield er betalt, bør at komme Bonden og hans Medarvinger, om de have Lod i Gaarden, til Gode.

§ 3: Reces 1558 § 40 jfr. Frdg. 1589 21. Marts § 3 og Retsbrug (Udvalg 2,197).

4.

Selvejer Bonde maa ej med Utilbørlig Arbeid, eller Tynge, af den besværis, som Herligheden af Gaarden haver, videre, end som Herligheden efter Billighed kand udkræve, som eragtis at være den fierde Deel imod een Fæstebonde, som besider een heel Gaard.

XIII. Cap:

[1] *Saal. ATU; K:* lovlig

XIII. Cap:

Om Landboe, eller Fæstebønder og Lands-Bye[1]-Handel.

1. Art:

Ingen skal udvisis af sin Gaard, som hand haver fæst af sin Husbond, saa længe hand holder den ved Hævd og Bygning, og den forbedrer, og lovligen gøder sin Jord i Marken, og giver sin Skyld i lovlig Tid, som er Smørskyld til St. Hans Dag Midsommer, Kornskyld til St. Mortens Dag og andre smaa Bede, Giesterj og Oldengield, og anden Rettighed, hver til sin tilbørlig Tid, og er sin Husbond og hans Fuldmægtig i hans Fraværelse hørig og lydig, og ej laaner, lejer, eller fæster, fra sin Gaard Ager, Eng, eller noget af Gaardens Tilliggelse, eller tilstæder nogen anden at bruge noget af Gaardens Tilligelse, og ej hugger i de Skove, der tilligge, i nogen Maade, uden sin Husbonds, eller hans visse Buds, Minde.

2.

Forbryder Bonden sig imod noget af disse Stykker, da haver hand sin Gaard forbrut.

3.

Haver Husbonden ingen Gaard, eller Huus, at boe udj, og hand i egen Person vil beside den Gaard, som Bonden i Fæste haver, da skal hand sige Bonden til derom St. Hans Dag Midsommer, og give hannem sit Fæste igien, og betale hannem hvis bevislig

[1] *Saal. U'; U'': bye-*

§ 1: Reces 1558 § 42.
§ 2: jfr. Reces 1558 § 42.
§ 3: Retsbrug (Udvalg 2,314) og Landets Sædvane (A. Berntsen 2,122) jfr. NLov 6,1.

vislig Omkostning og Forbedring paa Gaarden baade i Bye og Mark hand giort haver, og da bør Bonden at flytte af Gaarden til næstfølgendis Voldermisse.

4.

Efter Bondens Død maa hans efterlatte Hustrue uden al Indfæstning beside Gaarden med al sin Tilliggelse, saa længe hun sider Enke, og retter sig efter det, som om Bonden forskrevit staar; Men dersom hun vil giftis, da skal den, som hende egter, fæste Gaarden af Herskabet, før end hand drager i Gaarden.

5.

Hvis nogen Enke ikke vil blive ved Gaarden, da bør hun strax efter Mandens Død, naar Skifte holdis, at sige sig fra den til Husbonden; Hvis hun hun det ikke giør, da skal hun blive ved Gaarden, indtil hun den lovlig opsiger efter den syvende Artikel, som her efter i dette Capitel mældis.

6.

Naar een Husbond udviser nogen af sit Gods for nogen af ovenbemælte Aarsager, da skal samme Bonde give Husbonden sin Forpligt, at hand ej skal giøre Efterkommeren nogen Forfang, saa og forsikkre Husbonden for hvis hand med Rette hannem pligtig er. Vil Bonden ej det giøre, da maa Husbonden anholde hannem, indtil hand det efterkommer.

7.

Hvilken Bonde der ikke er Vorned, som vil flytte fra sin Gaard og Boelig, skal dertil have skiellig Aarsag, og den lovligen bevise, derefter maa hand

§ 4: Frdg. 1565 23. Oktbr. § 1.

§ 6: Reces 1558 § 44.
§ 7: Frdg. 1654 11. Juli § 4.

hand opsige den efter lovlig Kald og Varsel til Husbonden, tre næste Tingdage efter hver andre, for St. Hans Dag Midsommer, og fierde Tingdag derefter tage det beskrevet; Hvorimod med Skudsmaal ingen Forhindring maa giøris; Og da maa Bonden til Voldermisse der næst efter flytte; Dog at hand efter Opsigelsen til forskreven Tid retter for sig med Landgielde, Ægt og Arbeid, og anden Rettighed, som det sig bør, af Gaarden og Boeligen til Husbonden, saa og svarer til Brøstfældigheden, som til forskreven Voldermisse findis. Forlader hand Gaarden uden lovlig Opsigelse, da bør hand, hvor hand antreffis, at straffis som een Rømningsmand.

8.

Dersom Husbonden vil, at Bonden den skal saae Rugsæden, da skal hand derfor give hannem Frøegielden igien.

§ 8: Frdg. 1654 11. Juli § 4.

9.

Drager, eller bortdøer, nogen Bonde fra sin Gaard, og den ej af anden Bonde igien bliver besat, da skulle samtlige Byemænd, i hvem og deris Husbond er, være pligtige til at lade Gaardens Bygning paa Aars og Dags Tid bevare, at den ej bliver nederbrut. Nederbrydis den imidlertid, og de ikke anholde, eller tilkiendegive, hvem det giort haver, da bør de samtlige den igien at opbygge.

10.

Dersom nogen Bondis Gaard, eller Huus, ved Ildebrand, eller anden Ulykkelig Tilfald kommer til Skade, da maa Bonden ej Stædet forlade, eller sig andenstæds nedsette, men

§ 9: FP. og SP. jfr. Frdg. 1682 28. Jan. § 12.
§ 10: FP. og SP. jfr. Frdg. 1682 28. Jan. § 13.

men hand bør med Husbondens og Byemændenis Hielp, om hand selv ej haver Middel dertil, at opbygge Gaarden, eller Huset, før end hand maa derfra flytte, eller Gaarden, eller Huset opsige.

11.

Bruger nogen Bondens Jord uden Husbondens Minde, da haver hand den Sæd forbrut, og hvis hand den bortføre vil imod Husbondens Forbud, da maa Husbonden lade den anholde, og i Bondens Gaard indføre indtil Sagens Uddrag, om den, som saade, vil derpaa tale, hvilket hand til anden Tingdag derefter i det seeniste skal giøre, eller siden ingen Magt have at tale derpaa. Men haver den, der saade, bortført Sæden af Stædet, og kommet med den til sit Huus, Huus, da maa hand tiltalis derfor som for Vold, men Heste og Vogn bør ogsaa derforuden at være forbrut, om de antreffis, før end de komme paa Landevejen. Det samme er og om Tørveskær[1], Gierdsel og deslige.

12.

Dersom Husbonden tager fra nogen Bonde Skov, Ager, Eng, Græsgang, Tørveskær, eller deslige, som Bonden i Fæste og Brug haver, og giver Landgielde af, da skal Husbonden korte det efter Billighed i Bondens Landgielde, og selv udreede hvis Tynge, der ligger paa det frataget, saa vit det sig kand beløbe; Dog hvis Husbonden hannem Tørveskær og Gierdsel, som hand tilforn til sin Fornødenhed nydt haver, udviser, da bør ej Husbonden hannem derfor noget at afkorte.

13. Bon-

[1] *Saal. U''; U':* Tørvestær

§ 11: jfr. NLov 6,10.

13.

Bonde maa ej indgrave, eller indlukke, nogen Ager, Eng, eller Jordbond, uden hans Husbonds Minde og alle Lodsejeris Samtykke; Ej heller aflukke enten Folke- eller Fægang, hvor den haver værit af Alders Tid.

14.

Ingen Bonde skal være pligtig til at levere andet, enten i Vare, eller Penge, end som hand staar for i Jordbogen, langt mindre nødis til at betale Varene med Penge højere end som ret Landkiøb er; Ej heller maa hand tvingis til af sin Husbond at føre sit Landgielde længere Vej end som Stigtet, der hand i boer, er langt til.

15.

Kongens Amptmænd og alle Husbonder skulle skielligen gieste, eller ved deris Folk gieste lade, deris Tienere, eller dem, som de i Befalning have, og ej begære fremmet Drik, eller andet sligt, men lade sig nøje med hvis Bonden til Redelighed kand af Stæd komme; Ej heller skulle de besvære dem med ydermere[1] Føring, end som de pleje og pligtige ere af gammel Tid.

16.

Det skal staa een hver Bonde, ingen undtagen, frit for Ubehindret at sælge sine Vare, det være Korn,Smør,Honning,Øxen, Heste, Fisk og alle andre Vare, som hand haver, og ikke forbydis af Kongens Amptmænd, eller deris Husbonder; Og skal derover ingen Husbond tvinge, eller trænge nogen Bonde, eller kaste ham derfor nogen Uhylde paa, eller der-

[1] *Saal. U'; U'':* ydermeere

§ 14: jfr. Reces 1643 3. 3. og 4.
§ 15: Reces 1558 § 47.
§ 16: Reces 1558 § 34 jfr. Frdg. 1681 16. Apr. I § 8.

derfor beskatte hannem; Men vil nogen Husbond kiøbe noget af sin Bonde, da skal hand have det i hans Minde og med hans Villie, ligesom hand kiøbte det af een Fremmet.

17.

Forurettis nogen Bonde, hans Hustrue, eller Folk, af anden, da maa Bonden selv udføre Sagen mod sin Vederpart, og tage Bøder for Bondesagen. End vil, eller formaar hand ikke Sagen at udføre, da bør hans Husbond derpaa at tale, og Bonden tager Opretning for sin Skade, men Husbonden tager Bøder for Bondesagen og sin anvente Bekostning. Fordøller Bonden nogen vigtig, eller Ejendommen angaaendis, Sag for sin Husbond, eller uden hans Minde forliger sig med sin Vederpart, da da bøder hand til sin Husbond lige saa meget, som hans Vederpart til Bondesagen kunde være forfalden.

18.

En hver Bonde skal aarligen, imens hand haver Rum til og Lejligheden er, i det minste legge fem Humlekuler, tre Ymper Abild, Pære, eller andre gode Træer, og derforuden plante tj Pile, eller have forbrut et half Lod Sølv for hver hand forsømmer af dem til sin Husbond. Hvor Bønderne ikke have Rum ved deris Gaarde, da skulle de dem langs deris Gierder sette; Og skal een hver Amptmand, eller Husbond, tilholde Bønderne dette at efterkomme.

19.

Hvilken Bonde, som heel Gaard besider og ikke aarligen saaer een

§ 18: Reces 1558 § 59; 1643 2. 20. 1.

§ 19: Reces 1643 2. 20. 2.

een Skeppe Hampefrø, og den, som half Gaard besider, een half Skeppe, bør af sin Husbond at tiltalis og straffis som een motvillig og Ulydig Tiener, med mindre hand beviser, at hand ikke tienlig Jord dertil haver.

20.

Ingen Bonde maa fiske i sin Gaards tilliggendis Sølod, eller Mølledam, uden sin Husbonds Forlov.

21.

Ingen Bonde maa hugge i sin Gaards tilliggendis Skovspart, eller Have og Lykke, uden hvis hannem af hans Husbond bliver udvist; Og skal hand svare og staa til Rette for samme sin Skovspart, dersom noget derudj uden Husbondens Villie huggis, med mindre hand med lovfaste Dannemænd lovligen beviser, at andre det have hugget, og hvo de ere, hvilke hand og Skovfogden ej have kundet hindre. Iligemaade forholdis med Tørveskær og Gierdsel

22.

Hvo som noget Træ, Æg, Bøg, eller andet, tilladis at hugge i nogen Herskabs Skove, og ikke tj unge Træer, hvor hannem udvisis, beskærer, saa og sex Træer af samme Slags igien setter, og dem freder og forvarer, at de for Qvæg Uskat kand fremvoxe, bøde til Husbonden to Lod Sølv for hvert Træ, der vorder forsømt.

23.

Ingen Haandverksmand maa boe paa Landsbyen, undtagen Grovsmede, Tømmermænd, Bødkere, Tegl-

§ 21: Frdg. 1660 24. Juli § 21.
§ 22: Frdg. 1655 10. Novbr.
§ 23: Reces 1558 § 55, Borgerstds. Privil 1661 24. Juni § 5.

Teglbrændere, Pottemagere, som giøre sorte Potter, Hiulmænd, Murmestere, Skindere, Vævere, som væve Vadmel, Blaar- og Hampelærit, Skrædere, som sye Vadmel, og de Skomagere, som sye Bønderskoe.

24.

Ingen, i hvo det være kand, maa bruge noget Kiøbmandskab paa Landet og i Landsbyerne til Forprang med Alne, Maade, eller Vægt, eller sælge nogen Kramvare, Staal, Salt, eller fremmet Humle, under Varenis Forbrydelse.

25.

Ellers maa een hver, som Jordegods ejer, giøre sig sit eget Gods saa nyttigt, som hand kand, og sælge sine Vare til hvem hand vil; Dog at det ikke skeer Kongen paa hans Rettighed til Forfang, eller Kiøbstæderne i deris billig Handel og Næring til Hinder.

§ 24: Reces 1558 §§ 33, 34.
§ 25: Reces 1558 § 34, Adelens Priv. 1661 24. Juni § 20.

26.

Bønderne skulle føre deris Vare til Kiøbstæderne, og dem paa offentlig Axeltorve og Markeder fal holde, og ej dem til Høkkere og Forprangere, som Landet omløbe, sælge. Giøre de herimod, have forbrut Varenis Værd til Kongen, og Varene, om de af Kongens Foged antreffis kunde, iligemaade være Kongen hiemfaldne.

27.

Ingen, som boer paa Landet og pløjer og saaer, skal forbydis at kiøbe sit Sædekorn, eller hvis andet

§ 27: Reces 1558 §§ 33 og 64.

det hand Behov haver til sit Husis Ophold og sin Avlings Fortsettelse, Heste,[1] Hopper og Qvæg, hvor hand det bekomme kand: Saa maa og Kongens Undersaatter paa Landsbyerne, Ubehindret af Kiøbstædmænd og andre, kiøbe til deris Husis Bygning, Vogne, Plove, Ildebrand og Nødtørft[2], men ikke til Forprang Tømmer og Ved af dem, som det med Skib indføre for Kiøbstæderne og i andre smaa Havne, og igiengive hvis Vare de have, som de det med betale kunde. Dersom Kiøbstædmænd dem det forhindre, da bøde deris Voldsbøder.

28.

Ingen maa have mere Qvæg, eller Bæster, paa Overdrev, Auret, eller Fællet, end som hand haver Jords Vurdering til. 29. Ha-

[1] *Saal. AKPT; U:* Heste
[2] *Saal. U"; U':* Nødtøeft

§ 28: jfr. JLov 3,55, Reces 1558 § 29.

29.

Have fleere Byer Overdrev, Auret, eller Fællet, sammen, da bør det at taxeris[1], hvor meget det kand taale, og hver Bye settis efter sin Jords Vurdering, hvor meget den derpaa maa have, saa at Klov imod Klov, Horn imod Horn, regnis.

30.

Haver Bonde ikke selv saa meget Qvæg eller Bæster, som hannem tilkommer at maa have paa Overdrev, Auret, eller Fællet, da maa hand tage ind paa sit Tal af andre for Leje, og hvad deraf givis beholder hand eene sig til Nytte; Dog hvis nogen i Byen begærer for Leje at faa sit Qvæg og Bæster derpaa, da bør hand det for Fremmede at nyde.

31. Hvad

[1] *Saal. U'; U":* Taxeris

§ 29: Landets Sædvane (Samling 1, 104 jfr. Kalkar: Ordbog 2, 267).

31.

Hvad Bøder og Straf, som Almuen legger[1] paa i nogen Bye, eller Torp, om Hegnet og Gierde og Gryft og Leed, sær Hiord og anden Byens Nytte og Tarv, det maa ej een Naboe, eller to, kuldkaste, men skulle alle holde Vedtægt. Hvo derimod giør, og den ej vil holde, da maa mand hannem pante for hans Ulydighed, og ej bryde dermed enten Vold, Herverk[2], eller andet.

32.

Hvis Bøder og Straf, som efter Byens Vedtægt skal udgivis, eller for Græsning, eller for andet Byen tilhørendis, bekommis, maa ej til Gilde og Drik anvendis, men til Byens Gierder, Gryfter og anden Byens Nytte, brugis; Og skulle saadanne Bøder saa vel som hvis af andet Byen tilkommendis kand indbringis, til den vederhæftigste Mand i Byen leveris, som skal giøre Byen Rigtighed, baade for hvad der indkommer, og hvortil det udgivis.

33.

For Fæ, som vorder indtaget enten i Korn, eller Eng, skal lovligt Pant forreleggis, som Ejere vorde foreente om, naar de legge deris Mark i Hegnet, og saaledis skal Pantet løsis, som de vare til eens om. Vorder Pant, som for indtaget Fæ er sat, ikke løst inden alle Helgens Dag, da være det forbrut.

34.

Hver Mand skal lukke sine Gierder, som alle Ejere samtykke, og saa som hand ejer og bruger i Bye og

[1] *Saal. APTU; K:* ligger
[1] *Saal. U'; U'':* Hærverk

§ 31: Reces 1558 § 46.
§ 32: Reces 1643 2. 27. 2.
§ 33: JLov 3,56.
§ 34: JLov 3,57.

og i Boel, efter ret Reeb, og giøre dem lovlig høje. End for Stuf gierder mand ej, uden det er Fortog[1] Fællet i Bye, da gierdis der for Hovedgierdet.

35.

Alle Mænd skulle gierde for deris Tofte, der bygte ere; End for Ubygte[2] Tofte i Byen gierder den, som ejer Hovedgierdet, og alle Naboer gierde siden, som dem tilfalder, om Behov giøris.

36.

Falder een Byes Fællet imod anden Byes Hegnet, da skulle[3] de der Fællet eje, rejse half Gierde med dem, der Vong[4] eje, og holde saa Jevnet, fordj at de, der nu have Fællet, fange ad Aare Hegnet, og have slig Jevnet Behov.

37. Hendis det saa, at enten de, der Hegnet tilhører, eller de, der Fællet eje, ville ej lukke half Gierde og holde Jevnet, og de, der Vong eje, fange nogen Skade formedelst deris egne Gierder, have Skade for Hiemgield. Men fange de Skade af Udenmark-Mands Gierder, enten af deris eget Fæ, eller af anden Mands, da gielde den Skaden, der Gierdet skulle lukke.

38.

End om ingen Mand kiendis ved det Gierde, der Skaden volte, da skulle paa begge Sider Mænd udnævnis til at reebe Gierderne og vide hvem det tilkommer.

39.

Vil nogen ej lukke sine Gierder paa

[1] *Saal. KPU; A:* Fortog,; *T:* Fort og Fællet
[2] *Saal. U'; U'':* ubygte
[3] *Saal. U''; U':* skulle,
[4] *Saal. KPU'; ATU'':* Vang

§ 35: JLov 3, 57.

§§ 36-38: JLov 3, 58.
§ 39: JLov 3, 57 og 3, 58 i.f.

paa den Lavdag, som Ejere forrelegge, og ej legge ud den Bøde, som vedtagen er, da skulle de, der Vong[1] eje, selv lade gierde, og saa tale den forsømmelige til med Retten; Og lader hand gaa Dom over sig, da er hand forfalden til Sagsøgeren tre Lod Sølv, og til Herskabet tre Lod Sølv, og skal betale Skaden og Omkostningen derforuden.

40.

Indhegner nogen Stykke Jord, som hand maa indhegne, til Sæd, eller Eng, og ikke af Alders Tid haver været indhegnet, gierde for sig selv saa som hand best vil have Fred paa sin Sæd og Eng. End fanger hand nogen Skade, fordj hand ej lovlig gierdet haver, have Skade for Hiemgield.

41. Ha-

41.

Haver nogen Mark, som ej med Gierde, eller Gryft, paa nogle Stæder indhegnet er, men med Aa, eller andet Vand, og det kunde hænde sig, at Vandet undertiden ikke staar saa højt, at det andris Qvæg kand værge og af Marken udeholde, da bør den, som Fred vil have paa sin Grund, enten at sette Gierde, eller at lade vogte derfor, at Qvæg ej paa hans Grund kommer.

42.

Gierde for Rugvong skal være lukket inden St. Mortens Dag; Dog hvis Byemændene vedtage, at deris Qvæg og Bæster skal gaa i Vongen til imod St. Mortens Dag, da maa det vel skee, men Svin maa ingenlunde tilstædis at gaa derinde.

43. For

[1] *Saal. APTU; K:* Vogn

§ 42: JL 3, 59 jfr. Tors Artikler § 46.

43.

For Vaarsæd skal gierdis for Voldermisse, og skal stande til St. Mikkels Dag, uden saa er, at alt Kornet kommer før ind. Hvo som Gierde før optager, gielde efter al den Skade, der bliver giort derover, at hans Gierde er optaget.

44.

Vil nogen have sit Fæ i Vong, naar hand selv der haver høstet, før end al Vongen er høstet, da skulle de ved to Mænd give de andre, som ej indhøstet have, Bud derom, og have det i deris Minde, og saaledis vogte det, at det ikke kommer paa andris Uhøstede[1] Agre, og giør Skade.

45.

Det samme er og, om een Bye, som som haver Vong og Auret med een anden, faar før indhøstet end den anden. Hvo herimod giør, betale al den bevislig Skade, og imidlertid maa Fæet indtagis, indtil hand betaler.

46.

Men findis nogen, som enten af Forsømmelse, eller Fortred, vil ikke høste sit Korn, naar det er høstefærdigt, da skulle de, som høstet have, ved tvende Byemænd hannem advare, og legge hannem Dag for at høste. Sider hand overhørig, da ere de andre Byemænd ej pligtige for hans Skyld at holde deris Qvæg af Auret, og hand have hvis Skade, som hand derover lider, for Hiemgield; Men hvis nogen af Uformuenhed ikke kand faa lige indhøstet med de andre,

[1] *Saal. U'; U'':* uhøstede

§ 43: JLov 3, 59.
§§ 44-45: jfr. ESLov 2, 74.
§ 46: ESLov 2, 74.

dre, da bør de andre at komme hannem til Hielp.

47.

Abild- og Kaal-Have og Tofte, som maa indhegnis, skal hver Mand sig selv hegne med sit eget Gierde, om hand vil have dem i Fred, og værge dem for allehaande Slags Fæ; Uden for Geder alleene og Gaardbrydere, som er Øxen og Svin: Deraf maa ikke Fæ indtagis,[1] uden Geder alleene, med mindre det er forrelagt paa Tinge.

48.

Gierder skal være lovlige, saa at ingen derover fanger Skade. Kommer det, at enten Menniske falder derpaa, eller Fæ, eller Bæster, komme til Skade, da bødis for Menniske som for Vaadis Gierning, og for Fæ, eller Bæster, som det er værdt, og Skaden er til.

XIV. Cap:

Om Vornede.

1. Art:

Vornederettighed i de Lande, som det hidindtil brugeligt været haver, følger Husbonden med Grunden, ved hvad Maade hand den lovlig bekommet haver, og Vorneden er pligtig til at antage Huus, eller Gaard, som hans Husbond hannem paa sit eget forrelegger; Og hvis hand det ikke giør, da maa Husbonden deele hannem til Stavns med al hans Formue, om end skiønt hand sig paa andre Stæder haver boesat.

2. Præ-

[1] *Saal. U'; U'':* indtagis

§ 47: JLov 3, 60.
§ 48: ESLov 2, 61.

2.

Præsterne maa ingen Skudsmaal give nogen Vornede, som fra et Stæd til et andet ville flytte, uden de have rigtig Afskeed fra Husbonden, og hans Forlov dertil. Giør nogen Præst herimod, da bøde hand sexten Lod Sølv, Halfparten til Vornedens Herskab, og den anden halve Part til Præste-Enker.

3.

Hvis og nogen af saadanne Personer skulle sig undslaa, eller forstikke fra deris Husbond, da maa de af Husbonden, hvor de antreffis, anholdis, at de til behørige Stæder kunde forskikkis til Gaarde at antage, eller anden Tieniste at forrette, hvor paa ingen Forhindring af nogen maa giøris, naar Husbonden lovlig beviser, at det er hans Vornede.

4.

§§ 2-3: Frdg. 1670 5. Decbr.

4.

Boer Bonde paa een Husbonds Grund, og det kunde hende sig, at hans Hustrue føde Drengebarn paa een andens Grund, da hør dog Vorneden[1] til den Grund, som Forældrene boe paa.

5.

Slegfredsøn er Vorned til den Grund, som hans Moder lovligen bevisis at have været paa den Tid hand blev avlet.

6.

Vorned maa ej begive sig af sin Husbonds Grund, eller paa andet Stæd sig nedsette uden hans rette Husbonds Forlov. Tien Vorned paa andet Gods med sin Husbonds Villie, give Husbondhold aarlig to Lod Sølv.

7. Ha-

[1] *Saal. AKPU; T:* Vornede

7.

Haver Vorned fæst Huus, eller Gaard, af sin Husbond, i hvor det er paa hans Husbonds Grund, og det hender sig, at den Grund, som Vorneden er født paa, siden kommer under anden Husbond, ved Arv, Kiøb, Mageskifte, Gave, eller Indførsel, da kand hand ikke deelis til Stavns af den, som Grunden bekommet haver, men hand bliver Vorned til den Grund, som hand haver fæst Huus, eller Gaard, paa af den, som da var hans Husbond, og ejede begge Grundene.

8.

Haver og nogen Fribrev for sit Fødestæd af sin rette Husbond selv, og ingen anden, bekommet, da maa hand ej siden af nogen deelis til Stavns; Dog skulle alle saadanne Breve læsis og paaskrivis til Hiemtinget til tredie Ting i det længste, efterat de ere daterede, og derefter Tingsvidne tagis, ellers intet gielde.

9.

Husbond maa sin Vorned vel frigive, men hand maa hannem ingenlunde til een anden sælge. Sælgis Vorned, da er hand frj baade for den, som solte, og for den, som kiøbte.

10.

Ingen, som nyder noget Bøndergods, enten ved Forlæning, eller for sin Bestilling, Uanseet hand i andre Maader Vornederettighed nyder, maa give nogen Vorned Fribrev sin Efterkommere og Godset til Skade.

11. Ha-

§ 9: jfr. Kristiern II.s Landret § 111.

11.

Haver nogen Præst Vornede, som hand ej selv fornøden haver til sit Gods, som til hans Embede ligger, at besette, da tager den, som Herligheden haver, dennem til at besette sit Gods med. Men tager Præstis Vorned Gaard, eller Huus, paa anden Husbonds end paa dens Grund, som Herligheden haver, da kand Præsten deele hannem til Stavns, om hand hannem til sit Godsis Besettelse fornøden haver: Iligemaade den, som Herligheden haver, om Præsten hannem ikke behøver.

12.

Skolepersoner og Studentere, saa længe de blive ved deris Studeringer, og ikke slaa sig til nogen anden den verdslig Hantering; Item Præste- og Dægne-Sønner, skulle ej deelis til Stavns, paa hvis Grund de og ere føde.

13.

Ingen Vorned maa i Kiøbstæderne af Øvrigheden for Borger antagis, med mindre hand haver sit Fribrev af sin Husbond. Skeer det, da agtis det ikke; Dog dersom det skulle hende sig, at Vorned haver nedsat sig i Kiøbstæd, og der boet Utiltalt paa ti Aars Tid, og er enten een god Handels-Haandverks-[1] eller Søfarendis-Mand, da bør hand at være frj for sin Fødestavn.

14.

End haver Vorned været boesat paa Landsbyen uden sin Husbonds Grund i tyve Aar uden Tiltale, da bør hand og at være frj for sin Fødestavn.

15. Ha-

[1] *Saal. KU'; ATU'':* Handverks-

§ 13: jfr. Aab. Brev 1542 31. Juli (Dske. Mag. III 6, 350).

15.

Haver Vorned sig i Krigs Tieniste begivet, og ikke er bleven søgt for sit Fødestæd, før end hand Fændriks, eller Cornets, Platz haver erlanget, da maa hand ej siden til Stavns deelis.

XV. Cap:

Om Veje.

1. Art:

Til hver Bye bør med Rette at være saa mange Veje, som fornøden giøris.

2.

Hvo som almindelig Vej, som een hver er tillat, formeener, eller aflukker, eller forandrer, eller spilder der med Gryft, eller Pløjning, som til Bye, Kirke, Ting, Strande, Vanding, Mølle, eller Skovs, er lagt, legge Vejen ud igien, og giøre den saa færdig igien, som den var tilforn, og derforuden bøde sine tre Lod Sølv.

3.

Ellers skal med Veje i alle Maader forholdis efter Politie-Ordningen.

XVI. Cap:

Om Egteskab.

1. Art:

Hvo Hustrue vil have, bede hende af Forældre, eller rette Værge, dog med hendes Ja og Villie.

2. End

§ 1-2: JLov 1, 56.

§ 1: JLov 1, 33.

2.

End gifter hun sig uden dens Villie, som efter Loven er hendis rette Værge, da volder hand hendis Gods, imens hun lever, om hand vil.

3.

Hemmelig Trolovelse skal ej holdis, som er skeet uden Forældris, eller deris Villie, som ere rette Værge efter Loven; Dog dersom Forældre, eller Værge, ikke have nogen skiellig, eller lovlig, Aarsag det at forhindre, da skal deris Forbud, eller hvis Forhindring de derudj ville giøre, intet gielde.

4.

Holder een Værge nogen Mø over hendis atten Aar for hans egen Fordeels Skyld Ugift hos sig, om hun beqvemmeligen kand blive forseet, da maa hendis andre Frænder og Venner klage det for Øvrigheden, som derudj skulle giøre hvis ret og billigt er.

5.

Trolovelse skal ikke holdis, som skeer i Drukkenskab, eller i nogens Umyndige Aar, som agtis i Mands Person under tyve fulde Aar og i Qvindis Person under Sexten fulde Aar, ej heller om een er ikke ved sin rette Fornuft og Forstand.

6.

Ej heller skal agtis, eller for fulde anseeis[1] hvis hemmelig Bepligtelse- eller Trolovelse-Brev, som nogen giver hver andre indbyrdis.

7.

Forpligter nogen Egte-Mands- eller

[1] *Saal. U'; U'':* anseis

§ 2: JLov 1, 33.
§ 3: Ord. 1582 2, 5.
§ 4: JLov 1, 8.

§ 5-6: Ord. 1582 2, 6.
§ 7: Reces 1643 2. 5. 6.

eller Qvindis-Person, imidlertid de leve i Egtefællet, sig nogen at egte, da skulle de, som sig saa forpligte, eller forskrive, saa vel som de, der saadanne Forskrivelser tage, staa aabenbare Skrifte, og straffis paa deris Formue, om de Middel have; Hvis ikke, da Mands Personen een Tid lang straffis i Jern og Qvindis Personen i Spindehuset.

8.

End besover Egtemand i sit Egteskab nogen Qvindis Person, da maa hand ej efter Hustruens Død komme i Egteskab med den hand besovet haver; Ej heller Egteqvinde, som i Egteskab af anden bliver besovet, efter Mandens Død med den, som hun er besovet af.

9. Per-

§ 8: jfr. Gratiani Decr. c. 31 q. 1; Fragm. 11 § 11, Fragm. 40 Digest. 48. 5; L. 27 Cod. 9. 9; Nov. 134. 12.

9.

Personer, som for Slegts,

eller Svogerskabs, Skyld ikke maa samlis i Egteskab:

1. Forældre og deris Børn, saa og de, som ere i Forældris Stæd, og de, som ere i Børns Stæd, maa hverken nær, eller fiern, samlis i Egteskab. Forældre ere Fader og Moder: Børn ere Søn og Daatter: I Forældris Stæd ere alle Oldefædre, og Forældris og Oldefædris Sødskinde, fra Olding til Olding, i hvor vit de sig opstrekke kunde: I Børns Stæd ere Børnebørn og deris Børn ned ad, i hvor vit de sig nedstrekke kunde.

2. Brødre og Søstre maa ej komme sammen i Egteskab, enten

§ 9, 1: Reces 1643 2. 5. 3. 1.
§ 9, 2: Reces 1643 2. 5. 3. 2.

enten de ere Fuld- eller Half-Sødskinde; Broder maa ej heller tage til Egte Søsters, eller Broders, Daatter, ej heller nogen af dem, som af Søsters, eller Broders, Børn avlis, i hvor vit de sig nedstrekke kunde; Ej heller maa Søster til Egte bekomme sin Broders, eller Søsters Søn, ej heller nogen, som avlis af dem, i hvor vit de sig kunde nedstrekke.

3. De, som i andet og tredie Leed ere beslegtede, det er Sødskindebørn og Næstsødskindebørn; Item om den eene Person er i andet Leed og den anden i fierde Leed, maa ikke komme sammen i Egteskab; Men de, som ere i fierde Leed, disligeste om den eene Person er i tredie og den anden i fierde Leed[1], da[2] maa de[3] have hin anden.

4. Een Mand skal holde sig lige saa vel fra sin Hustruis Slegt, som fra sine egne Slegtinge; Og een Qvinde skal holde sig lige saa vel fra sin Mands Slegt, som fra sine egne Slegtinge; Ti ligerviis som een ikke maa have sin egen Søster til Egte, saa maa hand ikke heller have sin Hustruis Søster til Egte: Og ligesom een Qvinde maa ikke have sin Broder til Egte, saa maa hun ikke heller have sin Mands Broder til Egte, og saa fremdelis. Og skal herhos agtis, at Svogerskab, som hindrer Egteskab, ikke agtis videre end iblant een Mand og alle hans Hustruis Slegtinge, og iblant een Qvinde og alle hendis Mands Slegtinge, og ikke iblant Mandens og Qvindens Slegtinge indbyrdis; Hvor-

[1] *Saal. KNPTU; A forbig.:* Leed
[2] *Saal. KP; ANTU forbig.:* da
[3] *Saal. KP; ANTU forbig.:* de

§ 9, 3: Ord. 1582 2, 1 og 2, 3. *§ 9, 4: Reces 1643 2. 5. 3. 2.*

Hvorfor Mandens og Qvindens Slegtinge ikke forbydis for Svogerskab at komme sammen i Egteskab: Saa maa da to Brødre have to Søstre, Fader og Søn have Moder og Daatter, og een Mand maa have sin Stifmoders Moder, eller Daatter, og saa fremdelis.

5. Een Mand maa ikke have sin Hustruis Slegt, eller Hustruen hendis Mands Slegt i andet, eller tredie, Leed, efter Manden, eller Hustruen, er død fra hin anden, men i fierde Leed, eller i tredie og fierde Leed, maa det skee. Iligemaade skal og holdis[1], om nogen beligger noget Qvindfolk, enddog de ere ikke Egtefolk, dersom nogen af dem siden ville gifte sig, da maa hverken hand have hendis, ikke ikke heller hun have[1] hans Slegt, i andet eller tredie Leed.

6. Ingen Mands Person maa tage sin Stiffaders efterlatte Hustrue, eller Qvindis Person sin Stifmoders efterlatte Mand til Egte, eftersom saadant ikke alleeniste strider imod den gemeene Ærbarhed, men end og er af stor Forargelse. Iligemaade maa Mands Person ej tage til Egte sin Stifsøns efterlatte Hustrue, eller Qvindis Person sin Stifdaatters efterlatte Husbond.

7. Kommer nogen ellers Uvitterlig med hver andre i disse forbudne Leed, som Sødskindebørn og andre, i Egteskab sammen, da skulle de derfor hverken ved Dom adskillis, eller straffis; Men forseer nogen

[1] *Saal. ANPTU; K:* skal det holdis

§ 9, 5: Ord. 1582 2, 4.

[1] *Saal. ANPTU; K forbig.:* have

§ 9, 6: Frdg. 1646 16. Decbr., Fragm. 15 Digest. 23. 2.
§ 9, 7: Reces 1643 2. 5. 3. 2.

nogen sig vitterlig herimod, da skulle de straffis paa deris Formue, og rømme den Provincie, som de boe udj.

8. Begiver nogen sig uden Rigerne der at lade sig i Egteskab sammenvie, som ellers i Kongens Riger imod Loven ikke burte tilsammen at stædis, og siden i Kongens Riger sig begive, eller nedersette, da skulle de ikke alleene straffis paa deris Formue, men og som Lovens underfundige Overtrædere ikke tilstædis[1] i Kongens Riger sig at[2] opholde.

10.

De Personer, som ikke ere i Rangen, eller af Adel, eller lige ved Adel agtis, og agte at indgaa Egteskab, skulle først trolovis, og siden for Brylluppet lade lyse tre gange for sig paa tre Søndage efter hin anden aabenbarligen af Prædikestoelen i det Sogn, som Fæstemøen, eller Qvinden, sig opholder, paa det at, dersom nogen er, der kunde lovligen forhindre saadant Egteskab, de det imidlertid kunde granske og forfare, før end Egteskab bliver fuldkommet; Derfor om nogen haver noget deri at sige, eller ville giøre noget Forbud paa Egteskabet, da skulle de, før end der lysis tredie gang, give Sogne-Præsten det tilkiende i to, eller tre, Dannemænds Nærværelse, og være forpligtede strax at tage Stævning, hvorfor hand, eller hun, samme Egteskab forhindre ville; Hvis det ej giøris, da skal samme Forbud, eller Forhindring, ikke gielde, eller agtis hvad de derefter giøre ville.

11. In-

[1] *Saal. KP; ANTU forbig.:* tilstædis
[2] *Saal. KP; ANTU forbig.:* at

§ 9, 8: Reces 1643 2. 5. 7.

§ 10: Ord. 1582 1, 1-3.

11.

Ingen Trolovelse skal skee, uden at Præsten og fem andre Vidnisbyrd i det minste ere der overværende. Holdis dog iblant dennem, som ere i Rangen, eller af Adel, og dennem, som lige ved Adel agtis, for fuld Egteskabs Løfte, hvor begge Parterne i sex af fællis Venners Nærværelse tilsige hver andre Egteskab, og give hin anden fuld Ja-Ord.

12.

De, som saaledis[1] trolovede ere, eller hin anden Egteskab have tilsagt, maa dog ej søge Seng med hver andre, før end de ere viede sammen i Kirken; Hvo som fordrister sig herimod at giøre, skulle straffis af deris Øvrighed, naar de af Sognepræsten blive paaminte; Og dersom de ligge i et ont Levnet, og forholde at lade sig vie sammen i Kirken, da skal Sognepræsten sette dem een vis Tid for, og hvis de ikke inden den Tid lade sig vie tilsammen, skal hand aabenbarligen forbyde dennem Naderens Sacramente: Og dersom de endda ikke ville rette sig, da skulle de for saadan deris Forargelsis Skyld aabenbarligen settis i Band.

13.

Giøris der Forbud hos Præsten, før Trolovelsen skeer, da skal Præsten holde sig derfra, og den, som Forbudet giør, være forpligtet strax at tage Stævning, ligesom tilforn er sagt, om nogen vil giøre Forbud for Brylluppet.

14. Aar-

[1] *Saal. ANPTU; K:* saledis

§ 11: Ord. 1582 1,5 jfr. Frdg. 1683 13. Marts II § 2. (S. P.).

§ 12: Ord. 1582 1, 6.
§ 13: Ord. 1582 1, 8.

14.
Aarsager, hvorfor de, som ere trolovede, maa adskillis:

1. Trolovelse, som nogen nødis til, bør ej at holdis, saa fremt det givis tilkiende før Bryllluppet skeer; Men derefter at ville sige sig at være nødt dertil skal intet gielde.

2. Om nogen fæster een Mø, og hun bliver derefter befunden at være krænket af een anden, da maa hand skille sig ved hende, om hand ikke vil tage hende til Naade; Og dersom den første, som hafde krænket hende, vil tage hende til Egte, da maa det tilstædis.

3. Om de Personer, som ere trolovede, forsee sig paa enten af Siderne, saa at enten hand bevarer sig med

§ 14, 1-3: Ord. 1582 3, 1-3.

med noget andet Qvindfolk, eller hun bevarer sig med een anden Mands Person, da maa de og være hin anden qvit, uden den Person, som Uskyldig er, vil benaade den Skyldige: Men dersom de forsee sig paa begge Sider, da skal dem ikke tilstædis at blive ved den Person, som de have forseet sig med paa enten af Siderne for den Forargelse, der ville følge efter; Men bør derfor at straffis paa dobbelt Lejermaals Bøder.

4. Dersom nogen trolover sig een, og ikke bevarer sig med hende, og hand derefter trolover een anden og besover hende, da skal hand betale tre dobbelt Lejermaals Bøder, og ingen af dem beholde. Og den Præst, som haver forrettet siste Trolovelse, og ikke haver anseet hvis tilforn om Trolovelse

§ 14,4: Ord. 1582 3,4.

velse sagt er, skal straffis paa Penge til fattige Præste-Enker efter Provstemodets Sigelse.

5. Dersom nogen, efter Trolovelsen skeet er, drager hen fra sin Fæstemø, og bliver længe fra hende imod hendis Villie og Samtykke, da maa hun efter tre Aar gifte sig med een anden, om Fæstemanden ikke er i lovlig Forfald forhindret. Det samme er og om Fæstemøen drager fra Fæstemanden; Dog skal det først giøris bevisligt, at den Person haver været saa længe borte.

6. Om nogen af Parterne, efter Trolovelsen skeet er, forseer sig med Tyverj, eller anden saadan Uærlig Gierning, hvilken dog ikke følger Livs Straf efter, da maa den Uskyldige befriis fra den Skyldige, om den det begærer.

7. Om nogen for Trolovelsen hafde nogen hemmelig sygdom, som Spedalskhed, faldendis Sot, eller nogen anden slig besmittelig og vederstyggelig Syge, og ikke den aabenbarede, da maa hand, eller hun, blive hver anden qvit, om de det begære. Men dersom saadan Sygdom, eller anden Krankhed, kommer efter Trolovelsen, da skal der settis nogen Tid, i hvilken mand kand søge Raad, om den Syge imidlertid kand hielpis; Kand den ikke, da maa den Trolovelse opslais, om det begæris.

8. Om een trolover een anden, og den eene ikke findis efter Trolovelsen saa rig som den hafde sig angivet, og den anden for slig Aarsags Skyld vil saa-

§ 14, 5-6: Ord. 1532 3, 5-6.

§ 14, 7-8: Ord. 1582 3, 7-8.

saadan Trolovelse omkaste, og ikke holde, da skulle de derfor ikke maa skillis ad.

15.
Aarsager, hvorfor Eglefolk maa adskillis:

1. Horerj. Dog skal den Person, som anklager, lovligen stævne den, der anklagis, i Rette, og skielligen bevise det: Og er det ikke nok, at den Person, som anklagis, det selv bekiender, fordj mand tit befinder, at mange lyve paa sig selv, paa det den eene kand blive af med den anden, og komme den i Skade, som hand, eller hun, siger sig at have syndet med, eller for anden Sag. Herhos skal Dommeren forfare: **1.** Om den Person, som anklager, er Uskyldig; Ti dersom som dens Skyld og findis iligemaade, da bør de ikke at skillis ad, efterdj hverken af dennem, som hin anden i saa Maader ville beskylde, bør selv for den Sag skyldig at være; Men dersom den eene Person retter og bedrer sig, og den anden ikke, saa det findis bevisligt, da maa den, som retter sig, vel adskillis fra den anden, som bliver varagtig i sit syndige Levnet. **2.** Skal og flittelig forfaris, om nogen af dem haver givet den anden merkelig Aarsag til saadan Forseelse, med Rufferj, Tyrannj, eller i andre Maader, som Dommeren kunde kiende at være ret Aarsag til saadan Fald, da bør de ej lættelig at skillis ad. **3.** Om een Dannemands Hustrue bliver voldtagen, da bør hun ikke for saadan Voldtægt at skillis fra hendis Husbond, fordj den

§ 15, 1 Princ.: Ord. 1582 5, 1 Princ.

§ 15, 1. 1: Ord. 1582 5. 1. 1.
§ 15, 1. 2-3: Ord.1582 5. 1. 2-3.

den bør ej at straffis, som lider Uret, men den der giør Uret. **4.** Dersom een Mand, efter at hand haver befundet sin Hustrue i Hoer, søger Seng med hende, da haver hand dermed forbrut sin Tiltale til hende; Men dersom hun anden Gang[1] forseer sig, og hand da holder sig fra hende, da maa hand klage hende an, og skillis ved[2] hende; Og maa hun ikke gifte sig igien uden Kongens synderlig Bevilning, og det efter tre Aars Forløb, og da skal hun føre nøjagtig Vidnisbyrd, at hun imidlertid haver skikket sig ærlig og Christelig; Dog[3] skal hun ikke maa gifte sig, eller blive boendis i det Sogn, Herret, eller Bye, som den Uskyldige er boendis. Det samme er og, om Hustruen befinder sin Mand i Hoer. Den Uskyldige Person staar det frit for strax at træde til andet Egteskab, naar Skilsmisse ved Dom er skeet.

2. Desertio, naar den eene Egte Person foruden nogen skiellig Aarsag, eller den andens Samtykke forlader den anden og drager bort, og skal dermed saa holdis: **1.** Den Person, som forlat er, skal tøve den anden efter i tre Aar i det minste, uden saa er, at det kand skielligen bevisis, at den Person, som er bortdragen, belegger sig med nogen anden, da maa den Person, som forlat er, tilstædis til Egteskab strax saadant bevist er; Men naar de tre Aar ere forløbne, da skal den Person, som forlat er, stævne den anden først til Herretsting og siden til Landsting, og føre det bevist til Consistorium. Dernæst skal den have sit Vidnisbyrd beskrevet af sin Sogne-Præst

[1] *Saal. U'; U'':* gang
[2] *Saal. ANPTU; K:* fra
[3] *Saal. U'; U'':* Christelig, dog

§ 15, 4: Ord. 1582 5. 1. 4.

§ 15, 2 Princ.: Ord. 1582 5. 2 Princ.
§ 15, 2. 1: Ord. 1582 5. 2. 1.

Præst og sit Skudsmaal af sit Sognefolk, som skal tagis til Tinge, at den anden Person haver været borte i tre Aar, og at den forlatte Person haver imidlertid levet og holdet sig ærlig og vel, og ikke givet den Person, som er bortrømt, skiellig Aarsag dertil, og naar dette saa altsammen lovlig bevist er, da maa den Person, som forlat er, tilstædis at gifte sig igien. **2.** Skeer det, at den forlatte Person forseer sig, før end de tre Aar ere endte, da skal den Person straffis tilbørligen af sin Øvrighed, dog ikke forbydis Egteskab, uden med den Person, som den sig haver forseet med. **3.** Dersom een Mand drager hen i Krig, eller paa sit Kiøbmandskab, og af saadan Aarsag bliver længre[1] borte, da skal hand ikke holdis pro Desertore, men hans Hustrue skal fortøve hannem efter i det minste i syv Aar. **4.** Dersom og er vis Kundskab, at hand er fangen, eller i andre Maader forhindret imod sin Villie, da skal hun endelig fortøve hannem efter, og ikke gifte sig med nogen anden. **5.** Naar der er Vidnisbyrd, at een Mand er bleven enten i Krig, eller i andre Maader, omkommen, da skulle de Vidnisbyrd overhøris af deris tilbørlige Dommere, om de ere nøjagtige, og der tagis beskrevne, og siden skal den Person, som vil gifte sig, indføre samme Vidnisbyrd for Consistorio, og der giøre bevisligt, at hun haver skikket sig vel, og siden maa hende tilstædis andet Egteskab. Men dersom nogen fordrister sig til at søge Seng med hver andre, før end Dom lovligen gaaen er i Consistorio, da skulle de derfor straf-

[1] *Saal. ANPTU; K:* længere

§ 15, 2. 2: Ord. 1582 5. 2. 2.
§ 15, 2. 3: Ord. 1582 5. 2. 3.
§ 15, 2. 4: Ord. 1582 5. 2. 4.
§ 15, 2. 5: Ord. 1582 5. 2. 5.

straffis af deris Øvrighed. **6.** Skeer det saa, naar een Qvinde[1] haver saa gift sig med een anden Mand, efter Dom gangen er, at den første hendis Mand kommer igien, og begær sin Hustrue til sig igien, da bør hand at have nøjagtig Vidnisbyrd med sig, at hand haver imidlertid sig tilbørligen forholdet, og med ingen anden sig forseet, eller forvisis at søge saadant Vidnisbyrd af dem, som hand haver været hos: Og naar hand det haver giort bevisligt, bør hans Hustrue at forlade den anden Mand og komme til den første igien.

3. Impotentia, naar nogen er Ubeqvem til Egteskab; Dog skal den Person, hvis Brøst saa findis, stædis tre Aars Tid at søge Raad, om den imidlertid kand hielpis, om den hafde den Brøst for Brylluppet, og dersom den ikke da bliver hiulpen, da maa der blive Skilsmisse imellem dennem; Men dersom den Brøst kom efter Brylluppet, da skulle de bære det som et andet Kaars, der Egtefolk kand tilkomme.

[1] *Saal. U'; U'':* Qvinde,

§ 15, 2. 6: Ord. 1582 5. 2. 6.
§ 15, 3: Ord. 1582 5. 3.

16.
Adskillige Tilfælde i Egteskab.

1. Om een Mand, eller Qvinde, som er Egtegift, forseer sig[1] med hans eller hendis Broder, Søster, eller næste Slegt, som er imod Guds Lov, og hannem, eller hende, af synderlig Aarsag benaadis Livet, da maa de blive tilsammen, uden saa er, at den, som Uskyldig er, begær at skillis fra den, som sig i saa Maader forseet haver.

2. Om

[1] *Saal. U''; U':* sig,

§ 16, 1: Ord. 1582 6. 1.

2. Om den, der haver sin Fæstemøe, tager sig een anden til Egte, da, dersom hand haver haft noget ydermeere at skaffe med samme sin Trolovede, bør hand at forlade den anden, og beholde den første, om hun vil; Men dersom hand i saa Maader er Uskyldig, da skal hand blive hos den anden, om hun ikke viste, at hand var trolovet med den første, der hun gaf sig i Egteskab med hannem; Men dersom hun viste[1] det, da bør hand at give den anden over, og blive hos den første, om hun det begærer. Begær hun det ikke, saa skal hand dog ikke beholde den anden, efterdj hun viste, at hand tilforn var trolovet: Og hand, som sig i saa Maader forseer, skal straffis derfor[2] af Øvrigheden paa yderste Formue.

3. Dersom Husbond, eller Hustrue, falde i nogen besmittelig Syge, som Spedalskhed, eller deslige, da bør de ikke derfor at skillis ad, men lide det taalmodelig som et Kaars dennem er paalagt; Dog er det i sig selv Christeligt, at den, som med slig Sygdom er belat, ikke begærer at besmitte den anden.

4. Dersom bevisligt er, at enten Husbonden, eller Hustruen, haver været besmittet med Spedalsk Syge, og ikke haver det aabenbaret, før de komme sammen i Egteskab, men at den eene derefter haver fordærvet den anden, da maa den, der saa bedragen[1] er, vel skillis ved den anden.

5. Dersom Husbonden, eller Hustruen, bliver afsindig, da maa deris Egteskab derfor ikke adskillis, men

[1] *Saal. ANPTU; K:* vist
[2] *Saal. ANPTU; K fbg.:* derfor

§ 16,2: Ord. 1582 6,2.

[1] *Saal. U'; U'':* bedragen

§ 16,3: Ord. 1582 6,3.
§ 16,4: Ord. 1582 6,4.
§ 16,5: Ord. 1582 6,5.

men den eene at see den anden til Gode, og hielpe hin anden i alle de Maader mueligt kand være.

6. Om Husbond, eller Hustrue, bliver befunden i Tyverj, eller nogen anden Uærlig Sag, som er halsløs Gierning, og bliver dog sparet paa Livet af Øvrigheden, da maa de derfor ikke skillis ad; Men blive saadanne Misdædere fredløse, eller landflygtige, og ikke bekomme deris Fred igien af Øvrigheden inden tre Aar, da maa den uskyldige Person tilstædis at gifte sig, om den disimellem haver holdet sig ærligen og vel, og det skielligen kand bevisis.

7. Dersom nogen bliver fredløs, dog ikke for Uærligt, da bør Hustruen at fortøve i syv Aar, om hand disimidlertid kand stille Øvrigheden heden til Freds, og komme til sin Fred igien. Skeer det ikke, da maa hende efter de syv Aar tilstædis at gifte sig med een anden.

8. Om een Egtemand far andenstæds hen, og der gifter sig med een anden Hustrue, som ikke veed af hans første Giftermaal, da holdis hun uskyldig, saa længe hun veed der intet af, og bør derfor hverken hun, eller hendis Børn, som de have avlet sammen, at lide nogen Skade enten paa Ære, eller Gods. Men om hun kommer i vis Forfaring, at hand haver een anden Hustrue, da bedriver hun Hoer, om hun længer haver Samqvem med hannem, og naar saadant bliver aabenbaret, at hand maa skee bliver Livet benaadet af Kongen for nogen merkelig Aarsags Skyld, da

§ 16,6: Ord. 1582 6,6.
§ 16,7: Ord. 1582 6,7.
§ 16,8: Ord. 1582 6,8.

da skal hand komme til den første igien, om hun vil tage hannem til Naade: vil hun ikke, da maa hand dog ikke beholde den anden, men hende skal det være frit for at gifte sig med een anden Mand. Sammeledis skal og holdis, om een Egteqvindis Forseelse i saa Maader befindis.

9. Dersom nogen enten til Tinge, eller imellem sig selv, give hver andre Skilsmisse-Brev, da skal samme Brev[1] intet agtis, men de, som samme Breve udgive, eller samtykke, skulle straffis af Øvrigheden og staa aabenbare Skrifte.

XVII. Cap:

Om Umyndige og Værger.

1. Art:

De, som ikke kunde være deris egen Værge, enten for Alder, Vanvittighed, Ødselhed, eller andre Aarsager, som af Øvrigheden billig kiendis, skulle have Værge.

2.

Umyndige Børns Værge efter Moders Død er Fader; Efter Faders Død er Broder, som sine fulde fem og tyve Aar endet haver. Er der fleere Brødre Fuldbrødre til de Umyndige, da er den næst at være Værge, som er ælst; Men ere de Halfbrødre, da skal den være Værge, som er næst paa Fæderne Side. Er ikke Broder til; Da er Farfader næst at værge. Er ej Farfader, da er Morfader næste Værge. Er hand ej til, da

[1] *Saal. KNPTU; A:* Breve

§ 16,9: Ord. 1582 6,9.
§ 1: Reces 1643 2, 3, 8.

§ 2: JLov 1,28 og 1,7, ESLov 1,47, [V: Reces 1643 2. 18. 1.]

da er Farbroder. Er hand ej, da er Morbroder. Er ingen af dennem til, da skal næste i Byrd være Værge. Faderens Frænder ere nærmere at være Værge end Møderne Frænder, om de ere lige nær i Byrd, og ville vel værge. Men er det venteligt, at nogen fød Værge skulle ilde værge, eller er Uvederhæftig, eller ingen fød Værge er til, da setter Øvrigheden med Overformyndernis Samtykke, hvor de ere forordnede, den til Værge, som de sikkerst Børnegodset kunde betroe, saa som de agte selv at svare til.

3.

Er nogen med trende vitløftige Værgemaal betynget, da bør hannem ej videre at paaleggis.

4. Er

4.

Er den føde Værge ej i Bye, eller tilstæde, og dog i Riget, da skal Øvrigheden, saa snart dem tilkiendegivis nogen død at være, som sig Umyndige Børn haver efterlat, paa Boens Bekostning ved Skrivelse lade hannem det vide, at hand sig strax indstiller til Værgemaalet at antage, saa fremt hand ikke vil svare til al den Skade, som de Umyndige derover kunde lide.

5.

Hvo som andens Værge skal være, hand skal have saa meget ved at hæfte, som hand tager under sit Værgemaal, med fuld Ejendom, paa det dersom noget ødis, eller forkommis, af deris Gods, som hand er Værge for, hand haver da af sit

§ 3: jfr. § 5 Inst. 1, 25.

§ 5: JLov 1, 30.

sit eget Gods saa meget igien at gielde og Skaden at oprette.

6.

Haver hand ikke saa meget, da sette hand Vissen for sig.

7.

End kand hand ingen Forlover, eller Forsikkring, sette, og dog er een fornuftig, flittig og ærlig Mand, da kand Børnegodset hannem nok betrois.

8.

Ingen, som ikke sine fulde fem og tyve Aar endt haver, maa være Værge for andre.

9.

Stiffader maa ej være sine Stifbørns Værge, uden at næste Frænder, eller Øvrigheden, vil det samtykke.

10. Slegfredsøn maa ej være Egteqvindis Søns Værge.

11.

Fæstemand maa ej Fæstemøis Værge være, dog maa hand være overværendis, naar Skifte hende angaaendis holdis.

12.

Borgemestere[1], Raadmænd, eller Byefoged, maa ej være nogen Umyndigis Værge, uden de ere dens rette fød Værge efter Loven, eller og Byerne ere saa ringe, at ingen anden vederhæftig er at bekomme.

13.

Den, som nogen stor Svaghed paakommer, enten af Alderdom, eller med Uvid, Tienistekarl, eller mindre Mand, maa ingen Umyndigis Værge være.

14. Naar

§ 6: ESLov 1,48; Tors Artikler § 48.
§ 8: Reces 1643 2. 18. 1.
§ 9: JLov 1,30.

[1] *Saal. AKNPU; T:* Borgemester

§ 10: ESLov 1,47.
§ 11: Fragm. 1 § 5 Dig. 27. 1 og Glossen til JLov 1,30.
§ 12: Frdg. 1636 14. Maj § 6.
§ 13: JLov 1,7 og 1,31.

14.

Naar Moder og Børnene efter Faderens Død formedelst et lovligt Skifte ere blevne adskilte, da skal det være Moderen frit for hendis Børns Gods under sit Værgemaal at beholde, og det siden, saa længe hun sider Ugift[1], efter Loven at forrestaa; Dog saa, at føde, eller satte, Værger have Tilsyn, at Børnegodset ej forkommis, saa som de selv ville svare dertil.

15.

End formerkis det, at hendis Børns Gods forminskis for hendis Skyld, da skulle Værgerne annamme det fra hende.

16.

Saa længe Moder sider med hendis Faderløse Børn Ugift, da maa mand ej tage Børnene fra hende, men hun bør dennem med lovlig Underholdning og Christelig Optugtelse at forsyne, og nyde derfor billig Betalning, saa som af Øvrigheden, og Frænderne, eller Værgerne, Ret kand kiendis.

17.

Men giftis Moder, da skulle Børnene til Værgerne, uden de ere saa spæde, at de Moders Hielp ej kunde miste, det er til syv Aar.

18.

Begærer Moderen fremdelis at ville have sine Børn hos sig, særdelis Døttrene, og vil give dem deris Kost frj,[1] og deris Frænder kunde kiende, at Børnene vel opdragis hos hende, da er det ej billigt, at mand tager dennem fra hende.

19. Dog

[1] *Saal. ANPTU; K fbg.:* og det ... Ugift,

§ 14: Reces 1643 2. 16. 1. ESLov 1,46.
§ 15: ESLov 1,46.

[1] *Saal. ANPTU; K. fbg.:* og vil ... frj,

§§ 16-17: JLov 1,29.

19.

Dog naar hun gifter sig, enten Børnene blive hos hende, eller ikke, da tage Værgerne Børnenis Gods i deris Giemme og Forvaring, og give hende Fosterløn og Kostegield, indtil de ere syv Aar.

20.

Hvis Løsøre nogen Umyndig tilfalder paa Skifte, det skal Værgen strax ved offentlig Auction, hvor den i Brug er, giøre i Penge, eller i andre Maader sælge, det dyreste det sælgis kand og ikke ringere, end som det er vurderet for; Dog dersom der er Møebarn, som til den Alder kommen er, at mand formoder, at hun med første kand blive gift, da maa Værgen indebeholde hende til Beste af Løsøret hvis fornøden kand eragtis til at sette Boe med.

21.

Hvor Løsøret ved offentlig Auction ikke kand giøris i Penge, og Værgen ej heller kand sælge det i det ringeste for det, som det er vurderet for, da byde hand det op til Tinge, og tage Tingsvidne derpaa, og være saa angerløs.

22.

Ingen Værge maa afhænde de Umyndigis Jordegods, som hand er Værge for; Dog dersom nogen Forældre døer, som sig støre Gield og Besværing efterlader, end Godset kand forrente, eller med Løsøret afleggis, da maa de Umyndigis Værge sælge af Jordegodset, indtil Gielden saaledis forminskis, at, naar de Umyndigis Værgepenge og anden Omkostning aarligen af Indkomsten udleggis,

§ 19: JLov 1,29.
§ 20: Reces 1643 2. 17. 1 jfr. Frdg. 1682 9. Maj § 1.
§ 22: JLov 1,30; Reces 1643 2. 17. 1 jfr. 2. 15. 2.

leggis, Gielden da af samme Indkomstis Rest føjeligen kand forrentis.

23.

Dog maa Værgen hverken selv, eller ved andre, sig noget Børnegods, Løsøre, eller Jordegods, tilforhandle, meget mindre det nogen ringere, end vurderet er, overlade, uden det skeer ved offentlig Auction.

24.

Befindis nogen Værge Ubillig Fordeel at søge, eller Utilbørlig sig at forholde, stande til Rette og straffis, som den sig i Svig og Underfundighed haver ladet befinde.

25.

Værge maa ej Børnepenge føre af det Herret, Birk, eller Bye, som som Arven er falden udj, uden hand agtis af Øvrigheden fuldkommen vederhæftig, eller setter een anden til Forløftningsmand derfor, som der ejer selv Gods, paa det at Pengene kunde blive holdne Barnet til Beste hos visse Folk, og blive der betalte, som de blive optagne, naar Barnet kommer til Lavalder.

26.

Een hver Værge bør i alle Maader at søge sin Myndlings Gavn, og udbringe Indkomsten af al hans Formue det højeste skee kand, og hvis bliver til overs, naar alle Omkostninger, saa og den tredie Penge, som Værgen for sin Umage nyder, ere fradragne, skal komme den Umyndige til Fremtarv.

27. Vær-

§§ 23-24: Reces 1643 2. 17. 1.
§ 25: NLov 4,14.

§ 26: Reces 1643 2. 18. 1; JLov 1,30.

27.

Værgepenge skal alleene forstaais, naar al Bekostning af Godset gaar, og Besværing derpaa henger, være sig Folkeløn, Rostieniste, Skat og alt andet, som af Boen bør at udreedis, og den Umyndigis nødtørftig Ophold først afkortis.

28.

Vil Værge ingen Værgepenge tage af sin Myndling, da bør hand derimod ej at forbindis til at svare til Rentis Rente af sin Myndlings Midler. Kand Formynderen ikke sette sin Myndlings Penge ud paa Rente, da bør hand dem at opbyde til Hiem- og Lands-Ting, og hvis ingen dem begærer, som de sikkerligen for fem af hundrede, dersom ingen vil have dem for sex af hundrede, kand betrois, da maa hand dem hos Øvrigheden nedsette, og være frj for at svare sin Myndling til Renten, indtil hand dem sikkerligen kand faa udsat.

29.

Værger skulle være pligtige til, saa ofte det af Overformynderne, eller Øvrigheden, begæris, hvilket een gang i det ringeste om Aaret skee skal, at fremlegge Rigtighed om deris Myndlingers Midler, hvor og hvorudj de bestaa.

30.

Den, som Værge er, og Børnegods og Penge i Forvaring og Forsvar haver, skal giøre sin Myndling Reede og Regnskab, naar den kommer til sine myndige Aar, for al Indtægt og Udgift i een af Frændernis, eller Øvrighedens, Overværelse.

31. For-

§ 27: Reces 1643 2. 7. 1 jfr. 2. 18. 1.

§ 29: jfr. NLov 4,14.
§ 30: NLov 4,14.

31.

Forløvis nogen fra Umyndigis Værgemaal, og anden Mand det med Øvrighedens Samtykke, eller Befalning, antager, da skal den første giøre den anden god Rigtighed derfor, og af hannem lade sig qvittere, hvormed hand og for al Tiltale af den Umyndige i sin Tid, eller andre, bør frj at være, men den anden, som det annammet haver, og haver derfor qvitteret, bør til alting at svare, og paa det hand kand være dis sikkere, maa hand, før end hand den forrige Værge qvitterer, lade af Overformynderne og Øvrigheden kiende paa hvis hand tvifler paa i den forrige Værgis Regnskab.

32.

Kand Værgen ej svare Myndlingen gen til hvis hand med Rette for Værgemaalet skyldig bliver, da skulle Overformynderne, som ej bedre Tilsyn med Værgen haft have, dertil svare. Kand Myndlingen hos dennem ej Ret bekomme, da søgis Skadens Oprejsning hos Øvrigheden, eller Husbonden, som bør at have Opsigt med de Umyndigis Gods.

33.

Er Værgen ikke fød Værge efter Loven, men sat Værge, og den føde Værge efter Loven Værgemaalet uden lovlig Forfald og Undskyldning ikke haver villet antage, da svarer samme føde Værge Myndlingen til sin Skade, før end Overformyndere, eller andre, derfor kand søgis.

34. Den,

34.

Den, som er atten Aar gammel, annammer selv sit Gods at forrestaa; Dog skal Værgen, efterat hand Afkald for Formynderskabet bekommet haver, eller een anden god Mand dertil af Øvrigheden forordnet, have fremdelis Tilsyn med den, som sit Gods at forrestaa selv til sig annammet haver, indtil hand bliver fem og tyve Aar, at hand ej Godset Unytteligen bortsetter; Og bør derfor intet Pant, eller Skiøde, eller anden Forskrivning agtis, som af den mindre Aaring settis, eller givis, uden det skeer med forskreven Curatoris Samtykke.

35.

De, som noget Kiøbmandskab, eller Haandverk, bruge ville, særdelis om de ikke Drik, Dobbel og Ødselhed ere tilgivne, maa til samme Hanterings Fortsettelse bruge med deris Formynders og Curatoris Raad og Samtykke sig til Nytte af hvis dennem arveligen kunde være tilfalden, i Synderlighed naar de give sig i Egteskab, om de end ikke ere fem og tyve Aar gamle.

36.

Den, der atten Aar gammel er, giver ingen Værgepenge, om hand end skiønt er uden Lands, men Værgen alleene sin anvente Bekostning betalis; Dog hvis nogen motvillig udebliver uden lovlig Forfald og Undskyldning, naar hand sine atten fulde Aar naaet haver, og ikke vil annamme sit Gods, og efter giorte lovlig og rigtig Regnskab give Værgen

§ 34: Reces 1643 2. 7. 1 jfr. 2. 18. 1.
§ 35: Reces 1643 2. 3. 8.
§ 36: Reces 1643 2. 7. 1 og 2. 18. 1.

gen Afkald, da bør Værgen ikke at staa den Fare med Værgemaalet, eller have Umag og Besværing dermed for intet.

37.

End er Myndlingen sine fem og tyve Aar og i Landet, og ikke giør Endelighed med sin Formynder, naar Formynderen hannem det lovligen haver tilbudet, og giør det bevisligt, og Formynderen døer imidlertid, da bør hans Arvinger for den Sag angerløs at være.

38.

Fader maa ej forholde sine Sønner deris Møderne, siden deris Moder er død, og de ere deris atten Aar, og ville fare fra hannem; Dog saa, at dermed forholdis, efter som tilforn mældet er i den 34. Artikel; Men Men Daatter maa ingenlunde sige sig af Faderens Værgemaal, før end hand giver hende een anden ret Værge, eller Husbond.

39.

En Myndling skal lade sig nøje med hvis Jordegods een Formynder foraarsagis efter den Taxt, som af Kongen sat er, i Betalning at tage, og med den Indkomst, som deraf bekommis, saa at Formynderen ikke skal være skyldig sin Myndling til højere at svare, naar som helst det ikke bevisis formedelst Formynderens[1] Forsømmelse at være skeet, at ikke anden og bedre Betalning er søgt og til veje bragt.

40.

Dersom og een Formynder til sin Myndlings Forsikkring tager Pant

[1] *Saal. AKNPU; T fbg.:* Formynderens

§ 37: jfr. Hamborgs Stadsret 1605 3. 6. 25.
§ 38: JLov 1,7.

§§ 39-40: Frdg. 1664 19. Juli.

Pant enten i Løsøre, eller Jordegods, og samme Pant af Formynderen er lovligen taget, og for den Priis, som i Landet med Pant at tage gængs er, da bør Myndlingen med samme Pant at lade sig nøje, og Formynderen ikke være forpligtet sin Myndling rede Penge derfor at skaffe, saa fremt hand tilbørlig Flid og Middel hos Debitoren haver anvent om rede Penge at erlange, og de ikke have været at bekomme.

41.

Enke maa sig Lavværge tage hvem hun vil af sine Frænder, eller anden god ærlig og fredsommelig Mand, som hende i hendis Sager med Raad og Daad kand bistaa, og med hende til Vitterlighed underskrive hvis Forhandlinger, eller andet Magt Magt paaliggendis, af hende forretagis.

42.

Befindis Lavværgen at være Urolig og Enken Unødige Tretter at foraarsage, eller i andre Maader Enken Skade at paaføre, da skal Øvrigheden forbyde Enken at bruge hans Raad, og hende een anden god Mand i hans Stæd forordne, som hun kand være tient med.

XVIII. Cap:

Om Overformyndere og Børn.

1. Art:

Der skal i hver Kiøbstæd være tvende fornemme Borgere, som

§ 42: jfr. Reces 1643 2. 15. 5.
§ 1: Reces 1643 2. 3. 8.

som temmelig ere til Alders og vel formuende, hvilke skulle være Overformyndere, og med Borgemesters og Raads Hielp have Indseende med alle dem, som værge for dennem, der Værge behøve.

2.

Dernæst have Opsigt med Ungdommen, hvorledis den opfødis, saa vel som med Forældrene, hvorledis de deris Børn holde.

3.

En hver af dennem skal i det ringeste fire Aar være i Bestillingen, og skulle de derfra ikke tillige forløvis, men naar den eene forløvis, afsettis, eller ved Døden afgaar, da den anden, som igienbliver, med den hannem tilforordnis, skal blive i to Aar i det ringeste.

4. Befindis nogens Udygtighed i denne Bestilling formedelst Armod, Sygdom, Uforstand, Drik, eller anden Letfærdighed,[1] da skal Borgemester og Raad een anden i hans Stæd indstille, og derforuden, dersom hans Uflid, Utroeskab, eller andet saadant, befindis, hannem tiltale og søge for den deraf foraarsagede Skade med Betalning til de Interesserede; Og hvis Bøder den Skyldige saaledis udgiver, deraf skal den eene halve Part Kongen alleene til Regnskab føris, den anden halve Part til fattige Umyndige Faderløse og Moderløse uddeelis.

5.

Naar nogen sin Tid udværet haver i Bestillingen, og om hans Med-

[1] *U:* Letfærdiched, *men c er med Blæk rettet til g.*

§ 2-3: Reces 1643 2. 3. 8.

§§ 4-5: Reces 1643 2. 3. 8.

Medbroder ellers, som forbemælt er, i det ringeste to Aar Bestillingen betient haver, begærer at forløvis, da saa fremt een der i Byen dertil dygtig befindis, skal hand den siste Decembris til den, som Borgemester og Raad dertil igien samme Dag betroe, i Øvrighedens Nærværelse levere een rigtig, dog kort, Fortegnelse paa alt hvis hans Bestilling vedkommer, og derudj korteligen forfatte Navnene paa dem, som Værger have, hvad deris Lejlighed og Tarv er, dernæst paa Værgerne, hvad Betænkende hand over dennem haver. Hand skal og overlevere Fortegnelse paa Forældrene og Ungdommen, og hvad Brøst hos een hver findis: Hvilken Fortegnelse ikke skal komme nogen til Hinder, eller Skade, enten den Fortegnennendis, eller de optegnede, men skal alleeniste være som een Underretning, hvor efter hans Efterkommere kand sig forspørge; Ej heller skal Efterkommeren med samme Fortegnelse, eller Underretning, sig til nogen Uflittighed, eller Uvidenheds Undskyldning, behielpe, men selv forpligtet være strax om alting sig at informere.

6.

Overformyndere skulle ikke brugis i nogen Byens Bestillinger, eller Rejser, saa længe de i denne Bestilling ere, og siden ogsaa forskaanis for Kæmners Bestilling, om nogen anden dygtig dertil er at bekomme.

7.

Overformyndere skulle have Tilsyn,

§§ 6-7: Reces 1643 2. 3. 8.

syn, at Forældre holde deris Børn, Drenge, eller Piger, til Skole, ærlige Tienister, Kiøbmandskab, eller Haandverker, og hvis de befinde nogen at holde sine Børn hos sig til Ørkisløshed[1], da skulle de sette Forældrene Maanetsdag for, inden hvilken de selv derudinden maa skaffe Raad. Skeer det ikke, da skulle Overformynderne sette Børnene til ærlige Haandverker, og skulle Forældrene være forpligtede dennem at klæde og føde. Ville de det ikke godvilligen giøre, da skulle Overformynderne det som een vitterlig Gield ved Nam hos dennem søge, om de ellers dertil Formue have. End have Forældrene ikke Formue, da skulle saadanne saa vel som andre Faderløse og Hittebørn, som til Haandverker settis, klædis af hvis Almisse, som nogen ville godvilligen give.

[1] *Saal. AKPU; NT:* Ørkeløshed,

XIX. Cap:

Om Tienistefolk paa Landet og i Kiøbstæderne, Inderster og Løsgængere.

1. Art:

Tienistefolk maa ej med deris Forseelse føre deris Husbond Skade paa, men de bør selv at lide for hvis de brut have.

2.

End giver Husbond sin Tiener, eller anden, Fuldmagt paa sine Vegne

Vegne at forrette noget, da bør Husbonden selv at svare til hvad derudj forseis af den, som hand Fuldmagt givet haver, og af hannem igien søge Opretning.

3.

Begaais noget Uskielligt imod Tieneren af andre end Husbonden, da opbær Tieneren selv Bøder.

4.

Ingen ledig Karl, eller Inderste, som sider til Huse paa Landsbyen, maa bortfæste sig til Bondearbejd og Tieniste ringere end heel eller half Aar, uden et halft Aars Løns Forbrydelse.

5.

Og skal saa ingen paa Landet hos Bønderne for Dagløn arbejde de uden gifte og boesatte paa Gaarde, eller Gaardsparter, og Gadehusmænd, som giøre og give aarlig Rettighed til deris Herskab.

6.

Dog skal hermed ikke være forbudet, at de, som sig ved Søekanten paa nogle visse Tider om Aaret af Fiskerj og Søen alleene nære, jo herefter som tilforn maa om Vinteren, og naar de ikke ere til Søes, sig for Dagløn bortfæste; Ej heller at Tærskere jo maa lade sig antage af hvem, som dem behøve til deris Korn at udtærske, paa hvad Tid og til hvilken Tid mand haver dem Behov.

7.

Inderster, være sig Karle, eller Qvinder, maa ikke af Gaard- eller

§§ 4-5: Frdg. 1655 15. Avg. § 3.

§§ 6-7: Frdg. 1655 15. Avg. § 3.

eller Hus-Mænd til Værelse antagis under deris Fæstis Fortabelse, uden det dennem af Husbonden, eller hans Fuldmægtig, bevilgis, som om Indersters Forhold og Næring sig skal lade informere, saa det kand være Husbonden og Bonden uden Skade.

8.

Naar nogen fremmet til Sognene ankommer, skal Bønderne strax give Præsten det tilkiende, som deris Pas og Bevis de medbringe skal læse, og dem overhøre, og dersom nogen Mistanke kunde være, da Præsten det for Herskabet, eller hans Fuldmægtig[1], angive; Og skulle Præsterne flittig antegne deris Navne og Fødestæd, som sig i deris Sogne opholde, være sig Inderster, Tienistekarle og Drenge, eller Løsgængere, at mand hos dennem herom, naar behøvis, kand have fuldkommen Efterretning.

9.

Alle Tienistekarle og Drenge, som til Bonde-arbejd ere antagne, hos hvem det og være kand, med mindre de fæste Gaarde, eller Gaardsparter, hvor paa de sig kand nære, skulle være forpligtede deris Tieniste otte Uger for Fardag, som er paa Landet den første Junii og den første Decembris, til deris Husbond lovligen at opsige; Og saa fremt Husbonden dennem Utilbørlig vil opholde, maa de Tienisten løskynde i nogle af Byens, eller Sognefolkets, Nærværelse, eller og til Kirkestævne. Udfører Husbonden dennem derfor med Hug, eller Slag, straffis som for Vold.

10. Naar

[1] *Saal. ANTU; KP:* Fuldmægtige

§ 8: Frdg. 1655 15. Avg. § 3.

§ 9: Frdg. 1655 15. Avg. § 4.

10.

Naar Tienistetyende, Mands- eller Qvindis-Personer, lovlig deris Tieniste eengang opsagt have, synderligen om de uden Sognet sig agte at begive, da skal deris Sognepræst være forpligt at meddeele dem Bevis, naar de den begære, at de ere frj og ledige fra Herretieniste til Lands og Vands, saa vel som fra Bondens Tieniste, og for Egteskab, saa fremt de ellers ikke med nogen trolovede, eller viede, ere. Og skal ingen Præst under tilbørlig Straf saadan Bevis dem vegre, eller og den dennem over een half Dag forholde, og skulle Præsterne give alle Skudsmaal beskrevne under deris Hænder og Zigneter, som de ville ansvare og være bekient. De nyde derfor af een hver hver Tienistekarl, Dreng, eller Qvinde, fire Skilling Danske.

§ 10: Frdg. 1655 15. Avg. § 4; 1657 12. Maj.

11.

Begiver nogen Karls- eller Qvindis-Person sig Ulovlig af deris Husbonders Tieniste, da skulle de have forbrut saa meget, som deris halve Aars Løn sig kand beløbe, halfdeelen til Husbonden og halfdeelen til Husbondens Herskab: Og de, som dem videndis antage, skulle have dobbelt saa meget til den forrige og rette Tienistetyendis Husbond og hans Herskab forbrut.

12.

Hvo som tager anden Mands Svend, Tiener, eller Tienisteqvindfolk i Tieniste uden Pasbord, hand skal svare den, som Tieneren uden lovlig Afskeed er fradragen, til al den Skade hand derover lider, og der-

§ 11: Frdg. 1655 15. Avg. § 4.
§ 12: Gaardsret 1562 § 31; Landets Sædvane (Weylles Glossarium S. 612).

derforuden bøde til hannem, som ovenbemælt er. Og skal een hver give sine Tienistefolk, Mands- og Qvindis-Personer, naar de fra hannem skillis, Pasbord, som de have fortient, at ikke nogen derover bliver bedragen.

13.

Ingen maa tage een anden Mands Tiener i Forsvar, før end hand lovligen skilt er fra sin Husbond.

14.

Tilsiger nogen sin Tieniste og tager Fæstepenge paa Haanden, og vil ikke gaa i Tieniste, betale Fæstepengene igien og derforuden fierde Parten af et Aars Løn, som hand skulle have, dersom hand hafde kommet udj Tieniste. End haver hand ingen Fæstepenge opbaaret, betale dog et Fierding Aars Løn, som sagt er.

15. An-

15.

Antager mand nogen til sin Tieniste, og vil hannem siden uden lovlig Aarsag ej annamme, da beholder den, som antaget var, hvis Fæstepenge given er, angerløs, og derforuden bør Husbonden at give hannem fierde Parten af et Aars Løn, som hand skulle have, om hand i Tienisten hafde kommet.

16.

Naar nogen Tienistefolk, som deris Tieniste opsagt have, eller andre Løsgængere, som ikke ere bosatte og tiende til Kongen, Kirken og Præsten, eller giøre og give dem nogen Rettighed, ej heller have fuldkommen Bevis og nøjagtig Skudsmaal fra Præsten, hvor de have deris Ophold, og hvorledis de skikke sig, det være sig Mands- eller Qvindis-Personer, nogen-

§ 13: Reces 1558 § 48.
§§ 14-15: jfr. NLov 7,22.

§ 16: Frdg. 1655 15. Avg. § 5; 1657 12. Maj; Reces 1643 2. 21. 2.

genstæds betrædis, og ikke lovligen bevise sig, saa fremt de ellers ved Sundhed været have, Tieniste at have for een billig Løn begæret paa de Stæder de behøvis, og kunde antagis, da skulle de strax paagribis, og Dom over dem forhvervis, at gaa saa mange Maaneder i Jern at arbejde, som de have entholt sig fra at tiene, eller om de i fremmede Lande her af Riget sig ville udsnige, og siden betrædis, da derfor søgis, tiltalis og straffis med Fængsel og Jern. Og da skal Kongens Amptmænd dennem, som paa Kongens Grunde, saaledis skyldige befindis, med ringeste Bekostning skee kand, enten til Bremmerholm, eller anden Stæds hen forskikke med deris Dom, hvorudj alle mod dennem forhvervede Vidnisbyrd skal være indførte, paa det, om om nogen saadanne af Had og Avind forurettede ere, under det Skin, at de skulle være Løsgængere, de da kunde igien til Rette forhielpis.

§ 17: Frdg. 1655 15. Avg. § 5.

17.

Iligemaade skal med dennem forholdis, som sig for Soldater udgive, eller Soldater ere, og Landene igiennemstryge; Dog de tienisteløse Folk og Soldater undertagne, som lovlig Pas have og skielligen befindis paa deris rette Rejse og Vej at være stæde, og sig uden Tryglen opholde, eller og uden Tviflsmaal den Formue eje, at de sig deraf kunde holde, og uden nogen Mands Skade have sig med Lediggang at opholde: Hvorpaa de bør, om begæris, at skaffe Sognevidne og Skudsmaal.

18.

Kongens Amptmænd skulle hver i sit

§ 18: Frdg. 1655 15. Avg. § 7 jfr. Reces 1643 2. 21. 2 og Frdg. 1657 12. Maj.

i sit Ampt tvende gange om Aaret, som er den første Junii og den første Decembris, holde Inqvisition over alle saadanne Folk, saa og forfare, hvorledis med alt det, som her forskrevet staar, forholdis, og da tilforn Herskabet paa Landet, som i hans Ampt boendis er, derom advare, at een hver paa sin Grund kunde paa samme Dag og Tid holde Randsagning, og tilhielpe, at dette fyldistgiøris.

19.

Findis nogen, som sig til Side holder paa de to foreskrevne Dage, naar Inqvisitionen[1] skeer, de skulle agtis for Løsgængere, og strax paagribis, og med dennem handlis, som tilforn er mælt.

20.

Dersom Herskabet paa Landet ikke selv formaar saadanne motvillige og Løsgængere at antaste, straffe, eller i god Forvaring at have, eller dennem ikke til egen Tieniste og Arbejd vil bruge, da maa de det Kongens Amptmænd, i hvis Ampt de ere boende, tilkiendegive, og dennem til hannem lade overantvorde, at hand sig med dennem, efter som før er mælt, kand forholde.

21.

Findis nogen Løsgængere, eller dem, som ingen Pas, eller rigtig Beskeed, have, videndis til sig at holde, dem huse og hæle, de skulle paa Landet have forbrut deris Fæste til deris Husbond, og derforuden, om dennem overbevisis nogen Ulovlig Handling og Fælletsskab med saadanne at have haft, at staa til Rette derfor og straf-

[1] *Saai. KNPTU; A:* Inquisition

§ 19: Frdg. 1657 12. Maj.
§ 20: Frdg. 1655 15. Avg. § 7.
§ 21: Frdg. 1655 15. Avg. § 6.

straffis som vedbør; Men i Kiøbstæderne skulle de, som det giøre, straffis som de der huse fredløse.

XX. Cap:

Om Jøder og Tatere.

1. Art:

Ingen Jøde maa sig her i Riget indbegive, eller sig finde lade, uden Kongens særdelis Lejdebrev under tusinde Rix Dalers Straf af hver Person, som uden forskreven Lejdebrev betrædis.

2.

Hvo som nogen Jøde angiver og Kongens Amptmand anviser, skal skal have derfor hver gang et halft hundred Rix Daler.

3.

Tatere, som omløbe og besvige Folk med deris Bedrageri, Løgn, Tyverj og Troldom, skulle af Stædets Øvrighed paagribis, hvor de kunde befindis, og alt hvis de have med at fare dennem fratagis, og deris Anførere paa Livet straffis, og de andre inden vis Tid at rømme Riget fra næste Stæder de kunde udkomme, og hvis de efter den Tid spørgis, eller overkommis, kunde her i Riget, da som deris Anførere at straffis paa Livet, og hvo dennem huser, eller herberger, bøde til sit Herskab for hver Nat og for hver Person, som den der huser fredløse.

Fier-

§ 1: Frdg. 1651 6. Febr. jfr. Frdg. 1681 16. Apr. I § 5.
§ 2: Frdg. 1651 6. Febr.
§ 3: Frdg. 1589 31. Maj Princ., §§ 2 og 7.

Fierde Bog,

Om Søeretten.

—

I. Cap:

Om Skipperis, Styremænds og alle andre Skibs-Betienters Antagelse, Løn og Forhold.

1. Art:

Naar Reedere ville antage een Skipper, som skulle føre deris Skib, da skulle de opret-

§ 1: jfr. SSøret 1667 1. 1; HReces 1614 2. 3.

oprette med ham skriftlig Contract, hvilken begge Parter skulle underskrive, og siden ubrødelig holde. Derefter antager Skipperen hvis Skibsfolk hand agter fornøden til Skibet, og hans Reedere i Længden kunde være forvarede med.

2.

Ingen Skipper maa underhyre een andens Styremand, eller Baadsmænd. Hvem det giør, og det bevisis, da skal den, som hannem først hafde fæst, beholde hannem at fuldgiøre sin Rejse med, som hand lovet haver, og det stande til Skipperen hvad hand vil give hannem af sin Løn, fordj hand haver dermed fortabt sin Ret, at hand haver stædt sig til tvende, og den Skipper, som haver vitterlig underhyret den andens Folk, bøde

§ 2: Søret 1561 § 36; jfr. Hamborgs Stadsret 1605 2. 14. 19.

bøde derfor tyve Lod Sølv til Kongen og tyve Lod Sølv til Byen.

3.

Naar Skipperen hyrer Folk, da bør hand strax med dem forud om deris Hyre at foreenis, og give een hver i det minste een Mark paa Haanden, og da ere de strax pligtige at give sig i Skibet, saa tilig som Skipperen dennem derom tilsigendis vorder, og der tage Vare paa deris Embede og Arbejde, at lade, eller baglaste, Skibet, før end de opbære noget af deris Hyre. Have de og opbaaret deris Hyre, og blive forsømmelige, og ikke tage Vare paa Skibet, eller, naar de for een Rejse ere hyrede, forlade Skibet uden Sygdom og andet lovligt Forfald foruden Skipperens Forlov (være sig for gode eller onde Tidender, for sær Hendelse til Søes, eller for nogen anden Aarsags Skyld) før end det haver fuldendet sin Rejse, er fuldkommelig losset, igien retteligen baglastet, og Seglene tagne fra Raaen, da give Hyren tilbage, og dertilmed saa meget, som dennem var lovet til Hyre, halfdeelen til Kongen og halfdeelen til Skipperen, eller og leggis udj Fængsel i fiorten Dage til Vand og Brød, om de ikke have at betale med. Er Skibet udj Fare til at forgaa, eller at blive taget af Fribyttere, eller Røvere, og nogen da forlader det uden Skipperens samtykke, have sit Liv forbrut, i hvor hand siden paagribis.

§ 3: Søret 1561 §§ 3 og 33.

4.

Om nogen Skibsfolk sig forhyre, og ikke ere gode for det, som de

§ 4: Søret 1561 § 5; jfr. Hamborgs Stadsret 1605 2. 14. 20.

de sig udgive for, og det kand dennem skielligen overbevisis af to, eller tre, inden Skibsborde, de skal miste deris heele Hyre, og derforuden bøde saa meget, som dennem var lovet til Hyre, halfdeelen til Kongen og halfdeelen til Skipperen. Dersom de ikke have at bøde med, skal de tre gange gaa under Kølen, uden Skipperen dennem benaade vil.

5.

Og dersom nogen giver sig ud for Styremand, og lader sig derfor hyre til een vis stæd, og Skipperen fanger Skade enten paa Skib, eller Gods, for hans Forsømmelsis og Uforfarenheds skyld, da skal samme Styremand, naar det ham lovlig ved tvende søefarne Folkis Vidne overbevisis, være pligtig at bøde al skaden igien, om hand det formaar. Formaar hand det ikke, da have hand forbrut sit Liv; Men hvis Skipperen skulle forandre sin Rejse, og Styremanden derudj var[1] Ukyndig, og ikke, naar hand derom bliver adspurt, trøster sig til at fortsette samme ny Rejse, da nyder hand sin til den Tid fortiente Styremands Løn, og siden ikkun Højbaadsmands Løn, om hand vil forblive paa Skibet; Men vil hand ikke, da betale Skipperen hannem hans halve Hyre, om Rejsens Forandring skeer paa Henrejsen; Men skeer den paa Hiemrejsen, da betale hand hannem den fulde Hyre; Men anlover hand forsvarligen at fuldende Rejsen, og nogen skade skeer for hans Uforfarenheds skyld, da miste Hyren, og bøde skaden.

6. Om

§ 5: Søret 1561 § 5; SSøret 1667 1. 6 pr. og § 1 jfr. HReces 1614 4. 14.

[1] *Saal. ANTU; K:* vaar

6.

Om nogen Skibsfolk har ladet sig hyre, og ligge af Skibet om Nattetide uden Skipperens Forlov, bøde een hver derfor tre Lod Sølv til Kongen og tre Lod Sølv til Byen; Men skeer nogen ydermeere Skade for slig Forsømmelse, da stande derfor til Rette efter Sagens Lejlighed. Skeer og imidlertid noget Skibs-Arbejd, hvorved nogen af de tilstæde værende Skibsfolk kommer til skade, da bør den Fraværendis give til Hielp til Badskerløn efter Skipperens og Styremandens Sigelse.

7.

Findis nogen Baadsmand, som paa nogen Rejse stædt er, om Nattetide paa Gaden, eller og i Utilbørlige børlige Huse og Herberge, den maa og skal Fogden og Byens Tienere gribe og fængsle udj tre Dage til Vand og Brød, og skal den Skyldige derforuden bøde tre Lod Sølv til Kongen og tre Lod Sølv til Byen. Giør hand nogen anden Ulovlig Gierning, stande derfor til Rette efter Sagens Lejlighed.

8.

Kommer een Skipper med sit Skib udj Havn, eller paa Reed, og hans Folk ville fare udj Landet, skal det skee med Skipperens Forlov, dog at halfdeelen bliver udj Skibet, og troligen det forvarer, og de, som fare i Landet, skulle betimelig om Aftenen komme til Skibs igien, eller om Dagen, naar Skipperen dem tilsiger. Hvo som sig herimod fordrister at blive

§ 6: Søret 1561 § 7; SSøret 1667 1. 3.

§ 7: Søret 1561 § 8.
§ 8: Søret 1561 § 9.

blive i[1] Land uden skiellig Aarsag og Skipperens Forlov, hand straffis og bøde derfor, som næst tilforn sagt er.

9.

Naar nogen Skibsfolk formedelst Drukkenskab, eller anden Ulydighed, ikke ville være deris Skipper følgagtige, naar Vinden er god, eller de af Skipperen vorde tilsagte, da skal Skipperen ingenlunde forligge sin Vind, men hyre andre i deris Stæd, og den, som brødig findis, skal igiengive hvis hand haver annammet, og hvis den, som igien hyret vorder, ydermeere koster, og have forbrut tj Lod Sølv til Kongen og tj Lod Sølv til Byen. Haver hand ikke at betale med, da skal hand antvordis til Stædets Øvrighed, og træle for sin Brøde og Faldsmaal; Og dersom som nogen er sin Skipper Ulydig i Søen og trotzig imod ham, eller Uroelig og knururen imod andre af Skibsfolket, saa nogen Oprør, Mord, eller anden Ulykke, ved ham er at befrygte, da haver Skipperen Magt at sette hannem udj Land med to, eller tre, af de beste Mænd, som i Skibet ere, deris Raad og Samtykke, dog hvor Christne Folk boe, og belønne een anden i hans Stæd af den Uhørsoms Hyre og Føring, og Skipperen dermed angerløs være; Saa maa ej heller nogen Skipper, eller anden Skibs-Officerer, med Usømmelig Ord, eller Gierning, begægne nogen af sine Folk, som i Skibet ere, og hvis hand derudj forseer sig, da skal hand derfor ved sin Hiemkomst tilbørlig anseis.

10. For-

[1] *Saal. KNTU; A:* udj

§ 9: Søret 1561 § 6.

10.

Fordrister nogen sig til at giøre Mytterj, Oprør, eller Forbund imod Skipperen, og det kand skielligen bevisis, da skal det straffis som anden Halsløs Gierning, som og de skulle straffis, som ville nøde og tvinge Skipperen til at segle andenstæds med dennem, end deris Beskeed er, Skipperen og Reederne til Skade.

11.

Folket skal holde god Fred og Eenighed inden Skibsborde. Dersom nogen giør den anden Saar, eller Lemmelæst, saa at Skibet, eller Skibs-Arbejd dermed bliver forsømmet, da skal den, som skaden haver giort, flye een anden udj stæden, og bøde derfor til Kongen og Byen, efter som skaden er stor til, og oprejse Skipperen den skade hand deraf taget haver.

12.

End bliver den Saarede død af samme skade, da skal Skipperen og alt Skibsfolket være skyldige at holde Manddraberen tilstæde, og antvorde hannem Stædets Øvrighed, hvor de først ankomme i Kongens Riger og Lande, der at undgielde hans fortiente Løn efter sagens Lejlighed. Og dersom samme Misdæder med deris Villie og for deris Forsømmelse undkommer, da skulle de alle, som i Skibet vare, svare til hans Gierning.

13.

Om nogen Skipper, Kiøbmand, eller Baadsmand, sig forgriber udj nogen Gierning, som er Livs straf værd, da skal samme hans Forseelse ikke kom-

§ 10: Søret 1561 § 15.
§ 11: Søret 1561 § 25.
§ 12: Søret 1561 § 26.
§ 13: Søret 1561 § 27.

komme Skib og Gods meere til skade og Hinder, end hans egen Part derudj kand være, og det skal overantvordis ved tre de beste Mænds Eed, som udj Skibet ere.

14.

Paa de Skibe, hvor Badskere findis, og de for vis Løn ere antagne, der skulle de betiene alle og een hver af Skibsfolkene med Klippen, Ragen, og at læge de Syge, uden nogen Betalning, med mindre det er smitsom Syge, eller og nogen sig selv har forvoldet een skade uden Skibs-Arbejd. Handler nogen Badsker herimod, eller tager muntlig, eller skriftlig, Løfte for saadan Opvartning, som hand er pligtig at giøre, da skal det af ingen Værd være, men hand derforuden korte dobbelt saa meget i sin sin Løn, som hand saaledis ville tilbringe sig.

15.

Ingen Baadsmand maa straffe Skipperens Kost, ikke heller begære anden Spisning inden Skibsborde, end sædvanligt er og Dagen tilhører. Hvem det giør, og ikke haver skiellig Aarsag dertil, skal dermed sin Hyre og Føring forbrut have, og maa Skipperen sette hannem paa det første Land hand tilkommer, hvor Christne Folk ere. Iligemaade forholdis, om nogen. Øl og Mad forsetligviis spilder. Vil nogen af Skibsfolkene det hindre Skipperen til Fortred, hand være den samme straf undergiven.

16.

Kommer Skipperen i Havn, hvor fersk Mad er at bekomme, da

§ 14: SSøret 1667 1. 15.

§ 15: Søret 1561 §§ 28 og 32 1. Styk.

§ 16: Søret 1561 § 29.

da staar det ham frit for at kiøbe det efter sin egen Villie; Dog maa ingen hannem dertil nøde, eller tvinge. Hvo herimod giør, skal have forbrut tre Lod Sølv til Kongen, og tre Lod Sølv til Skipperen.

17.

Hvem som vil nøde Kokken til at giøre Ild og spise uden den rette Tid, hand bøde derfor ti Lod Sølv til Kongen, og miste sin Hyre; Men dersom Kokken det fortier, og ikke vil aabenbare, og det siden udkommer, skal hand derfor bøde tre Lod Sølv til Kongen og tre Lod Sølv til Byen; Kokken skal og være pligtig at forvare sit Skibs Fætalie, saa det ikke spildis, eller fordærvis, for hans Forsømmelsis skyld. Giør hand det ikke, da bøde skaden, og miste sin Hyre.

18. Ingen skal fordriste sig til inden Skibsborde at drikke til Overflødighed, eller giøre Giestebud udj Skibet, men hvem som imellem Maaltid til sin Nødtørft at drikke behøver, ham maa det forundis, og ej videre. Findis nogen herimod at giøre, have dermed forbrut tre Lod Sølv til Kongen og lige saa meget til Reederne, saa tit og ofte som det skeer, og vorder anklaget. Iligemaade skal Skibsfolkene straffis, om de forsømme deris Vagt, eller understaa sig at gaa med Ild, eller Lys, under Overløbet, helst i Krigs-Skibe ved Krudkammeret, og hvor noget løst Hør, eller Halm, kunde være. Forseer Skipperen, eller nogle af de andre Officerer, sig herudj, da bøde dobbelt.

19. Een

§ 17: Søret 1561 § 30.

§ 18: Søret 1561 § 31; SSøret 1667 1. 17.

19.

Een hver inden Skibsborde, enten Officerer, eller Gemeene, skal, saa længe Rejsen varer, entholde sig fra al Dobbel og Læg, enten det angaar Penge, eller Vare, eller de læge paa Borge, og giøre derfor imellem hin anden enten skriftlige, eller muntlige, Løfter, da skal samme Løfter af gandske ingen Kraft være, og derforuden skal baade den, som vinder, og den, der taber, have forbrut, een hver for sig, tre dobbelt saa meget, som de lægte om, hvilke Bøder Skipperen strax skal indkræve, eller korte i een hvers Løn, og deelis de siden imellem Skipperen, de Fattige Søefarende og de andre Uskyldige Baadsfolk.

20. In-

§ 19: SSøret 1667 1. 16.

20.

Ingen af Skibs-Betienterne maa efter denne Dag fordre nogen Penge, eller Pengis Værd, af dem, som inden Skibsborde kunde være, enten de ere Skibsfolk, eller Rejsende, og komme paa sær Farvand, hvor de tilforn ikke have seglet, langt mindre true dem efter gammel ond Sædvane til at overslaais med Vand, eller noget deslige, men Skipperen skal strax straffe een hver, som saadant understaar sig at giøre, med Vand og Brød paa tre Dage.

21.

Undviger nogen Baadsmand Skipperen med sin Hyre, og det udj Sandhed kand bevisis, da skal den derfor straffis som een anden Tyv.

22. Een

§ 20: SSøret 1667 1. 20.
§ 21: Søret 1561 § 16.

22.

Een Skipper, som haver hyret sit Folk til nogen vis Stæd, og der henkommendis vorder til Sinds at ville segle med samme sit Skib andenstæds, enten hand paa det første stæd losser, eller ikke, hand skal forbedre sit Folk deris Hyre efter Rejsens Beskaffenhed, og de skulle være pligtige at følge hannem, hver under fyrretyve Lod Sølvs Bøder, halfdeelen til Kongen og halfdeelen til Reederne, og naar Skibet kommer did, som Skipperen giør sit Market og haver losset, skal Skipperen der give dennem deris Hyre, med mindre Skibet ved deris Forsømmelse er kommet til Skade.

23.

Om een Skipper vorder til Sinds at bryde sin Last, før end hand kommer til den Stæd, som hand haver hyret sit Folk til, og hand kand vide sine Reederis Gavn og Fordeel dermed, da maa hand det vel giøre, og hans Baadsmænd skulle være pligtige at losse foruden Knur og Imodsigelse, og dersom hand beholder saa meget af samme Last udj Skibet igien, saa hand er stiv nok belastet at segle did, som hand sit Folk haver hyret til, da er hand dem ingen Forbedring pligtig, og de være hannem følgagtige did, som forskrevet staar; Men dersom hand losser sin fulde Last, og skal tage Baglast ind igien, da give hand sit Folk deris heele Hyre, og vil hand siden segle fremdelis, da give hand sit Folk hvis billigt er, og hand med dennem kand foreenis om. Findis nogen herimod Ulydig at være, da have sig

§ 22: HReces 1614 4. 20, Søret 1561 § 17 jfr. Hamborgs Stadsret 1605 2. 14. 16.

§ 23: Søret 1561 § 21.

sig dermed forbrut sin Hyre og Føring, og derover bøde tj Lod Sølv til Kongen og ti Lod Sølv til Byen.

24.

Forsømmer nogen Baadsmand sit Arbejd al den Stund at Skibet ladis, eller lossis, da skal hand give sine Stalbrødre for hver Dag hand det forsømmer et halft Lod Sølv.

25.

Ingen maa føre Baaden, eller Espingen, fra Borde uden med Skipperens, Styremandens, eller Højbaadsmandens, Forlov. Hvo det giør, skal have forbrut til alt Skibsfolket tre Lod Sølv, og kommer Baaden noget til[1], eller og formedelst saadant nogen anden Skade skeer, da stande dennem til Rette derfor, som derderpaa have at sige efter Sagens Beskaffenhed.

26.

En Skipper, som vil segle uden Rigerne, skal give sit Folk, som betalis for Rejsen, deris fulde Hyre, halfparten paa det Stæd, hvor hand udreeder, eller og baglaster, Skibet, og den anden halve Part, naar hand kommer tilbage igien, og haver losset sit indehavende Gods og Vare; Men de, som fare for Maanets Hyre, skulle betalis, som de ere forligte om med Skipperen.

27.

Naar een Skipper vil segle uden Rigerne Vestvert i Europa, da maa hans og Styremandens Føring i det højeste ej være over een Læst: Højbaadsmandens, Skibsskriverens,

[1] *Saal. KNTVU; A tilf.:* Skade

§ 24: Søret 1561 § 13.
§ 25: Søret 1561 § 14.
§ 26: Søret 1561 § 4.
§ 27: Søret 1561 § 10.

rens, Tømmermandens og Kokkens, ej heller meere end een half Læst, og de andre Baadsmænds hver een tredie Part af een Læst: Een Drengs half saa meget som een Baadsmands, og nyde samme Føring Fragt-frj, og ikke meere.

28.

Ingen maa sælge sin Føring af Skibet uden med Skipperens Samtykke og Vidskab under samme Førings Fortabelse, halfdeelen til Kongen og halfdeelen til Skipperen; Dog dersom Befragteren samme Føring efter Markets Gang beholde vil, da stande det hannem frit for.

29.

Skipperen skal ej heller være pligtig at svare til nogen Føring, naar Skibet er tilladet, men naar Skipperen begynder at lade, skal hand paaminde hver i Almindelighed derom, og da hver give tilkiende, som vil skibe sin egen Føring, og giøre sig da Rommet til sin egen Føring saa nyttigt, som hand kand; Dog skal ingen Baadsmand forunde sit Rom til nogen anden uden Skipperens Samtykke.

30.

Far nogen Baadsmand af Skibet, og giør sig Unyttig udj Drukkenskab, eller udj andre Maader, og bliver derover Lemmelæst, saa hand ikke kand fuldende sin Rejse, den skal give tilbage igien det hand haver opbaaret, og Skipperen hyre een anden udj hans Stæd. Hvad det ydermeere koster, skal af samme Baadsmands Føring betalis.

31. Fan-

§ 28: Søret 1561 § 11 jfr. HReces 1614 13. 5.

§ 29: Søret 1561 § 12.
§ 30: Søret 1561 § 18.

31.

Fanger nogen af Skibsfolkene Skade udj Skibs Arbejd, eller andre Maader udj Skibs Nytte og Gavn, og er dog ikke selv Aarsag dertil, eller og nogen bliver syg paa Rejsen, saa hand ikke kand blive liggendis i Skibet, da skal Skipperen lade den Syge komme i Landet, og bestille hannem Herberge, hvor hand kand paavaris og forsørgis med Lys og Kost til Nødtørftighed efter den Maade, som hand spiser udj Skibet. Bliver hand til Pas, da komme udj Skibet igien, og om hand kommer udj Skibet inden fuldente Rejse, da nyde sin fulde Hyre; Dog er Skipperen ikke pligtig at tøve efter hannem, men segle, naar Skibet er seglreede, og døer hand den Stund Skibet er paa Henrejsen, rejsen, da skal hans Arvinger have hans halve Hyre og heele Føring imod half Fragtis Erleggelse med hvis andet hannem tilhører; Men er Skibet paa Hiemreisen, da tage hans Arvinger hans heele Hyre og Føring uden nogen Fragtis Betalning, og betale hans Jordefærd, og skal Øvrigheden have Indseende derhos, om den dødis Arvinger ere der ikke tilstæde.

§ 31: Søret 1561 § 19 jfr. Hamborgs Stadsret 1605 2. 14. 30.

32.

Haver Skipperen tilladet sit Skib, og formedelst Krig, Søerøvere, Arrest af Landsens, eller Stædets, Øvrighed ikke torde, maatte, eller kunde, fuldgiøre sin Rejse, og det bliver hannem tillat at aftakke sit Folk, da er hand ej pligtig videre at betale dennem end fierde Parten af deris Hyre; Men dersom Skipperen udlø-

§ 32: Søret 1561 § 22.

udløber udj Søen, og enten mister Segl, Mast, Anker, eller Tov, eller for andre merkelige Aarsager nødis til at løbe tilbage udj Havn igien at oplegge sit Skib, da skal Skibsfolket lade sig nøje med den halve Hyre, om de for Henrejsen alleene ere betingede; Men ere de for Frem- og Tilbage-Rejsen betingede, da med den fierde Part, og ere de i Maanets Hyre betingede, da skal de nyde Betalning for saa lang Tid de have seglet.

33.

Vorder een Skipper syg, eller Ueens med sine Reedere, saa at Reederne ville sette een anden Skipper paa Skibet, da skal alt Skibsfolket for den samme Hyre være den ny satte Skipper følgagtigt, ligesom den anden under Hyrens Fortabelse; Dog, om

§ 33: Søret 1561 § 23; SSøret 1667 1. 23.

om hand vil segle videre, skal hand give dennem Forbedring. End vil Skipperen sælge Skibet, da ere de ikke pligtige at tiene den ny Skipper længre end efter deris Contract med den første Skipper. Vil og den ny Skipper antage ny Skibsfolk i de gamlis Stæd, da skal den første Skipper betale dem deris fulde Løn, og føre dem til den Stæd, hvor de først seglede fra.

34.

Hvis Reederne befinde raadeligst at afsette een Skipper, da skal det skee med samtligis Villie og Samtykke; Men kand de ikke derom eenis, da skal Dommerne kiende, om der er billig Aarsag til hans Afsettelse. Haver den afsatte Skipper nogen Part i Skibet, da skulle Reederne ham efter gode Mænds Sigelse udløse.

35. Kom-

§ 34: SSøret 1667 3. 9.

35.

Kommer Tvedragt imellem Skipperen og Reederne, at hand ikke længer kand føre deris Skib, eller ogsaa imellem Reederne indbyrdis, udj saa Maader, at een Part vil, at Skibet skal segle, og de andre vil ikke, da skal Skibet derfor ikke blive beliggendis og forsømmis, men den minste Part af Reederne skulle sette det for Penge, ligesom de ville det slippe, eller beholde, og hvem da bliver ved Skibet, skal betale de andre Reedere inden sex Uger derefter uden al Rettergang i alle Maader, og lade det fare uden Forhindring; Men kunde de ikke eens vorde om Skibet, da bør det ikke at blive beliggendis, og maa det største Hob af Reederne udreede Skibet sig til Beste, men paa Skibet standende alle Reederne Eventyr, og de, som ikke ville udreede, bør ingen Fragt af Godset at nyde.

§ 35: Søret 1561 § 61.
§ 36: Søret 1561 § 35.

36.

Ligger een Skipper seglreede paa sin Vind, da maa ingen forhindre hans Styremand, eller Baadsmand, for Gields Sag, men hvis Gods hand haver udj Skibet, undtagne hans Gang- og Koj-Klæder, skal antvordis af Skipperen og Folket ved soren Eed til den, der paaesker, og den anden fuldgiøre sin Rejse, som hand lovet haver.

37.

Kand een Styremand, eller Baadsmand, af Stæd komme sig selv et Skib at bekoste, og vil det selv føre, da maa hand være qvit, om hand sig end forhyret haver; Dog skal

§ 37: Søret 1561 § 35 jfr. SSøret 1667 1. 4 § 1.

skal hand skikke een anden udj hans Stæd, eller igiengive Skipperen hvis hand haver opbaaret.

38.

Ingen Baadsmand maa befatte sig med Maatterne, eller Maatteskrave, men Kiøbmændene skulle dennem selv nyde og beholde, om de dennem bekostet have; Derimod skulle Baadsmændene have Primegelt fire Hvider af Læsten der som Skibet lossis.

II. Cap:

Om Fragt, Tilsyn og Regnskab.

1. Art:

Ingen Skipper skal være mægtig til at forfragte sit Skib uden med sine[1] Reederis[2] Vidskab og Samtykke, saa fremt de ere saa nærværende, at Skipperen kand forspørge sig med dennem, enten skriftlig, eller muntlig, og hand uden sine Reederis Skade kand opbie Svar. Hvis ikke, da raadføre sig med fornemme Skibsfolk, og ramme sine Reederis Gavn og Beste, som hand agter at svare til, med mindre hand er paa det Stæd, hvor hand udtrykkelig er ved sit Fragtebrev forbunden at følge Factorens Ordre; Og giør hand herimod, da skal det, som hand saaledis giort haver, ingen Magt have, og derforuden skal hand oprette al Skaden, og bøde tj Lod Sølv til Kongen og lige saa meget til Byen, hvor Skibet i Kongens Lande ladis, eller lossis.

2. Naar

§ 38: Søret 1561 § 66.
§ 1: Søret 1561 § 1.

[1] *Saal. AKNU; T:* sin
[2] *Saal. ANTU; K:* Reeders

2.

Naar Contracter[1] opretis imellem Skippere og Befragtere, da skal det skee skriftlig, hvilke Contracter kaldis Certepartier, og skal Skipperne derforuden udgive paa alt det Gods, lidet eller stort, til een hver, som noget indskiber, trende lige lydende visse Skrifter, som kaldis Conoscementer.

3.

Naar een Skipper haver forfragtet sit Skib, og giort een bestemt Dag imellem sig og Kiøbmanden, da, dersom Skipperen ikke er reede, naar Dagen er kommen efter deris Certeparties og Contractis Lydelse, og Kiøbmanden derover bliver forsømmet, og ikke fik sit Gods i Markedet, stande Skipperen Kiøbmanden derfor til Rette, Rette, og bøde hannem sin Skade efter Dannemænds Sigelse, undertagen at Uvejr, Vinterdag, eller anden stor Ulykke og Uformodentlig Tilfald, kunde hannem sin Rejse forhindre. Iligemaade om Skipperen bliver forsømmet af Kiøbmanden, gielde den samme Ret.

4.

Lader een Skipper sig fragte af een, to, eller fleere Kiøbmænd, til een vis Tid hannem at aflade, og nogen af samme Kiøbmænd ikke i rette Tid skiber sit Gods, saa Skipperen derover opholdis, da bør Skipperen derover ikke opholde sin Rejse, men strax paa tilbørlig Maade protestere imod den udeblivendis, som skal betale den fulde Fragt af det betingede Rom, saa fremt Skipperen, naar hand

[1] *Saal. AKNU; T:* Contracten

§ 2: SSøret 1667 2. 1.
§ 3: Søret 1561 § 37.
§ 4: Søret 1561 § 45, SSøret 1667 2. 5 §§ 1 og 2 jfr. FOrdon. 1681 3. 3. 2; 3; 6 og 8; Hamborgs Stadsret 1605 2. 15. 5.

hand vil segle, lader tre af hans beste Folk see det fornævnte Rom at være ledigt, og de det lovlig kand vidne; Dog dersom Skipperen kand uden sin Forhindring andet Gods i den Stæd bekomme, da skal den Fragt, som deraf givis, komme Kiøbmanden til Gode igien. Desligeste om een Kiøbmand sit indladte Gods igien vil udskibe, og Skipperen uden sin Rejsis Forsømmelse kunde det udlosse, da skal han betale Skipperen sin fulde Fragt, uden saa var, at Skipperen uden sin Rejsis Forhindring andet Gods i den Stæd bekom, da skal Kiøbmanden den Fragt derimod nyde, og fornøje Skipperen for sin Umage og Bekostning, for Godsets Ind- og Ud-Skibning. Skulle og samtlige Kiøbmænd deris Gods ville losse, da skal Skipperen nøjis med half Fragt, og Folkene med half Hyre.

5.

Kommer een Skipper udj fremmede Lande, og der giør nogen Handel, være sig Kiøb, Sal, Fragt, eller hvad anden Handel der nævnis kand, og haver med Brev og Segl derudj forpligtet sine Reedere, som hiemme ere, at skulle svare og undgielde, da ere de ikke pligtige det at holde udj nogen Maader, fordj een Skipper er ikke Reedernis Gods mægtig meer, end hand haver under Hænderne, som er det nærværendis[1] Skib og Gods, som hand haver med at fare; Men haver nogen kiøbt, solt, eller handlet med Skipperen, den maa efterkomme sin Skade hos Skibet og ikke hos Reederne, uden at samme Reede-

[1] *Saal. ANTU; K:* nærværende

§ 5: Søret 1561 § 46.

Reedere befatte sig med samme Kiøbmands Gods.

6.

Haver een Skipper tilsagt Kiøbmanden at ville føre hans Gods udj Markedet, og befaler hannem at føre det til Prammen, og Skipperen sender det op igien, og lader det ligge, da skal Skipperen være pligtig at betale Kiøbmanden det Gods, ligesom det kunde gielde i Markedet, naar hand kommer over, og korte hannem sin Fragt udj Betalningen.

7.

Befragter mand Skib af nogen at ville selv lade føre til een bestemt Tid og vis Stæd, og samme Skib tilkommer nogen Ulykke foruden hans Forsømmelse, som det fragtet haver, da svare den ikke dertil; Men bruger hand det imod Contracten over den forsagte Tid, eller paa andre Stæder, foruden hans Villie, som Skibet tilhører, da oprette hand den anden sin Skade efter Søefarne Mænds Sigelse, undtagen at hand arresteris paa samme sin Rejse, som hand ikke er selv Aarsag til, eller bliver nødt til anden Seglatz imod sin Villie, hvilket hand bør at giøre bevisligt med nøjagtig Vidnisbyrd.

8.

Om een Skipper fragter sit Skib forgrebs til nogen, da bør hand af sin Befragters Gods at indtage saa meget, som hand beqvemmeligen føre kand, og hverken for sig selv, eller nogen anden, imod Befragterens Villie noget at indskibe. Handler Skipperen herimod, da bør hand at erstate

§ 6: Søret 1561 § 47.
§ 7: Søret 1561 § 38 jfr. FOrd. 1681 3. 3. 11.
§ 8: Søret 1561 § 41.

erstate Befragteren al sin erlidte Skade.

9.

Een hver Skipper skal have god Agt, og ikke selv overlade Skibet formedelst Gierighed. Dersom det befindis, skal hand have forbrut af sine egne Penge fyrretyve Lod Sølv til Kongen, og fyrretyve Lod Sølv til Byen, og derforuden bøde Skaden.

10.

Hver Skipper skal have flittig Opseende paa Kiøbmands Gods baade med Indskibning, naar det er hannem ved Skibet leveret, saa og, naar det er kommet i Skibet, med Stubning og Garnering og alt andet. Dersom Kiøbmanden fanger Skade, eller hans Gods bliver forminsket minsket af Skipperen, eller hans Folk, da skal Skipperen det oprette af sine egne Penge, og betale Kiøbmanden hans Skade, efter som Godset i Markedet kunde sælgis, og Kiøbmanden derimod betaler Reederne deris fulde Fragt; Men dersom samme Gods bliver forlækket, eller fordærvet, uden Skipperens, eller hans Folkis, Forsømmelse, da, naar Skibet kommer did, som det skal lossis, og klapper Kiøbmanden trende gange paa Fadet, som er Vin og andre lækkende Vare udj, og befaler at udhitze, give hand Skipperen sin fulde Fragt, eller og lade Skipperen beholde samme Fad for Fragten. Forsømmer Kiøbmanden saaledis at see sig for, da have Skade for Hiemgield. Ere og Skibsfolkene i noget deslige Aarsag, da have

§ 9: Søret 1561 § 42.

§ 10: Søret 1561 § 39 jfr. Hamborgs Stadsret 1605 2. 14. 34.

ve Skipperen derfor til dem sin Tiltale.

11.

Naar noget Skib i nogen Havn her i Rigerne indkommer med Styrtegods, som ved Tøndemaal sælgis, deraf skal Skipperen ikke losse noget uden med Tønder, som ere ret brænte og merkede, saa vel Folkenis Føring som Reedernis Part, og det skal skee udj Stads-maalernis Nærværelse, og skal den, som Godset annammer, give Maalerne til Løn af hver Tønde, som paa hvert Stæd forordnet er. Hvilken Skipper herimod giør, have dermed forbrut tj Lod Sølv til Kongen og tj Lod Sølv til Byen. Een hver Skipper skal have flittig Agt paa, at Styrtegods, helst Korn, eller andet, som det behøver, jevnjevnlig undervejs bliver kastet, saa det ikke bliver muet, eller fordærvet.

12.

Ingen Skipper skal have Magt til at sælge sit Skib enten uden- eller inden-Lands uden med sine Medreederis Vidskab og Samtykke, og derpaa skal hand have deris skriftlig Fuldmagt, om de ville det afhænde, paa det at Skipperen kand give dennem, som kiøbe ville, een tilbørlig Forvaring. Om herimod handlis, skal det Kiøb ingen Magt have, om der vorder paaklaget, og Skipperen skal have forbrut et hundred Lod Sølv til Kongen, og derforuden stande sine Reedere til Rette; Men skeede det saa, at samme Skib fik nogen merkelig Brøst og Skade paa sin Rejse, og Skipperen det derfor ville afhænde, da

§ 11: Søret 1561 § 48.

§ 12: Søret 1561 § 43.

da maa hand dertil Magt have; Dog skal hand det bevidne med fire af de beste Mænd i Skibet, om der var skiellig Aarsag til, eller ikke.

13.

Ingen Skipper maa sælge, eller give noget bort, eller selv beholde af Skibsredskab, Fætalie og andet hvad Skibet tilhører, med mindre hand efter fuldente Rejse derfor tillige med alt andet beholdet giør rigtig Regnskab. Hvo anderledis giør, skal straffis derfor som for andet Tyverj.

14.

Hvis nogen af Reederne vil sælge sin Part i Skibet, da skal hand den først tilbyde sine Medreedere, om de ville give derfor saa meget som een anden; Ti da ere de nærmest til at beholde det. Giør hand det ikke, men sælger det til een fremmet, da have de samtlige Magt til at indløse Skibet hos den det kiøbt haver for den Priis efter gode Mænds Sigelse.

15.

Hender det sig, at et Skib ligger længe paa Rejsen, og fattis Fætalie, eller andet til Skibs Nytte og Behov, og Skipperen haver ikke Penge at kiøbe for, eller i Tide paa Vexel paa sine Reedere bekomme kand, da maa hand sælge af Kiøbmands Godset saa meget, som hand dertil Behov haver, og ikke meere, og Skipperen skal betale det for lige Værd, som det andet bliver solt for udj Marke-det, og korte Kiøbmanden hans Fragt udj Betalningen.

16. Der-

§ 13: Søret 1561 § 44.
§ 14: SSøret 1667 3. 5.

§ 15: Søret 1561 § 59 jfr. FOrd. 1681 3. 3. 14.

16.

Dersom saa skeer, at nogen Skipper er længe paa sin Rejse, og hand bliver forkortet paa Fætalie, da skal hand med Styremandens, Højbaadsmandens og Skriverens, Raad qvartere og uddeele imellem alt Skibsfolket efter Tidens Lejlighed.

17.

Bliver Kiøbmandens Gods fordærvet udj Skibet, at Overløbet er ikke digtet og forvaret, som det sig bør, da skal Skipperen dertil svare og bedre Skaden, men kommer det fra under op, da skal det gaa over Skib og Gods, saa fremt Skibet, da det udseglede, vel var forvaret, og undervejs er blevet læk, og da af Skipperen og Folkene ingen Forsømmelse med Pumpen tagen.

18. Hver

§ 16: Søret 1561 § 67.
§ 17: Søret 1561 § 53 jfr. Hamborgs Stadsret 1605 2. 14. 35.

18.

Hver Skipper er skyldig at holde gode stærke Kordeler og Vindtakel udj sit Skib, at ind- og ud-sette Kiøbmands[1] Gods med. Bryster Vindtakelet og Godset faar Skade, da svare Skipperen alleene til den Skade; Men slipper Godset af Taklet formedelst Baadsmændene det ikke vel have belagt, da betale Baadsmændene den Skade.

19.

Alle Skippere, eller Styremænd, skulle, helst paa de Rejser, som ikke ere imellem Provincierne i et Rige, holde rigtige Journaler paa hvad Vinden hver Dag og Tid har været, saa og hvorledis Rejsen gaar for sig, hvorvit den hver Dag fortsettis, og naar de komme i Havn, og hvorlænge

[1] *Saal. ANTVU; K:* Kiøbmandens

§ 18: Søret 1561 § 54.
§ 19: jfr. FOrdon. 1681 2. 1. 10.

ge de der maa opholde sig, og hvad Vinden hver Dag blæser, samt rigtig anteg-nis, naar og til hvem de nogle af Varene sælge, paa det Reederne og Kiøb-mændene kunde ved Ski-bets lykkelig Hiemkomst faa af samme Bøger fuld-kommen Underretning om hvis paa Rejsen passeret er.

20.

Saa snart een Skipper haver opbaaret sin Fragt og hvis andet hans Reedere tilkommer, da giøre dennem god Reede og Regnskab uden al For-halning udj alle Maader. Dersom det anderledis bli-ver befundet end som ret er, da skal det straffis lige ved anden Utroeskab. Til samme sine Reederis Fornøjelighed og Regn-skabernis bedre Forkla-ring, skal hand fremvise sin Bog, hvorudj een hvers hvers Navn ved Dag og Datum, som noget indski-bet haver, skal være ind-ført, saa og rigtig Tal og Merke paa alle Pakker, Fade og Tønder, med For-klaring hvad derudj er an-givet at skulle være, og derforuden skal hand have ved sine Regnskaber rig-tig Bevis paa alle hans Udgifter og Omkostninger, som ere giorte til Skibs Nytte, og efter rigtig Slut-ning tilstille een hver af sine Reedere hvad ham med Rette tilkommer. Skulle og Skipperen ved falsk angivende paa Told-stæder, eller ved nogen Ulovlig Havns Besøgelse, Skibs og Godsis anden-stæds Indførelse, eller Ind-skibelse, end i rette al-mindelige lovlige Havner, hvor Kongens Fogder, Tol-dere, eller Zisemestere, ere forordnede, eller i andre Maader, foraarsage Skibs

§ 20: Søret 1561 § 40, SSøret 1667 2. 6. og 3. 3. pr.

Skibs og Godsis Confiscation, da svare Skipperen til al den Skade, som nogen derover tilføjis.

21.

Hvis nogen Skipper skulle selv, eller ved sine Folk, lade kaste sin Baglast paa forbudne Stæder, og nogen Skade, eller Udgift, derudover kommer, da svare Skipperen alleene dertil.

22.

En hver Skipper og Officerer skal alvorlig Indseende have, at alting inden Borde christelig, ærlig og fredsommelig tilgaar, og ingenlunde tillade, at nogen sværer, bander, eller ypper nogen Trette, eller Tvedragt, eller at den eene begægner den anden med nogen Usømmelig Ord, eller Gierning. Skulle saadant af nogen skee, da skal Skipperen med nogle af de beste Skibsfolk Magt have strax efter deris Tykke at sette dem i Straf. Er og Sagen af stor Vigtighed, da anholdis den Skyldige til de hiemkomme, og da gaais derom efter Lands Lov og Ret. Alle de Bøder, som efter denne Søeret skal udgivis, skal rigtig og uden nogens Imodsigelse af den Skyldige betalis, eller og, om hans Gods, som inden Borde er, ikke kand tilstrekke, da af hans Løn saa meget indholdis, og enten i[1] een Sparebysse bevaris, eller og af Skipperen til Bogs føris, og de Fattigis Part deris Forstandere, naar Rejsen er endt, tilstillis imod tilbørlig Qvittantz. Forsømmer nogen Skipper det, da skal hand selv betale dobbelt saa meget.

III. Cap:

§ 21: SSøret 1667 1. 24 § 3.
§ 22: SSøret 1667 1. 22.

[1] *Saal. ANTU; K:* udj

III. Cap:

Om Ulykkelige Hendelser, Averie og Lodsmænd.

1. Art:

Bliver nogen Skipper skibbruden, da skal hand være forpligtet med Skibsfolket at bierge Skibet, Godset og Skibsredskabet, og annamme af Kiøbmændene derfor een reedelig Biergeløn efter gode Mænds Sigelse, og skal Befragteren betale Skipperen hans Fragt af det biergede Gods, og Skipperen Baadsmændene deris Hyre, efter som Seglatzen er lang til, og Dannemænd kunde kiende ret at være, og dersom nogen forrykker, eller underslaar, slaar, noget af samme skibbrudet Gods, den skal straffis ligesom for andet Tyverj, og hvilken Baadsmand, som ikke vil hielpe at bierge Skib, Gods og Skibsredskab, hand skal miste sin Føring og Hyre med hvis hand tilforn haver opbaaret, og holdis siden for een Uærlig Mand iblant andre gode Søefarende Folk.

§ 1: Søret 1561 § 24 jfr. SSøret 1667 5. 2 pr.

2.

Skulle nogen optænde om Nattetide nogen Ild, eller oprette noget Tegn paa Klipper, eller andenstæds ved Strandsiden, til at forføre den seglendis, og bringe ham til Ulykke, eller i Fare, da hvo saadant lovlig overbevisis, skal straffis paa sit Liv.

§ 2: SSøret 1667 5. 6.

3.

Komme tvende Skibe seglende, og

§ 3: Søret 1561 § 55 jfr. SSøret 1667 5. 8 pr., Hamborgs Stadsret 1605 2. 17. 6 og HReces 1614 10. 1.

og kunde ikke undvige hver anden, men fange begge Skade, da skulle begge Skipperne med deris Folk svære, at det skeede af Uraad, og ikke med Villie, og da gielde begge Skipperne Skaden, half om half, hvad heller det skeer om Dagen, eller om Natten.

4.

Ligger et Skib udj Havn, eller paa Reed, og et andet kommer seglendis, og løber det udj Grund, som ligger for Anker, eller fast fortovet, eller giør Skade udj anden Maade, da skal den Skipper, som Skaden haver giort, betale al Skaden af sine egne Penge, saa vit hans Gods kand tilstrekke, om det skeer for hans Forsømmelse og onde Forsyn. Er hand ikke formuendis at betale, da gielde

§ 4: Søret 1561 § 56 jfr. SSøret 1667 5. 8 § 1 og HReces 1614 10. 2.

gielde Skibet Skaden; Dog ikke Kiøbmands Godset det at undgielde; Men faar den seglendis selv Skade, da have Skade for Hiemgield; Men skeer Skaden af Nøds Sag, da skal den bedris af begge Skibene efter gode Mænds Tykke, som skielligt kand være.

5.

Bliver noget Skib løst, at Anker, eller Kabel, bryster enten udj Storm, eller anden Ulykke, og driver et andet Skib om Borde, som ligger fast for sit Anker, og faa begge Skade, og Skipperen derudj findis Uskyldig, da skal den Skade besigtis af Søefarende Mænd, og betalis af begge Skibene efter deris gode Tykke og Forstand; Men fanger det Skib alleene Skade, som driver paa det andet

§ 5: Søret 1561 § 57 jfr. HReces 1614 10. 3.

det, da skal det Skib, som ligger for Anker, det ikke undgielde i nogen Maade.

6.

Ligger Skib for Anker, og bliver noget andet Skib drivendis af Storm og Uvejers Vold, og et, eller fleere, som ligger udj det drivendis Farvand, bliver var, at Skaden er forventendis, og nogen slipper Tov og Anker, paa det større Skade maa forrekommis, som det eene Skib kunde bekomme af det andet, da skal Tov og Anker regnis og betalis imellem det drivendis Skib, og de andre, som slippe deris Anker efter Søefarne Mænds Sigelse.

7.

Ligge nogle Skibe hver anden nær, og det eene laa saa nær Grunden, eller for anden Aarsag ej kunde vige, og der er Fare hos, at de hver andre maatte beskadige, da skal den, som ligger nær ved Grunden og ej kand vige, begære af den anden, som kand vige, sit Anker at løfte, Skade at forrekomme, og dersom hand det ej vil giøre, skal hand selv det maa giøre; Men forbyder den anden det, eller derudj giør Forhindring, og derover nogen Skade skeer, skal den, som kunde vige, det betale.

8.

Kommer noget Skib til Skade paa et andet Skibs Anker, som ligger foruden Boje, da skal det Skib, som ingen Boje haver, betale den andens Skade alsammen, uden saa er, at Bojelinen er brusten, siden Ankeret blev udkast, og Skipperen selv fier-

§ 6: Søret 1561 § 57 jfr. SSøret 1667 5. 8 §§ 4-5 og HReces 1614 10. 3 i Sl.

§ 7: Hamborgs Stadsret 1605 2. 14. 2 jfr. SSøret 1667 5. 8 § 4.

§ 8: Søret 1561 § 58 jfr. HReces 1614 10. 4.

fierde af de beste Mænd udj Skibet vil holde ved deris Eed, at der var Boje paa samme Anker, den Tid hand lod det sist falde: Sammeledis, at hand ikke viste andet, end der var Boje paa, den Tid Skaden skeede, og da gielde baade Skibene Skaden, half om half, Kiøbmandsgods undtaget.

9.

De Skibe, som ligge[1] for Anker i aabet Farvand, eller segle om Efterhøst, naar mørke Nætter ere, skal for al befrygtendis Fare at forrekomme forsyne sig med Lygter; Dog hermed ikke meent de smaa Fartøj, som saadanne Lygter ikke beqvemmeligen kand føre.

10.

Kommer et Skib, som er ladet med

[1] *Saal. AKNU; T:* ligger

med Kiøbmands Gods udj Storm, eller anden Nød, saa at Skipperen maa lade kaste af Godset, eller Mast, Kabel, eller Anker-Tov, hugge, eller landløbe med Skibet, paa det hand kand redde sit Liv, Skib og Gods, da skal Skipperen først raadføre sig herom med Kiøbmanden, eller hans Fuldmægtig, om nogen af dem er tilstæde. Ville de ikke samtykke, og Skipperen eragter det dog nødigt, da skal hand følge de fleerste[1] og beste af Skibsfolkenis Meening, som siden, naar de til Lands komme, skal det ved Eed forklare, at det er skeet at redde Liv, Skib og Gods. Fornemmelig skal Skipperen vel i Agt tage, at det tungiste Gods og minst af Priis, saa vit mueligt er, først kastis, og skal Skipperen sette Skibet paa Penge, ligesom hand

[1] *Saal. AKNTU*

§ 9: jfr. Søret 1561 § 64.
§ 10: Søret 1561 §§ 50 og 51, SSøret 1667 5. 10 pr.; FOrdon. 1681 3. 8. 1-3 jfr. Hamborgs Stadsret 1605 2. 16. 1.

hand det selv ville beholde, og raader da Befragteren, om hand det derfor vil antage, eller lade Skipperen det beholde, hvorpaa dog Befragteren skal inden fire og tyve Timers Forløb sig erklære.

11.

Dernæst skal alle de udkastede saa vel som de beholdne Vare taxeris efter Markets Gang, hvor de beholdne[1] sælgis, og skal siden al den Skade, som Skib og Gods i bemælte Tilfælde, eller ved Kastningen, eller Afhuggen af Mast, eller Redskab, er tilføjet, tilregnis alle Interesserede, hvilket kaldis Averie, saa at Skaden deelis baade paa det heele Skib, saa og paa alt det beholdet Gods saa vel som paa Fragten, som skulle givis af alt det indskibede Gods, baade det beholte holte saa og det udkastede, og er ingen Skipper pligtig at lade følge nogen sit Gods, før end hand har betalt sin Part af Averie, eller stillet derfor nøjagtig Borgen. Skibsfolkenis Føring skal ikke herudj beregnis, ej heller nogen Averie givis af Bodmerie-Penge.

12.

I Beregningen skal det Gods, som bliver udkastet, alleeniste anseis, saa vit Skipperen har Conoscementer og Fragtbreve paa, og intet videre, med mindre Skipperen lovlig og nøjagtig beviser, at meere og andet Gods haver været i Skiberommet.

13.

Dersom og noget Gods formedelst Kastning blev fordærvet, eller af Søen

[1] *Saal. KNTU;* A: beholdene

§ 11: HReces 1614 8. 1, SSøret 1667 5. 10 pr., Søret 1561 § 50; FOrdon. 1681 3. 8. 6 og 7.

§ 12: FOrdon. 1681 3. 8. 8. og 9.
§ 13: Hamborgs Stadsret 1605 2. 16. 4 jfr. SSøret 1667 5. 13 pr.

Søen udspylt ved Kastningen, den Skade agtis og for Averie; Men hvis foruden saadan Tilfald kommer til Skade beregnis ikke for Averie, ej heller hvad Skade som skeer, efter at Godset igien er stubet og til rette lagt.

14.

Skulle og noget af det kastede Gods, eller Skibs-Redskab, drive til Lands, eller af Søen opfiskis, og Ejermanden bekommer det, da bør for samme Gods, eller Skibsredskab, ikke videre Averie at regnis, eller gotgiøris, end den derpaa lidt Skade bedrager sig til.

15.

Hvad Skibsfolk ved saadan Tilfald til Skade kommer, deris Lægeløn, eller Begravelsis Bekostning, om det er ved Land, at dennem Begravelse giøris, betalis af Skib, Gods og Fragt, som anden Averie, og da gielde hver udj Skaden efter sin Anpart.

16.

Skeer det og, at Fribyttere, eller Søerøvere, komme til nogen Mand udj Søen, som er ladet med Styrtegods, som er styrtet tilsammen, og noget bliver taget deraf, da betalis det igien af det andet Styrtegods, som udj Skibet er, og skal Skibet intet give dertil; Tj det staar sin egen Eventyr; Men alt andet Gods, som er i Pakker, Fade, eller Tønder, staar sin egen Eventyr, og hver lider Skade som hand faar.

17.

End skeede det saa, at nogen Skipper blev anfalden i Søen af

§ 14: SSøret 1667 5. 13 § 3.
§ 15: SSøret 1667 5. 14 § 1.
§ 16: Søret 1561 § 50.
§ 17: Søret 1561 § 20 jfr. SSøret 1667 5. 14 § 1.

af Fiender, eller Søerøvere, og stiller sig til Verie, saa at hans Folk blive saarede, eller lemmelæste, da skal Skipperen lade dennem hielpe og læge, og skal den Lægeløn samt andre Folkis, som i de qvæstis Stæd antagis, Hyre og Føring og al anden Omkostning, gaa over Skib og Gods, fordj det er skeet for Skibs og Godsis Beskærmelse.

18.

Hvis nogen Skipper bliver i een Havn berøvet noget af sit Skibsredskab, eller indehavende Gods, da tager den Skaden, som det treffer, med mindre dertil kunde være nogen sær Aarsag, som alle Interesserede i Skib og Gods til Betalningen pro qvota kunde forbinde. 19. Skeer

19.

Skeer det, at Skib og Gods bliver optaget og anholt, og Skipperen for een vis Sum Penge det frikiøber, og hand det lovlig bevise kand, det gaar over Skib og Gods som anden Averie.

20.

Kommer et Skib paa det Farvand, som grundt er, og er saa dybt gaaendis, at det ikke kand komme til den Stæd, som det er fragtet til, saa Skipperen maa have Pramme, eller Baade, at losse udj. Den Fragt og Prampenge skal Skib og Gods betale, og dersom samme Gods kommer til nogen Ulykke, da skal den Skade gaa over Skib og Gods, som beholdet er; Men den Skade, som skeer paa Pramme, eller Baade, som lejis til at føre

§ 18: jfr. Fragm. 2 § 3 Digest. 14. 2.

§ 19: SSøret 1667 5. 14 pr. jfr. Fragm. 2 § 3 Dig. 14. 2. Hamborgs Stadsret 1605 2. 19. 1.

§ 20: Søret 1561 § 70; Hamborgs Stadsret 1605 2. 16. 9.

føre Godset i Land, dertil svare hverken Skib, eller Gods, men de, som har ladet sig leje med saadanne Fartøj, stande[1] selv Skaden.

21.

Kommer noget Skib paa Grunden, og Skipperen kand bekomme Skuder og Pramme at losse Godset udj, og lætte Skibet af Grunden, da skal Skipperen selv bekoste at bedre sit Skib, og Kiøbmanden betale Omkostningen paa Godset, og den regnis over alt Godset hver efter sin Anpart, og skal Skipperen lade Skibet hielpe, det snariste mueligt er, om det stander til at giøre, og føre Kiøbmanden sit Gods udj Markedet; Men staar det ikke til at bedre igien, da skal Skipperen have til Fragt[2] af det Gods, som beholdet er, som gode Mænd tykkis skielligt at være efter Seglatzens Lejlighed. Bliver og noget af Godset fordærvet, da skal den Skade gaa over det andet Gods, som bierget er, om det er styrtet og løst Gods; Men er det Tøndegods, Pakker og Stykkegods, da annammer hver sit Merke, og betaler Omkostningen, som hannem tilkommer; Bliver Skib og een Part af Godset og Skibsredskab reddet, da skulle Baadsmændene ej have deris fulde Hyre, men efter Antal ligesom Skipperen bar Fragt til efter Proportion, og ikke anderledis; Men dersom sig saa begav, at Skib og Gods blev af Ulykke, og Skipperen kand giøre det bevisligt med alt sit Skibsfolk, at det ikke var skeet for hans Forsømmelsis Skyld, dø maa hand bierge sit

[1] *Saal. ANTU; K:* stand
[2] *Saal. ANTU; K:* have sin Fragt

§ 21: Søret 1561 § 52.

sit Skib, om hand kand, og ingen Skadegield give Kiøbmændene for deris Gods. Giør hand det med Villie og af Ondskab, eller det skeer formedelst hans, eller hans Folkis, Forsømmelse, da stande hand Kiøbmanden derfor til Rette, og ikke være mægtig udj nogen Maade at befatte sig med Skibet, før end hand haver stillet Kiøbmanden til Freds. End hender det sig, at Skipperen ikke kand føre Kiøbmandens Gods til Markedet, formedelst hans Skib var Udygtig, der hand sig paa Rejsen begav, da skal hand strax fragte et andet beqvemt Skib til at føre Godset til den bestæmte Stæd imod den betingede Fragt, eller og oprette Kiøbmanden al sin Skade.

22. Een

§ 21 i. f.: FOrdon. 1681 3. 3. 11 og 12.

22.

Een Skipper, som lader sig befragte fra een benævnte Stæd og til een anden, og det hender sig, at der kommer Storm, eller anden Havsnød og Aarsag, saa at hand fortrængis udj een anden Havn, eller Marked, end som hand var fragtet til. Vil Kiøbmanden der annamme sit Gods, da betale Skipperen sin fulde Fragt; Vil hand og ikke annamme det, da er Skipperen pligtig at levere hannem sit Gods udj Markedet, som hand lovet hafde, paa Skipperens Omkostning og Kiøbmandens Eventyr, enten med sit eget Skib, eller andre gode Skibe, som Godset kand være forvaret udj; Dog skal Skipperen selv fierde af de beste Mænd udj Skibet svære, at hand af Nøds Sag blev fortræn-

§ 22: Søret 1561 § 63.

fortrænget, som før er sagt; Men findis der nogen anden hemmelig Svig under, da skal Skipperen og alle de, som udj det Raad ere, oprette Kiøbmanden al den Skade, som hannem deraf kand tilkomme.

23.

Hvor een Skipper kommer paa Lodsmands Farvand med sit Skib, der skal hand være pligtig at leje Lodsmand for det beste Kiøb, hand kand betinge hannem, og Skipperen skal give hannem Kosten og af Godset betale hans Løn efter den Skik og Handel, som der brugis udj Markedet, hvor hand losser. Dersom Skipperen herimod fordrister sig at indløbe Skibet, og det kommer til Skade, da skal hand den selv oprette af sine egne Penge, uden det skeer udj Nøds Sag, og ikke ellers.

§ 23: Søret 1561 § 60.

24.

Saa tilig Skipperen har antaget Lodsmand, saa skal hand oprigtig give ham tilkiende, hvor mange Føder dybt hans Skib gaar. Angiver hand det ikke rettelig, men siger det mindre, da skal hand give for hver Fod hand fortier Lodsmanden sexten Lod Sølv, og bør Skipperen at tage rigtig Bevis paa[1], hvor mange Føder hand sit Skib angivet haver, saa og hvad hand Lodsmanden betalt haver, og derefter giøre Kiøbmanden og Reederne Regnskab. Forseer nogen Lodsmand sig, saa straffis hand, som tilforn udj det første Capitels femte Artikel er mælt om Styremanden.

IV. Cap:

[1] *Saal. KNTU; A fbg.:* paa

§ 24: SSøret 1667 5. 7 § 1.

IV. Cap:

Om Skibbrud og Vrag.

1. Art:

Bliver Skib med Gods formedelst Storm, eller anden Ulykke, da skal Skibsfolkene være skyldige at hielpe og bierge, og redde Skib og Gods for een billig Biergeløn; Dog ingen at nyde noget til Biergeløb, uden hand hielper at bierge, og skal det være Skipperen Uformeent med hans Kiøbmænd[1] og andre, som hand dertil formaa kand, at bierge, imens de ville og kunde, og naar de ej kand meere bierge, da maa de sælge, eller afhænde, til hvem de selv

[1] *Saal. KNTU; A:* Kiøbmand

§ 1: Søret 1561 §§ 24, 73, SSøret 1667 5. 2 § 2 jfr. Hamborgs Stadsret 1605 2. 17. 1.

selv ville, hvis Gods, eller Vrag, som kunde være tilbage, og ingen dennem derimod at forhindre i nogen Maade.

2.

Men er det saa, at Skipperen med sit Folk ikke er mægtig at bierge, da skulle Kongens Amptmænd, Borgemester og Raad, Fogder og Strandfogder, og alle andre, som hos Strandsiden Befalning have, eller paa hvis Grund det skeer, som Forstrandsrettighed haver, forpligtede være, om det af dennem begæris, at være den skibbruden Mand behielpelige hos den meenige Mand at hielpe, redde og bierge af Skib og Gods, hvis mueligt er, for een billig Biergerløn[1], og naar saa bierget er, da skal Amptmanden med de beste Mænd, derudj Egnen

[1] *Saal. NTU; AK:* Biergeløn,

§ 2: Søret 1561 § 73.

Egnen ere, eller Borgemester og Raad, om det skeer for Kiøbstæderne, overveje og slutte, hvad Skipperen, eller Kiøbmanden, skulle give dem til Løn, som bierget have, efter Lejligheden og Godsis Værd.

3.

Bliver nogen Skipper forligt med Biergefolkene om een vis Penge, som de skulle have for hvis de bierge kunde, eller om een Deel af Godset, som biergis, for deris Fare og Umage, eller og med dennem foreenis om een vis Penge, som de hannem skulle give for alt hvis de bierge kunde, da bør saadan Forligelse og Foreening ved Magt at stande.

4.

Dersom og saa hender sig, at Skib, eller Gods, bliver Vrag, og ingen gen levende Folk ere hos, da skal Amptmanden, om det er paa Kongens Forstrand, eller den, hvis Grund det findis for, være forpligtet at lade bierge med al Flid saa meget som meest mueligt er, og det indlegge lade udj god Forvaring med klare Registere, og naar den rette Ejer[1] kommer der efter, eller hans Fuldmægtig med nøjagtig Bevisning inden Aar og Dag, da skal deris Gods dennem følge for een tilbørlig Biergeløn, som før er rørt; Men dersom der ere nogle Vare, som have faaet Skade, eller ere blevne vaade, da, hvis de staa til at hielpe, skal Amptmanden, eller den, hvis Grund samme Gods for strander[2], lade dem hielpe paa dens Omkostning, som Godset skal igien have; Men kand de ikke hielpis, da maa

§ 4: Søret 1561 § 73 3. Styk., SSøret 1667 5. 4.

[1] *Saal. AKNU; TV:* Ejere
[2] *Saal. AKN; VTU:* forstrander

maa de af ovenbemælte Personer strax sælgis og giøris i Penge, det dyreste skee kand. Hvo som Utrolig omgaais med Vrag, straffis derover som for andet Uhiemmelt Gods. Men hvis ingen inden Aar og Dag med nøjagtig Bevis fremkommer, at Skib og Gods hannem tilhører, da hører det Kongen til, eller den, som Forstrandsrettighed haver.

5.

Finder een Skipper noget Vrag udj Søen, eller Havsbond, Anker, eller andet, skal hand det antvorde til den, som paa Kongens Vegne Befalning haver paa det Stæd, som det i Land føris, som hannem strax skal give een tredie Deel af dets Værd for sin Umage, og skal samme Gods blive beliggendis Aar og Dag. Dersom som rette Ejermand imidlertid kommer med nøjagtig Bevisning, skal hand nyde det for samme Biergeløn med al anvente Bekostning; Kommer der og ingen, da er samme Gods faldet til Kongen, og skal forsendis til Kongens Amptmænd, og hvo som samme Gods og Vrag underslaar, skal straffis som een Tyv. Deslige om nogen Fiskere finde noget Anker udj Søen ved deris Fiskerredskab, eller udj andre Maader det fange kunde, hvad heller der er Boje paa, eller ej, skulle de udj lige Maader det antvorde til Kongens Befalningsmænd, og de skulle give dennem[1] derfor den tredie Deel af dets Værd til Biergeløn, og siden handlis dermed som forskrevet staar. Findis Vrag i aabenbare Søe uden for alle Land, og ingen Folk er

[1] *Saal. KNTU; A:* dem

§ 5: Søret 1561 §§ 49, 73 5. Styk.

er derhos, som det tilhører, da skal den, som det bierger, beholde halfdeelen og halfdeelenKongen, uden saa er, at rette Ejer kommer inden Aar og Dag, som før er sagt.

6.

Bliver et Skib, og Godset biergis, da skal Skipperen deraf have billig Fragt; Dog raader Befragteren at lade Skipperen beholde Godset for Fragten.

7.

Naar strandet Gods biergis, der af er mand ej skyldig at betale nogen Averie for det andet borte blevet[1] Gods, eller Skib.

8.

Hvis af Skib og Gods ikke saa meget skulle kunde biergis, som foruden anden Omkostning med at bierge kunde saa meget tilstrekke, at Skibsfolkene deris efterstaaendis Hyre deraf kunde bekomme, da have de intet af saadan deris Hyre at fordre.

V. Cap:

Om Bodmerie og Biilbreve.

1. Art:

Om een Skipper kommer i fremmede Lande, og kand ikke af Stæd komme at lade sit Skib der ud med sine Reederis Penge, og fra samme Platz ingen Vexel kand bekommis at trekke paa sine Reedere, eller og at der intet Gods udj Skibet er, som hand til hans Reederis Fordeel

[1] *Saal. AKNU; T:* bleven

§ 6: Hamborgs Stadsret 1605 2. 17. 2 jfr. Søret 1561 § 24.

§ 7: Hamborgs Stadsret 1605 2. 17. 3 jfr. SSøret 1667 5. 13 § 5.

§ 8: jfr. SSøret 1667 5. 2 § 1.

§ 1: Søret 1561 § 68, HReces 1614 6. 2 jfr. SSøret 1667 4. 5 og 4. 4 pr. og Hamborgs Stadsret 1605 2. 18. 7.

deel sælge kunde, da i saadanne Tilfælde og Nød, hvilket hand med trende af de beste Skibsfolk skal nøjagtig bevise i sit Regnskab for Reederne, haver hand Magt at optage Penge, eller dets Værd, paa Skibs og Skibets Redskabs og Fragts Eventyr, som kaldis Bodmerie, paa beste Vilkor, og for samme Bodmerie-Penge forsikkre Creditorerne med Skibs Redskab og Fragt, og Skipperen skal være pligtig at betale fornævnte laante Penge, saa tilig Skibet paa det Stæd ankommer, hvor Bodmeries Contract ommælder; Men segler hand paa andre Stæder, og sin Rejse imod Creditorens Villie forlænger, bliver dog Bodmerien ved Magt, og Skipperen svare til al deraf kommendis Skade.

2. In-

§ 2: SSøret 1667 4. 2 pr., HReces 1614 6. 1, Hamborgs Stadsret 1605 2. 18. 1.

2.

Ingen Skipper maa optage Penge paa Bodmerie af sit Skib al den stund hand er i Nærværelsen hos sine Reedere foruden deris Minde og Samtykke; Dog er Skipperen ikke formeent at tage Penge paa Bodmerie paa sin egen Part i Skibet, og ej videre. Laaner der nogen Skipper i saadan Tilfald meere end for Skipperens egen Part, den søge det hos Skipperen, og de andre Reedere ere ej skyldige at svare dertil. Men haver een, eller fleere, af Reederne Skipperen dertil Fuldmagt givet, da svare een hver efter sin Fuldmagt.

3.

Hender det sig, at nogen Skipper uden stor Nød sit Skib forbodmer motvilligen, eller uden Nød i een Havn

§ 3: jfr. HReces 1614 6. 3, SSøret 1667 4. 2 § 3.

Havn indsegler, som hand ej er befragtet til, da skal den Skipper selv svare sine Reedere til al den Skade, som de kand bevise deraf at kunde komme, og derforuden forvisis Kongens Riger og Lande; Men dersom hand sammestæds Skibet og Godset skulle afhænde og undvige, da svare hand til Skaden, og straffis, naar hand antreffis, efter Sagens Lejlighed.

4.

Yngste Bodmerie-Breve have altid Prioritet for dem, som tilforn kunde være udgivne.

5.

Besværger nogen Skipper sit Skib højere med Bodmerie-Penge, end Skib, Redskab og Fragt, kand være værd, ere hans Reedere ej skyldige dertil at svare, men søgis hos Skipperen.

6.

Bliver et Skib, som er forbodmet, taget, eller arresteret, og Skipperen ej kand blive sit Skib mægtig igien, da skal Skipperen enten alt Skibet, eller den Deel deraf, som hand haver forbodmet, til den afstaa, som hannem Penge paa Bodmerie haver laant; Og blive de, som Penge paa Bodmerie have laant, Skibet mægtige, nyde de i saadan Tilfald deraf deris Penge forud, naar Omkostningen er fradraget, og Resten kommer Reederne til Gode.

7.

Skulle et Skib komme til nogen Ulykke, da betalis deraf ingen Bodmerie-Penge; Men dersom noget

§ 4: SSøret 1667 4. 8 § 1.
§ 5: SSøret 1667 4. 3, Hamborgs Stadsret 1605 2. 18. 3.

§ 7: jfr. SSøret 1667 4. 7.

get biergis af Godset, som Skipperen nogen Fragt kand nyde af, eller og biergis af Skibet, eller dets Redskab, da bør de laante Penge med des Premie at betalis, saa vit samme Fragt af det biergede Gods, Skib og Redskab, kand tilstrekke, dersom Pengene ere optagne paa det heele Skib; Men dersom de ere tagne paa een vis Part, da betalis ej videre, end den Part kand tilkomme af det biergede. Skulle og een Skipper formedelst een, eller anden, kiendelig Forseelse, eller Forsømmelse, foraarsage Skibets Skade, eller Ulykke, da bør Skipperen at svare med sin Person og alt sit Gods, indtil Bodmerie-Pengene ere betalte.

8.

Saa skal og den, som Penge paa Bodmerie udlaant haver, inden sex sex Maaneder i det længste, efterat Skibet er ankommet paa den foraccorderede Stæd søge sin Betalning, eller og siden have sin Ret forbrut, og bliver i forbemælte Tid hans Ret Uforkrænket, om end skiønt Skibet var til anden solt. Men lyder Bodmerie-Brevet, at Pengene skal betalis, naar Skibet kommer tilbage igien paa den Stæd, hvorfra det udseglede, da, hvis det ikke inden Aar og Dag sig der igien indfinder, bør Pengene strax hos de vedkommende at fordris, og uden nogen Ophold af dem betalis, og hvis Bodmerie-Pengene ikke til Forfalds-Dagen blive betalte, da bør fra den Dag deraf at givis tilbørlig Rente.

§ 8: SSøret 1667 4. 8 § 2.

9.

Hvis nogen forskyder Penge til et nyt Skib at bygge, eller til Fol-[1]

[1] *Saal. U'; U'': Fo*

§ 9: SSøret 1667 4. 9 og Hamborgs Stadsret 1605 2. 5. 7-9.

Folkenis Underholdning imidlertid, hand skal derom oprette skriftlig Contract med tvende gode Mænds Underskrift til Vitterlighed, hvilken Contract kaldis Biilbrev, og bør samme Gield at betalis, og Skibet frit derfor giøris, før end det begiver sig paa Rejsen, og imidlertid forbliver Skibet til Forsikkring, og hvis fleere Biilbreve i saa Maader kunde være udgivne, da gaa de ældste for de yngste. Samme Biilbreve bør for dis støre Rigtigheds Skyld strax efter deris Datum læsis til Tinget, hvor Skibet byggis, og da gaar saadan Gield for al anden, som paa Skibet hæfte kand.

VI. Cap:

Om Asseurance.

1. Art:

Hvis nogen vil lade Skib, eller Gods forasseurere, da skal derom oprettis rigtige og tydelige Breve, og dermed forholdis, om de her i Kongens Riger og Lande sluttis, paa efterskrevne maader.

2.

Samme Forsikkrings-Breve, som kaldis Policer, skal hos stemplet Papirs Forvalterne findis, og gielde hver Ark een Rix Ort; Og skal i de aabne Platzer derudi af Mekleren, eller, hvor ingen Mekler er, af een Øvrigheds Person, rigtig indføris Skibet, Skibets Mundering og Skipperens Navn, og derhos antegnis hvor Skibet skal hensegle,[1] lade og losse; Siden indskrivis hvad een hver vil have forsikkret.

3. Alle

§ 1: jfr. SSøret 1667 6. 1 og 2.

§ 2; SSøret 1667 6. 2 pr.

[1] *Saal. U'; U'':* hensegle

3.

Alle saadanne Breve underskrivis af Asseuradeuren med egen Haand, og Summen af Pengene, som udlovis til Asseurance, skal indskrivis med Asseuradeurens egen Haand. End ere de fleere, da skrive een hver for sin Part, som hand udlover, eller forsikkrer for, og ingen videre skyldig være, end hand haver indskrevet sig for.

4.

Mekleren, som saadanne Instrumenter forfærdiger, skal alt ovennævnte vel i Agt tage, og i een forseglet og numereret Bog indføre, hvem som noget haver asseureret, til hvem, hvad og paa hvad Condition.

5. In-

5.

Ingen maa understaa sig at forsikkre nogens Liv, ej heller Skibsfolkenis Løn og Hyre, deris Skibs-Kost, Krud, Lod og alle Slags Skibs-Redskab, men alleeniste sit Skib, eller visse Parter derudj, samt alt indehavendis Kiøbmandsgods, og skal een hver, som i saa Maader tager Forsikkring, beholde paa sin egen Fare og Eventyr i det minste den tiende Deel af det forsikkrede Skib, eller Gods, efter dets satte Taxt og Værdj.

6.

Skulle og nogen ville paa adskillige Stæder lade forsikkre sit Skib, eller Gods, da maa det vel skee, naar alle saadanne Forsikkringer ikke opløbe tilsammen meere end de nj tiende Deele af samme forsikkrede

§ 3: SSøret 1667 6. 2 § 2.
§ 4: jfr. SSøret 1667 6. 2 § 1.
§ 5: SSøret 1667 6. 5 jfr. FOrdon. 1681 3. 6. 10.
§ 6: jfr. SSøret 1667 6. 6 pr. § 1.

krede Skibs, eller Godsis, rette Værdj. Gaar det derover, da være det af ingen Kraft, og de, som saadan Underfundighed beganget have, miste hvis de til Forsikkrings-Penge, som kaldis Premie, udgivet have. Ellers skal hermed alvorlig være forbuden al Svig og Bedrægerj[1], som paa enten af Siderne kunde optænkis, eller giøris, under Straf paa deris Ære, eller Liv, efter Mishandlingens Beskaffenhed, og derforuden stande den Uskyldige til Rette for al erlidte Skade.

7.

Naar Asseurancen lovligen er sluttet, saa er Asseuradeuren forpligtet til at svare til al den Skade, som det forsikkrede Gods tilføjis; Og angaar samme Forsikkring, fra den Tid Godset fra Land indskibis, og

[1] *Saal. AKNTU.*

§ 7: SSøret 1667 6. 7 pr. § 1.

og først endis, naar samme Gods paa Landet er opbragt.

8.

Premie, eller Forsikkrings-Penge, skulle alle strax ved Policens Underskrivelse erleggis; Dog hvis nogen lader forsikkre sit Skib, eller Gods, paa lang Rejse, og der betingis baade om Hen- og Tilbage-Rejsen, da betalis den halve Deel strax, og den anden halve Deel ved Skibets Hiemkomst, eller til den Tid, som de indbyrdis foreenis om. Skeer herudj nogen Forsømmelse, saa at Terminerne ikke rigtig holdis, da være hand skyldig deraf at give til Rente een pro Cento Maanetlig, indtil Betalningen skeer.

9.

Skeer nogen Skade, eller Ulykke, paa Skib, eller Gods, som forsikkret

§ 8: SSøret 1667 6. 11.
§ 9: SSøret 1667 6. 12 pr. § 1.

sikkret er, da skal hand, som det har ladet forsikkre, strax give Asseuradeuren det tilkiende, og lovlig Bevis medbringe, og hvis den, som haver forsikkret, ikke inden tre Maaneder, efter hand derom forstændigis, betaler, da skal hand give, fra den Tid hand fik det at vide, til den, som Skaden lidt haver, til Rente een half pro Cento Maanetlig, indtil Betalningen skeer, og skulle Dommerne flittig overveje, om Asseuradeuren har nogen billig Aarsag at vegre sig i Betalningen formedelst nogen vitterlig begangen Svig, saa som om paa Skib og Gods var begæret Forsikkring, efterat Ejermanden fuldkommelig viste, at det var forulykket, og da strax derudj endelig dømme efter Sagens Beskaffenhed.

10. Hvis

§ 10: SSøret 1667 6. 13.

10.

Hvis ingen Tidende efter flittig Forspørsel skulle kunde bekommis om det forsikkrede Skib, eller Gods, som til nogen Stad i Europa er gaaet, inden Aar og Dag, da holdis det for at være forulykket. Er det uden Europa, og ingen Kundskab kand faais inden to Aar, saa regnis det fortabt, og efter den Dag haver Asseuradeuren tre Maaneder til at betale Pengene, eller siden, som før er mælt, betale Rente, og ved Retten[1] tvingis til Betalningen.

11.

Hender det sig og, at nogen for een, eller anden, Aarsags Skyld skulle gandske forandre sin forrehavendis Rejse, eller og mindre Gods indskibe, end Forsikkring var taget for,

[1] *Saal. ANTU; K:* Renten

§ 11: SSøret 1667 6. 15.

for, da skal Ejermanden, saa snart han dertil resolverer, eller det vitterligt bliver, give Asseuradeuren det tilkiende, og opsige sin Contract, hvilket kaldis Restourno, hvorimod den oprettede Forsikkrings-Contract skal være ophævet; Dog nyder Asseuradeuren for sin hafte Umage med ind- og af-Skrivning een half pro Cento af den udgiven Premie, og legger Resten af Pengene strax fra sig.

VII. Cap:

Om Admiralskab.

1. Art:

Befinde sig i een Havn inden, eller uden, Riget nogle af Kongens Undersaatters Skibe, be, som paa een Tid ere seglfærdige og have een Rejse for, og de af Frygt for Capere, eller for andre Ulykkelige Tilfælde, for raadeligt eragte at blive sammen, og giøre Admiralskab, saa skulle de indgaa visse skriftlige Artikler imellem hin anden, som de siden Ubrødeligen skulle holde, indtil Rejsen er endet.

2.

Fører da nogen værbar Skib der iblant, da skal hand føre Flaget og forsvare de andre, og ingenlunde tillade, at noget fremmet Skib ligger ham om Borde, under hvad Forrevendning det være kand, enten at see hans Pas, eller Søebreve; Men holde dem fra sig det meeste mueligt være kand, hvortil alle andre Skibe, som i samme Admiralskab fare, hannem efter

§ 1: SSøret 1667 7. 2.

§ 2: jfr. SSøret 1667 7. 3 §§ 1 og 2 og 7.1 jfr. Hamborgs Stadsret 1605 2. 14. 43.

ter yderste Evne skulle hielpe og bispringe, og skulle nogen fremmede ham med Magt ville tvinge at anlegge, da skal hand af al Magt staa derimod, og ingenlunde tilstæde, at noget derudj skeer Kongens Højhed til Forklejning, eller hans Undersaatter til Skade. Giør nogen herimod, og hand ikke setter sig til Verie, om hand ellers det kand giøre, straffis efter Søe-Artiklerne. Hvis og Skylden skulle findis hos nogle af Folkene, som ikke ville giøre deris Pligt i saadan Tilfald, forholdis iligemaade efter Søe-Artiklerne.

3.

Alle Udgifter og Skader, som i saa Maader giøris og givis, skulle af alle, som i Floden ere, betalis efter deris vedtaget Admiralskabs-Brev, Brev, og det efter Proportion af et hvert Skibs og indehavendis Ladings billig Værd.

§ 3: jfr. SSøret 1667 7. 7.

4.

Alle Værbare Skibe skulle om Nattetide have Lygter med tænte Lys udj, at de dis bedre kunde være tilsammen, og al befrygtendis Fare dis bedre forrekommis.

§ 4: SSøret 1667 7. 5.

5.

Hvis noget Kofardi-Skib har giort Admiralskab med andre, og siden uden billig Aarsag gaar fra dem, da skal hand ikke alleeniste betale to Mark af hver Læst til Angiveren, de Fattige Søefolk og de andre Skippere, som blive i Admiralskabet, men end ogsaa svare samme Skippere til al den Skade de have lidt

§ 5: SSøret 1667 7. 6.

lidt paa Skib, eller Gods, efter samme Proportion, som hand skulle haft betalt, om hand hafde blevet i Floden, og kommer hand selv til Ulykke, da have Skade for Hiemgield.

6.

Hender det sig og, at noget fientlig Skib skulle af saadan sluttet Flode bemægtigis, da skal det strax føris i een af Kongens, eller hans Allieredis, Havne, og der efter lovlig Medfart til Priis dømmis. Hvis deraf kommer deelis imellem alle dem, som i samme Admiralskab været have, men hvis det af et fra de andre adskilt Skib opbringis, det nyder hand, som det førte, alleene og deeler Byttet imellem sig og sine Skibsfolk efter een hvers Løn, eller Maanets-Penge. Skulle og nogen, som fører værbar Skib, erobre fra Fienden et Danskt Skib, som i fire og tyve Timer hafde været i Fiendens Gevalt, da er det hans Priis alleene; Men kand nogen blive det mægtig fra Fienden inden den Tid, da nyder hand af samme igientaget Skib den halve Deel og Ejermanden den anden halve Deel.

§ 6: SSøret 1667 7. 8 pr.

VIII. Cap:

Om Søerettens Sagers Udførelse.

1. Art:

Alle Sager, som af denne Søehandel deris Oprindelse have, eller og af denne Søeret dependе-

§ 1: jfr. SSøret 1667 8. 1 pr.

pendere, skulle enten de angaa Indlændiske, eller Udlændiske imellem hin anden, strax af een hver Stæds ordinarie Dommere forretagis, og inden trende Solemerker efter lovlig Medfart og denne Søeret paakiendis, og hvis nogen ikke skulle have den Videnskab at kunde selv udføre sin Sag, da skal Øvrigheden paa Stædet, naar hand det begærer, strax forordne ham een ærlig og lovkyndig Mand, som ham i sin Sag for billig Betalning kunde betiene.

2.

Indfalder Tvistighed imellem dem, som inden Skibsborde ere, naar nogen Skade er tilføjet Skib, eller Gods, formedelst nogen Officers, eller Gemeens, Forseelse, og de, der vidne skulle, ikke kand kand afbie den ordinarie Tid, som de, hvilke det paagielder, kand personlig, eller ved deris Fuldmægtige, være til Gienmæle, da maa Vidner eedelig føris til Tinge, eller for Byefogden i hans Huus i trende Dannemænds Overværelse, paa det Sandheden kand komme for Dagen, hvilket siden skal staa for fulde, med mindre nogen til sin Befrielse strax paa Stæden, hvorved Ulykken skeet er, sig har forsynet med nøjagtig Bevis, og Attest taget hos næste Stæds Øvrighed, at Skaden ikke skeede af nogens Forsømmelse, eller Forseelse, hvor da Øvrigheden paa Stæden alvorlig skal formane de vedkommende, at de den bare Sandhed udsige, og der hos paa det flittigste erkyndige sig om Sagens Beskaffenhed samt hvad Vind og Vejer paa de

de Tider har været, og hvorledis Seglatzen er holden, hvilket altsammen i samme Tingsvidne, eller Document, udførlig skal indføris, hvorimod siden ikke lettelig maa føris andre Vidner.

IX. Cap:

Om Kongens Søefolk.

Alle Kongens Søefolk, saa vel Officerer som Gemeene, som nu udj Kongens virkelig Tieniste ere, eller sig derudj herefter begive, skulle paa hvad Stæd de end og monne boe, eller sig ville nedsette, i Kongen Riger og Lande, være re for alle Borgerlige og Byens Bestillinger samt Tynge og Paalæg, hvad Navn det og have kand, frj og forskaanede, om end skiønt de een, eller anden, liden borgerlig Næring monne bruge; Dog at de paa behørige Stæder tilbørligen erlegge til Kongen Told, Accise og Consumption, af hvis de handle med, og ellers skal med dem i andre deris Sager forholdis efter som tilforn i den første Bogs andet Capitels niende Artikel er mælt.

Fem-

Femte Bog.

Om Adkomst, Gods og Gield.

I. Cap:

Om Contracter og Forpligter.

1. Art:

Een hver er pligtig at efterkomme hvis hand med Mund, Haand og Segl, lovet og indgaaet haver.

2. Alle Contracter, som frivilligen giøris af dennem, der ere Myndige, og komne til deris Lavalder, være sig Kiøb, Sal, Gave, Mageskifte, Pant, Laan, Leje, Forpligter, Forløfter og andet, ved hvad Navn det nævnis kand, som ikke er imod Loven, eller Ærbarhed, skulle holdis i alle deris Ord og Puncter, saa som de indgangne ere.

3. Den Contract, som ej af alle vedkommende underskrevet og forseglet er, eller for Dom og Ret indgaaet, kand ej gielde imod den, som den ej underskrevet og forseglet haver.

4. Dersom nogen i Baand og Fængsel, eller ved anden Voldsom Tvang,

§ 1: Frdg. 1651 5. Juli.

§ 2: L. 6 Cod. 2. 3.
§ 4: Retsbrug (Udvalg 1. 34).

Tvang, indgaaer, eller lover noget, og hand det til Tinge vedersiger, saa snart som hand kommer i sin Frelse igien, da er hand det ej pligtig at holde.

5.

Optinger Mand for nogen Sag Ustokket, Ublokket og Unødt, da er hand pligtig til det at efterkomme, som hand udlovet haver.

6.

Vil nogen fragaa det ej at være hans Haand og Segl, som hand sigtis for, da maa hand sig med sin egen Eed derfor befrie. End vil hand ikke svære, da maa den Sigtendis giøre sin Eed, og den Sigtede være pligtig at svare til Haanden og Seglet.

7. Den

§ 5: Retsbrug (Udvalg 1, 260).
§ 6: Retsbrug (Dom Nr. 267).

7.

Den, som ej kand læse, eller skrive, skal sette sit Segl under, om hand noget haver, eller sit Boemerke, med to Dannemænds Hænder til Vidnisbyrd, som hand selv dertil haver ombedet, og som skulle være tilstæde, naar Handlingen sluttis og lydeligen oplæsis.

8.

Den sidste Handel og Contract til intet giør alt hvis i samme Sag tilforn haver været handlet, om de ere stridige imod hin anden; Ellers gielde de begge.

9.

Hvo som sit Gods og Midler, som hand ejer og ejendis vorder, vil skiøde og afhænde til anden Mand for nogen skiellig Ophold til Føde, Klæ-

§ 8: JLov 2,102.
§ 9: JLov 1,32; SLov §§ 40, 41; VSLov 1,21-22; ESLov 1,38; Tors Artikler § 62.

Klæde og al anden Nødtørft hans Livs Tid hand skal først lavbyde sine Midler til Tinge til dem, som hannem arve skulle, og hvis de ikke hannem med de Vilkor, som een anden vil ham antage, ville til sig tage, da maa den anden Mand hannem til sig annamme paa fornævnte Maade efter oprettede Contract, som til Tinge skal forkyndis.

10.

Den, som gift er, maa ej saaledis sine Midler til anden afhænde, med mindre Hustruen med hannem derom eens er.

11.

Hvo som saadan Contract med anden indgaaet haver, maa det ej igienkalde, med mindre det bevisis, at

§ 10: JLov 1, 32.
§ 11: JLov 1, 32 i Beg.

at den anden enten ikke vil, eller ikke kand, forskaffe hannem een skiellig Underholdning.

12.

Den, som antager saaledis nogen Mand, eller Qvinde, er pligtig at svare til deris bevislig Gield, og forskaffe dem een ærlig Begravelse efter deris Stand, naar de døe.

13.

Husbond er ej pligtig til at svare til den Gield, eller Contract, som hans Hustrue, eller Barn, giør, imens de ere i Fællig med hannem, med mindre det klarligen bevisis, at saadant er skeet, med Husbondens Villie og Videnskab, eller ogsaa til fællis Nytte og Uomgængelig Fornødenhed.

II. Cap:

§ 12: SLov § 42; VSLov 1, 23; JLov 1, 32.

II. Cap:

Om Arv og Skifte.

1. Art:

Naar nogen ved Døden afgaar og efterlader sig enten Umyndige, eller fraværende, eller udlændiske, eller ingen Arvinger, da skulle de, som i Huset ere, hvor den Afdødis Gods og Midler findis, under tilbørlig Straf strax give Stædets Øvrighed, Geistlig eller Verdslig, det tilkiende, som skulle forpligtede være strax ved deris Middel i Arvingernis og Frændernis Nærværelse, som da kunde være tilstæde, at lade forsegle hvis Gods denAfdøde tilhørte, og sette det i god Forvaring, uden hvis hvis som til den Afdødis Begravelse og til Husholdningen, om der holdis nogen, fornødeligen behøvis; Hvilket dog altsammen skal registeris og vurderis og dennem, som i Huset ere, leveris, som derfor siden skulle giøre Reede og Regnskab.

§ 1: jfr. Reces 1643 2. 15. 2, 4 og 5.

2.

Er det Husbond, eller Hustrue, som død er, og haver fællis Børn sammen, og den Afdøde ingen sær kuld Børn efterlader sig, da maa den efterlatte Person uden saadan Besegling side i Boen indtil tredivende Dag, med mindre der stor vitløftig Gield i Boen findis; Tj da skal Boen strax forseglis.

3.

Paa tredivende Dag skal Boen af Rettens Middel og de myndige nær-

§ 3 i Sl.: Reces 1643 2. 15. 2.

nærværende Arvinger og de Umyndigis og fraværendis Formyndere og Frænder rigtig registeris, og af Uvillige Personer lovligen vurderis, saa og al Indgield og Udgield, saa vit vidis kand, rigtig antegnis.

4.

Ere Arvingerne inden Bye, da skulle[1] de paa tredivende Dag efter den Dødis Afgang møde i Sterfboen. Ere de uden Bye og i Provincien, da skulle de komme til siette Ugis Dag. End ere de uden Provincien, da komme de til tolvte Ugis Dag; Men ere de uden Riget, de have de Aar og Dags Frist, som er et Aar og sex Uger; og skal Stædets Øvrighed være forpligtet at give saadanne fraværende Arvinger det tilkiende paa Sterfboens Bekostning, saa snart det dennem af de vedkommende tilkiende givis, hvem og hvor de ere, som arve skulle.

5.

Komme[1] ej Arvingerne til rette Tid, da gemmer Øvrigheden Arven ved vederhæftige Folk, som de selv dertil ville svare, men hvis Løsøre, som letteligen ved Tiden kunde fordærvis, eller Boen komme til Omkostning, skal Øvrigheden strax lade giøre i Penge Arvingerne til Beste.

6.

Kommer een Deel af Arvingerne og een Deel udebliver for lovlig Forfalds Skyld, eller og det ikke viste, over den Tid, som de burte at møde, da skal Øvrigheden ved visse Folk lade de udeblivendis Anpart, som i Løsøre bestaar, giøre i Penge, og dennem udset-

[1] *Saal. U'; U'':* da da skulle

§ 4: JLov 1,23.

[1] *Saal. KNTU; AP:* Kommer

§ 5: jfr. JLov 1,23.

udsette paa Rente; Men Jordegodset settis under gode Mænds Tilsyn.

7.

Er Arving i Kongens Ærinde, da søge hand Arv inden tre Uger efter at hand hjemkommer.

8.

End er Arving i ingen lovlig Forfald, og søgte ej Arv enten personlig, eller ved Skrivelse, i Tide, og det bevisis, at hand viste, at Arven falden var, have Skade for Hiemgield, om noget af hans tilfalden Arv forkommer, eller bliver Uvis.

9.

Er Arving saa vit uden Riget borte, at hand ej inden Aar og Dag kand faa at vide om den falden Arv og møde til bestemte Tid, da skal hans hans næste vederhæftig Frænde, eller, om hand ingen haver, een anden vederhæftig Mand af Øvrigheden dertil forordnet, være paa Skiftet, og hans Lod til sig tage, og den gemme og lovligen forrestaa.

10.

Det samme er og, om ikke vidis, hvor Arvingen er.

11.

Ere ingen rette Arvinger til inden syvende Mand, eller og rette Arving udebliver i femten Aar, i hvad Forfald hand kand skyde paa, da hør Arven Kongen til, saa fremt hand er i Live; Men hvis hans Medarvinger bevise, at hand er død inden de femten Aar, da falder hans Lod hans Medarvinger til.

12. Si-

§ 7: JLov 1,23.
§ 8: JLov 1,23.
§ 9: jfr. ESLov 1,33.
§ 11: JLov 1,23; NLov 4,7.

12.

Siger Hustrue sig at være med Barn efter sin Husbonds Død, da, naar Boen er tredivende Dag registeret, maa hun blive i den Uskift besidendis i tyve Uger. Siden skulle gode Qvinder granske og forfare, om hun er med Barn, eller ej. Befinde de, at hun er med Barn, da besider hun fremdelis Boen til saa længe Barnet vorder født. Fødis Barn saa længe efter Husbondens Død, at det vel kand prøvis og forfaris, at det ej er den Afdøde Husbonds Barn, da gielde og betale hun først igien alt hvis hun tog, eller annammede, af Boen fra Husbondens Døds tredivende Dag, og tage ej siden meere, end hendis rette Arvepart kand være; Det øvrige tage Husbondens rette Arvinger, vinger, og hun derforuden straffis efter Loven, og imidlertid hun saa sider i Uskift Boe, skulle Husbondens rette Arvinger med gode Mænd af hendis Frænder have Opseende med, at hun ej Unytteligen noget af Boen bortøder, eller det afhænder, som hende ej selv tilhører, fordj hun maa intet sælge, eller afhænde, af Boen uden for hendis og fællis Børns Kost og Underholdning, og til hendis Tienistefolkis Kost og Løn; Hvilket bør dog at skee med Øvrighedens Villie og Samtykke.

13.

Ingen Enkemand, eller Enkeqvinde, maa indlade sig i nyt Egteskab, før end der er holdet rigtigt Skifte med den Afdødis Børn, eller Arvinger. 14. Naar

§ 12: JLov 1,3.
§ 13: Retsbrug i København (Kbhs. Magistrats Bekg. 1609 27. Marts i Københavns Diplomatar. 1,577) jfr. Slesvigs gl. Byret §§ 7 og 9.

14.

Naar skiftis skal, og Boen rigtig registeret og vurderet er, som sagt er, da skal først, før end nogen arve kand, al den bortskyldige Gield, som rigtig befindis, af fællis Boe betalis, først af Boepenge og rørendis Gods, saa vit det tilrekker, siden af Jord og Urørendis Gods, om det rørendis ikke kand tilstrekke, hvilket den Efterlevendis, om hand det begærer, og hand dertil af samtlige Arvinger betrois, maa til sig annamme til Gieldens Afleggelse. Ellers maa Arvingerne og deris Formyndere med Rettens Middels Betænkende og Bistand giøre een hver Creditori, som det begærer, strax Udlæg af Boen for hvis hand bevisligen og billigen fordrer, først af Løsøre og siden af Jordegods; Dog skal ingen Creditor, særdelis den, som haver rigtig Haandskrift paa sin Fordring, nødis til at tage mod noget saadant Udlæg, dersom hand vil lade sin Gield blive hos Arvingerne bestaaendis, og dennem den betroe.

§ 14: Reces 1558 § 53; Reces 1643 2. 15. 2.

15.

Naar gielden er saaledis, som sagt er, aflagt, eller af Arvingerne antagen, da skal den beholden Boe reedeligen deelis imellem Arvingerne, og klare Lodsædeler giøris paa hvad een hver af Boen tilkommer, og saa forfattis et fuldkommet rigtigt Skiftebrev, i hvilket indføris skal baade Registeringen og Vurderingen med Indgielden og Udgielden og Boens Beholdning, saa ogsaa Lodsædlerne; Og skal Skiftebrevet af Arvingerne,

gerne, eller deris Frænder og Formyndere, tillige med Rettens Middel underskrivis og forseglis.

16.

Øvrigheden skal have flittig Indseende med at alting paa Skiftet Christeligen og retfærdeligen tilgaar paa alle Sider, med mindre de ville stande derfor til Rette, dersom noget for deris Forsømmelse med deris Videnskab Ulovligen at være handlet befindis. Men hvis Arvingerne ere alle myndige og tilstæde, da haver Øvrigheden intet dermed at befatte sig, uden det af dem begæris.

17.

Ingen Skiftis Forvaltere maa i Skiftebrevet tilfinde nogen at betale noget, med mindre Debitor staar under deris Ret, og bør til deris Jurisdiction at svare.

18.

Ingen kand efter Skiftebrev, som imellem Arvinger oprettis, enten søge Gield, eller søgis for Gield, med mindre hand selv, eller hans Fuldmægtig, haver det underskrevet, eller Debitor selv, eller hans Fuldmægtig, for Skiftets Forvalter tilstaar Fordringen, for hvilken hand dog bør at søgis til sit Værneting.

19.

Haver Husbond og Hustrue Børn sammen, og enten af dem ved Døden afgaar, da, naar Gielden af fællis Boe, som sagt er, er betalt, skiftis alle efterlatte Midler, Boepenge, Løsøre, Kiøbstædgods, Jorde-

§ 19 i Beg.: jfr. JLov 1,6 og Reces 1558 § 52.

Jordegods, Kiøbegods og Arvejord i to lige Parter imellem den Efterlevendis og fællis Børn; Dog arver den Efterlevendis af de efterlatte Midler foruden sin egen Hovedlod een Broderlod; Men hvis enten af dem gifter sig igien, da skal den Broderlod, som den Efterlevendis saaledis bekom, igien komme til Børnene. Vil den Efterlevendis beholde Hovedgaarden med tilliggendis Jordegods og Herlighed, som hand, eller hun, indfører i Boen, naar de komme i Egteskab sammen, da bør det at staa den frit for at udløse Børnene deraf efter Billighed og efter Samfrænders gode Befindende.

20.

Haver Husbond og Hustrue ingen Børn sammen, da, naar enten enten af dennem ved Døden afgaar, stande det den Efterlevendis frit for at træde til den heele Bois Løsøris og Jordegodsis lige Skifte og Deelning med Arvingerne. Vil den det ikke, da bør den at udlegge til Arvingerne tre fierde Deele af det, som den Afdøde i Boen hafde indført, hvormed Arvingerne skulle lade sig nøje; Og paa det ret kand vidis hvad den Afdøde indført haver, da skal det bevisis med klar og oprigtig Document og Specification, som af dem begge i deris Velmagt underskrevet og forseglet er, med tvende i det minste næste Samfrænders Hænder og Segl bekræftet, hvad samme Afdøde i Boen, der den kom i Egteskab, indførte, eller siden ved Arv, Gave, eller i andre Maader, bekommet haver. Vil den Efterlevendis

§ 20 i Beg.: JLov 1,6 jfr. Reces 1558 § 52.

vendis beholde Hovedgaarden med tilliggendis Jordegods og Herlighed, da stande det den frit for, Arvingerne deraf efter Billighed og gode Mænds Velbefindende[1] at udløse.

21.

End døer baade Husbond og Hustrue strax efter hin anden, før end den længst levendis med den første Afdødis Arvinger er kommen til noget sluttet Skifte, eller endelig Rigtighed, som forskrevet staar, da kommer den gandske Boe til lige Skifte imellem beggis Arvinger, saa fremt det ikke med klar og oprigtig Document og Specification bevisis, hvad een hver i Boen indbragt haver; Tj da bør een hvers Arvinger at lade sig nøje med hvis den i saa Maader i Boen indført haver. Befindis enten af Parterne at have giort Ophold med Skiftet imod Loven, da bør den at svare Medarvingerne til hvis Skade dennem er tilføjet ved slig Ulovlig Ophold.

22.

Vil Husbond, eller Hustrue, bebreve hinanden noget af deris i Boen indførte Midler, da skal dermed forholdis, efter som mældis herefter i det fierde Capitel om Gave.

23.

Er Husbond, eller Hustrue, nogen Arv tilfalden, efter at de vare komne sammen i Egteskab, og, før end enten af dem ved Døden afgaar, ej er i Boen indkommen, da skal den indføris, naar den heele Boe skal skiftis, eller Boens Gield skal betalis. Det samme er og, om andre nogen

[1] *Saal. U'; U'':* velbesindende

nogen Arv tilfalden er, og de døe, før end Arven i deris Boe indkommen er.

24.

Naar Boen skal skiftis, og den kand tilstrekke, og alle Creditorer kand af den blive fornøjede, da tager den Efterlevendis saa meget forud af den beholden Boe til sin Begravelse, som billigen paa den Afdødis Begravelse er anvent.

25.

I dette Tilfald beholder og Hustruen sin Fæstensgave, eller Morgengave, hvilken af den Lod skal betalis, som Husbondens Arvinger tilfalder, saa fremt hun vil afstaa den Broderlod, som hende ellers tillagt er efter hendis Husbond.

26. Kand

§ 25: jfr. NLov 4,6 og 13; Frdg. 1577 18. Oktbr. og Retsbrug(Udvalg1,3,10).
§ 26: NLov 4. 13.
§ 27: Reces 1643 2. 16. 1.

26.

Kand Boen ej tilstrekke, da mister den Efterlevendis Vederlag for Begravelse og Hustruen sin Fæstensgave, eller Morgengave.

27.

Ingen Enke maa efter sin Husbonds Død befatte sig med Boens Midler, Indgield, eller Udgield, før end der et lovligt Skifte holdet er.

28.

Arv bør at fremgange, imens Afkom er til, og saa længe Børn og Børnebørn ere til ned ad, da arve ej Forældre, eller Oldefædre, op ad.

29.

Mands-Person tager to Loder imod een Qvindis-Person tager een, i alle Arve.

30. Eg-

§ 28: JLov 1,4; Reces 1643 2. 7. 1.
§ 29: JLov 1,5 [V: Reces 1558 § 39].

30.

Egtebarn tager Arv efter Fader og Moder, om det vorder levendis født og døbt, og ikke ellers.

31.

Tvistis der om Barn var levendis født og døbt; Item om Fader, eller Moder, overlevede Barnet, eller det dennem, da bør sligt med trofaste Vidner at bevisis.

32.

Egtebørn ere de, som ere føde af Forældre, der ere egte viede med hin anden, om end skiønt de kunde være føde, før end Forældrene vare komne sammen i Egteskab.

33.

Egtebarn skal det og holdis for, som af Fæstefolk fødis, dersom de

§§ 30-31: JLov 1,1.
§ 32: jfr. JLov 1,25; ESLov 1,50; Stadsret § 28.

de have været trolovede, og Vielsen haver været berammet, og Fæstemanden døer forinden, med saa Skiel at det kand bevisis og forfaris, at Barnet er avlet, siden Forældrene vare af Præsten trolovede.

34.

Barnebarn, som fødis af Søn, eller Daatter, tager Arv efter Fadrfader, Fadrmoder, Modrfader og Modrmoder, ligesom dets Fader, eller Moder, skulle taget, dersom de hafde levet. Iligemaade tager dets Barn, imens noget findis, Arv efter Oldefader og Oldemoder.

35.

Ere ej Børn, ej Børnebørn, og fremdelis ned ad, da arver Fader alleene.

36. Er

§ 33: jfr. Stadsret § 28.
§ 34: JLov 1,4.
§ 35: Reces 1643 2. 7. 1; JLov 1,9.

36.

Er ej Fader, da arver Moder og Fuld- eller Half-Sødskinde; Dog at Moder tager ej meere end et hendis Barn, Mands Lod, om Søn er til, Qvindis Lod, om Søn er ej til; Og Halfsødskinde tage ikkun half Lod imod Fuldsødskinde.

37.

Ere nogen af Sødskinde døde, og have efterlat sig Børn, eller Børnebørn, da staa de i deris Forældris Stæd, og arve med deris Forældris Sødskinde den Lod, som deris Forældre kunde være tilfalden.

38.

Er ej Moder til, ej Sødskinde, da arve deris Børn, ligesom de alle vare Sødskinde, og saa fremdelis ned ad.

39. Ere nogen af disse døde, og have sig Børn, eller Børnebørn, efterlat, da træde de i deris Forældris Stæd, og arve den Lod, som deris Forældre kunde være tilfalden.

40.

Ere disse ikke til, da arver Fadrfader, Modrfader, Fadrmoder og Modrmoder, ligesom de vare Sødskinde.

41.

Ere disse ikke til, da arve Oldefædre op ad.

42.

Ere Oldefædre ikke til, da arver Fadrbroder, Modrbroder, Fadrsøster og Modrsøster, og skiftis Arven imellem dennem, ligesom de vare Sødskinde.

43. Ere

§ 36: Reces 1643 2. 7. 1; SLov § 21; VSLov 1,9; ABog 1,46; ESLov 1,26. JLov 1,9.
§ 37: Reces 1643 2, 7. 1.
§ 38: jfr. JLov 1,4 og 5.
§ 39: jfr. Reces 1643 2. 7. 1.
§ 40: jfr. JLov 1,4 og 5; VSLov 1,20; SLov § 35.
§ 41: Reces 1643 2. 7. 1.
§ 42: jfr. JLov 1,5; SLov § 35.

43.

Ere nogen af disse døde, og have efterlat sig Børn, eller Børnebørn, da træde de i deris Forældris Stæd, og arve den Lod, som deris Forældre kunde være tilfalden.

44.

Er ej Fadrbroder, Modrbroder, Fadrsøster og Modrsøster til, da arve deris Børn, som ere den Dødis Sødskindebørn, alle ligesom de vare Sødskinde, og saa fremdelis ned ad til syvende Mand efter den Døde.

45.

Ere nogen af disse døde, og have sig Børn, eller Børnebørn, efterlat, da træde de i deris Forældris Stæd, og tage den Lod, som deris Forældre kunde være tilfalden.

46. Ere ej disse til, da arve Fadrfaders Brødre og Søstre, Fadrmoders Brødre og Søstre, Modrfaders Brødre og Søstre, Modrmoders Brødre og Søstre, ligesom de vare alle Sødskinde.

47.

Ere nogen af disse døde, og have sig Børn, eller Børnebørn, efterlat, da træde de i Forældrenis Stæd, og arve den Lod, som deris Forældre kunde være tilfalden.

48.

Ere disse ej til, da arve deris Børn, saa som de alle vare Sødskinde, og saa fremdelis ned ad til syvende Mand efter den Døde.

49.

Ere de ej til, da arve Fadrfaders Fadr-

§ 43: jfr. Reces 1643 2. 7. 1.
§ 44: jfr. JLov 1,5.
§ 45: jfr. Reces 1643 2. 7. 1.
§ 46: jfr. JLov 1,5.
§ 47; jfr. Reces 1643 2. 7. 1.
§§ 48-49: jfr. JLov 1,5.

Fadrbrødre og Søstre, Fadrfaders Modrbrødre og Søstre, Fadrmoders Fadrbrødre og Søstre, Fadrmoders Modrbrødre og Søstre, Modrfaders Fadrbrødre og Søstre, Modrfaders Modrbrødre og Søstre, Modrmoders Fadrbrødre og Søstre, Modrmoders Modrbrødre og Søstre, alle som de vare Sødskinde.

50.

Ere nogen af disse døde, og have efterlat sig Børn, eller Børnebørn, da træde de i deris Forældris Stæd, og arve den Lod, som deris Forældre kunde være tilfalden.

51.

Ere disse ej til, da arve deris Børn saa som de alle vare Sødskinde, og saa fremdelis ned ad til syvende Mand efter den Døde.

52. Skillis Husbond og Hustrue fra hver andre ved Dom, og det hender sig, at de skulle arve deris Børn, da tager Hustruen i slig Arv lige ved Husbond og lige ved Søn og ved Stifbarn, naar de komme sammen om Arv, med mindre Skilsmis er skeet for Hoersag; Tj da arver den Uskyldige Person alleene Barnet.

53.

Drukne, eller indebrænde, eller i andre Maader omkomme paa een Tid de, som hin anden arve skulle, om den eene den andens Død overlevede, og ingen kand sige, eller vidne, hvilken der først blev død, da skal de, som dennem arve skulle, arve hvis een hver af dem selv ejede, Uagtet den Arv, som den eene efter den anden kunde

§ 50: jfr. Reces 1643 2. 7. 1.
§ 51: jfr. JLov 1,5.
§ 52: JLov 1,5 jfr. 1,24.

§ 53: jfr. VSLov 1,16; NLov 4,10; jfr. Fragm. 18 pr. Dig. 34. 5.

kunde tilfaldet, dersom hand den andens Død hafde overlevet.

54.

Ere Udarvinger til, som ere udskifte af Fællig, og døer nogen af dennem, som ere i Fællig, da skiftis alt Godset, saa som de alle levede i Fællig, og siden skiftis den Dødis Lod imellem alle Arvinger.

55.

Forbryder nogen sit Liv og Hovedlod, da kand dens Arvinger, naar hand er død, dog derved ikke forbryde den Arv, som dem siden kunde tilfalde, naar de døe, som de skulle arve i den Persons Stæd, som sit Liv og Hovedlod hafde forbrut.

56.

Skeer det, at Barn, som først er født, arver sin Halfsødskind med

§ 54: JLov 1,10.
§ 55: jfr. Ribe Byret 1269 §26.
§ 56: JLov 1,11.

med sin Moder, eller nogen anden, i hvor mange Sødskinde siden fødis, da skal den, som saaledis sin Halfsødskind, eller andre, arvet haver, forlods udtage alt det hand saaledis arvet haver, naar skiftis skal enten efter Fader, eller Moder.

57.

Handler Søn, og vinder Penge i Fællig med sin Fader, og er ej udskift fra sin Fader, da skal hand, naar Faderen døer, og hand hannem arve vil, føre til Skifte hvis vundet er, eller miste Arv; Men er hand uden Fællig gift, eller Ugift, og selv fortiener Penge, da beholde hand det hand vundet haver, og arve dog sin Fader og Moder.

58.

Gifter Søn sig, og fører sin Hustrue ind til sin Fader og Moder,

§ 57: JLov 1,12.
§ 58: JLov 1,13.

der, da skal der klare Registere giøris paa hvad hun indførte, med gode Mænds Hænder under; Tj dersom hand døer, imens hand er i Fællig med Fader og Moder, enten hand haver Barn med Hustruen, eller ej, da tager hun ikke meere end hun indførte; Tj hendis Husbond hafde ej Lod, den Stund hans Fader og Moder levede, uden hannem var noget særlig i Hænde givet, eller hand selv noget hafde fortient og forhvervet uden Fællig, eller noget ved Arv bekommet; Men haver hand Børn ved Hustruen, da blive de med Fadrfader og Fadrmoder, og tage Arv efter deris Død.

59.

Det samme er og, om nogen tager Hustrue, hvis Forældre leve, og drager ind til dennem.

60. End

60.

End forsømmer den, som drager ind i Fællig, at giøre rigtig Fortegnelse paa hvis den indførte, og døer der efter, da skal den Efterlevendis giøre sin Eed, hvormeget indført var, og den Afdødis Arvinger bør dermed at lade sig nøje, med mindre de det anderledis inden Aar og Dag kand bevise.

61.

Haver Fader, imens Moder lever, givet et sit Barn noget i Hænde, eller kostet dets Rejse paa fremmede Stæder, eller og Bryllups Udflyning (dog Bryllups Kost hermed ej meent) eller deslige, og døer Fader, før end hand faar giort de andre lige Skiel, som ham tykkis og ret er efter Loven, da stande den Bekost-

§ 60: JLov 1,13.

§ 61: JLov 1,14; Reces 1643 2. 7. 1; JLov 1,15.

kostning, som af Faderen i saa Maader optegnet er, i Barnets fulde Lod, naar der skiftis enten efter Fader, eller Moder, saa vit Samfrænder og Øvrigheden kunde billigt eragte, og Boen kand taale, og saa at de andre Børn ikke skeer forkort, men nyde Jevnet efter Loven. Vil Barn sig det ej lade afkorte, da indføre i Boen hvis det efter Faderens Opskrift bekommet haver. Vil Barnet det ej giøre, miste Arv.

62.

Men vil Barnet nøjis med det, som det saaledis af Faderen bekommet haver, da skal det ej nødis til det at indføre, eller at jevne med sine Medarvinger, saa fremt Creditorerne ikke skulle komme derover til forkort.

63. Sædegaardene med Jure Patronatus, Birkerettighed og saa mange Ugedags og næst hosliggende Bønder, som til Avlen at drive fornøden giøris, skulle blive hos Brøderne, og Søstrene skulle tage i Arv det andet fraliggendis og Strøegods; Kand de ikke naa deris Lod derudj, eller i Løsøre og Kiøbstædgods, da skulle Brøderne, der Sædegaardene saaledis, som sagt er, bekomme, giøre dem fyldist for deris Arvelod i andre Maader, eller tage dem i Fællig med sig i Sædegaardene for saa vit som Søstrene efter deris Arvelod ere berettigede.

64.

Falder Sædegaard i Arv imellem andre Arvinger, og de ej vil-

§ 62: JLov 1,15.

§ 63: Reces 1558 § 39.

ville blive i Fællig, og dog ej kunde om Kiøbet sig imellem foreene, at den eene den anden udkiøber, da, paa det den dog med Bønder og Herlighed kand blive tilsammen, maa den eene Arving de andre Bud giøre, og hvis de, eller den, som det bydis, ikke ville det antage, da skal den Medarving, som meere vil give, end budet blev, være til Gaarden og Godset berettiget: Kand og enten af dennem nogen Kiøbere til veje bringe, som meere og højere derfor vil give, end Arvinger sig imellem byde, maa den eene den anden til Skade ikke Kiøbet tilbage holde, men pligtig være at sælge; Dog vil Arving inden Aar og Dag give saa meget som den Meestbydendis, og derfor stille nøjagtig Forsikkring, bør hand dertil nærmist at være, og imidlertid lertid bliver Gaarden og Godset i Fællig under een af Arvingernis Administration, som Medarvingerne dertil ville betroe.

65.

En hver Privilegeret, som haver een Sædegaard, som med underliggendis Gods i det ringeste tilhaabe er fire hundrede Tønder hart Korn, skal tillat være Stamhuus deraf for een af sine Børn, eller Arvinger, om hand ingen Børn haver, at oprette med saadanne Vilkor, som hand det nyttigst og best eragter. Men paa det at ingen sine Creditorer dermed skulle Skade tilføje, da skal den, som sligt Stamhuus oprette vil, det Aar og Dag tilforn til Landsting i den Provincie, hvor samme Gods ligger, lade forkynde, og der lovlig bevise, at hand alle sine Creditorer derom

derom haver advaret Aar og Dag, før end hand det opretter, og hvis hand nogen forsømmer, den er berettiget i samme Gods sin Betalning at tage, naar hannem behager, om end skiønt det til Stamhuus oprettet er, og siden de Vilkor i Landstingsbogen lade indføre, med hvilke hand Stamhuset opretter, hvilke siden Uryggeligen skal fast staa, og maa derefter i deslige Gods hverken Indførsel eller Pant skee, langt mindre imod den første Indstiftelse sælgis, eller afhændis; Men vel maa Ejeren i Nøds Tid den aarlig Indkomst paa vis Tid forsette for den Gield hand siden Stamhusets Opretttelse giør, som i det længste skal være fem Aar. Giør hand derimod, da være al slig Handling Kraftisløs, og derforuden den, som næst efter til Successionen er berettiget, have fuldkommen Magt det strax at tiltræde. Ingen, som er i Forfølgning, eller Maning, eller over hvilken Dom er gangen for Gields Sager, maa Stamhuus oprette, før end hand sig først fra alt sligt frigiør. Dersom den, som efter Fader Stamhuset bekommer, haver Sødskinde, som ingen Arv bekomme efter deris Forældre, da er den pligtig til aarligen at give dennem hvis efter Samfrænders Tykke billigt kand være til deris Ophold, saa og holde dennem Kravisløse for deris Forældris Gield.

66.

Bøndergaarders og Vandmøllers Bygninger følge den, som Grunden og Jorden tilfalder, uden noget Vederlag til Medarvingerne.

67. Naar

67.

Naar Birk ganger i Arv og Skifte, da følger Herligheden med Rettens Betiente at sette og Faldsmaal at opbære den, hvilken Sædegaarden, som Birket ligger under, tilhører.

68.

Tvistis der imellem Sødskinde, eller andre, at nogen er skeet forkort paa Skifte, eller i andre Maader Tvist derom indfalder, da maa den, der finder sig brøstholden, kalde de andre til Jevnet inden Aar og Dag, om hand er i Riget og myndig, og da skulle Samfrænder see til dennem at forlige. Kunde de dem ikke foreene, da skulle Commissarier, eller gode Mænd, dennem ved Dom adskille.

69. Haver Enkemand, som ikke skift haver efter sin Hustrue med hendis Børn, eller Arvinger, taget anden Hustrue, og indført hende i Uskift Boe imod Loven, da, naar enten Husbonden, eller Hustruen, døer, bør Husbonden, eller hans Arvinger, lovligen at bevise hvad hans Midler var, der hand Hustruen i Uskift Boe indførte, at første Hustruis Børn, eller Arvinger, deris tilbørlig Arv efter hende forlods ud kand bekomme; Kand det ej skee, da skiftis Boen i tre Deele, den eene til de Børn, eller Arvinger, som Arv efter forrige Hustrue tilfalden var, den anden til den Afdødis Børn, eller Arvinger, og den tredie til den efterlevendis Husbond, eller Hustrue. Det samme er og, om Hus-

§ 67: BirkeR 1623 § 24.
§ 68: JLov 1,16 jfr. SLov §54; i Sl.: Landets Sædvane (A. Berntsøn 2,366; 371-72; 377).
§ 69: jfr. JLov 1,20.

Husbonden er indkommen i Uskift Enkeqvindis Boe, med den Arv, som forrige Husbonds Børn, eller Arvinger, efter hannem tilfalden er.

70.

Slegfredbarn arver ej Fader; Men dersom Fader fører Slegfredbarn til Tinge, og lyser og forkynder, at det er hans Barn, og skiøder det hvad som hand vil give det, da skal det saa meget beholde, som det skiødt vorder; Dog at det ej meere er end half Lod imod Egtebarn, og ej videre. End lyser hand det i Kiøn og Kuld, og skiøder det intet, da tager det half Lod ved Egtebarn. Er ej Egtebarn til, da tager Slegfredbarn, som tinglyst er, fuld Arv efter Faderen; Og fanger Slegfredbarn nogen Arv efter Faderen, da arver det og efter Sødskinde og Fæderne Frænder half saa meget som Egtebarn, uden Faderen forkyndede det paa Tinge, at Slegfredbarn skulle nøjis med det, som Faderen gav det i Hænde, og da faar det ej meere enten efter Fader, eller Sødskinde, eller Fæderne Frænder. Det Barn, som af Fader tinglyst vorder, maa ingen vræge, at det jo holdis for Egtebarn.

71.

Horebarn, som af den avlet er, der i Egteskab lever med een anden Person, tager ej Arv efter den, som sig i Egteskab forseet haver, Fader eller Moder, enddog Faderen tinglyste det og skiødte det alt det, som hand meest formaatte, uden at hand giver det noget i Hænde, før end hand døde.

72. Sleg-

§ 70: Til Beg.: Retsbrug (Dom 1613 i »Billeættens Historie« 2,143). Derefter: JLov 2,21 og 1,22.

§ 71: JLov 1,25.

72.

Slegfredbarn tager Arv efter Moder lige ved Egtebarn, hvad heller det er tinglyst, eller ej; Iligemaade efter Møderne Frænder.

73.

Moder og Møderne Frænder alleene arve Slegfredbarn, som ej Tinglyst er; Men er det Tinglyst, da arve Fader og Fæderne Frænder det, lige som det var Egtebarn.

74.

Dræber nogen den, som hand arve skulle, og det skeer ikke af Vaade, eller Nødværge, da maa hverken hand, eller hans Arvinger, tage Arv efter den Dræbte; Men Arven skal deelis imellem andre den Dræbtis næste Arvinger.

75. Fø-

§ 72: SLov § 58 jfr. VSLov 2,44.
§ 73: jfr. JLov 1,22; SLov §§ 60, 213; VSLov 2,45.

75.

Føris Arv uden Bye, eller af den Husbonds Grund, som den var falden paa, da giver hver, som Arv saaledis affører, til Byen, eller Husbonden, Førløvspenge to Lod Sølv.

76.

Vil nogen uden Riget boesidendis af Riget føre Arv, som hannem i Riget kand være tilfalden, eller nogen her i Riget boesidendis sit Gods og Formue uden Riget bortflytter, Pengene paa Rente setter, Huse og Gaarde under fremmet Herskab opbygger, eller kiøber, da skal hand deraf først den siette Part til Kongen og af det øvrige den tiende Part til Øvrigheden, eller Husbonden, efterlade, hvad heller hand er i Kiøbstæd, eller paa Landet boesidendis.

77. Be-

§ 74: jfr. Reces 1576 § 13.
§ 76: Reces 1643 2. 7. 2.

77.

Befindis og Penge og Gods tilforn af Riget at være udskikket, da skal ligesaa vel deraf givis, som det endnu her i Riget fantis; Og paa det Vished herom kand erfaris hvad udskikket er, skal Arven saa længe paa een Ret anholdis, indtil derom nøjagtig erfaris. Skal og i Tide tilseeis, naar noget end og af een Boesidendis udskikkis, at Kongens og Øvrighedens, eller Husbondens, Rettighed deraf erleggis: Og alt dette skulle Kongens Amptmænd og Fogder saaledis i Agt tage, som de selv ville staa til Rette for hvis Skade deris Efterladenhed foraarsager.

78.

End overdrager nogen uden Rigets Arving sin Arvepart til nogen nogen den Afdødis Slegt, som i Riget boesat er, uden noget Vederlag, saa at hverken Arven, eller det ringeste Vederlag for den, udføris, da bør hverken siette, eller tiende, Penge deraf givis; Men befindis det, at der er nogen Svig under med samme Overdragelse, saa at Arvingen noget Vederlag givis for Arven, da skal den, som Arven overdragen er, ikke alleene erlegge den siette og tiende Penge deraf, men end og have den gandske Arv til Kongen forbrut, og derforuden for saadan Svig bøde sine tre Mark.

79.

Opholder nogen Kongens indfødt Undersaat sig uden Riget, som dog tænker at ville sig igien i Riget begive, og hannem nogen Arv imidlertid tilfalder, da, saa fremt hand giør

§ 77: Reces 1643 2. 7. 2.

giør Øvrigheden Forsikkring, at samme hannem tilfalden Arv ej af Riget skal blive udført, bør hand at være frj for siette og tiende Pengis Erleggelse.

80.

Vil nogen Arv kiøbe, da skal hand, naar Arven og Boen rigtig registeret og vurderet er, tage af Borgemester og Raad i Kiøbstæderne, og paa Landsbyerne af Herrets- eller Birke-Foged, eller andre, som Skifter[1] skulle forvalte, nøjagtig Bevis, Raadstue- eller Tings-Vidne paa Boens Tilstand,[2] Grund og Løsøre, Løst og Fast, Indgield og Udgield, saa vit efter Registerings-Bøgers og Haandskrifters Overseelse kand forfaris, og skal saadan Kundskab og Arvens fuldkommen Registering, ring, saa vel som og hvor Anparten af Arven solt er, al Svig at forrekomme, i samme Arvs Kiøbebrev, om det skal Magt have, fuldkommelig indføris ved Dag og Datum, og derhos bevislig giøris forbemælte Boens Tilstand for den Sælgendis at være nøjagtig kundgiort, før end Kiøbet er blevet sluttet, og det i den Sælgendis Øvrigheds og got Folkis Overværelse.

81.

End ventendis Arv maa ingen enten sælge eller pantsette.

82.

Ingen Øvrighed, eller Rettens Betiente, som med Skifter have at giøre, maa enten ved sig selv, eller nogen anden, kiøbe nogen Arv, som under deris egen Ret falden er. For-

[1] *Saal. KNPTU; A:* Skiftet
[2] *Saal. U'; U'':* Tilstand

§ 80: Reces 1643 2. 7. 3.

§ 81: jfr. Retsbrug (Udvalg 4,23).

Fordrister nogen sig herimod at giøre, straffis saa som den sig i Svig og Underfundighed haver ladet befinde.

83.

Hvo arve vil og med Arven sig befatter, skal svare til dens Gield, som hand arver, saa som hand tager Arv til; Dog haver nogen Creditor den Afdødis Brev, som forbinder Arvingerne, een for alle og alle for een, da bør Arvingerne at efterkomme hans Forskrivelse, om end skiønt de have deelet Udgielden imellem sig. Iligemaade dersom der i Boen er Kongens Penge, at den Afdøde haver staaet for Regnskab, Børnepenge, Fattigis Penge, Kirkepenge, og Arvingerne skifte Boen imellem sig, før end saadan Gield er aflagt, da bør een for alle og alle for een dertil at svare.

§ 83: jfr. Reces 1558 § 53 og JLov 1,26.

re. Det samme er og, om Creditor, som ikke haver Brev paa een for alle, begærer Betalning af Boen, før end den skiftis, og maa den ej nyde.

84.

Naar nogen døer, som haver staaet for Kongens Regnskab, og haver ikke Qvittering derfor, da maa der ingen Skifte holdis, før end Kongen haver faaet sin Fornøjelse, saa fremt at Fordringen ikke er over tre Aar gammel, fra hans Døds Dag af at regne; Tj hvis Fordringen er ældere, da bør Skiftet derved ikke at opholdis; Men med saadan Fordring at forholdis som med anden Gield.

85.

Naar nogen Vorned tilfalder Arv, i hvor det er, da skal Skiftets For-

Forvalter give[1] Vornedens Husbond det tilkiende, at hand kand have Omsorg for, at Vorneden Ret vederfaris.

86.

Ville rette Arvinger ej arve, og ingen med Arven sig vil befatte, da skal Hustruen, Børnene, eller Arvingerne, som myndige ere, eller de Umyndigis Formyndere, og Frænder, som tilstæde ere, eller andre, som Tilsyn i Huset have, strax ved Rettens Middel lade al Boen, Løsøre og Breve, og andet forsegle, og det nøjagtigen forseglet i god Forvaring indsette, eller og stande derfor som for anden vitterlig Utroeskab til Rette; Dog skal dem være tillat til daglig Brug og Ophold Kost og Øl og nødvendig Boeskab, som dog rigtig registeris skal, skal, efter som de ville forsvare, uden Fare og Ubeseglet til Nytte at have og bruge.

87.

Gaar nogen ind i beseglet Sterfboe, og der opbryder, eller borttager Seglene, og det hannem lovligen overbevisis, bøde sine tre Mark.

88.

Befatter nogen sig med Sterfboe, og der skalter og valter efter sin egen Villie uden Rettens Middels Overværelse, eller de Vedkommendis Villie og Minde, legge ud saa meget, som de Vedkommende ville sigte hannem for ved deris Eed.

89.

Befindis nogen at have giort Arvesvig, legge ud hvis forsveget er

[1] *Saal. ANTU; K:* giver

§ 86: Reces 1643 2. 15. 3 og 4.

er med Skadegield og for Utroeskab bøde sine tre Mark.

90.

Øvrigheden og Rettens Middel, som Skifter skulle forrestaa, er paa landet Kongens Amptmand, eller Husbonden, ved dem selv, eller deris Fuldmægtige: I Kiøbstæderne Borgemester og Raad med Byefoged og Raadstue- eller Bye-Skriver, eller andre Under- og Over-rettens Betiente med deris Secreterere og Skrivere: Iblant Gejstligheden Herrets-Provsten og tvende Præster, hvor af den eene skal holde Protocollen; Og skal bemælte Skiftis Forvaltere have een Bog, hvorudj Copie af alle Skiftebreve, som de udstæde, skal indskrivis.

III. Cap:

§ 90: Til Dels Landets Sædvane (se bl. a. Matzen: Købh. Univers. Retshistorie 2,301 og 304 og Skifteprotokollerne i Landsarkiverne).

III. Cap:

Om Kiøb og Sal og Mageskifte.

1. Art:

Selvejer Bonde maa sælge sin egen Jord til hvem hand vil, om hand lovbød den tre Ting til hans næste Frænder, som hannem skulle arve, og haver taget Tingsvidne derpaa. Fæderne Jord skal bydis Fæderne Frænder, og Møderne Møderne Frænder til; Men skiøder hand, før end hand lovbyder, da maa hans næste Frænder kalde det igien inden Aar og Dag, om de ere i Riget, men om de ere uden Riget, inden tre Aar, og hand haver dermed forbrut tyve Lod

§ 1: JLov 1,34; Tors Artikler § 29.

Lod Sølv til Bonden og tyve Lod Sølv til Herskabet.

2.

Vil Frænder ikke kiøbe, eller give saa meget for Ejendommen, som nogen anden vil give, efter Bondens Villie og Tykke, da maa Bonden sælge den til hvem hannem meest derfor vil give.

3.

Hvo frit Jordegods ejer maa det baade sælge og skiøde med sit Brev og Segl og gode Mænds Vidnisbyrd, enddog hand det ikke lovbødet haver.

4.

Kiøbstædgods og Jord er Løsøre og maa sælgis uden Lovbydelse.

5. Enke

5.

Enke maa sin Jord med næste Frænders Raad baade sælge og skifte.

6.

Svenbarn maa sin Jord ej sælge og ej afhænde, før end hand vorder fem og tyve fulde Aar gammel, med mindre det skeer med hans næste Frænders Raad til at betale dermed sine Forældris, eller deris Gæld, hvis Arving hand er, eller sin egen, saa fremt den af Rejsen, Studeren, Tog, eller Hoftieniste, er foraarsaget, eller og hand vil bruge Pengene til sin Nærings og Handels Fortsettelse.

7.

Møebarn maa aldrig sin Jord afhænde, uden hun vorder saa fattig,

§ 2: Retsbrug (Udvalg 3,285) jfr. Ribe Byret 1269 § 49.
§ 3: Reces 1558 § 49.
§ 4: Retsbrug (Dom hos Stephanius 3,232 og Edvarsen S. 600).
§ 5: JLov 1,36.
§ 6: JLov 1,36; Reces 1643 2. 18. 1.
§ 7: JLov 1,36.

fattig, at hun for Livs Føde nødis til den at sælge, da maa hun den sælge med næste Frænders Raad, og dog ej meere tilsammen, end som hun til et Aar kand have fornøden; Dog dersom hun haver arvet Gield, som hun ikke anderledis kand betale, da maa hun med Frænders Raad afhænde saa meget af hendis Jord, som hendis tilfalden Gield kand betalis med.

8.

Husbondens Hustrue, eller Søn, eller Daatter, som ere i Fællig med deris Fader, eller de, som ere i hans Tieniste, eller af hannem lejede, maa ej noget af hans Gods uden hans Villie afhænde.

9.

Bortskiøder Hustrue, eller afhænder, der, noget af sit Gods uden hendis Husbonds Raad og Villie og hendis Arvingers Samtykke, og Husbonden tier dertil, og den Kiøbendis ikke fanger Hævd paa det, som kiøbtis, da maa hendis Arvinger deele det efter igien, og Husbonden gielde Arvingerne tre Mark og Kongen tre Mark, fordj hans Hustrue skiødte Uhiemmelt, og hand viste og taalte det. End deeler hand selv det efter igien, da gielde hand ikke derfor.

10.

Kiøber nogen med den, som ej er mægtig og myndig til at afhænde, tabe sit Værd, og den, som solte, bekomme sit afhænte Gods igien uden Vederlag.

11.

Hvo som sælger Uhiemmelt, eller som

§§ 8 og 9: JLov 3,44.

§ 10: Reces 1643 2. 18. 1.
§ 11: JLov 1,41.

som hand til een anden solt, eller pantsat haver, Huus eller Jord, og det deelis tilbage, da legge hand Værd ud som solte, og bøde tre Mark Bonden og tre Mark Kongen. Det samme er, om mand pantsetter til nogen det, som hand selv ej ejer, eller hand til anden pantsat haver.

12.

Hvo som sælger anden Huus, eller Jord, hand bør at hiemle og værge hannem det med nøjagtig Skiøde.

13.

Sælger mand anden Jord, og der tvistis om, hvad heller hand kiøbte meere, eller mindre, og haver den, der kiøbte, tyve Aars Hævd derpaa Ukært til Tinge, da kand hand ej vinde den igien, der solte.

14. End

14.

End vorder dem Trette imellem inden tyve Aar, da gaais derom efter Skiøder og andre lovlige Breve. Ere de ej til, da er den nærmere at vinde, der solte.

15.

Side nogen i Fællig sammen, og een af dem med fællis Penge og Middel kiøber Gods, da hører Godset dennem samtlig til, som i Fællig side.

16.

Husbond maa ej sælge Hustruens Jord, uden hand haver Barn ved hende og lige saa meget at legge derimod igien af sit eget, med mindre det nøjagtig bevisligt giøris, at Hustruen haver ført saa stor Gield til hannem, at den ej anderledis kand afleggis.

17. Sæl-

§ 12: JLov 1,41.
§§ 13 og 14: JLov 1,42.

§ 16: JLov 1,35 jfr. 36.

17.

Sælger Husbonden Hustruens Jord herimod, da beholder den Kiøbendis Jorden; Men vil Hustruen, eller hendis Arvinger, tale derpaa, da skulle de tiltale Husbonden og hans Arvinger. Det samme er og, om Husbonden haver pantsat Hustruens Jord, eller mageskift den, eller og om nogen haver faaet Indførsel i Hustruens Jord, imens hun var i Fællig med Husbonden.

18.

Ingen, som lovlig er arresteret, eller manet, eller fældt til nogen Bøder, eller nogen Nams, eller Indførsels, Dom overgaaen, eller stævnet for Gield, eller for anden saadan Aarsag, som kunde være hans Creditorer til Skade, med Kongens Stævning til høieste Ret, efter at den hannem lovligen er forkynt, maa sit Gods forflytte, afhænde, eller pantsette, eller opbyde, før end hand haver rettet for sig, og den til Freds stillet, som saadan Forfølgning, eller Dom, over hannem lovlig forhvervet haver.

19.

En hver, af hvad Vilkor hand er, maa kiøbe Bøndergaarde, eller Sædegaarde med tilliggendis Bøndergods, og det for sig og sine Arvinger uden Opbud til Ejendom beholde; Dog saa at den Uprivilegeret ikke nyder Godset med de Friheder og Herligheder, som de Privilegerede det have, hvorom herefter i næste Artikel mældis.

20. In-

§ 17: Reces 1643 2. 7. 1. jfr. SLov §§ 8, 11, 12.

§ 18: JLov 2,68; Rigens RD 1621 §§ 4 og 56; Reces 1643 2. 15. 7.

§ 19: Frdg. 1682 28. Jan. § 1.

20.

Ingen, som eje og beside noget frit Jordegods, eller Sædegaard, maa nyde Adelige Privilegier derpaa med Hals og Haand og Sagefald, Birkerettighed, og Ret til at kalde Præst og Dægn, med mindre de ere enten Adel, eller enten i Almindelighed eller i sær af Kongen Privilegerede, eller og have Godset af Kongen med Frihed bekommet; Men Kongen beholder den Herlighed, indtil Godset kommer til dem, der saadanne Privilegier have. Hvis andre Friheder, som have fult Sædegaardene af Alders Tid, og dem bør med Rette at følge, beholde de, som Sædegaardene eje, i hvo de og ere.

21.

Ingen Sædegaard, som ikke i det minste haver to hundrede Tønder hart Korn, Hovedgaardens Taxt Uberegnet, i Bøndergods, som ikke skal ligge længre end to Mile fra Hovedgaarden, maa nyde lige Frihed med andre Sædegaarde; Men naar nogen privilegeret, som saadan een Sædegaard enten ejer, eller sig tilforhandle vil, kand bringe saa mange Tønder hart Korn til[1] Veje, som forskrevet staar, da Friheden igien at følge Hovedgaarden.

22.

Naar noget Jordegods, som hører til Sædegaarden og til dens Avling fornødenlig udkrævis, eller jus Patronatus, eller Birkerettighed, eller noget af Gaardens Taxt, bliver i Gield udlagt, da skal den, som Sædegaarden ejer, eller haver den største Part

§ 21: Frdg. 1682 28. Jan. § 3 og 1682 16. Decbr. § 1.

[1] *Saal. U'; U'':* ttl

Part derudj, have Magt til at udløse dem, som det til Udlæg bekommet have; Dog saa, at hand udløser fra een hver, som hand vil udløse noget fra, det til hannem udlagte heele Gods, saa fremt hand det da ejer, og det ej ved Kiøb, eller i anden Maade, er kommet i anden Mands Haand, hvilket hand dog fra den det ejer maa udløse, om hand vil; Og skal hand forpligtet være at udløse det med saa mange reede Penge, som det er udlagt for, saa og erstate al billig og nødvendig paa Godset anvente Bekostning efter Uvillige Mænds Sigelse.

23.

Men hvis det hender sig, at den, som Godset er udlagt, eller solt til, haver selv een Sædegaard saa nær ved samme Gods beliggendis, at det kand beqvemmelig med Ægt og Arbejd under Sædegaarden leggis, og det til dens Avling fornødenlig udkræves, da skal hand ikke være pligtig til at lade sig udløse; Dog blive Bønderne under det Birk, som de tilforn vare.

24.

Haver nogen Lod og Deel med anden i Bondegaard, eller Huus, saa at den eene haver Landgielden og den anden Herligheden, da maa den, som Herligheden haver, udløse den, som Landgielden ejer, med reede Penge efter billig Værd, eller nøjagtigt Vederlag i Gods; Og skal det staa i hans Magt, som Landgielden ejer, at udvælge hvilket hand vil, enten Penge, eller Gods; Dog der-

dersom det er Kirke, eller Præst, eller Forlæning, som Landgielden nyder, da skal der skee saadant Vederlag derfor med got og beqvemt Jordegods, at den aarlige Landgielde altid deraf kand havis, og ikke med Penge.

25.

Vil den, der Herligheden haver, ikke udløse den, som Landgielden ejer, da maa den, der Landgielden ejer, indløse Herligheden til sig med saa mange reede Penge, efter hart Korn at regne, som det billigen af gode Mænd kand settis for, eller som hand selv derfor givet haver.

26.

Konge-Tiender skulle bortfæstis til de Sædegaarde, som ligge enten i samme, eller i næste Sogn, dersom deris Ejere og Besidere ville give saa meget af dem, som nogen anden byder, og Afgiften rigtigen og i rette Tide betale, med mindre samme Tiender kunde være Hospitaler, Præster, eller andre, ved sær Stiftning, eller Benaadning, tillagte for Afgift at opbære, eller de, som til dem berettigede ere, ville dem selv opbære. Iligemaade forholdis med Kirke-Tienderne, dersom Sognemændene dem ikke efter den anden Bogs andet og tyvende Capitels nittende Artikel ere begærende.

27.

En hver Selvejer Bonde maa sig tilkiøbe sin Gaards Herlighed af den, som den nyder, for det samme Værd, som hand Kongen derfor givet haver; Dog skal al Sagefald

fald af Gaarden høre Kongen til, og Bonden med sine Husfolk bør saa vit at svare Kongens Amptsbetiente.

28.

Paa Tinge skal mand Huus og Jord skiøde, og ej andenstæds, det er paa det Herrets-Birke- eller Bye-Ting, som Huus og Jord ligger under, om det er Kiøbstædgods, eller Borgers, eller Bondis Jord; Men til Landstingets, om det er frit Jordegods; Og skulle alle Skiøder læsis og paaskrivis det første, eller andet, Ting næst efter at de ere daterede, om de ere i den Provincie daterede, hvor Godset ligger. Ligger Godset i anden Provincie, end Skiøderne ere daterede udj, da skulle de til tredie, eller fierde, Ting læsis og paaskrivis; Tj ellers kunde de ikke gielde imod lovligen tinglyste Breve, Indførseler, eller anden lovlig Adkomst, enddog de for dem ere daterede.

§ 28: JLov 1,37; Reces 1643 2. 2. 3 og 5 jfr. Hamborgs Stadsret 1605 2. 5. 1.

29.

End hender det sig, at tvende Kiøbebreve, eller Skiøder, paa et Gods komme til Tinge paa een Dag og Tid til at læsis og paaskrivis, da gielder det, som først er dateret, med mindre det er forsømt i rette Tid at lade læsis og paaskrivis. End ere de paa een Dag daterede, og komme paa een Dag til Tinge at læsis og paaskrivis, da kand det eene ikke gielde meere end det andet; Dog have de, som Skiøderne ere udgivne til, deris Tiltale frj til dem, som saadanne Skiøder udgivet have.

30.

Det samme er og om Gave- og Pan-

§§ 29 og 39: jfr. Hamborgs Stadsret 1605 2. 5. 1.

Pante-Breve, saa og naar Skiøder, Gave- og Pante-Breve komme imod hin anden.

31.

Sælger, eller lejer, nogen til tvende Jord, eller andet Gods, da skal den det beholde, som først kiøbte, eller lejede, med saa skiel at hand giør bevisligt, at hand først kiøbte, eller lejede, og den, som solte, eller lejede, skal skaffe den anden saa meget og saa got, som hand hannem solte eller lejede, inden sex Uger. Kand hand det ikke giøre, da skal hand give hannem foruden hans udlagte Penge saa mange Penge, som hand kunde haft af Jorden, eller Godset, et Aars Tid efter Dannemænds Sigelse.

32.

Skiøder Mand anden Huus, eller Jord, og de ikke strax følge den, som de skiødte ere, men den Sælgendis dem selv fremdelis i sin Hævd og Værge beholder, da er det Skiøde intet, med mindre det er Testament, som ej fuldbyrdis, før end Mand er død, eller nogen med samme Huus, eller Jord, er sin Livs Tid forlænt, saa det ej, før end den ved Døden afgaar, kand af den Kiøbendis annammis.

33.

Haver Husbond kiøbt Jord, som hand ej haver taget Skiøde paa, før end hand fik sin Hustrue, og vorder den siden hannem[1] skiødt, da er den begge deris, fordj den var ej hans[2] til fulde, før end hand fik Skiøde paa den. Det samme er og paa Hustruens Side.

34. Hvo

§ 31: NLov 6,5.
§ 32: Retsbrug (Samling 1,485 og 2,200; 329) jfr. Tors Artikler § 74.
§ 33: ESLov 1,29.

[1] *Saal. KNPTU; A:* ham
[2] *Saal. KNPTU; A:* hannem

34.

Hvo som af Ryttere, eller Soldater, kiøber Heste, Hopper, Qvæg, Kaaber, Tin, eller noget Slags Boeskab, og Officerernis skriftlig Kundskab derhos ej findis, at det, som sælgis, hører Rytterne eller Soldaterne selv til, og at de det have faaet med Villie, eller taget det fra deris Fiende[1], stande derfor til Rette som for Uhiemmelt, og som hand det selv hafde staalet.

35.

Kiøber nogen i Fejdetid med Fiendens Ryttere, eller Soldater, noget Gods, eller Qvæg, som fra Ejermanden røvet eller staalet er, da bør det at komme til sin rette Ejermand igien for hvis der kand bevisis derfor at være givet. Men bevisis det, at den Kiøbendis haver selv givet Fienden Anslag, eller Anledning til at tage det fra Ejermanden, da bekommer Ejermanden det igien uden[1] noget Vederlag, eller Betalning derfor, om det er af den Kiøbendis igien bortsolt, eller forkommet.

36.

Haver den Kiøbendis bortsolt saadant Gods, eller Qvæg, eller det er forkommet, og var dog tilforn af rette Ejermand igien begært, da bør hand til Ejermanden igien at betale saa meget, som bevisis, at hand for samme Gods, eller Qvæg, bekommet haver; Dog derudj at kortis hvis den Kiøbendis lovlig kand bevise sig derfor at have givet.

37. Hvo

[1] *Saal. ANPTU; K:* Fiender]

§ 34: Frdg. 1657 21. Septbr.
§ 35: Frdg. 1660 24. Juli §§ 6 og 1.

[1] *Saal. KNTU; A:* foruden

§ 36: Frdg. 1660 24. Juli § 5.

37.

Hvo som til Pant tager, kiøber, eller i andre Maader sig tilforhandler, af Kongens Skibsfolk, Bysseskyttere, Ryttere, Dragoner, eller Soldater, deris Klæder giorte eller Ugiorte, Gevær, Krud, eller Ammunition, som de af Kongen bekommet have, skal ikke alleeniste sligt Officererne uden noget Vederlag, eller Betalning, strax lade være følgagtigt, men end og derforuden som for andet vitterligt Tyverj stande til Rette og straffis.

38.

Haver nogen i Fejdetid byt med Fiendens Ryttere, eller Soldater, noget Gods, eller Qvæg, som fra rette Ejermand røvet eller staalet er, og hand beviser sig til samme Bytte at have været nødt og tvungen, og den rette Ejermand kiender sig siden ved sit, og sig det lovligen tilhæler, da bør Ejermanden og den, som byttet haver, at staa Last og Brast med hin anden.

39.

Dersom nogen befindis her i Riget enten Indlændisk, eller Udlændisk, at kiøbe, handle, eller afbetale noget med anden Mynt, end som her i Riget gangbar og af Kongen tillat er, eller at vrage den Mynt, som Kongen haver ladet mynte, eller den for ringere, eller højere, Priis udgive, eller indtage, end som den af Kongen sat er, da bør hand at tiltalis af Øvrigheden, og betale dobbelt saa meget, som Summen er.

IV. Cap:

§ 37: Frdg. 1618 12. Novbr. § 2; 1677 15. Decbr.

§ 38: Frdg. 1660 24. Juli § 5.

IV. Cap:

Om Gave og Bebrevelse.

1. Art:

Fæstefolk maa ej give hin anden videre, end som Politie-Ordningen tillader.

2.

Giver nogen blant Adelen, eller lige med Adel Privilegerede, højere Morgengave end til fire tusinde Lod Sølv uden sine Arvingers Bevilning og Samtykke, da skal det ingen Magt have.

3.

Giver og skiøder Husbonden, som Livs Arvinger haver, til Hustruen, eller Hustruen, som Livs Arvinger haver, til Husbonden noget til Ejendom, da stander det ikke, uden Arvingerne ville holde det efter deris Død.

4.

End skiøder enten af dem noget til anden Mand, som uden deris Fællig er, Svig dermed at begaa, og den skiøder Husbonden Hustruens, eller Hustruen Husbondens, Jord og Ejendom igien, da holdis det ikke, uden rette Arvinger ville.

5.

Fader, imens hand og Moder lever, maa ej give et sit Barn noget. End giver hand et Barn noget, da bør hand at giøre de andre Børn fyldist derimod.

6. Dog

§ 1: jfr. Reces 1643 2. 8. 2.
§ 2: Frdg. 1577 18. Oktbr.
§§ 3-4: JLov 3,43.
§ 5: JLov 1,14 jfr. Reces 1643 2. 7. 1.

6.

Dog staar det een Fader, som nogen Sædegaard ejer, frit for at give een af sine Sønner, eller og, om hand ingen Søn haver, een af sine Døttre dobbelt saa meget til Arv som et af de andre Børn, hvilken dobbelt Lod fornævnte Søn, eller Daatter, skal nyde i samme Sædegaard med næst hosliggendis Bøndergods. Iligemaade maa og Faderen forskrive Sønnen, eller Daatteren, Bygningen paa samme Gaard.

7.

Haver Husbonden ingen Livs Arvinger, men Udarvinger, dog i eens Leed og lige nær, da maa hand og samme Anordning giøre for hvilken af fornævnte sine Arvinger hand vil.

8. For-

8.

Forældre maa ej give deris Børn deris Formue bort, imens de leve, med mindre Børnene ville svare til deris Forældris Gield efter deris Død, eller ved deris Eed indføre i Sterfboen igien hvis de af deris Forældre bekommet have.

9.

Det samme er og, om Fader, eller Moder, under et Skin give Børnene meere for deris Møderne, eller Fæderne, end Boen kand taale; Tj da bør Børnene dog at svare til den bortskyldige Gield, eller indføre igien i Boen hvis de bekommet have, med mindre de bevise lovlig og billig at være skift.

10.

Men hvis befindis noget af Udgielden

gielden at være udelukt af Skiftebrevet, da Skiftet blev holdet, og dog da var i Boen, da bør Børnene, som tilforn have faaet enten Fæderne, eller Møderne, af Boen, og siden efter den siste Afdøde ville gaa fra Arv og Gield, dog pro Qvota at svare til den Gield, som i saa Maader var udelukt i det første Skifte.

11.

End giver Fader sit Barn noget i Hænde, og det Barn faar andet Barn, og døer Barn, og Barnebarn lever, da maa hverken Fadrfader, eller andre, tage det fra Barnebarn, som Fader gav sit Barn, uden i det Tilfald, som her næst tilforn mældet er.

12.

Fadrfader og Fadrmoder maa ej give deris Børnebørn meere end som deris eget Barn bør til rette Lod at have.

13.

Givis og skiødis af andre end Forældre, eller Oldefædre, samtlige Sødskinde Jord, eller anden Gave, og det ikke klarligen i Gavebrevet formældis, hvorledis det imellem dennem skal deelis, da bør det at leggis i lige Loder, og een hver bekommer lige meget, enten det er Mand, eller Qvinde.

14.

Husbond, som ingen Livs Arvinger haver, maa bortgive til hvem hand vil sin halve Hovedlod, og ej meere. Den samme Magt haver ogsaa Enke, som ingen Livs Arvinger haver.

15. End

§ 11: JLov 1,14.
§ 12: VSLov 1,1 § 7.
§ 14: jfr. VSLov 1,5; ESLov 1,32; Sk. Kirkelov § 8; Sæll. Kirkelov § 8.

15.

End haver Husbond, eller Enke, Livs Arvinger, da maa de dog give til Kirke, Skole og Fattige, deris halve Hovedlod.

16.

End have de ingen Livs Arvinger, da maa de give bort til Kirke, Skole og Fattige hvad Gud giver dem i Sinde; Dog skal der ingen Gave, eller Testament, fuldbyrdis, før end den Afdødis Gield i alle Maader vorder aflagt.

17.

Saadanne Gaver og Testamenter skulle med deris Haand og Segl, som dem giort have, og med got Folkis Underskrivelse være bekræftede.

18. Hu-

§ 16: Kristiern II.s Byret § 92 jfr. Margretes »alm. Byret« § 40.
§ 17: jfr. Kristiern II.s Landret § 23.

18.

Hustrue, som Husbond haver og Barn ved hannem, maa ej give til gudelig Brug sin halve Hovedlod, og ej nogen stor Gave uden Husbondens Villie, og ej meere end hand samtykker, hvilket bør med hans Haand at bevisis, eller og, om hand ikke skrive kand, med hans Segl og trende trofaste Vidners Underskrivelse og Forsegling være bekræftet.

19.

End haver Hustruen ej Barn ved Husbonden, da maa hun give sin halve Hovedlod til gudelig Brug; Dog at der med Underskrivelse og Forsegling, som før er mælt, forholdis.

20.

Bebrever Husbond, som ingen Livs Arvinger haver, Hustruen,

§§ 18-19: JLov 1,39 og 3,45.
§ 20: Retsbrug (Udvalg 1,245 og Samling 1,576 jfr. 117) og Landets Sædvane (A. Berntsøn 3,375).

en, eller Hustruen, som ingen Livs Arvinger haver, Husbonden, at den, som den andens Død overlever, skal nyde, bruge og beholde den heele fællis Boe og Formue Uskift, saa længe som den bliver i Enkestand besidendis, da skal samme Efterlevendis strax ved Samfrænder, eller Rettens Middel, lade forfatte een rigtig Registering paa Boens Middel, Indgield og Udgield, dernæst betale selv den bortskyldige Gield, og holde den Afdødis Arvinger kravisløse derfor, saa og Boens Midler vel forrestaa, særdelis om der er Jordegods, eller Bygninger, at de vel ved Magt og ved lige holdis, og Skovene ikke forhuggis, og over alt giøre Arvingerne nøjagtig Forsikkring med Brev og Segl, at intet af Jordegodset, som dem[1] dem kunde tilkomme, enten pantsettis, sælgis, eller afhændis.

[1] *Kustos findes i U snart trykt med løse Typer, snart paa en paaklæbet Seddel.*

§ 1: Reces 1558 § 50.

V. Cap:

Om Hævd.

1. Art:

Hvis Gods og Ejendom nogen haver haft i Haand og Hævd i tyve Aar Ulast og Ukært til Tinge, det beholder hand, uden anden Adkomst at fremvise, angerløst og Uafvundet, med mindre det bevisis, at hand hafde det, enten til Pant, eller i Forlæning, eller i Forsvar.

2.

Mand kand saa vel paa Brug som paa Ejendom fange Hævd.

3. Ha-

§ 2: Retsbrug (Udvalg 4,199).

3.

Haver nogen Ejendom i Haand og havendis Værge, og anden Mand siger den sin at være, da er den, som i Hævd haver, i hvor faa Aar det er, ikke pligtig til at føre sin Adkomst tilstæde, med mindre den, som søger Ejendommen, fører sine Bevisninger frem, hvormed hand Ejendommen vil vinde.

4.

Hvo nogen Ejendom uden Kære i Brug haft haver, og den hannem siden frakiendis, da svarer hand ej til videre Afgrøde, end hvis hand opbærer og nyder, efter at hand bliver til Tinge tiltalt.

5.

Lavhævd bør ingen at nyde paa nogen Ejendom, uden hand klarligen beviser, at hand haver lovlig Adkomst derpaa, ved Arv, Kiøb, Mageskifte, Gave, eller tyve Aars Hævd uden nogens Anke og Paatale, og saaledis bekommer den uden Kære af alle dem, som derudj kunde have noget at sige.

§ 4: jfr. Rigens Ret § 10 og § 35 Inst. 2. 1.
§ 5: jfr. Rigens Ret §§ 29, 8.

VI. Cap:

Om Udlæg og Indførseler.

1. Art:

Hvad som mand paa Skifte efter død Mand af Arvingerne, eller Rettens Betiente, eller i Godsets Opbydelse, eller, naar Arv og Gield fragaais, af Commissarier, eller Rettens Betiente, til Udlæg bekommer, være sig Løsøre, eller Jordegods, det

§ 1: jfr. Rigens RD 1621 § 52.

det beholder mand til Ejendom uden videre Dom derpaa, med mindre andre lovligere Adkomst derpaa fremvise, eller det for nogen Overret underkiendis.

2.

Haver nogen ved Ridemænds Indførsel noget Jordegods bekommet, og Ejermanden det ikke inden Aar og Dag indløser, da maa hand tage Ejendoms Dom derpaa til Landstinget, eller og til Stadfæstelse indstævne Indførselen til højeste Ret, og, førend det skeer, maa hand det ej afhænde, med mindre hand det i tre Aars Tid Ukært og Ustævnet haver besidet, og da beholder hand det saa frit som sit eget Arvegods; Dog hvis nogen Sædegaards Ejere det begærer, da forholdis dermed efter den anden og tyvende Artikel i denne Bogs tredie Capitel.

3. End

3.

End vorde Ridemændene strax af Ejermanden indstævnede for deris Tog, da maa hand ej Godset bortskiøde, før end Dom til højeste Ret gangen er, om Godset hannem med Rette tilkommer, eller ikke.

4.

Løser Ejermanden Godset inden forskreven Tid, da skal hannem, som Indførselen bekommet haver, gotgiøris den bevislig fornøden og nyttig Forbedring, som hand imidlertid paa Godset giort haver.

5.

Den, som Kiøbstædjorde, Huse eller Gaarde, ved lovlig Indførsel bekommet haver, skal strax indstævne den for Borgemester og Raad til Stadfæstelse, og til Ejendoms Doms

§ 2: Rigens RD 1621 § 52; Reces 1643 2. 15. 7.

§ 3: Rigens RD 1621 § 52.
§ 4: Frdg. 1664 19. Juli.

Doms Erlangelse, og naar den erlanget er, maa hand gjøre sig dem saa nyttige[1], som hand best veed og kand, med mindre de hannem ved højere Rettis Dom frakiendis.

6.

Men hvis rørendis Gods og Løsøre nogen ved Nam og Udvurdering bekommet haver, det beholder hand uden videre Dom og Stadfæstelse, dersom Ejermanden det ikke strax paa Stædet indløser, med mindre Nams Dommen til højere Ret indstævnis og underkiendis; Dog hvis Udlæg Herrets- eller[2] Birke-Foget paa Landet ved Vurderingsmænd i Vare, dersom den Sagsøgte ikke haver reede Penge at betale med, for sin Umage bekommer, det skal Ejermanden inden tre Uger at løse tilbydis; Skeer det ikke, da beholder Fogden det, som udlagt er, for sit Værd, og betaler det øvrige, som billigt er.

7.

Haver nogen sig een Afgangens Jordegods, som ej hafde Arvinger, eller efter hvilken Arv og Gield ej er vedgaaen, ladet indføre, og nogen rette Arvinger, som Arven vedgaa, lade sig finde derefter inden Aar og Dag, efterat Arven falden var, da være samme Arvinger Arven mægtige, naar den, som sig haver ladet indføre, er til freds stillet og fornøjet for saa vit hannem efter Indførselen og med Rette tilkommer. Imidlertid nyder hand, som indført er, Godset og hvis deraf gaar for Skadegield.

8. Ha-

[1] *Saal. KNTU; AP:* nyttig
[2] *Saal. APTU; K:* Herrets- og

§ 6: Frdg. 1649 9. Septbr. § 13.

§ 7: Rigens RD 1621 § 15.

8.

Haver nogen ladet sig indføre i Gods, som een anden tilforn lovligen er indført udj, da maa hand udløse den, som først indført er, inden halft Aar; Dog saa, at hand for al sin billig Anfordring, Kost og Tæring, nøjagtig bliver til freds stillet. End begærer den, som først er indført, at beholde Godset, da maa hand den, som sist indført er, for saa vit hannem i Godset kand med Rette tilkomme fornøje og udløse.

9.

Tager nogen Nam, eller Indførsel i anden Mands Gods, som kunde findis i Skyldenerens Boe, saa som Fæ, der kunde være indsat til Foering, eller Bonden laant, eller lejet, til hans Avls Fortsettelse, eller hans hans Ophold, eller nogen Vare, Metal, Træ, Silke, Ulden, Linnet, eller deslige, der kunde være Haandverksfolk antvordet til at forarbejde, og Ejermanden beviser det sit at være, da bør den, som giør Udlægget, og den, som annammer det, at forskaffe Ejermanden det igien skadisløst.

VII. Cap:

Om Pant.

1. Art:

Haandfaaet Pant skal den, som det tager, giemme som sit eget Gods. End kommer der Ild i hans Huus og opbrænder det, eller Tyv stiel det bort, eller det ved anden Ulykkelig Tilfald forkommer tillige med hans eget, som Creditor ikke ved sin

§ 8: Rigens RD 1621 § 53.
§ 1: JLov 2,114 jfr. Gl. slesvigske Byret §§ 43, 46; Retsbrug (Dom hos Matzen: Danske Panterets Historie S. 514).

sin Skiødisløshed, eller Forsømmelse, er skyldig udj, da kand Skyldeneren Pantet ej igienkræve, og Creditor mister det, som hand der paa laant haver.

2.

Løser den Pantsettendis ikke Pantet til den Tid, som hand selv haver forskrevet sig til, eller udebliver med Renten, da skal den Panthavendis tilbyde hannem, at hand tager een paa sin Side, og hand selv tager een anden til at vurdere Pantet; Og hvis det kand beløbe højere, end som det er pantsat for med Rente og Skadegield, det skal den Panthavendis strax legge fra sig til den Pantsettendis, og saa beholde Pantet Upaaanket.

3.

Vil den Pantsettendis ikke nævne een Mand paa sin Side til at vurdere Pantet, da maa den Panthavendis enten selv tage to Mænd til det at vurdere, eller lade det offentlig auctionere.

4.

Haandfaaet Pant maa ingen til anden overdrage for højere Sum, end som hand det selv til Pant annammet haver, og naar den Pantsettendis betaler Hovedstoelen, som det er udsat for, med sin tilbørlig Rente skadisløs, da bør Pantet hannem igien at leveris af den, som det er overdraget til, og hand søge sin Skadis Opretning hos den, som det til hannem overdrog.

5.

Kommer der Ild i pantsat Huus, eller andet ikke haandfaaet Pant

§ 2: jfr. NLov 7,20 og Retsbrug (Udvalg 1,301).

§ 4: NLov 7,20 jfr. Fragm. 40 § 2 Digest. 13.7.

Pant kommer til Ulykke, da er det den Pantsettendis Skade, og hand er pligtig til dog alligevel at betale den Panthavendis.

6.

Tager den Panthavendis Huus, eller Gaard, til brugeligt Pant, og der kommer Ulykke paa formedelst hans, eller hans Folkis, Skiødisløshed og Forseelse, da bør den Pantsettendis ikke at lide den Skade; Men kommer Ulykken af andet Uformodendis Tilfald, da kommer Skaden paa den Pantsettendis.

7.

Pantsettis Huus, Jord, Grund, eller Skib, eller andet, som ikke i Hænde leveris, men bliver i Skyldenerens Værge, da skal Pantebrevet læsis og paaskrivis til Tinge, ligesom gesom tilforn er sagt om Skiøder, og da gaar saadan Panterettighed for alle Pant, Gaver, Skiøder, Udlægger, Indførseler, Bøder, som siden Pantebrevet til Tinge er læst ere giorte, eller forfaldne, og den Panthavendis gaar for alle Creditorer, og skal først udløsis efter sit Pantebrevs Lydelse.

8.

Holder den Pantsettendis ikke sin Forskrivning med Rentens Erleggelse i rette Tide, eller med Hovedstoelens Betalning efter lovlig Opsigelse, da maa den Panthavendis, om end skiønt Pantet siden til een anden til brugeligt Pant er opdraget, træde til sit Pant og annamme det uden videre Proces, eller Indførsel. Begær hand og Mænd, som hannem det skul-

§ 7: Reces 1643 2. 15. 11 jfr. § 9 og 2. 2. 5.

§ 8: Reces 1643 2. 15. 11 og 9.

skulle levere, da skal hannem nævnis af Tinget uden Ophold tvende gode Mænd. Giøris der paa Annammelsen Ulovlig Forhindring, da mister dog den Panthavendis ikke sin Rettighed.

9.

Tager nogen sit Pant til brugelighed, og hand deraf meere aarligen opbærer, end som den billige Rente af hans Hovedstoel og Tynge, som paa Pantet hænger, og dets fornøden ved lige Holdelse beløber sig, da bør hand det øvrige at afskrive paa Hovedstoelen, eller, om hannem saa synis, levere det til den Pantsettendis; Men hvis hand sin Rente og Bekostning af Godset ej aarligen kand bekomme, da bør den Pantsettendis at giøre hannem fyldist derfor, naar hand hand indløser Pantet, eller den Panthavendis tager det til Ejendom.

10.

Saadan Panterettighed maa den Panthavendis til een anden overdrage, eller pantsette, men ikke sælge, eller skiøde, førend hand Dom til Ejendom derpaa bekommet haver.

11.

Og skal den Panthavendis, naar hand vil hænde Dom paa Pantet til Ejendom, opkræve til Herrets- Birke eller Bye-Ting, om det Borger- eller Bonde-Eje er, eller til Landsting, om det er frit Jordegods,[1] som det besee og efter Kongelig Taxt, om det er Jordegods, og ingen Taxt i Pantebrevet af den Pantsettendis sat er, eller efter Billighed, om det er Huus

1 *Kilden tilf.:* Mænd

§ 10: Reces 1643 2. 15. 11.

§ 11: Reces 1643 2. 15. 9 og 11.

Huus, eller Gaard, taxere skulle; Men haver den Pantsettendis forskrevet sig til een vis Taxt paa Pantet, som den Panthavendis skal nyde det for til Ejendom, da bør Taxten efter samme Forskrivelse at følgis. Naar det saaledis taxeret er, da dømmis det til Ejendom, og den Panthavendis tager sin resterende Rettighed samt anvente Bekostning forud efter den Pantsettendis Forskrivning, og levere Resten, om nogen er, eller dens Værd, hvilket hannem lyster, til Ejermanden, eller nedsætte den til Tinge, om Ejermanden, eller den, som dertil er berettiget, ej den vil annamme.

12.

Dog skal det tildømte Pant staa den Pantsettendis til Løsen Aar og Dag, efter Dommen gangen er. 13. Ta-

§ 12: Retsbrug (Matzen: Danske Panterets Historie, S. 416).

13.

Tager den Panthavendis sit Pant til virkelig Brug, og det siden kommer af hans Hævd, og anden Mand bekommer det, og det i tyve Aars roelig Hævd beholder uden Klage til Tinge, og ej bevisis, at det er enten Laan, eller Leje, da kand det Pantebrev, som den Panthavendis endda kunde have i sin Værge, ej være af nogen Kraft.

14.

Have der fleere Pant i et Gods, eller Huus, da maa den første Panthavendis udløse de andre; Men vil hand ikke, da maa de, der ere efter hannem, hannem udløse, saa at hand nøjagtigen og billigen for sin Fordring bliver betalt. 15. Set-

§ 14: Retsbrug (Matzen: Danske Panterets Historie, S. 428).

15.

Setter nogen een anden det til Pant, som hand ikke selv er Ejermand til, da maa hand derfor tiltalis paa sine tre Mark, og oprette Sagsøgeren derforuden sin Skade.

16.

Haver nogen sat Pant for Penge, og derforuden forpligtet sig til at lide Indmaning, da staar det i Creditorens Villie at udvælge hvilket hand vil, enten at beholde Pantet efter Loven, eller at søge sin Skyldener med Indmaning efter Forskrivelsen.

17.

Dersom den Panthavendis ikke vil blive ved sit[1] Pant, da haver hand Magt til at lade sig indføre for sin Fordring i Skyldenerens andre Midler og Gods, med mindre der skeer Opbud af Skyldeneren, eller Arv og Gield fragaais; Men hvis den, som Jordegods i Pant haver, vil tage sin Betalning i Jordegods, da bør hand først at antage sit Pant, saa vit det tilstrekker, og siden i andet Debitorens Jordegods.

VIII. Cap:

Om Laan, Leie og betroet Gods.

1. Art:

Laan maa ej fortabis, men skal lydisløst hiemkomme og lige saa got, som mand det annammede, være sig Fæ, Klæde, Vaaben, eller andet Gods. End forkommer

[1] *Saal. ANPTU; K:* sin

§ 15: Retsbrug (Udvalg 4,218-19).

§ 1: JLov 2,114 og 3,54 jfr. ESLov 3,43; SLov § 221.

mer det, saa at det ikke kand igienskaffis, da bør dets Værd nøjagtig at betalis.

2.

Men omkommer den, som fik til Laans Heste, eller Bester, og hand selv førte dem, tillige med dennem, da betalis de ej igien; Tj den bør ej Laan at føre igien, som ikke kunde frelse sit eget Liv.

3.

Udlaaner, eller lejer, mand noget til anden, og ikke tager Brev derpaa, eller haver Vidnisbyrd dertil, og den, som det til Laans eller Leje bekom, vil det fragaa, og det siden hannem overbevisis, da legge ud det, som krævis, og derforuden bøde sine tre Mark til Sagsøgeren og tre Mark til Kongen.

4. Det

4.

Det samme er og, om Mand haver faaet anden Mand noget i Giemme og Forvaring.

5.

Laaner, eller lejer, mand den, som lovfældt eller Nams Dom overgangen er, Fæ eller andre Løsøre, og hand dem saa længe bruger og beholder, at det er venteligt, at de ere hans egne, og de vorde ved Nam hos hannem udtagne, da kand den, som dem udlaante, eller bortlejede, ej tiltale den, som dem ved Nam udtog; Men skal blive ved den, som dem fik til Laans, eller Leje.

6.

Men haver nogen til Laans, eller Leje, noget bekommet, og det med Vidnisbyrd bevisis kand, før end

§ 2: NLov 6.37.

§ 5: JLov 2,70.

end hannem Dom overgik, og det ved Nam udtagis, da maa den, som det udlaante, eller bortlejede, søge baade den, som det udlagte, og den, som det annammede, og de ere pligtige til at skaffe hannem sit igien skadisløst.

7.

Laaner, eller lejer, mand nogens Hest, og rider, eller farer længere med den, end som imellem Ejermanden og den, der laante, eller lejede, aftalt var, da bøde hand for hver Byemark hand overfoer saa meget, som for een Miil givis efter Kongens Forordning, og skaffe Hesten saa god igien som hand den annammede.

8.

Laaner, eller lejer, mand nogens Hest, og Ejermanden enten selv, eller eller hans Tiener, som hand Hesten betroet haver, fører Hesten, og den enten omkommer, fordærvis, eller slet bortkommer, da gielde hand ikke derfor, som Hesten laante, eller lejede, med mindre hand imod dens Villie, som førte hesten, den forlæssede, eller drev ham over sin Evne. Beskyldis hand for saadan Gierning, da værge sig med sin Eed, eller betale Skaden.

9.

Lejer mand anden enten Bester, eller Stude til Pløjning, eller Køer og Faar til Melkning, da maa hand ej ubillig Leje tage deraf, uden hand vil have forbrut dem, Halfdeelen til den, der paaklager, og Halfdeelen til Husbonden.

10.

Den, som til Leje saadant Fænnit an-

§ 7: JLov 3,54.
§ 8: ESLov 3,45.

§ 10: NLov 7,14.

annammer, skal stande til Rette for det, om det bliver borte, undtagen det ved Fiendens Magt borttagis, eller ihielslais[1] af Torden, eller af Træ, som af Storm omblæsis paa det, eller det døer af brad Død, Lungesoet, Blodsoet, Alder, eller af Kalv, Føl, eller Lam.

11.

Døer Fænnedet, eller forargis, for hans Forsømmelse, som det i Leje hafde, da betale hand dets Værd.

12.

Giør nogen Fremlaan, sælger, eller pantsetter det, som hand selv til Laans bekommet haver, da maa den, som det udlaant haver, søge sit igien hos hvilken hand vil, enten den, som det til Laans bekom, eller den, som det findis hos; Og hvo hvo som sælger, eller pantsetter det, som hannem laant er, hand bør at bøde til den, som udlaante, foruden Laanets Igiengivelse ogsaa sine tre Mark.

13.

Hvilket Huus mand lejer, det beholder og bruger hand som sit eget, indtil Lejemaal er ude, og Leje gaar for Eje, til Fardag er ude, om end skiønt Ejermanden sælger Huset til een anden.

14.

Annammer nogen anden Mands Gods i Forvaring og til at giemme, da bør hand det at giemme som sit eget Gods. End kommer der Ild i hans Huus og opbrænder det, eller Tyve bortstiele det, eller det af anden Ulykke forkommer tillige med hans eget Gods, da være hand angerløs.

[1] *Saal. AKU; NPT:* ihielslaais

§ 11: NLov 7,14.
§ 12: NLov 7,19 og Retsbrug (Udvalg 4,126 og 219).
§ 13: JLov 2,32; Retsbrug (Samling 2,362).
§ 14: JLov 2,114 jfr. SLov § 223; ESLov 3,44-45.

gerløs. End vorder hans eget Gods bevaret, og det bevisis, at hand hafde Tid og Lejlighed det betroede Gods med sit at frelse, da gielde hand igien det, som hand i Forvaring annammet hafde.

15.

Lejer mand Husværelse, Kielder, eller Lofterum, til sine Vare, og dem der indflytter og giør det bevisligt, da kand Husherrens Creditor ikke sig derudj lade indføre for det, som hand hos Husherren haver at fordre.

IX. Cap:

Om Hittegods.

1. Art:

Hitter mand noget, da skal hand det til første Kirkestævne og paa Tinge oplyse, og sige hvad hand hittede, og den, som lyser derefter, skal sige Kiendetegn og Merke derpaa.

2.

Lyser mand ikke op det hand hittede, da bliver hand Tyv derfor.

3.

Guld og Sølv, som findis enten i Høje, eller efter Ploven, eller andenstæds, og ingen kiender sig ved, og kaldis Dannefæ, det hør Kongen alleene til og ingen anden.

4.

Den, som hitter Driftefæ, skal iligemaade oplyse det ved Alder, Lød og Merke til Kirkestævne og paa Tinge i det Herret, som hand det hittede, og ej føre det af Herredet under tre Lod Sølvs Bøder til Ejermanden og ligesaa til Herskabet. Er hand uden Herrets

§ 1-2: JLov 2,112.

§ 3: JLov 2,113; ESLov 3,69
§ 4: ESLov 3,54-55.

rets Mand, da skal hand antvorde det til een Mand i Herredet boesat, og hand lade det oplyse. Paa tre Ting skal det oplysis hvad det er og et Landsting; Kommer da ej Ejermanden, da maa den, som hittede, føre det til sit, og beholde det Aar og Dag; Dog at hand lader vurdere først hvad det kand være værdt. Kommer ej Ejermanden inden Aar og Dag, da beholder hand, der hittede, det fremdeles som sit eget: Kommer Ejermanden inden Aar og Dag, og beviser at det er hans, da skal det være hannem følgagtigt, og betale Hitteløn og Foerløn og Omkostning. Forkommer det, imens det er hos den, som hittede, uden hans Forsømmelse, da være hand angerløs.

5.

End bruger den, som hittede, Qvæget, før end hand det oplyser, da for hver gang hand sadler eller seeler Hest, eller legger Aag paa Oxe, bøde et Qvintin Sølv, indtil det vorder tre Lod Sølv, halfdeelen til Sagsøgeren og halfdeelen til Herskabet.

6.

Hitter mand Bier i Skov, eller Mark, eller paa Kirkegaard, og ingen følger dem, da høre de hannem til; Tj saa snart som Bier flye af Ejermandens Øjesyn, da maa hand tage dem, som dem først finder, dog hannem skadisløs, som Stædet tilkommer, hvor Bierne tagis.

X. Cap:

Om Jord, Ejendom, Fælled, Jagt, Fiskerj.

1. Art:

§ 5: ESLov 3,55.

§ 6: JLov 3,40.

1. Art:

Hvo som vil deele om Ejendom, hand skal forfølge sin Sag til Herrets- eller Birke-Ting og Landsting og Kongens højeste Ret, og vinde først Grunden og Ejendommen, før end hand bruger Sandemænd.

2.

Med Vidisser kand mand Gods forsvare, men ej vinde Gods.

3.

Boer nogen uden Riget, som Gods haver i Riget, og der kommer Trette paa, da skal hand have sin Fuldmægtig i Riget, som maa og skal svare til al Tiltale og Giensvar, naar hand bliver lovlig stævnet, saa vit Godset angaar, og derom lide og undgielde¶Dom efter Landsloven, saa fremt fremt at den, som paataler, ikke skal tildømmis Hævd paa Jorden.

4.

Naar fleere end een ere lodtagne, enten ved Arv, Udlæg, eller Indførsel, i een Jord, eller Gaard, da nyder hver af dem Herligheden deraf, saa som hand derudj er lodtagen i Afgift og Landgielde. Den, som størst Lod haver i Jorden, eller Gaarden, fæster den bort, og giver hver af Lodsejerne, som dem tilkommer, af hvis til Fæste givis.

5.

Gaarde, Grunde og Jorder, som der gaar Jordskyld af, arver Arving efter anden, uden nogen Fæste, eller Stædsmaal, deraf at give, dog Jordskylden Uforkrænket; Men skulle de sælgis til andre, da skulle de Jord-

§ 1: Reces 1558 § 27; Haandf. 1559 § 42; 1648 § 42.
§ 2: Retsbrug (Udvalg 3,92, Samling 1,268).
§ 3: NLov 6,24.
§ 5: Landets Sædvane (Weylles Glossarium S. 419).

Jorddrotten først tilbydis, og hvis hand ikke vil kiøbe, eller give saa meget, som een anden byder, da maa de sælgis til hvem der kiøbe vil; Dog at ingen Skiøde til Tinge, derpaa givis, før end Jorddrotten bliver forsikkret om Jordskylden.

6.

Naar Herrets- eller Marke-skiel sværis, da beholder hver efter Loven Stuf og Særkiøb over Markeskiel og hvis egen Deel, eller Fællet, hannem er tilfalden til Arv, enddog Sandemænd have soret.

7.

Dog skulle de, som boe i een Bye og have kiøbt i een anden Bye, kalde paa deris Kiøb paa Vedermaals Ting, det er et Ting, før end der vorder soret om, og lovligen bevise deris Kiøb, om det er merket med Steen, eller Gryft. End kalde de ej i Tide paa deris Kiøb, og det lovligen bevise, som sagt er, da have de ingen Magt siden derpaa at tale.

8.

Naar nogen Mand klager paa Markeskiel, som ej er Minde til, ej heller findis Sandemænds Brev, at tilforn er giort og soret Markeskiel, og ej heller findis Steen, eller Stabel, da skulle Sandemænd dertil brugis; Men er der nogen Minde til, at der haver tilforn været omsoret, og nogen Mand af dem lever, som soret have, da maa der ej mere omsværis.

9.

Hvor Sandemænd have soret Skiel een gang, og Steenene ere siden blevne optagne, der skulle San-

§ 6: Reces 1558 § 27 [V: JLov 1,55].
§ 7: JLov 2,21.

§ 8: Reces 1558 § 27; JLov 2,21.

Sandemænd dog ikke med Eed sætte Steen, naar de paaeskis til Tinge.

10.

Steen, som indføris og settis i Grib, og ikke indføris ved Sandemænd, den bør igien at optagis.

11.

Ingen skal forbydis at kalde Ejendom, Mark eller Skov, til Reebs, i hvem og derudj Lod og Deel haver.

12.

Tage alle Ejere ved Reeb paa Tinge, da maa een Mand, eller to, det siden ej formeene, og, naar Reeb mælis, da skal hver Mand opgive sin Hævd i al Marken, uden det er Ornum, Stuf, eller Særkiøb.

13.

Er Ornum, eller Eendeel Jord, paa paa Marken, da skal den være af Alders Tid og sær merket med Steen, eller Stabel, eller Gryft, og da reebis den ej, fordj den er den gandske Bye fragangen. Men er den ej merket, som sagt er, da ganger den under Reeb, i hvor gammel Hævd mand paa den kand have.

14.

Den Mand, som siger sig at have mindre af Jord, som kaldis Boel, end hannem bør, hand kommer det heele Boel til Reebs. End skil Boel ved andet, da kommer den, der paakærer, den gandske Mark til Reebs.

15.

Naar Mark reebis, da maa der ej giøris fleere Gaards Eje enten i Fierding, Boel, eller Ottinger, end

§ 11: Reces 1558 § 28 jfr. Haandf. 1559 § 33; 1648 § 33.
§ 12: JLov 1,50; 1,55.
§ 13: JLov 1,46.
§ 14: JLov 1,45.

end som der af Alders Tid været haver; Dog skal det ingen Husbond være formeent at deele sine egne Bønders Jord ved Reeb, som hand christeligt og billigt befinder, saa fremt ingen anden haver Lod og Deel i Marken.

16.

Falder nogen Mands Reeb under anden Mands Bygning, og hand vil ej borttage sin Bygning, som hand bygt haver, da haver den anden Magt til at tage af hans Ubygte Jord paa Marken, hvor hand vil, Reeb for Reeb.

17.

Naar Mark og Skov reebis, og een vinder noget fra den anden ved Reebningen, da har hand dog ingen Ret til at søge den anden for nogen Omkostning.

18. Naar

§ 16: JLov 1,55.

18.

Naar ellers Reeb paa Skov af andre Lodsejere begæris, og det lovligen bevisis, at een haver ilde forhugget den Skov, som hand i Værge haver, og noget af samme forhuggen Skov falder under dens Reeb, som sin Skov fredet haver, da bør hand at giøre hannem Fornøjelse derfor af den beste Skov, som den anden tilkommer, efter hans Villie og Nøje.

19.

Den Skov, som een gang lovlig skift er, bør ej meere at skiftis, enddog at Marken gaar under Reeb, uden det skeer med alle Ejeris Minde; Dog dersom nogen af de giorte Skovslodder ved Arv, Kiøb, Mageskifte, Indførsel, eller i andre lovlige Maader, falder siden paa fleere

§ 19: Tors Artikler § 7.

fleere Lodsejere, da maa den Lod skiftis, at een hver kand vide sin Deel.

20.

Mødis Mands Skov og anden Mands Mark, da bør den, der Skov ejer, saa langt som Grenene lude og Roden rinder, uden det er Alminding, som ingen veed sin sær Lod udj, der ejer Husbonden Jorden og Bonden Skoven.

21.

Afhænder nogen Ejermand sin Skov, som til Svins Olden er anslagen, eller den hannem ved Indførsel, eller i andre Maader frakommer, og andre have af Alders Tid haft i Skoven deris Græsgang, Giersel, Agerland, eller Engbond, som ligger til deris Gaarde, da beholde de deris deris Rettighed, som de af Alders Tid haft have, og den, som Skoven ejer, kand ikke tilholde sig nogen Rettighed der til Græsgang, eller Høebiering, eller tilegne sig videre end Oldentræerne og Grunden, saa vit som Grenene lude og Roden rinder.

22.

Setter nogen Svin i anden Mands Skov, naar Olden er, og de ikke ere brænte med tilbørligt Merke, da maa de optagis af Skovens Ejere, og hvis de ikke inden tre Dage, efter at det er Svinens Ejere tilkiende givet, fra hannem udløsis, da beholder hand dem angerløs.

23.

Hvor Fællet findis, der skal ingen bruge Fællet i Skov, Mark, Fægang

§ 20: JLov 1,53.

§ 23: Reces 1558 § 29: Haandf. 1559 § 7; 1648 § 7.

gang, eller Fiskevand, ydermeere end hvers Lod kand taale.

24.

Findis Skove, som fleere end een Lodsejer ere til, og de ere Uskifte, da skal slige Skove aldelis være i Fred, og intet huggis derudj enten af Lodsejerne, eller andre, før end samme Skove blive saa skifte og reebte, at hver veed, hvor hans Lod kand falde. Vil siden nogen Ejer hugge, da hugge paa sin egen Part. Fordrister sig nogen herimod at hugge, eller hugge lade, i Uskifte Skove, enten Lodsejere, eller andre, da maa hver Lodsejer, som haver Lod og Deel i samme Skove, deele derfor, ligesom det var hugget i hans Eenemerke.

25.

Ingen maa jage, skyde, fiske, eller eller det lade giøre, paa de Stæder, hvor hand sig ikke Lod og Deel til Grunden kiender, med mindre hand derfor vil stande til Rette som for Uhiemmelt.

26.

Ingen Lodsejer maa give anden Mand Forlov til at jage paa Fællet, eller fiske i fællis Søe, eller fersk Vand, med mindre hand enten selv, eller hans egne Folk ere derhos.

27.

Hvo som rejser Dyr, om end skiønt hand saarer det paa sin egen Grund, saa haver hand dog ingen Rettighed dertil, dersom det falder paa een andens Grund.

28.

De, som eje saadanne Sædegaarde, som ommældis i denne Bogs tredie Capitels første og tyvende Artikel,

§ 24: Reces 1558 § 30.
§ 25: Reces 1643 2. 25. 1.
§ 26: ESLov 2,58; Reces 1558 § 68.
§ 27: Retsbrug (Dom Nr. 24 i Dsk. Kanc. DSaml.).
§ 28: jfr. Frdg. 1681 19. Febr. § 1.

tikel, nyde Jagtfrihed, og maa holde Skytter, ikke alleene i deris Eenemerker, men ogsaa paa deris Gods, som er i Fællig, hvilket dog ikke skal ligge længere end to Mile fra Sædegaardene. De, som ringere Sædegaarde have, end som sagt er; Item de, som ej efter denne Bogs tredie Capitels tyvende Artikel privilegerede ere, nyde Jagtfrihed i deris Eenemerker, men ikke paa Fællet.

29.

Ingen maa paa Fællet slaa stort Vilt; Dog hermed ikke meent Daadyr og Raadyr.

30.

Hvo som til Jagt og Skytte at holde er berettiget, skal antage Skytten for vis aarlig Løn, og holde ham Dug og Disk for, eller betale ham ham med Kostpenge, og ingenlunde have nogen, som stykkeviis lader sig betale for hvis de skyde, eller fange. Giør Husbonden herimod, have forbrut sin Jagtfrihed, og ej tilladis den igien at bekomme.

31.

Hvilken Skytte imod sin Husbonds Villie og Videnskab noget Vilt, ved hvad Navn det nævnis kand, enten skyder, eller i andre Maader fanger, og enten bortskænker, eller sælger til fremmede, og hand dermed antreffis, skal uden al Naade straffis paa Bremmerholm i tre Aar, og de, som med hannem kiøbe, eller i andre Maader handle, straffis som de, der kiøbe, eller handle med Tyve.

32.

Alle Skytter, som i Skov, eller Mark,

§ 29: Reces 1558 § 29; Haandf. 1559 § 7; 1648 § 7.
§ 30: Frdg. 1681 19. Febr. § 4.
§ 31: Frdg. 1681 19. Febr. § 4.
§ 32: Frdg. 1681 19. Febr. § 5.

Mark, som deris Husbond haver Fællet udj, maa passere, skal have deris Husbonds Jagtskilt, som med Kongens eget dertil ordineret Stempel skal være stemplet. Antreffis nogen med Bysse, eller Jagthunde, og haver ikke Jagtskiltet paa sig, da straffis hand som een Krybeskytte.

33.

Paa Fællet maa ingen enten selv, eller ved sine Betiente, jage, fange, eller skyde, Hiorte, Hinder, Dyr, Raadyr fra den første Martii til den første Augusti: Agerhøns fra den første Februarii til den første Julij: Harer fra den første Martii til den første Julij. Betreffis nogen Skytte herimod at giøre, straffis uden al Naade paa Bremmerholm i Jern i tre Aar, og Husbonden, om det er skeet med hans Villie og Videnskab, have forbrut sin Jagtrettighed.

§ 33: Frdg. 1681 19. Febr. § 6.

34.

Ingen Husbond maa nogen Tid give sin Forpagter, eller andre, Forlov til at jage, eller skyde paa Fællet, eller bortlaane sit Jagtskilt der at bruge, under sin Jagtrettigheds Fortabelse.

35.

Fordrister nogen sig til at skyde i Kongens Vildbane, eller paa de Stæder, som Kongen sig selv haver forbeholdne, da skal hand, om hand Husbond er, give for een Hiort et tusind Rix Daler: For een Hind, Daadyr, eller andet stort Vilt, otte hundrede Rix Daler: For et Raadyr sex hundrede Rix Daler: For een Hare fire hundrede Rix Daler, og for Sva-

§ 34: Frdg. 1681 19. Febr. § 6.
§ 35: Frdg. 1662 13. Maj.

Svaner, Gæs, Ænder, Agerhøns, og alle saadant Slags vilde Fugle, i hvad Navn de have, to hundrede Rix Daler til Uefterladelig Straf, og derforuden Kongens højeste Unaade at forvente.

36.

Men dersom nogens Tiener, eller Skytte, Husbonden Uafvidendis, tilfordrister sig der at skyde, eller ødelegge noget Vilt, enten hand Jagtskilt haver, eller ikke, skal hand af hvem ham kand overkomme antastis og bindis, og til Tinge føris, og der paa sit Liv dømmis.

37.

Befindis nogen Jorddrot at jage, eller skyde paa andens Gods, som hand ej selv haver Lod udj, da bøde hand til den af Ejermændene, som

§ 36: Frdg. 1662 13. Maj; Reces 1558 § 67.
§ 37: Reces 1558 § 67.

som hannem tiltaler og ham det overbeviser, hundrede Lod Sølv for hver Gang det skeer.

38.

Giør hand det i nogen Mands Eenemerke, bøde dobbelt til Ejermanden.

39.

I Almindelighed maa ingen, som ikke Jagtfrihed have, som forskrevet staar, i hvem de og ere, enten Kongens høje, eller nedrige, Civil eller militariske Betiente, eller andre Kongens Undersaatter, under overskreven Straf bruge nogen Jagt, eller Skylden, ej heller holde nogen Mynder, eller Jagthunde, under et hundred Lod Sølvs Straf til Kongens Qvæsthuus for hver Hund, og skal Kongens Jagtbetiente og Skovridere,

§ 39: Frdg. 1681 19. Febr. § 1.

dere, saa og een hver Skytte, som Jagtskilt fører, Magt have dennem at ihielskyde.

40.

Saa maa og ingen Præst, Foget, eller Bonde, paa Landet have nogen løse Hunde gaaende, med mindre de ere lemlæste paa deris højre, eller venstre, Forbeen. Overkomme fornævnte Jagtbetiente, Skovridere, eller Skytter, eller andre, som Jagtfrihed have, saadanne Ulemlæstede Hunde paa Mark, eller i Skov, da maa de dem ihielskyde; Men i Gaardene, eller paa Gaderne, maa de det ej giøre.

41.

Skyder nogen paa Hiemmel, som betreffis at jage, eller skyde, eller Jagthunde med sig at føre, da skal hand skikkis til Kongens Amptmand, eller anholdis af hvilken Ejermand, der hannem kand antreffe, indtil hand skaffer sin Hiemmel; Men den, som gaar i Hiemmels Stæd, skal svare til hans Gierninger, i hvo hand og er, efter Loven om Hiemmel.

42.

Hvor fællis ferske Søer eller Vande ere, der haver een hver Magt at fiske udj, saa vit hans reebdragen Jord støder til Søen, eller Vandet, og indtil Mitstrøms, og maa hand ingenlunde drage sit Garn op paa anden Mands Jord, eller Grund, eller sin Baad der opdrage, eller sit Garn udbrede, eller ophænge; Ej heller maa mand giøre Fiskegaarde videre end mand haver Jordgrund, og ej længre end til Mitstrøms, uden mand

§ 40: Frdg. 1681 19. Febr. § 3.
§ 41: Reces 1558 § 67.
§ 42: Tors Artikler § 6; SLov § 201.

nd haver Gaardfæst-
g paa den anden Side
rt over.

43.

en hver maa nyde
Aalegaarde for sin
n Grund, undtagen i
Fiorde, som Kongen
den meenige Mand ha-
Skade af.

44.

ngen maa nogen ny
Laxegaarde oprette,
n kunde være de gamle
xegaarde, eller nogen
nd, til Skade.

45.

ngen Baandgarn, eller
Ruser, skal settis fra
gedybet, som ligger ved
kloster og til Halsvede,
vit som Kongen ha-
ladet det udvise; Ej
ler skal settis Baand-
n, eller Ruser, paa
rsholm, eller i Haa-
bet, nærmere end det
Skils-

Skilsmaal, som staar imellem Dokkedal og Egense, udviser; Men andenstæds i Limfiorden maa de bruge Ruser og Baandgarn; Dog ikke settis saa nær Dybet, at Seglatzen dermed forhindres, og skal der være et Skielde og Nædbor hængendis paa alle Raadhuse i Kiøbstæderne hos Limfiorden, hvor efter een hver skal vide at binde deris Baandgarn, Ruser, Nædgarn, Vokkalve[1] og andre Garn, og skal ingen Garn, som have mindre Maske, end som samme Skielde udviser, brugis i Limfiorden, eller nogen andenstæds over alt Riget. Findis nogen at bruge Baandgarn, eller Sildevaader, mindre bundne end som sagt er, eller fordrister sig til at giøre imod noget af det, som her mælt er, da skal hand, i hvem hand

[1] *Kilden har:* Voekalfve, *der i Codex Fred. er skrevet utydelig og kan læses:* Vockalfve.

3: Reces 1558 § 31.

§ 45: Reces 1558 § 61.

hand er, have forbrut alt hans Fiskeredskab og Skib, og derforuden trediesindstyve Lod Sølv til lige Deele til dem, som paakære, enten de ere Indlændiske, eller Udlændiske, og til sit Herskab og til Kongen. Findis og Kongens Amptmænd, eller Fogder, at see igiennem Fingre med nogen, naar det bliver klaget for dem, og ikke ville straffe derover, da skulle de staa Kongen til Rette derfor, og være pligtige at oprette hvis Skade derover kommendis vorder imod dem, som med Rette derpaa tale.

46.

Dog maa Kongens Undersaatter, som boe ved Limfiorden, aarligen fra St. Hans Dag Mitsommer og til St. Bartholomæi Dag bruge Fiskerj med Pulsvaader, og ikke før, eller eller efter den Tid. Be findis nogen paa andr Tider at slaa med Puls vaader, eller at bruge no gen andre Vaader, son ere paafundne og optænkt udj Pulsvaaders Stæd, d skulle de derfor straffi uden al Naade som fo andet Tyverj, og som for skrevet staar.

47.

Herretsfogden og andr Bønder, som boe om kring Limfiorden skull være forpligtede at giv Kongens Amptmand de tilkiende, om de befind paa andre Tider om Aare Pulsvaader at brugis, elle andre Vaader, som i de Stæd ere optænkte. For sømme Herretsmændene a give det tilkiende, da ska Herretsfogden dem all tiltale, hvor det skeer, ti saa længe de dem udlegge som det giort have.

48. In-

§§ 46-47: Reces 1576 § 14.

48.

Ingen Landsbyer, eller Bøndergaarde, maa ødeleggis for at forbedre Sædegaardens Avling med.

49.

Ingen maa paa anden Mands Jord uden hans Villie Huus eller nogen Bygning sette, eller grave, eller lade Vand flyde.

50.

Ingen maa paa Fortog bygge, fordj Fortog er alle Mands. Hvo som Ejer er i Bye, hvor meget som hand haver i Bye, maa hand jo kalde paa Fortog, om nogen Mand haver det minsket, eller forkrænket.

51.

Alle Tofte, som i Bye ere, skulle have Fortog, baade gamle og sorne Tofte. Det er sorne Tofte, om alle alle Ejere i Bye tage een Deel, der ligger i Bye Ubygt og giør til Toft, der før var Agerland; Dog saa, at af den samme soren Deel giøris ogsaa Fortog.

52.

De, som boe uden Adelbye, skulle af deris eget fange dem selv Fortog. End ere alle Ejere flytte fra Adelbye, og sider een efter, da er hand nærmere at kalde dem efter igien end de hannem bort, uden hand taal og tier for længe, det er tre Aar Ukært.

53.

Ødis Adelbye, da skiftis det, som før var Fortog som anden Jord til Bye og til Boel.

54.

Er Torp giort ude paa Marken, og

§ 48: Frdg. 1682 28. Jan. § 4.
§ 49: JLov 1,57.

§§ 50-53: JLov 1,51.
§ 54: JLov 1,47.

og baade Ager og Eng er skift, og tvistis der om hvad til Torp hører og hvad til Adelbye, da skulle de vide det, der i Adelbye boe. Tykkis dem, som boe i Adelbye, at det Torp staar dem til Skade, da maa de kalde dem efter igien, om den Skade er dem Utaalig. End ville de ej efter fare, da skal mand legge dem Lavdag for paa Tinge efter at fare. Side de, efter at de ere lovlig opkrævede og opdeelte, bøde deris Voldsbøder; Dog om de have tre Aars Hævd paa deris Bygge Ukært paa Tinge, da maa mand dem ej opdeele.

55.

Hvo som setter Gaard, eller Huus, i Byens Vong, hvor Bønderne have deris Ager og Eng, enddog hand bygger paa sit eget, da skal hand dog sette sette det saa, at hand paa sit eget haver baade Fortog og Fægang og Farvej, alle Ejere skadisløse, eller tage det bort igien.

§ 55: JLov 1,48.

56.

Ingen maa have enten Port, Dør, eller Udgang, eller Vinduer, eller Udsigt der, som hand ingen Fortog haver, med mindre hand lovlig Adkomst, eller Hævd, derpaa haver.

§ 56: jfr. JLov 1,52.

XI. Cap:

Om Møller og Vand.

1. Art:

Mand maa ej giøre Mølle af ny, uden mand haver Dam og

§ 1: JLov 1,57.

og Damstæd, og saa at Vandet flyder ej paa anden Mands Eng, eller Ager, og spilder ej med Bagflod de gamle Møller, der af Alders Tid været have. Vorder Mølle giort uden Forbud og alle Mænds Paaklage, og fanger den, der bygte, tyve Aars Hævd derpaa uden Klage, da bør hand at nyde Flod og Flodstæd, Dam og Damstæd og Damsbond. Talis derpaa, før Møllen vorder giort, da skulle Synsmænd tilvisis at besigtige hvad heller hand flyder paa sit eget, eller paa anden Mands Jord.

2.

Hvo som haver Vinter- eller Græs-Mølle, hand skal optageStiebordet den første Maji, og ej sette det neder igien, før end alt Høe og Korn er inde af den Stæd, eller derhos, saa vit vir Vandet kand Skade giøre; Hand maa og ikke lade Vandet flyde paa Landevej, eller hans Naboers Skovvej, eller Kirkevej, uden deris Minde.

3.

Kongens Tienere skulle søge de Kongens Møller, som de af Alders Tid pleje, og til den Ende skulle Amptmændene have god Indseende, at Møllerne vel ved Magt holdis, og at med Maalen og Møllers Toldkar tilbørligen omgaais, saa Bønderne ikke have billig Aarsag til at klage.

4.

Bøndernis Sqvatmøller, som ere paa een Miil nær rette Landgieldsmøller, som holdis ved Magt, og noksom kand Bøndernis Maalning forrestaa, skal afskaffis; Dog de Sqvat-

§ 2: jfr. ESLov 3,5 og SLov § 203.

§ 3: Rcces 1643 2. 9. 1.
§ 4: Reces 1643 2. 9. 2 [V: ESLov 3,5].

Sqvatmøller undtagne, som der af Alders Tid haver gaaet Landgielde af, og i Sødskinde Skifte, eller andre Skifter, ere gangne paa Lod, og bevisis at regnis for Landgielde.

5.

Ej heller maa nogen Bonde, som haver Huus og Gaard, nogen Vejer- eller Heste-Mølle af ny lade opbygge paa nogen Stæd, hvor Landgieldsmøller Maalningen beqvemmelig kunde forrestaa.

6.

Mand maa ej nogen til Skade fælde Vand fra sit sædvanlige Løb, som det af Alders Tid løbet haver, og ej fra anden Mands Fiskedamme, og ej fra anden Mands Jord.

7. Hvo

§ 5: Reces 1643 2. 9. 2.
§ 6: JLov 1,58.

7.

Hvo som fælder Vand af sit sædvanlige Løb og Rende andre til Skade, hand skal stævne det til igien inden femten Dage, og bøde alle Ejere tre Lod Sølv; Men spilder mand andens Mølledam, eller Fiskedam, og det lovligen bevisis, da betale hand Skaden og bøde trediesindstyve Lod Sølv.

8.

Om ny Fiskedamme er samme Lov som om ny Møller.

9.

Stemmer mand Mølledam, eller andet Vand, højere end lovligt er, og det siden udbryder og giør Skade paa andris Møller, eller Dæmninger, da bør hand at betale Skaden efter Uvillige Mænds Sigelse.

XII. Cap:

§ 7: Tors Artikler § 1.
§ 8: JLov 1,58.

XII. Cap:

Om Geder, U-udskaarne Heste, Stodhors.

1. Art:

Geder maa frit holdis, hvor Heede er og ikke findis Underskov, og hvor mand kand holde dem paa sit eget uden Skovenis og hver Mands Skade.

2.

Holdis Geder anderledis, da maa hver Jorddrot og Lodsejer dem optage og til næste Hospital forskikke uden Proces og Dom.

3.

Ingen maa lade U-udskaaren Hest Hest løbe løs paa Fælledet efter Paaske, som ikke er fiorten Palmer høj, eller ni og et halft Qvarter Sædlandsk Maal. Hvo derimod giør have forbrut Hesten til Kongen og saa meget som den er værd til Lodsejerne, og skal hver Bye være forpligtet til at holde een, eller fleere saadanne Heste efter forskrevet Maal, som fornøden giøris til Byens Hopper.

4.

Hvo som haver Stodhors, hand have dem i Fold i sin egen Mark, og have til dennem Hyrde; Vil hand ej det giøre, men øder med dennem anden Mands Vonge, da bøde saa, som i den siette Bogs fiortende Capitels tolvte Artikel herefter mældis. Bliver hannem forrelagt paa Tinge, at hand skal holde dem af Vong, og de siden

§ 1: Reces 1558 § 65 jfr. Skovordinans 1670 20. Oktbr. § 9.

§ 3: Reces 1643 2. 30. 1; Frdg. 1680 5. Marts.

§ 4: JLov 3,55.

siden der indkomme, og fange nogen Skade, have den for Hiemgield.

5.

End hvo som haver Stodhors paa den Mark, som hand ikke er selv Ejer udj, da maa Ejermændene til Tinge forrelegge ham Dag at tage sine Hors hiem; Vil hand ej, og fange de siden nogen Skade, vide sig det selv, fordj at uden deris Villie maa hand hverken øde deris Græs paa deris Fællet, eller deris Korn i Vong, med Stodhors.

6.

End kiøber mand een ringe Deel Jord paa anden Mands Mark med Svig, fordj hand vil øde deris Græs og Mark med sine Stodhors, da maa hand ej have meere paa Auret, eller Fællet, end hans Lod kand taale efter deris Tykke, som i Byen boe, fordj at de vide best hvad deris Mark kand føde.

7.

Vorde Stodhors skabede, og den, der ejer dem, vil ej forvare dem særlig paa sit eget, da maa Ejerne, naar de hannem det til Tinge forrelagt have, jage dem i Dynd og Bløde, og dræbe dem uden Paatale. Det samme er og om tamme Hors, om de vorde skabede.

XIII. Cap:

Om Bier og vilde Dyr.

1. Art:

Hvo som Bier haver, hand skal selv vogte dem med Gierde, saa

§§ 5-7: JLov 3,55.

§ 1: JLov 3,38.

saa at anden Mands Fæ kunde dem ej nedkaste og spilde. End er Gierdet saa lavt, at anden Mands Fæ kand gange i Gaard og spilde dem, vide sig det selv, og fange ej anden Bod.

2.

End vorder nogen Mands Fæ stunget til Døde uden for Mandens Biegaard, da bøde hand ikke derfor, der Bierne ejer.

3.

End vorder det stunget ihiel i Biegaarden, da gielde hand Skaden, der Bierne ejer, fordj hand hafde ej lovlig Lukke om sine Bier.

4.

Følger een Mands Bier anden Mands op, da skal den, som ejer de Bier, der opflye, med andre Naboer boer byde den anden Ejer Fællig til paa samtlig Bier; Vil hand ej det antage, og forkomme de Bier siden de andre, da tage hand Skade for Hiemgield.

5.

End flye nogen Mands Bier fra hannem, og hand følger dem af sin egen Gaard til Sæde i anden Mands Skov og Træ, da skal hand sige hannem til, som Skoven ejer, og kand hand dennem saa udfange, at hand ej fordærver hans Træ, da tage hand sine Bier. Det samme er og, om de flye paa anden Mands Huus.

6.

End siger hand, der Træet, eller Huset, ejer, at Bierne ere hans egne og fra hannem fløjne, da bør hand det lovligen at bevise.

7. End

§§ 2-3: JLov 3,38.
§ 4: JLov 3,39.

§ 5-6: ESLov 3,37.

7.

End begær hand, som Træet eller Huset ejer, at den, som vil Bierne sig tilholde, skal med Eed bekræfte, at de ere hans egne, og hand dennem fulte, da bør hand derpaa at giøre sin Eed.

8.

Vil Bonden, som Træet ejer, ej fælde sit Træ, da stande Træet, og hand være Ejermand til Bierne, der dennem ejer, og, naar Træet fældis, have baade Honning og Bierne.

9.

Tager den, der Skoven tilhører, Bierne bort, da er det Tyverj, eller Ran. Det samme er og, om anden Mand tager dem bort; Dog skal hand, der ejer Bierne, sette Merke paa Træet, indtil det vorder hugget.

10. Føder mand vilde Dyr op, som Ulve- eller Biørne-Hvalpe, og de vorde løse, og anden Mand dræber dem, da bøder hand ikke derfor. End i Bondens Hævd maa de ikke dræbis, uden det skeer til at frelse sig selv, om de ville giøre Skade.

XIV. Cap:

Om Gield.

1. Art:

Alle Sædlanske Gieldsbreve paa aarlig Rente lydende skulle stilis til den ellevte Junij, til hvilken Tid Renten og Hovedstoelen skal betalis. Omslags Termin i Fyen skal være den fierde og tyvende Fe-

§§ 7-8: ESLov 3,37.
§ 9: SLov § 186.

§ 10: JLov 2,36.
§ 1: Reces 1643 2. 15. 15; Frdg. 1654 14. Juli; Frdg. 1656 17. Decbr.; 1671 1. Avg.

Februarii, og i Jydland i Viborg den ellevte Martii.

2.

Dog skal hermed ikke være meent hvis Contracter og andre Breve som enten i Kiøb eller anden Handel giøris, og derfor ikke til saadan eenlig Termin saa egentlig kunde henføris, videre end hvers Lejlighed det kand lide og medbringe; Ej heller hvis Fundatzer, som enten til Kirker, Skoler, Fattige, eller anden stetzvarendis Brug, i forrige Tider giorte ere, med mindre de med Nytte og Beqvemmelighed til forskrevne Terminer kunde forandris.

3.

Naar Betalningen skeer inden næste otte Dage fra fornævnte Termins begyndelse, da skal det for god Betalning agtis. 4. Alle

4.

Alle Gieldsbreve, som ere ældre end tyve Aar, skulle være døde og magtisløse, med mindre de inden fornævnte Tid med Skyldenerens Paaskrivelse, eller med nyt Brev, eller Creditorens Opsigelse, eller Beskikkelse, eller Tingsvidne, ere fornyede.

5.

Til Rente af Penge, Korn, eller andet, maa ej højere tagis end sex af hundrede aarligen. Befindis nogen meere at tage, have forbrut al Hovedstoelen, halfdeelen til Kongen, og halfdeelen til den, der paaklager.

6.

Imod rigtige og pure Haandskrifter bør ej omtvistet Gield, eller Regnskaber, at anseeis; Men Regnskab

§ 2: Reces 1643 2. 15. 15.
§ 3: Frdg. 1654 14. Juli jfr. Frdg. 1656 17. Decbr.
§ 4: Reces 1643 2. 15. 13.
§ 5: Reces 1643 2. 15. 11; 1558 § 66.
§ 6: Retsbrug (Udvalg 4,245).

skab imod Regnskab bør at komme til Afregning.

7.

Haver Creditor efter rigtig Haandskrift lovligen søgt sin Skyldener til dens Betalning, og Skyldeneren derimod ogsaa haver lige rigtig Haandskrift af sin Vederpart, men haver hannem ikke lovligen søgt efter den, da bør hand, som lovligen søgt er, at betale sin Gield, som hand lovligen er søgt for, og søge sin Vederpart igien lovligen for sin Betalning.

8.

Vexelbreve bør saa gyldige at anseeis, som de allersterkiste Haandskrifter, og skal i dennem Summen to Gange skrivis, een Gang med Bogstaver og een Gang med Cipher, saa saa og udtrykkeligen settis, at det er Vexelbreve, og givis gemeenligen in duplo, prima og secunda, og fleere, om Parterne derom saa foreenis, og naar i dennem mældis, at dets Værd som de lyde paa, er annammet[1], have de deris fulde Kraft, enten de med reede Penge, eller Vare, ere betalte, eller ved Modregning mod anden Gield, eller Regning, ere udgivne.

9.

Om noget Vexelbrev af andre fremmede Stæder ikke egentlig efter denne Anordnings Indhold er indrettet, skal det dog her i vore Riger nyde fuldkommen Vexelret, naar alleene kand bevisis, at dets Indhold paa det Stæd det er udgivet, er for et fuldkommet Vexelbrev holdet og anseeit.

10. Den,

[1] *Saal. KNPTU; A:* annammed

§ 8: Frdg. 1681 16. April VI §§ 15; 2; 3.

§ 9: Frdg. 1681 16. April VI § 21.

10.

Den, som Vexelen trekkis paa her i Riget, er forpligtet inden fire og tyve Timer at erklære sig, om hand Vexelen vil antage, eller ikke.

11.

Antager hand Vexelen, da skal hand det derpaa med egen Haand tegne, og sit Navn underskrive med Dag og Dato.

12.

Hvis nogen saaledis een Gang antager, maa hand ikke siden fragaa; Men om hand med sin Paaskrivelse enten forlænger Tiden, eller Mynten forandrer, eller nogen anden Meening der tillegger, uden dens Villie og Samtykke, som Vexelen skal betalis til, da skal det intet gielde, men hand være forpligtet til at betale efter Vexelbrevets Indhold.

13.

Vil hand ikke den antage, da skal den, som Vexelen fremfører, efter fire og tyve Timers Forløb derpaa protestere for al Omkostning og Skade enten ved Notarium publicum med Vidnisbyrd, eller, hvor ingen er, ved Bye- og Raadstue-Skriver, eller ved tvende lovfaste Mænd, som skulle være pligtige derpaa strax et Instrument at forfatte, og skal den, som Protesten giort haver, være forpligtet den tillige med det eene Vexelbrev, om tvende udgivne ere, med første Post, som afgaar, efter at hand Protesten beskreven haver bekommet, til den, som Vexelbrevet udgivet haver, at tilskikke, eller at advare hannem, om Instrumentet ikke

§ 10: Frdg. 1681 16. April VI § 5.
§ 11: Frdg. 1681 16. April VI § 6.
§ 12: Frdg. 1681 16. April VI §§ 6; 17.
§ 13: Frdg. 1681 16. April VI § 7.

ikke saa hastig kand blive færdigt, at Vexelen ikke er bleven antagen.

14.

Tager den, som Vexelen skal betalis til, herudj Forsømmelse, have Skade for Hiemgield, at ingen Betalning efter Vexelret kand fordris.

15.

Den, som antager Vexelen, er skyldig uden nogen Udflugt, eller Indvendning, til den af hannem satte Tid at betale; Og hvis hand ikke otte Dage efter Forfaldsdag betaler, da bør den, som Vexelen skal betalis til, at protestere og advare den, som Vexelen udgivet haver, paa den Maade, som mældis i den trettende Artikel.

16. Findis hand derudj forsømmelig, og i det længste tj Dage efter Forfaldsdagen lader det Uprotesteret, have Skade for Hiemgield.

17.

Naar Vexelbrev er antaget, da er baade den, som det antaget haver, saa og den, som det udgivet haver, begge forbundne at svare den, som Vexelen skal betalis til, til al Skade og Omkostning, og maa hand søge hvilken ham lyster, eller dem begge tillige, saa fremt hand haver efterkommet hvis som her oven forskrevet staar.

18.

Den, som Vexelen bekommer at betalis til hannem selv, eller hans Ordre, haver Magt til at overdrage

§ 14: jfr. Frdg. 1681 16. April VI § 8.
§ 15: Frdg. 1681 16. April VI § 9.
§ 16: Frdg. 1681 16. April VI § 10.
§ 17: Frdg. 1681 16. April VI § 11.
§ 18: Frdg. 1681 16. April VI § 12.

drage til een anden Vexelbrevet, om hand af hannem Fornøjelse haver bekommet, og skal hand skrive uden paa Vexelbrevet, at Indholdet af Vexelen skal betalis til samme Person, og at hand dets Værd haver af hannem annammet, og det med sit Navns Underskrivelse bekræfte ved Dag og Datum.

19.

Een hver kand give til eller fra sig selv Vexelbrev, hvorudj dets Værd er befattet, og haver det den samme Kraft og Ret, som ovenskrevne Vexelbreve; Dog bør det ej at stilis længere[1] end paa to Maaneder, efter at det er fremvist.

20.

Den, som Vexelen skal betalis til, maa ikke nogen Vilkor uden paa sin egen Eventyr indgaa; Dog naar Betalningen skal skee, og Vexelen, enten ikkun Halfparten, eller een Deel vorder betalt, da maa hand saadan mindre Sum paa god Regnskab antage, og ikkun saa vit som den øvrige Ubetalte Sum angaar protestere, som før er mælt.

21.

Ingen Vexelbrev maa betalis, før end Forfaldsdag er forløben.

22.

Naar Vexelbrev ikke vorder antaget, eller til Forfaldsdag ikke bliver[1] betalt, da skal Vexelen og dens Lagie betalis, og derforuden for Vexel og Hervexel een af hundrede Rente om Maaneden, foruden een half af hundrede udj alt for Factorens Pro-

[1] *Saal. KTU; AN:* længre

§ 19: Frdg. 1681 16. April VI § 14.
§ 20: Frdg. 1681 16. April VI § 18.

[1] *Saal. KNTU; A:* ikke vorder

§ 21: Frdg. 1681 16. April VI § 19.
§ 22: Frdg. 1681 16. April VI § 25.

Provision, Protestens Bekostning og Brevpenge. Renten skal regnis fra den Tid, som Vexelen var forfalden at skulle betalis paa.

23.

Den, som efter Vexelbrev, naar det er ikke antaget, eller antaget og dog ej betalt, og derpaa er protesteret, haver at fordre, bør strax sin Sag at forfølge i det seeniste inden sex Maaneders Forløb, med mindre hand sin Vexelret vil have forbrut.

24.

Ingen Arrest kand leggis paa Vexelbrev, men det beholder sit rigtig Løb; Ej heller maa nogen fremmede Penge i Danmark, eller Norge, arresteris, som ved Vexel der ind ere komne, og som igien derfra skal remitteris, i hvad Nation de og kand tilhøre, enten for nogen paakommendis Krig, eller for hvad anden Aarsag det være kand.

25.

Intet Moratorium skal befrj nogen for at betale Vexeler.

26.

Byefogder i Kiøbstæderne og Herrets- eller Birke-Fogder paa Landet skal strax uden nogen Persons eller Værdigheds Anseelse forskaffe Ret og Execution over Vexelbrevene efter denne Anordnings Inhold, og efter Klagerens Ansøgning arrestere den anklagte Person, dersom hand ikke strax fornøjer og betaler, eller og efter Sagens Beskaffenhed hannem lade fængsle; Og hvis de det ikke efterkomme, skulle de selv erstate den Skade, som for deris Ophold, eller For-

§ 23: Frdg. 1681 16. April VI § 26.
§ 24: Frdg. 1681 16. April VI § 20.
§ 25: Frdg. 1681 16. April VI § 20.
§ 26: Frdg. 1681 16. April VI §§ 27; 22.

Forsømmelse, alle dem, som i Vexelbrevet ere Interesserede, kand foraarsagis.

27.

Og som den, der Vexelbrevet udgivet haver, og den, som det accepteret haver, ere saa hart forpligtede, da bør og den, som Vexelbrevet først haver annammet, at være forbunden Værdien at betale til den, som Vexelbrevet udgivet haver, om ikke anderledis aftalt bliver, under lige Ret og Punctualitet, som her nu er mældet.

28.

Og skulle saadanne Processer strax til Ende føris, med mindre andre Creditorer concurrere med den, som Betalning for Vexelen søger, og da inden Aar og Dag Ufejlbarligen til Ende bringis.

29. Hvo

§ 27: Frdg. 1681 16. April VI § 23.

29.

Hvo Gield haver at kræve efter død Mand, og haver ikke Haandskrift, Contract, eller Pant paa Gielden, hand skal, ved sig selv, eller sit visse Bud, angive det i Sterfboen inden tredivende Dag, om hand er i samme Bye. End er hand uden Byen og i Riget, giøre det inden sex Uger. End er hand uden Riget, giøre det inden Aar og Dag. Hvad Creditorer angaar, som Haandskrifter og Vexelbreve eller Pantebreve have, da, naar nogen ved Døden afgaar, som saadanne Breve udgivet haver, maa dens Arvinger, eller deris Formyndere, lade til alle Landstinge og de Rettertinge, som Landstingsret have, forkynde dens dødelig Afgang, og Creditorerne advare, at de deris Fordringer i Sterf-

§ 28: Frdg. 1681 16. April VI § 25.
§ 29: JLov 1,23.

Sterfboen indgive inden Aar og Dag efter Forkyndelsen, om de ere i Riget, eller, om de uden Riget ere, sex Uger efter at de i Riget ere indkomne. Forsømme Creditorerne det, da have de tabt deris Ret til Sterfboen og Arvingerne. Have Creditorerne Forlovere, og de agte nogen Tid at søge Betalning hos dennem, da bør de iligemaade inden samme Tid efter Forkyndelsen dennem at advare om hvis Forløftningsbreve de af dennem have; Dog bør alt dette at skee paa Debitorernis og Forlovernis egen Bekostning.

30.

Ville rette Arvinger, som ere tilstæde og ere myndige, fragaa Arv og Gield, da skulle de sige sig derfra til det første Ting, som holdis fiorten fiorten Dage efter den Afgangens Død og Boens Forsegling; Men ere de ikke tilstæde, da have de Tid at blive ved, eller fragaa, Arv og Gield, indtil det dem af Øvrigheden bliver tilkiendegivet, at Arven falden er.

31.

Tager ingen ved Arv og Gield, da skulle de, som Arven fragaa, om de ere saa nær tilstæde, eller deris Værger, eller næste Frænder, eller de, som i Huset ere, give Øvrigheden det strax tilkiende, som med Besegling, Registering og Vurdering sig saaledis skulle forholde, som tilforn sagt er om Arv i det andet Capitel, saa vel som forordne god Tilsyn i Huset, at intet af Godset bliver forkommet, eller fordærvet; Og skal samme Tilsynsfolk være tillat til daglig Brug og Ophold, Kost

§ 30: jfr. Codex 6. 30.

§ 31: Reces 1643 2. 15. 4.

Kost og Øl og nødvendigt Boeskab Ubeseglet til Nytte at have og bruge; Dog at det rigtig registeret og vurderet er.

32.

Dernæst skal Øvrigheden forordne een vis Dag og Tid, og det paa Landstingene og paa de Rettertinge, som Landstingsret have, lade forkynde paa Boens Bekostning, at Creditorerne i Sterfboen betimeligen og beqvemmeligen kunde møde.

33.

Saa skal Øvrigheden ved Rettens Middel, eller andre dertil forordnede gode Mænd, liqvidere Boens Midler og den bortskyldige Gield, og giøre Overslag, hvad een hver Creditor for sin Fordring kand bekomme; Siden skulle de giøre Lodsædesædeler, og een hver Creditor, som Lodden hannem tilfalder, tage sin Betalning i hvis hannem lyster; Dog hvo som i Løsøre begynder at tage, skal blive derved, saa længe de tilstrekke. Iligemaade hvo i Jordegods søger sin Betalning, blive derved, imens tilrekker; Tage sig og paa et Stæd og samlet der, som hand begynte, og ej springe fra et Stæd til et andet, imens der er noget imellem.

34.

Falder der nogen Tvistighed imellem Parterne, da skal de, som denne Handel forrette, derpaa kiende, som de ville ansvare.

35.

Og skal Rettens Middel, eller de gode Mænd, som denne Handling forrestaa, give een hver af Creditodito-

§ 32: Reces 1643 2. 15. 1.

§§ 33-35: Reces 1643 2. 15. 1.

ditorerne, som det begære, for billig Betalning under deris Hænder og Segl beskreven een Gienpart af Boens Midler, Taxt, Liqvidation, og hvad een hver Creditor til Udlæg bekommet haver.

36.

Bliver nogen ude, i hvad Forskrivning hand og haver, med mindre hand enten Pant haver, og derved vil forblive, indtil hand efter Pantebrevet bliver udløst, eller og hand haver Forlover og vil blive ved hannem, og ej i Boen søge sin Betalning, da skal hans Andeel efter Lodden af Rettens Middel under een god Mands Tilsyn hannem afsettis, og Aar og Dag, dog paa Creditorernis Eventyr, forblive, med mindre den, som det annammet haver, i dets Forverring eller Forliis er Aarsag. Vil Creditoren det efter Aar og Dag ej annamme, da er det Kongen hiemfaldet.

37.

Haver den Afdøde haft noget af Kongens Indkomster, eller Midler under Hænder, og derfor bør at giøre Regnskab, eller været Værge for Umyndige, Skolis eller Fattigis Forstander, eller Kirkeværger, da skal den Gield, som hand i saa Maader skyldig befindis, først af Boens Midler udgiøris uden nogen Afkortning; Dernæst bør Husleje, Landgielde, Skat, Forstrekning til Bøndernis Avlings Fortsettelse, Gaardfæld[1], saa og et Aars Tienistefolkis Løn betalis; Men hvis nogen Amptskriver, eller den, som Kongens Skatter skal opbære, lader staa nogen Kongens Skat-

[1] *Saal. KPTU; A:* Gaardefæld

§ 36: Reces 1643 2. 15. 1.

§ 37: Frdg. 1662 1. Maj jfr. Frdg. 1679 28. Febr. og Hamborgs Stadsret 1605 2. 5. 5.

Skatter over et halft Aar i det længste, da kand hand derfor ikke have nogen Prioritet enten hos Bonden, eller Proprietarium.

38.

Derefter skal i Agt tagis rigtige Gieldsbreve og Vexelbreve, og over den Afdøde, imens hand levede, lovlige forhværvede Domme, eller forkynte Maning, og omsider hvis efter Regnskaber og uden Haandskrifter, eller Domme, fordris.

39.

Ingen Indførsel, eller Udlæg, maa skee i saadan Boe, før end Creditorerne til Boen ere kaldede og Liqvidation skeet saaledis, som sagt er, om mand end skiønt enten for, eller efter, den Afgangens Død Dom til Betalning forhværvet haver.

40. Det

§ 38: jfr. Hamborgs Stadsret 2. 5. 11.

40.

Det skal een hver, som formedelst stor Gield og hans Indkomstis Ringhed ikke kand aarligen udreede den tilbørlige Rente, som hand sine Creditorer skyldig er, og hand dog i Tide, imens hand haver Midler, vil rette for sig, være tillat at opbyde sit Gods til Creditorerne; Dog at der ikke et bedrageligt Forsæt med underløber; Saa skal hand og have Bevis fra Kongens Rentekammer, at Kongen hos den Opbydendis intet haver at fordre, som Opbudet kand forhindre.

41.

Den, som opbyder, skal levere Landsdommerne, eller dem, som Landstingsret have, i det Land og Bye, som hand er boesat udj, een rigtig Fortegnelse paa sine Creditorer, der-

§§ 40-41: Reces 1643 2. 15. 1.

dernæst Registering ved Tal, Maade, Vægt og Værd af alle sine Løsøre, være sig tilstaaendis Gield og alt andet Boeskab, hvad Navn det og have kand, derforuden een rigtig Jordbog paa Ejendom, Arv, Gave, Kiøb, Pant og Indførsels Gods og al anden sin Rettighed, og skal hand dette ærligen angive under sin Haand og Segl, saa fremt hand ikke vil svare sine Creditorer med reede Penge efter sin Forskrivelse.

42.

Derefter skal Landsdommerne, eller de, som Landstingsret have, saadan Opbydelse til Tinge forkynde, og tvende vederhæftige gode Mænd, som af den Opbydendis udnævnis, skriftligen forordne, som skulle ved sex Uger derefter lovligen til et vist Stæd og Dag for sig indstævne alle Creditorerne saa betimeligen, at de beqvemmelig kunde møde, og da sex Uger derefter det angivet Gods og Løsøre sette og taxere, som de ville være gestændige, saa og det med Gielden liqvidere.

43.

Naar det er skeet, da skal der giøris Lodsædeler, og alting saaledis forrettis, som tilforn sagt er om Arvs og Gields Fragaaelse; Dog hvis nogens Andeel afsettis, da bliver den under den Opbydendis Tilsyn.

44.

Bliver noget til overs af Godset, naar alle Creditorerne[1] have faaet fuldkommen Udlæg for deris Fordringer, da kommer det den Opbydendis til Gode; Men hvis det ikke kand tilstrekke, saa at Creditorerne ikke

[1] *Saal. KNPTU; A:* Creditorer

§§ 42-43: Reces 1643 2. 15. 1. *§ 44: jfr. Reces 1643 2. 15. 1.*

ikke naae deris fulde Betalning, da bliver den Opbydendis fremdelis skyldig til een hver Creditor hvis dennem paa deris Fordring resterer Ubetalt, og hand pligtig er dem at betale efter sin Forskrivning, eller lide Fængsel.

45.

Den Omkostning, som gaar paa Opbudet, bør ej forlods at udtagis; Men naar Creditorerne for deris Fordringer ere fornøjede, bør den Opbydendis den at betale af hvis hand haver til overs, eller have det i deris Minde.

46.

Udj Opbud og udj Arvs og Gields Fragaaelse bør Pante- Kiøbe- og Mageskifte-Breve, som kunde være udgivne, baade af Creditoren og Debitoren ved højeste Eed at bekræftis, at der ingen ingen Bedragelighed er under; Og skulle ingen Afhændelser, som skeet er ved Gave, Kiøb, eller i andre Maader imellem Egtefolk, Forældre, Børn, eller Arvinger, komme Creditorerne til Præjuditz, eller Skade, naar de befindis at være skeet, efterat Debitorerne vare i den Tilstand og saa hart med Gield beladne, at de deris Gield ikke kunde betale, hvilket og med Eed skal bekræftis.

47.

Hvo Gield vil kræve, synderlig efter Død Mand, bør sit Krav at bevise, enten med rigtig Haandskrift, eller anden nøjagtig Bevis.

48.

Rette Kiøbmændsbøger[1] imod Kiøbmænd blive i deris Værd, saa vit een hver Stæds Borgemester og

[1] *Saal. KNPTU; A:* Kiøbmandsbøger

§ 46: Frdg. 1679 12. Juni § 4.

§ 47: NLov 7,6.
§ 48: Reces 1643 2. 15. 8.

og Raad, eller Overkiøbmænd, dem at gotgiøris billigen kunde kiende og dømme.

49.

Hvilken Kiøbmand, Kræmmer, Vinhandler, eller anden, som handler i Gros med Vin, Humle, Salt, Fisk og Sild, Hør og Hamp, Tømmer, Kalk, Steen, Jern og deslige Vare, og dem udborger til nogen skal enten tage Sædel, eller Bevis, ved Dag og Datum af den, som hand sine Vare betroer, eller og lade hannem skrive sin Haand under Regnskabet i Bogen, og inden to Aars Udgang i det længste giøre Afregning med hannem, saa at Skyldeneren enten overleverede Regnskab, eller i Bogen, underskriver. Vil Skyldeneren hverken Deel giøre, og Kiøbmanden giør bevisligt, at hand haver overleveret Regnskab, og begært Afregning og Rigtighed med hannem, som hand ej haver kundet naaet, da bør Skyldeneren at betale Kiøbmanden efter hans Bog og overleveret Regnskab.

§ 49: Reces 1643 2. 15. 8; Frdg. 1681 16. April II § 5.

50.

Vintappere, Bryggere, Bagere, Slagtere, Urtekræmmere, og alle, som i Tønder og Skepper, Potter og Staabe, Lod og Qvintin, udborge deris Vare; Item alle Haandverksfolk, skulle paa deris udborgede drikkendis eller ædendis Vare, eller giorte Arbejd, levere Skyldeneren Regnskab, og inden Aar og Dag Rigtighed giøre med hannem. Vil Skyldeneren ikke til Rigtighed med dem, og det giøris bevisligt, at hand derom er anmodet, betale efter Bog, eller Karvestok, som Creditor fremviser.

51. Kiøb-

§ 50: Frdg. 1681 16. April II § 5.

51.

Kiøbmænd, som handle med Bønder, skulle holde een sær rigtig Bog paa hvis de handle med dem og strax derudj indføre hvis dem betrois, og derforuden indskrive det i een anden Bog, som Bonden[1] bør altid at have med sig, naar hand noget vil borge, eller betaler noget af det, som hand borget haver, at det og i samme Bog bliver af Kiøbmanden indskrevet; Hvilken Bondens Bog skal rigtig komme over eens med Kiøbmandens Bog, saa fremt hand noget hos Bonden vil søge; Og skal Kiøbmanden aarligen inden Juel søge at giøre Rigtighed med Bonden under hans Kravs Fortabelse, om Skylden hos hannem findis; Saa skal og forholdis med een hver Husbonds Bønder, naar de yde noget Landgield, at det i Bondens Bog bliver afskrevet, og siden forholdis efter den tredie og halftrediesindstyvende Artikel, som her efter følger.

52.

Kiøbmænds Bøger skulle ej imod Bønder anseeis, med mindre anden Bevis derhos findis.

53.

Alle Bønder, som i et Herret boesidende ere, og nogen Restantz, eller anden Gield, skyldige ere, skulle hvert Aar een gang lovligen indstævnis, saa de kunde vide at møde, og da skulle de i et Tingsvidne alle samtligen indføris, hvor vit en hver af slig Restantz eller Gield vedgaar, eller hannem strax overbevisis, om hand det fragaar, og skal Bonden der efter, og

[1] *Saal. AKNU; T:* Bønden

§ 51: Frdg. 1681 16. April I§7.

§ 52: Reces 1643 2. 15. 8.
§ 53: Reces 1643 2. 15. 12.

og ikke videre, være pligtig at svare og betale, paa det een hver aarligen kand vide, hvad hand med Rette skyldig bliver.

54.

Hvo som setter sig i støre Gield, end hand kand betale, eller sælger, giver, pantsetter, eller i andre Maader svigagteligen afhænder sit Gods til nogen, hvem det og være kand, til at besvige sine Creditorer deris Betalning fra, eller og sit Brev og Segl paa Ære med Betalning, eller Maning, ikke efterkommer, og det lovligen bevisis, og derpaa stævnis enten af Creditoren selv, eller af Forloveren, som haver maat betalt for Skyldeneren, da skal der strax uden videre Ophold givis Dom paa Skyldenerens Frelse og til Fængsel.

55. Ingen er pligtig til at betale hvis hand i Dobbel taber og der skyldig bliver.

56.

Naar noget betalis paa een Haandskrift, eller Contract, enten af Hovedstoelen, eller Renten, eller og den gandske afbetalis, eller efterkommis, da skal Creditor og den, der samme Haandskrift, eller Contract, med Rette i Hænde haver, det paa Brevene selv afskrive, eller nøjagtig Qvittantz derpaa give. Findis siden efter hans Død, som saadanne Breve med Rette i Hænde hafde, noget at være afskrevet, som hans Haand ikke er under, eller hans Qvittantz fremvisis paa, da bør det ingen Magt at have.

Siet-

§ 54: Frdg. 1651 5. Juli; Reces 1643 2. 15. 14.
§ 55: Retsbrug (Udvalg 3,323).

Siette Bog,

Om Misgierninger.

—

I. Cap:

Om vildfarende Lære, Guds Bespottelse og Troldom.

1. Art:

Ingen i hvem det og være kand, som overbevisis at være affalden til den Papistiske Religion maa tage nogen Arv, men den skal være forfalden til hans næste Slegt og Arvinger; Men haver hand arvet, før end hand forandrer sin Religion, da beholder hand Arven; Dog skal hand ikke maa boe i Kongens Riger.

§§ 1-2: Reces 1643 1. 3. 1.

2.

Findis nogen paa Jesuvitiske Stæder at have ganget i Skole, eller studeret, da skal den ikke til noget Kald, enten i Skolerne eller Kirkerne, betrois.

3.

Munke, Jesuviter og deslige Papistiske Geistlige Personer maa under deris Livs Fortabelse ikke her i Kongens Riger og Lande lade sig finde, eller opholde. Hvo vidende saadanne Personer huse og herberge, eller stæde

§ 3: Reces 1643 1. 3. 2.

stæde dennem Platz til deris Romerske Ceremonier at fulddrive, straffis som de, der huse Fredløse.

4.

Iligemaade skulle under samme Straf alle andre særlige Samqvemme til nogen anden Religions Øvelse, eller Prædiken, end den, som i den anden Bog ommældet er, være afskaffede.

5.

Dog er ikke formeent fremmede Herrers Gesanter, eller Ministris, som sig ved Kongens Hof opholde, eller residere, og ere af anden Religion, at de jo for dennem og deris egne Tienere i deris Huse deris Religions Øvelse og hvis tilhører maa bruge; Dog at ingen Prædiken holdis uden paa deris eget Sprok; Men uden deris Logementer og huse, eller for andre, end de fremmede Ministris og deris egne Tienere, maa deris Præster hverken Prædike, eller Sacramenterne uddeele, eller nogen anden saadan Guds Tieniste sig understaa at forrette, meget mindre af Præster, eller andre Tienere, til disse Rigers og Landis Religions Foragt noget forargeligt forretagis. Skeer noget af sligt, og det ikke af den fremmede Ministro bliver tilbørligen straffet og raadt Bod paa, da vide sig det selv, om Kongen ved andre Midler skulle foraarsagis sin Lovs Lydighed og Observantz, som andre Potentater i deris Lande i lige Tilfælde bruge, at erholde og bevare; Og forbydis alvorligen, at ingen, som ikke er nogen fremmet Ministri egen Betiente,

§ 4: Reces 1643 1. 3, 2; Frdg. 1655 24. Novbr. jfr. Frdg. 1676 6. Apr.

§ 5: Frdg. 1655 24. Novbr. jfr. Frdg. 1676 6. Apr.

tiente, maa bruge denne Frihed i deris Huse, eller uden for bruge, eller søge, nogen fremmet Religions Øvelse, om de end skiønt ere af samme Religion, og allermeest de, som ere af disse Rigers og Landis Religion, at de, af hvad Prætext det være kunde, ikke skulle lade sig finde paa de Stæder, hvor og naar saadan fremmet Religions Øvelse forrettis, under den Straf, som Kongens Lovs motvillige Foragtere fortiene.

6.

Kongens Ceremoniemester skal ikke forsømme, hvor nogen fremmet Minister, som anden Religion bruger, sig opholder, hannem paa beste Maneer at informere, at ingen med nogen Uvidenskab skulle have Aarsag sig at undskylde.

7. Hvem

§ 6: Frdg. 1655 24. Novbr.

7.

Hvem som overbevisis at have lastet Gud, eller bespottet hans hellige Navn, Ord og Sacramenter, hannem skal Tungen levendis af hans Mund udskæris, dernæst hans Hoved afslais, og tillige med Tungen settis paa een Stage.

8.

Haver nogen sin Haand til nogen saadan Guds Foragt brugt, da bør den og af hannem levendis at afhuggis, og hos Hovedet paa Stagen fæstis.

9.

Befindis nogen Troldmand, eller Troldqvinde, at have forsoret Gud og sin hellige Daab og Christendom, og hengivet sig til Dievelen, den

§ 9: jfr. Reces 1643 2. 28; 1576 § 8.

den bør levendis at kastis paa Ilden og opbrændis.

10.

Hvo som bruger nogen galne indbildede Konster med Forsæt at ville forgiøre og skade een anden, have sin Hovedlod forbrut; Og er det Mands-Person, da straffis hand med Jern og Arbejd paa Bremmerholm, eller andet saadant Stæd, sin Livs Tid; Er det Qvindis-Person, straffis iligemaade i Spindehuset.

11.

End bryde de ud, eller bortløbe, straffis paa deris Liv, om de kand antreffis.

12.

Dersom nogen befindis med Segnen, Manen, Maalen, Igienvisvisning, visse Dagis Udvælgelse, Characterers Misbrug, at omgaais, og i saadanne mistænkte Konster kyndige og forfarne at være, og dem øve og bruge, da skulle de have forbrut deris Boeslod, og rømme Kongens Riger og Lande.

13.

De, som ere saadanne Folkis Medvidere, og deris Raad og Konster til sig, eller andre, bruge, eller bruge lade, skulle første Gang staa aabenbare Skrifte, og give til næste Hospital to tusinde Lod Sølv, om de Middel dertil have, ellers efter deris yderste Formue. Befindis nogen anden Gang i samme Forseelse, da straffis den ligesom de, der saadan Ugudelighed og Daarskab øve.

II. Cap:

§ 12: Reces 1643 2. 28.

§ 13: Reces 1643 2. 28.

II. Cap:

Om Sværen og Banden.

1. Art:

Hvo som letfærdeligen svær og bander, og saaledis misbruger Guds Navn, skal agtis som den, der ikke far med Sandhed, og som ikke staar til troendis uden Sværen.

2.

Befindis nogen i Kiøbstæderne motvilligen og fortrædeligen i saadan Guds Fortørnelse, efter Præstens og Medhielpernis Paamindelse, at fremture, da skulle de ikke maa forfremmis til nogen Bestilling i Byen, som de kunde have Ære og Gavn af, og saa fremt de formeene sig formeget med Byens Tynge, Skat, eller Paalæg, at besværis, da skulle de ikke der over maa klage, med mindre de af deris Sielesørger, Naboer og Gienboer, Skudsmaal og Vidnisbyrd bekomme sig at have bedret. Kand samme Straf ikke hielpe, da skulle de paa det siste slet af Byen forvisis, og til dets meere Afskye skulle Borgemester og Raad i Kiøbstæderne lade sette Gabestokke[1] paa Torvene og nogle andre Stæder, hvor udj Byesvennene skulle være strengeligen befalede at sette dennem, som offentlig med Sværen og Banden lade sig høre, og den, som saaledis vorder indsat, bør at give Byesvennen fire Skilling, før end hans igien udladis.

3. Paa

[1] *Saal. KNPTU; A:* Gavestokke

§ 1: jfr. Reces 1643 1. 1. 31.

§ 2: Reces 1643 1. 1. 31.

3.

Paa Landsbyerne bør Herskabet saadanne letfærdige Folk, naar de efter Præstens og Medhielpernis alvorlige[1] Advarsel ikke ville bedre sig, at sette i Fængsel paa Vand og Brød i nogle Dage.

4.

Og skulle Husbond og Hustrue ikke alleene holde sig selv fra Sværen og Banden, men end og deris Børn, Folk og Tyende, saa og have Magt til i deris Huse at sette Straf med Penge, eller anden Husstraf, paa dem, som herimod giøre.

5.

Hvis Præster, eller andre Geistlige, som bør deris Meenighed, eller Underhavende, med got Exempel at forregaa, befindis selv at give Forargelargelse med Sværen og ikke holde deris Hustruer, Børn og Tyende derfra, da bør de dobbel Straf at være undergivne.

III. Cap:

Om Helligbrøde.

1. Art:

Hvo som ikke holder Søndage og andre paabudne Hellig- og Bede-Dage hellige, og ikke findis i Kirken, naar Guds Tieniste samme Tider forrettis, skal bøde hver Gang for Helligbrøde tre Lod Sølv, og skal een hver søge sin egen Sognekirke, som hand hører til, og der bruge Sacramenterne, saa og give der sin Rettighed, som Kirken og Kirketiener-

[1] *Saal. KNPTU; A:* alvorlig

§§ 4-5: Reces 1643 1. 1. 31.

§ 1: Reces 1643 1. 1. 33.

tienerne tilkommer, og maa ingen paa Landsbyen legge Bønderne fra et Sogn til et andet.

2.

Øvrigheden skal tilholde deris Underhavende, og Husbonderne deris Tyende og Tienere, at komme til Kirke, og dem ingenlunde derfra forholde.

3.

Hvo som arbejder under Prædiken, skal første Gang straffis paa to Lod Sølv.

4.

Hvis ellers paa Søndage, eller Helligdage, efter Middag med motvillig Arbejd sig tildrager, det straffis af Øvrigheden i lige maade; Dog skal hermed være undtaget hvis af stor og Uomgængelig Fornødenhed, hed, særdelis naar Prædiken er endt, og sin Næste, sig eller sine, særdelis at hielpe og redde, sig kand tildrage, saa vit Guds Ord tilstæder, og een hver med een christen Samvittighed kand vide sig at befrie.

5.

De Kiøbstæder, som ere lukte, skulle ikke, før Højmesse er ude, lade Portene aabne. Haver nogen Ærinde, som ikke lider Ophold, da ansige det hos Øvrigheden, og med deris Bevilning udladis. Men Præster, som skulle rejse til, eller fra, deris Sogner uden Byen liggende; Item Provsterne, som ville besøge Landsbyekirker i deris Provstier; Item uden Bye boende Folk, som have deris Sognekirke i Byen, skulle Uforhindrede uden nogen anden Bevilning

§ 2: Reces 1643 1. 1. 33.
§§ 3-4: Reces 1643 1. 1. 31.

§ 5: Reces 1643 1. 1. 31. jfr. Frdg. 1679 9. Septbr.

vilning ladis igiennem Portene. Saa skal det ej heller være forbudet, at hvis Qvæg, som gaar paa Græs uden Byen om Sommeren, maa jo udladis og indladis igiennem Portene paa sædvanlige Tider.

6.

Kongens Befalningsmænd og hver Øvrighed og Herskab skulle ikke alleene herover med al Flid holde, men og Bønderne og deris Børn og Tyende paa Helligdage med Fordringskab og alt andet Arbejd, hvad det og være kand, aldelis forskaane, med mindre saadan Uomgængelig Fornødenhed, dog Guds Tieniste Uforsømmet, indfalder, som gandske ingen Forhalning kand lide; Hvorimod Forældrene og Husbonderne skulle lade deris Børn og unge Folk hver hver Helligdag ikke alleene komme til Prædiken, men og efter Prædiken forblive i Kirken der at høre og lære deris Børnelærdoms Forklaring, og anden gudelig Lærdom og Sang at øve, med mindre de saa smaa ere og Vejen saa lang og farlig, at det ikke skee kand; Tj da skulle de dem i de Byer, som næst sammenligge, forsamle, saa vit mueligt er, og dem af Dægnen, eller Substituten, der lade undervise.

§ 6: Reces 1643 1. 1. 31.

7.

Hvo som Øl i Kiøbstæderne om Helligdage til Kroehuus fører, eller nogen Kram og Verkstæd aabner, eller nogen Vare, eller andet, paa offentlig Stæd fal holder, før end Aftensang er ude og paa ordinarie Bededage, før end Højmesse er ude, skal

§ 7: Reces 1643 1. 1. 31; Reces 1558 § 4; Ribe Stifts Erklæring 1661 (Forarbejder 1,20).

skal have forbrut det, som hand haver med at fare, til de Fattige. Hvo noget behøver, søge sig det i Husene hos dem, som det fal have.

8.

Hvo som nogen Drik fal holder, eller udtapper, paa nogen Søndag, eller Helligdag, før end Aftensang er endt, uden alleeniste til Syge, om de det ere begærende, skal have forbrut hvis hand haver med at fare, og den, som Drikken kiøber, straffis af sin Øvrighed paa to Lod Sølv; Og hvilken Øvrighed, som seer dermed igiennem Fingre, bøde fire Lod Sølv til Kongen.

9.

Hvo som paa Bededage udtapper, eller udtappe lader, til Overflød og Umaadelighed nogen Drik, skulle skulle derfor tiltalis, og enten staa aabenbare Skrifte, eller straffis paa deris Formue til næste Hospital, eller paa Kroppen til Vand og Brød, om til anden Straf ikke er formue. Iligemaade straffis de, som med Fylderj sig paa samme Dage lade finde.

10.

Befindis Ungdommen paa Kirkegaardene[1] med Lægen, Stimen, eller anden Uskikkelighed, naar Guds Tieniste i Kirken forrettis, at vanhellige Tienisten, da skal de, som dertil have Tilsyn, have Magt til at straffe de smaa derfor med Riis, eller Pisk, og de store med Gabestokken; Og hvis de store sette sig til Modstand derimod, have Skade for Hiemgield, om dem noget derover vederfaris, og skulle Forældrene, eller Husbonderne, i hvo

[1] *Saal. ANTU; K:* Kirkegaarden; *P:* Kirkegaarderne

§ 8: Reces 1558 § 4; 1643 1. 1. 31.
§ 9: Reces 1643 1. 1. 33.
§ 10: Åb. Brev 1672 17. Maj (Nr. 126).

i hvo de ere, naar det vorder dennem tilkiende givet, entholde deris Børn og Folk fra saadan Uskikkelighed, med mindre de selv ville straffis derfor som for Helligbrøde og med anden Brøde til de Fattige.

11.

Al letfærdig og forargelig Lægen om Jul, eller andre Tider, og Fastelavns Løben forbydis strengeligen, og bør alvorligen at straffis.

IV. Cap:

Om Forgribelse imod Kongens Højhed, eller Crimine Majestatis.

1. Art:

Hvo som laster Kongen, eller Dronningen, til Beskæmmelse, eller deris og deris Børns Liv eftertragter, have forbrut Ære, Liv og Gods, den højre Haand af hannem levendis afhuggis, Kroppen parteris og leggis paa Stægle og Hiul, og Hovedet med Haanden settis paa een Stage. Undkommer Misdæderen, og ikke kand lide paa Legemet, da bør Straffen at skee paa hans Billede og Efterlignelse. Er Misdæderen af Adel, eller højere Stand, da skal hans Vaaben af Bødelen sønderbrydis, og alle hans Livs Arvinger miste deris Stand og Stamme.

2.

Hvo som enten med Raad, eller Daad, lader sig finde at ville bringe nogen Forandring i Kongens absolut Arve-Regæring, straffis paa lige Maade.

3. Hvo

§ 11: Reces 1643 1. 2. 26.
IV. Cap.: jfr. lex Julia majestatis Dig. 48. 4, Codex 9. 8.

3.

Hvo som giør noget Oprør, samler, eller værver, Folk inden eller uden Lands, giør Stæmpling enten med Indlændiske eller Udlændiske imod Kongen, eller Kongens offentlige Fiender enten med Raad, eller Daad, bistaar, være lige Straf undergiven.

4.

Hvo som opbyder enten Land-Militien, eller andre Kongens Ryttere, eller Fodfolk, uden Kongens Befalning, have forbrut Ære, eller Liv, eller Gods, efter Gierningens Beskaffenhed.

5.

Kommer der Fejde paa Riget, eller Oprør, og Kongen udbyder al Almuen til Landhielp, eller til Skibs, Skibs, da, hvo som Hiemme sider, og er ikke enten saa ung, eller saa gammel, eller saa svag og vanfør, at hand Vaaben ej kand bære, have forbrut sin Ære og Boeslod.

6.

Hvo som i Fejdetid Unødt og Utvungen tager Tieniste hos Fienden, og tiener imod Kongen, eller giver Fienden Anslag, eller forraader Kongens Undersaatter, deris Gods og Formue, have forbrut sit Liv og Boeslod.

7.

Hvo som i Kongens Rige uden Kongens særlig Tilladelse værver Soldater, eller Baadsfolk, og dem af Riget udfører, have forbrut sit Liv og hvis hand haver med at fare.

8. Hol-

8.

Holder nogen sine underhavende Ryttere, eller Soldater, imod Kongens Villie, naar Kongen haver befalet at aftakke dem, eller og vil ikke qvittere sit Embede og Bestilling, naar Kongen befaler det, have forbrut Ære og Gods.

9.

Taler nogen ilde om Kongens Regæring, have forbrut Ære og Gods. Hvis saadan Tale ogsaa haver Udseende til Opsettelse imod Kongen, da er Livet ogsaa forbrut.

10.

Forfalsker nogen Kongens Breve, Haand og Segl, straffis paa Ære og Gods.

11.

Opbær nogen meere Told, eller Skat Skat, end som af Kongen paabuden er, straffis som hand var tagen ved Tyvnet.

12.

Befindis nogen at forvende, eller forøde, Penge, Vare, Gevær, eller andet, som til Kongens Tieniste og Armeens Underholdning skulle anvendis, straffis paa Ære, eller Gods, efter Sagens Beskaffenhed.

13.

Befindis nogen at opsette sig, eller at raade andre til at opsette sig, imod Kongens Befalninger, eller Forordninger, naar de paa Tinge, eller andenstæds, forkyndis, have forbrut Ære, Liv og Gods.

14.

Haver nogen Kundskab om saadanne Forseelser, og det ikke strax aaben-

aabenbarer, straffis som Medvider, enddog hand hverken i Raad eller Daad er med i Gierningen, saa som Forseelsen er til, paa Ære, eller Liv, eller Gods.

15.

Overfalder nogen fremmede Gesanter, eller Kongens høje Ministros og Raad i deris Embeder, eller Bestillinger, straffis paa Liv, paa Ære og Gods efter Gierningens Beskaffenhed og dens Stand, som overfaldis.

16.

Overfalder nogen sin af Kongen forordnet Øvrighed i deris Embede, straffis paa Ære, eller Boeslod, efter Sagens Beskaffenhed.

17.

Overfaldis Dommer, eller andre dre Rettens Betiente, med Hug og Slag, naar de side Kongens Ret, da er dermed forbrut Liv og Boeslod.

18.

Undsiger nogen Dommeren, eller truer hannem med noget Gevær, eller giver hannem Ubeqvems Ord for Retten, bøde fyrretyve Lod Sølv til Dommeren, og have sin Boeslod til Kongen forbrut, og derforuden være mindre Mand, om Ordene ere Dommerens Ære og Lempe for nær.

V. Cap:

Om Børns Forseelse imod Forældre, Item Husbonds og Husfruis.

1. Art:

§ 17: Retsbrug (Udvalg 1,23; 3,328; utrykte KRR Domme 1616 29. Maj; 1649 5. Juni og 5. Juli).

1. Art:

Findis nogen at være sine Forældre Ulydig, og foragte deris christelige Formaninger til Guds Frygt, Ærlighed, Ædruhed, Fredsommelighed, Flittighed, Sparsommelighed og deslige, og det skielligen bevisis, miste Arv efter dennem.

2.

Bander nogen sine Forældre, eller dennem Ubluelig tiltaler, eller paataler paa Ære og Lempe, miste Arv, og straffis med Jern og Arbejd paa Bremmerholm, om det er Mands-Person, eller i Spindehuset, om det er Qvindfolk, deris Livs Tid.

3.

Slaar nogen sine Forældre, da er det Halsløs Gierning.

4. Slaar

4.

Slaar Hustrue sin Husbond, og giør hannem Skade, da er det ligesom hun det mod een fremmet giort hafde.

5.

Husbond maa refse sine Børn og Tyende med Kæp, eller Vond, og ej med Vaaben; Men giør hand dem Saar med Aad, eller Eg, eller slaar dem Lemmer sønder, eller skader dem paa deris Helbred, da straffis hand saa som hand een fremmet hafde giort Skade.

6.

Den samme er og Hustruens Ret over hendis Børn og Tyende.

7.

Handler nogen Husbond tyrannisk og Uchristelig med sin Hustrue,

§ 5: JLov 2,82.
§ 7: Jfr. Retsbrug (HRDom 1671 hos Sylov S. 36).

Hustrue, og det hannem skielligen overbevisis, da straffis hand med Bremmerholm, eller anden høj Straf efter hans Stand og Vilkor.

8.

Handler Hustruen Uchristeligen med sin Husbond, da straffis hun med Spindehuset.

9.

Ere Husbond og Hustrue lige skyldige til ond Forligelse imellem sig indbyrdis og forargeligt Levnet, da bør de begge at straffis saaledis, som sagt er.

10.

Handler nogen Husbond Ulovligen og Utilbørligen med sine Tienere, eller Bønder, da er det ligesom saadan Gierning skeede imod fremmede, og de have Magt til at søge deris Ret imod Husbonden, som imod een fremmet.

VI. Cap:

Om Manddrab.

1. Art:

Hvo som dræber anden, og det ikke skeer af Vaade, eller Nødværge, bøde Liv for Liv, og enten hand udstaar sin Straf, eller rømmer, saa hand ej kand opspørgis og betrædis, og dømmis fredløs, da skal hans Hovedlod, undtagen Jord, være forbrut, halfdeelen til den Dræbtis næste Arvinger og halfdeelen til hans Herskab.

2. Ere

§ 1: Reces 1558 § 21 jfr. Reces 1643 2. 10. 1.

2.

Ere de fleere i Haandgierningen, og have slaget, saaret, eller skadet den Dræbte, da bør de alle at miste deris Fred.

3.

Den Dræbtis næste Arvinger ere rette Eftermaalsmænd, som skulle Sagen forfølge; Men forsømme de det, og enten ikke ville, eller og ikke kand, udføre Sagen, og deris Husbond ej heller vil sig Sagen antage, eller og ingen ret Eftermaalsmand er til, da er Øvrigheden og Jorddrotten, paa hvis Grund Drabet skeet er, forpligtet til at udføre Sagen til Ende, og de tage Manddraberens halve Boeslod, som ellers Eftermaalsmanden tilkom.

4. Mand-

4.

Manddraberens Husbond skal være forpligtet til, naar hand advaris, at lade gribe Manddraberen, dersom hand ikke paa Drabstædet blev paagreben, og efter Dommen lade rette over hans Hals, hvortil Kongens Amptmænd, eller andre, som paa Kongens Vegne noget have at befale, skal være hannem beforderlige.

5.

Forsømmer Husbonden det, da skal det Kongens Amptmand, eller Foged, i hvis Ampt det er, tilkiendegivis, og hand skal forpligtet være at lade straffe Manddraberen, og Kongen tager hans halve Boeslod, som ellers var Manddraberens Husbond tilfalden.

6. Ville

§ 2: jfr. JLov 3,22 (Weylles Glossarium S. 9: Aaraad 4).

§ 4: Reces 1558 § 21.
§ 5: jfr. Reces 1558 § 21.

6.

Ville og ikke Kongens Fogder lade rette over Kongens Tienere, eller andre Husbonder over deris Tienere, da maa den, som Jorddrot er til den Gaard, som den Dræbte da iboede, eller ivar, det lade giøre, og tage saa Manddraberens halve Boeslod, som ellers Kongen eller Husbonden tilkom, og Kongens Foged, som ikke giorde sit Embeds Pligt, være skyldig til selv at betale Kongen saa meget, som Manddraberens halve Boeslod var, og derforuden tiltalis af Fiscalen paa hans Embede.

7.

Letfærdige Qvindfolk, som deris Foster ombringe, skulle miste deris Hals, og deris Hovet settis paa een Stage.

8. Vorder noget letfærdigt Qvindfolk med Barn, og med sin Barnefødsel i Dølsmaal omgaar, og ikke bruger de ordentlige beskikkede Midler, som hende og Fosteret i saadant Tilfald kunde betiene, og samme Barn borte bliver, eller paaskydis at være døt født, eller i andre Maader forkommet, da skal hun agtis saa som hun sit Foster med Villie hafde ombragt.

9.

Ingen letfærdige og besovede Qvindfolkis Børn, som uden Egteskab avlede ere, og døde findis, maa jordis, før end Præsten derom advaret haver givet Øvrigheden det tilkiende, hvilken strax lovligen dertil skal lade Synsmænd opkræve, som den

§ 6: Reces 1558 § 21.
§ 7: Retsbrug (Hist. Meddel. om Købh. 1,587; 588; 589 jfr. dog 582-83).
§ 8: Reces 1643 2. 5. 1.
§ 9: Reces 1643 2. 5. 2.

den Døde skulle syne. Findis da nogen kiendelig Tegn til Haandgierning, eller til Mistanke billig Anledning, at med Barnet ikke er[1] lovligen omgaaet, eller handlet, da forfølgis Sagen lovlig til Tinge af Husbonden som andet Drab.

10.

Dersom nogen kand betrædis, eller nøjagtig overbevisis, enten sit eget, eller andens Barn, paa vilde Mark, hvor Folk ikke ere, eller lettelig formodis at komme, at henlegge og forlade, da skal den agtis som Manddraber, og have sit Liv forbrut, om end skiønt Barnet ved Guds Forsyn kunde findis og i Live erholdis; Men leggis det i Marken paa alfar Vej, eller saa nær ved Bye, at det Folk lettelig kand forrekomme, da straffis den, den, som sligt giør, til Kagen, og brændis paa Kinden; Men leggis Barn i Huus, eller Bye, hvor det strax af Folk kand findis og reddis, da straffis den det giort haver til Kagen uden Brænde.

11.

Hvo som raader og tilskynder nogen til at giøre anden Mand Skade, saa at hand derover bliver dræbt, bøde fuld Mandebod trende atten Lod Sølv; Men skeer der anden Skade, da bøde half saa meget, som den, der Skaden giorde.

12.

End befaler, eller kiøber, nogen een til at dræbe, eller giøre anden Mand Skade, da agtis det ligesom hand selv hafde giort det med sin egen Haand.

13. Hvor

[1] *Saal. ATU; KN:* er ikke; *P:* ikke lovligen er

§ 10: Frdg. 1647 27. Novbr. §§ 11 og 12: jfr. JLov 3,22 (Weylles Glossarium S. 9: Aaraad 4).

§ 12: Retsbrug (Samling 2,532; utrykte KRRD 1633 5. Juli, 1636 26. Oktbr., 1639 23. April).

13.

Hvor Tvist og Ueenighed iblant Folk sig begiver, skal een hver, som tilstæde er, forpligtet være Ulykke og Manddrab at hindre og forrekomme; Men skeer Manddrab, da Manddraberen at hindre, at hand ej bortkommer. End undkommer hand, da skulle de alle være pligtige til hannem at eftersette, og føre tilstæde inden otte Dage derefter i det seeniste, eller og een hver af dennem, om de ere formuende, give fuld Mandebod, trende atten Lod Sølv. Have de ej Formue at udgive Bøderne, da straffis, som Formuen er til, eller lide paa Kroppen med Fængsel, eller Arbejd.

14.

Haver nogen af de Hosværende været i Haandgierning med til Drabet, da gaais derom, som tilforn sagt er.

15.

Sigter den Dræbte, før end hand døer, og imens hand haver sit fulde Vid, nogen for Banemand, og hand benegter det, og aldelis ingen Vidne er, som om Gierningen kunde bære Vidnisbyrd, da bør den, som saa sigtis, sig ved sin Eed at befrie.

16.

Sigtis nogen for Drab, eller anden Misgierning, og hand med lovfaste Vidner beviser, at hand var saa langt fra Stædet, hvor Drab eller anden Misgierning skeede, den Dag, som det skeede paa, at hand kunde ikke fare der to Gange imellem om Dagen, til eller fra, og var den Tid enten i Kirke, paa Ting, paa Skib, eller i For-

§ 13: Reces 1643 2. 10. 1; JLov 3,21.
§ 14: Reces 1643 2. 10. 1.
§ 15: jfr. NLov 3,9.
§ 16: NLov 3,9.

i Forsamling, da bør hand at være angerløs for den Sag, som hand sigtis for.

17.

Skeer Drab af nogen i Vildelse og Raserj, da bør hand ej paa Livet at straffis, men af sin Formue, som hand haver, eller kand derefter bekomme, give til den Dødis Arvinger fuld Mandebod trende atten Lod Sølv.

18.

Det samme er og om Drab, som af Barn begangis, der ej er sine fulde tj Aar.

19.

Dræber den, som er imellem tj og fiorten Aar, anden, have forbrut sin Hovedlod til den Dødis Arvinger og sit Herskab, og straffis med Riis paa Kroppen; Men er samme Barn ellers for Ulydighed og Skalkhed bekient, da bør hand sin Livs Tid at trælle og arbejde hvor hand hendømmis.

20.

Bod for Manddrab maa ej fæstis, eller nogen Forligelse skee imellem Manddraberen og den Dræbtis Arvinger, eller Venner, før end Dommeren haver kient i Sagen. End fæstis den før, da skal samme Bod være forbrut til den Dræbtis Herskab, og hand skal være pligtig Sagen at forfølge. Giør hand det ikke, da skal Øvrigheden og Jorddrotten, paa hvis Grund Drabet skeet er, det efterkomme, og de tage saa den Bod, som Ulovlig fæst eller udlovet var.

21. Den,

§ 17: jfr. NLov 3,8.

§ 20: jfr. Frdg. 1589 30. Juni (No.510); Reces 1558§21.

21.

Den, som sig selv ombringer, have sin Hovedlod forbrut til sit Herskab, og maa ej begravis enten i Kirken eller paa Kirkegaard, med mindre hand giør det i Sygdom og Raserj.

22.

Hvo som overbevisis at have villet ombragt nogen med Forgift, eller i andre Maader, have forbrut sit Liv.

VII. Cap:

Om Afhug og Saar.

1. Art:

Skær, eller afhugger, nogen forsætligviis, eller af Foragt, anden anden Mands Næse, Øre, Tunge, Haand, Fod, Fingre, eller deslige Lemmer, eller slaar, eller stikker hans Øje ud, da bør hand at straffis paa Holmen i Jern sin Livs Tid, eller at miste sin Fred, og hans Boeslod være forbrut, halfdeelen til den hand haver skadet, og halfdeelen til sit Herskab; Men skeer det i Slagsmaal, at mand mister nogen af disse Lemmer, da bødis for hver af dennem fuld Mandebod, trende atten Lod Sølv.

2.

Hugger, stikker, eller slaar mand, anden Saar, da bødis for hver Saar, som ej er beenhugget, eller igiennemstunget trende tre Lod Sølv.

3.

End er det Hulsaar, eller beenhugget,

§ 21: Fragm. 3 Dig. 48. 21.
§ 1: JLov 3,25 (jfr. SLov § 92, ESLov 2,33); Københavns Byret 1443 6,11; NLov 3,2.

§§ 2-3: JLov 3,30.

hugget, saa at Been tagis af, eller Arret er i samme Been, og flyder op og neder, eller tvennit, som haver to Hul, saa som mand vorder stunget enten igiennem Laar, eller Læg, eller Haand, eller andenstæds, da bødis trende sex Lod Sølv.

4.

Vorde Mands Lemmer lydte, og vorde dog noget nyttige, saa at hand kand baade krympe og rekke dem, da bødis trende tolv Lod Sølv.

5.

End vorder noget Lem døt og Unyttigt, da bødis derfor ligesom det var gandske afhugget.

6.

For alle de Saar, som mand ej kand skyle med Klæder, eller Haar, som er Saar i Ansigt og paa Hænder, bødis half meere end for andet Saar.

7.

Men vorder der Lyde paa, saa som om Munden stander vrang og skev, eller Øje, eller Næse, da bødis half Mandebod, trende nj Lod Sølv.

8.

For Stavshug og Steenshug og Beenshug og Nævehug og Haargreb og Jordskuf bødis trende sex Lod Sølv.

9.

End vorder mand trælbaaren, saa at hand ikke kand bære sig selv af det Stæd, men maa agis, eller bæris derfra, saa at hand ligger deraf beenbrut og Ufør, da bødis derfor half Mandebod, trende nj Lod Sølv.

10. I

§§ 4-5: JLov 3,26.
§§ 6-7: JLov 3,29.
§§ 8-9: JLov 3,32.

10.

I alle disse Stykker skal den, der Gierningen giorde, foruden forskrevne Bøder betale Badskerløn, opholde den, som Skaden haver faaet, med hans Kost imidlertid, og give hannem een billig Penge for Lyden og Skaden, som den af gode Mænd sat vorder, efter beggis Vilkor og Lejlighed.

11.

Hugger mand anden Saar, eller stinger til Blods i Kongens Gaard, da skal den det giorde miste sin Haand.

12.

Slaar mand anden Pust, Kæpshug, eller anderledis, i Kongens Gaard, saa at ej kommer Blod ud, da skal hand stingis igiennem sin Haand, og ristis ud imellem Fingerne.

13.

Bider mand anden, saa at hand der af fanger Lyde, og det ej skeer af Nødværge, da skal hand først betale Skaden, og dernæst straffis yderlig paa sin Formue efter Skadens Beskaffenhed.

14.

Drager mand Kniv til anden, enddog hand ingen Skade giør dermed, bøde trende fem Lod Sølv.

15.

Giør hand Skade med den, da bøde hand foruden rette Bøder trende femten Lod Sølv.

16.

Drager mand sit Sværd, eller Kniv,

§ 10: JLov 3,32 jfr. VSLov 2,8; SLov §§ 94, 119.
§ 11: Gaardsret 1562 § 5.
§ 12: Gaardsret 1562 § 6.
§ 13: jfr. NLov 3,14.
§ 14: NLov 3,13.
§ 16: Gaardsret 1562 § 7.

Kniv, eller spænder sin Bysse og legger Hanen paa, imod anden med vred Hue i Kongens Gaard, da skal hand stingis igiennem sin Haand, om hand bliver greben med ferske Gierninger, enddog hand ingen Skade giorde dermed.

17.

Drager mand Kaarde eller Kniv til anden, eller med Hug og Slag overfalder nogen, i Kongens Nærværelse eller Paasyn, da haver hand forbrut sit Liv.

18.

Ager, eller rider, nogen forsætligen paa Mand, Qvinde, eller Barn, og giør dennem Skade paa Liv, Helbred og Lemmer, da er det ligesom hand hafde giort det med sin egen Haand, og straffis paa Liv, eller ler Bøder, som Skaden er[1]. Giør hand det af Fremfusenhed, eller Uagtsomhed, da straffis hand med Jern.

§ 18: jfr. ESLov 2,64.

VIII. Cap:

Om Udfordringer. og Dueller.

1. Art:

Hvo som udfordrer nogen i Duel enten til Hest, eller Fods, i hvo hand og er, og i hvad Aarsag hand og dertil kand synis at have: Og den, som møder, naar hand i saa Maader enten muntlig, eller skriftlig, bliver udfordret, have forbrut deris Bestillinger, som de have, tillige med al deris Gods, rørendis og Urørendis, saa vel som deris Liv, efter Sagens Beskaffenhed.

2. De,

[1] *Saal. ANPTU; K tilf.:* til

§ 1: jfr. Reces 1643 2. 10. 2 (V.).

2.

De, som lade sig bruge til Secunder, og møde paa Stædet, og ikke forhindre, at Parterne komme til Slagsmaal, være lige Straf undergivne.

3.

Hvo som lader sig bruge til at ankynde Udfordringen, enten muntligen, eller ved aaben Cartel, bøde tre hundrede Lod Sølv, og hvis hand ikke haver Penge at bøde med, da straffis med Fængsel i tre Maaneder. Er det lukt Cartel, som nogen frembær, og hand giør sin højeste Eed derpaa, at hand ikke viste hvad den indeholte, være angerløs.

4.

Ingen, som omkommer i nogen Duel, Hovedmand, eller Secund, maa maa enten i Kirken, eller paa Kirkegaard, begravis.

5.

Den, som udfordris og ikke møder, skal aldelis være frj for al ond Eftertale, og det bør ikke at komme hans Ære og Respect til nogen Forklejning i nogen Maade, saa som den, der hørsommeligen sig efter Loven haver forholdet; Og hvis nogen skielligen overbevisis at have hannem derfor ilde eftertalt, da bør den at lide paa sin Ære.

6.

Hvo som giver Aarsag til Udfordring, saa som, at hand uden Aarsag begynder nogen Klammerj, og enten med Ærrørige og Skieldsord, eller og med Gierning, saa som, med Ørefigen, Pryglen og deslige, nogen

§ 4: Reces 1643 2. 10. 2.

nogen angriber, og ilde med hannem handler, skal derfor straffis paa Penge, med Fængsel[1], med sin Bestillings Fortabelse og anden haardere Straf, efter Sagens Beskaffenhed og den Forurettedis Stand og Condition; Og skal derforuden med Afbedelse og anden Erklæring efter Dommerens Sigelse giøre den, som saaledis forurettet er, nøjagtig Satisfaction.

7.

Hvo som nogen Videnskab haver om saadanne Dueller og Slagsmaal, være sig Verterne i offentlige Herberger, eller Kroer, eller og de, som findis i saadanne Samqvemmer, hvor Anledning til Udfordringer og Slagsmaal givis, skal det betimeligen dennem, som Jurisdiction paa de Stæder have, aabenbare, at Ulykke kand kand forrekommis. Dølge de det, betale fuld Mandebod.

8.

Alle Kongens Embedsmænd, som nogen Jurisdiction have, Civil eller Militarisk, i Kiøbstæderne og paa Landet, paa de Stæder, hvor saadanne Tvistigheder indfalde, skulle alvorligen under deris Bestillingers og Besoldningers Forbrydelse holde over dette, som her forskrevet staar, og først af yderste Magt forhindre, at ingen saadan Slagsmaal skeer, men skaffe den Forurettede Ret, saa snart det for dennem angivis.

9.

Er den Skyldige af Adel, eller lige ved Adel privilegeret, da skal Amptmanden, i hvis Ampt det forrefaldet er, strax kalde tvende næst boesi-

[1] *Saal. AKNU; T:* Fangsel

boesidende af Adel, eller lige ved Adel privilegerede, til sig, og uden Ophold med dennem dømme i Sagen.

10.

Er den Skyldige i virkelig Krigstieniste, skal der strax holdis Standret over hannem af den højeste Krigs-Officerer, som er næst ved Haanden, være sig General, Oberst, Oberst Lieutenant, Major, Ritmester, eller Capitaine.

11.

Er den Skyldige af anden Stand og Forurettelsen er skeet paa Landet, da skal Herretsfogden være forpligtet strax at holde Ting, enddog det ikke rette Tingdag er, og dømme i Sagen. Iligemaade skal Byefogden, eller andre Dommere i Kiøbstæderne, forholde sig, om Forurettelsen er skeet i Kiøbstæd.

12.

Vil den Skyldige indstævne Dommen til højere Ret, da bør det hannem ej at tilstædis, med mindre hand stiller nøjagtig Borgen for sig, eller bliver Borgen for sig selv.

13.

Processernis Omkostning betaler den Skyldige til den Forurettede skadisløs.

IX. Cap:

Om Husfred, Kirkefred, Tingfred, Vejefred, Plovfred.

1. Art:

Hvo som far med oplagt Raad til anden Mands Huus, eller Gaard,

§ 1: Reces 1558 § 22 jfr. JLov 2,32; Retsbrug (Helsingør Bytings Dom 1643 17. April).

Gaard, enten hand haver det til Leje, eller Eje, eller hvad Slags Boelig det er, som hand haver ført sig selv og sit Gods udj, eller Skib, og dræber der enten hannem, hans Hustrue, Børn, Tyende, eller Giest, som der er indbøden, eller til Herberg, da bør hand at miste sin Hals, og hans Hovet at settis paa een Stage, saa vel som alle de, der ere i Flok og Følge med, og alle deris Boeslodder at være forbrutte, halfdeelen til den Dræbtis Arvinger, og halfdeelen til deris Herskab.

2.

End giør hand dennem anden Skade med Afhug, eller Saar, eller i andre Maader dem udførmer, da bøde hand over andre rette Bøder trende fyrretyve Lod Sølv.

3. Kommer mand fredelig i anden Mands Huus, og findis satte og samdrægtige med hin anden, og vorde siden Usamdrægtige og komme i Slagsmaal, da er det ej Husfred.

4.

Det er ej heller Husfred, om Husbond, eller Hustrue, slaar deris Børn, som ere i Fællig med dennem, eller deris Tyende, i anden Mands Gaard.

5.

Vorder mand af sin Uven overfalden, og flyer for hannem i anden Mands Gaard, eller Huus, til at frj sig, og hand forfølgis af hannem der ind, da, hvis paa hannem der brydis, er det lige saa fult, som det skeede i hans eget Huus og Gaard.

6. Hug-

§ 2: Reces 1558 § 22 jfr. Retsbrug (Viborg Ldtgs. Dom 1616 27. April).

§ 3: JLov 2,30.
§ 4: Retsbrug (Dom Nr. 150 i Dsk. Kanc. DSaml.).
§ 5: jfr. Frdg. for Sjælland 1284 § 1.

6.

Hugger, eller stikker, mand i anden Mands Bord, Vegge, Døre, Bislag, Vinduer, Vinduesskreder, eller andet hans Boeskab, eller slaar hans Vinduer ud, eller ind, betale Skaden og derforuden trende fyrretyve Lod Sølv.

7.

Hvo som bestiger Kongens Huus inden, eller uden, som er befæstet med Muur, Grave, eller Planker, eller som Port er for, miste sit Liv.

8.

Hvo som i Kongens Gaard opslaar Kielderdøre, eller andre Lukkelser, eller overfalder Kok, Kieldersvend, eller nogen, som Befalning haver, miste sit Liv.

9. Binder mand nogen i sit eget Huus uden Skyld, eller tager hannem, hans Hustrue, Børn, Tyende, eller Giest, og fører dennem bort med Vold og Uret, da bøde hand og een hver, som var med i den Gierning, trende fyrretyve Lod Sølv.

10. Det samme er og, om nogen med Uret tagis i anden Mands Huus, paa Gade, Vej, Mark, eller Skov, og imod sin Villie andenstæds bortføris.

11. Dog skal ingen bøde for Voldførsel efter Markeskiels Tal; Men det regnis for et Vold, naar nogen voldføris, og ikke for meere eller fleere Vold.

12. Lig-

§ 6: jfr. VSLov 2,32.
§ 7: Gaardsret 1562 § 8.
§ 8: Gaardsret 1562 § 36.

§ 9: JLov 2,30.
§ 11: Reces 1558 § 25 jfr. Haandf. 1559 § 31; 1648 § 31.

12.

Ligger Stiemand paa Skov, eller i Skyel, eller paa farende Veje, eller nogen bryder ind i Mands Huus og Boelig, og myrder noget Menniske, da, om hand vorder taget ved Gierningen, haver hand forbrut sit Liv, og bør at leggis paa Stægle og Hiul, og hans Hovedlod være forfalden til Herskabet og den Dræbtis Arvinger.

13.

End undkommer[1] hand, da være fredløs og straffis, som sagt er, om hand kand antreffis.

14.

Og skal ellers alting med Mord saaledis forfølgis, som sagt er om Drab i det siette[2] Capitel.

15. Giør Stiemand nogen Saar, og ikke paa ferske Gierninger gribis, og sigtis derfor af den, som saaret er, værge sig med sin Eed, og derforuden lovligen bevise, at hand ikke var paa det Stæd, som Gierningen skeet var[1].

16.

Hvo som i Kirken, paa Kirkegaard, paa Ting, eller nogen anden Stæds, som Dom og Ret settis, tager til Verie, høder, eller truer nogen Mand med vred Hue, eller væbnet Haand, enddog hand ingen Skade giør, bøde for hver Sinde hans Brøst saa findis trende tj Lod Sølv.

17.

End hugger, eller stikker hand, saa det bløder, og saa at Saar vorder,

[1] *Saal. ANPTU; K:* Udkommer
[2] *U:* siiette

§ 12: JLov 3,67.

[1] *Saal. KNTU; A:* sket er.; *P:* skeet vaar.

§§ 16-17: Reces 1558 § 23.

vorder, da bøde hand for Saaret efter Loven og derforuden trende fyrretyve Lod Sølv.

18.

End slaar hand Pust og Nævehug, Stavshug, eller i andre Maader, da bøde hand og derfor efter Loven og derforuden trende femten Lod Sølv for Kirkefred, eller Tingfred.

19.

Hvo som paa Tinge overfalder, slaar, eller med Haandgierning forgriber sig imod sin Vederpart, naar de med hver andre staa for Rette, da skal hand ikke alleeniste bøde derfor efter Loven og for Tingfred, men og for slig motvillig Dristighed og Overlast straffis med Gabestok, eller Fængsel, eller anseelig Pengestraf, straf, efter den Skyldigis Formue, Stand og Vilkor.

20.

Overskieldis, truis, eller overfaldis, Varsels- eller Stævnings - Mænd, naar de Varsel eller Stævning forkynde, af dem, som kaldis, da bødis derfor som for Tingfred.

21.

Overfaldis Præst i Kirke, eller paa Kirkegaard, med Hug og Slag, naar hand sin Tieniste forretter, da er dermed Liv og Gods forbrut; Men overfaldis hand paa samme Stæder for, eller efter, Tienistens Forretning, da bødis dobbelt saa meget, som ellers, om een anden Person var overfalden.

22. Hvo

§ 18: Reces 1558 § 23.
§ 19: Frdg. 1590 14. Avg. (Nr. 538) pr. og § 1.
§ 21: jfr. JLov 2,86; Reces 1558 § 23.

22.

Hvo som saarer nogen paa den Dag, som helligholdis, bøde foruden rette Bøder ogsaa Helligbrøde.

23.

Kirkefred og Tingfred regnis fra mand drager fra sit Huus ret Vejen til Kirken, eller Tinget, og siden fra Kirken, eller Tinget, ret Vejen hiem til sit Huus; Dog at mand ej tager af Vejen, eller tager andre Ærinder for.

24.

Hvo som overfalder sagisløs Mand paa Torvevej, Torv, Gade, eller i Stræde, eller Vejfarendis Mand, eller Bonde, der holder paa sin Plov, og slaar, hugger, eller stikker hannem, bøde foruden rette Bøder trende fyrretyve Lod Sølv.

X. Cap:

§ 22: JLov 2,86.
§ 23: Reces 1558 § 23.
§ 24: JLov 3,22; VSLov 2,39; ESL 2,22-23.

X. Cap:

Om Skade af anden Mands Vaaben eller Fæ.

1. Art:

Udlaaner nogen sine Vaaben, Kaarde, Kniv, Staver, Kæp, eller noget saadant, som mand kand giøre Skade med, til anden Mand, naar hand er i Trette og Klammerj med nogen, eller og det bevisligt giøris, at det var hannem vitterligt, som udlaante dem, at den anden ville giøre Skade dermed, og den, som fik Vaaben i Hænde, giør nogen Skade dermed, da bøder den, som

§ 1: JLov 3,35 jfr. ESLov 3,13.

som dem udlaante, half saa meget som den, der Skaden giorde.

2.

Fanger mand Skade af anden Mands Hors, eller Nød, eller noget andet Fæ, eller Hund, som gaar løs, og den, som Skaden fik, ikke selv foraarsagede det, da skal den, som Fæet eller Hunden ejer, give Badskerløn. End fanger hand Lyde deraf, da bøde den, der Fæet eller Hunden ejer, Lyden efter Sagens Beskaffenhed.

3.

Dræber nogen Mands Hest, eller noget andet Fæ, som mand lovligen maa have, noget Menniske, da skal Ejermanden bøde tre Lod Sølv, og giøre sin Eed, at hand ej viste, at det Fæ hafde den Vane. End skeer det det anden Gang, imens hand haver saadant Fæ i sin Hævd, da afsone det hos den Afdødis Arvinger efter sin Formue.

4.

Føder mand vilde Dyr op, som ere Ulve eller Biørne; Hvad Skade de giøre, derfor bøder Ejermanden og den, som dem i Hævd haver, ligesom hand den selv giort hafde.

5.

Bide, stange, eller slaa, een Mands Bæster, eller Fæ, anden Mands Bæster eller Fæ ihiel, da skal den, som ejer Bæst, eller Fæ, der Skaden giorde, betale den anden half saa meget, som det Bæst, eller Fæ, var værdt, der dræbt blev, saa fremt at det, som dræbt blev, var saa got, eller bedre, end som det, der dræbte; Men var

§ 2: JLov 3,33.
§ 3: JLov 2,35.
§ 4: JLov 2,36; SLov § 101.
§ 5: jfr. NLov 6,33; 36.

var det, som dræbt blev, ringere end det, som dræbte, da skal dets fulde Værd betalis.

6.

Bider Hund anden Mands Qvæg ihiel, eller jager det i Uføre, da bøde den, der Hunden ejer, første Gang half Skaden; Men skeer det tiere, da bøde for hver Gang heel Skaden.

XI. Cap:

Om Vaadis Gierning.

1. Art:

Dræber mand anden af Vaade imod sin Tanke og Villie til at skade enten den Dræbte, eller nogen anden, med den Gierning, bøde fyrretyve Lod Sølv til den Dræbtis Arvinger alleene og dermed være angerløs.

2.

Saarer mand anden af Vaade imod sin Tanke og Villie, betale Badskerløn og den Saaredis Kost, imens hand lægis, og være frj for anden Bod.

3.

Hugge to Mænd i Skoven sammen, og den eenis Øxe slipper af Skaftet uden hans Villie, og hand giør sin Eed derpaa, da er det Vaade hvad Skade der skeer, og bødis intet derfor.

4.

Skyder, eller kaster, nogen over Huus, Skib, eller Plankeverk, eller

§ 6: NLov 6,36.
§ 1: jfr. Reces 1558 § 21; NLov 3,12.

§ 2: jfr. NLov 3,12.
§§ 3-4: NLov 3,12.

eller nogen slig Unødig Gierning giør, og anden deraf fanger Skade, Saar, Meen, eller Bane, imod dens Villie, som det giorde, og hand giør sin Eed derpaa, da bøder hand for Drab fyrretyve Lod Sølv til den Dræbtis Arvinger, og til Husbonden tyve Lod Sølv; Men for Saar og Lyde half saa meget, som hand skulle bøde, om hand det med Villie hafde giort.

5.

Hugger, slaar, eller stikker, nogen til een med vred Hue, at hand vil skade hannem, og rammer een anden, da er det ej Vaade.

6.

End om nogen gaa sammen i Favn at brydis, eller dragis i Hænder, eller noget sligt anfange, med med beggis Villie og ikke af vred Hue, da forvare hver sig selv. Fanger nogen Skade i slig Tilfald, og den anden haver Mistanke til hannem, at hand giorde det med Villie, da værge sig med sin Eed, at det ej skeede med hans Villie, og bøde intet uden Badskerløn og Omkostningen.

7.

Legger nogen spent, eller ladt, Bysse eller Pistol fra sig, og nogen deraf fanger Skade, da bøder den, som dem saaledis fra sig lagde, half saa meget, som hand burte at bøde, om hand af Vaade selv Skaden giort hafde.

8.

Tager nogen anden Mands Bysse, eller Pistol, i Hænde, som er ladt, og veed det ikke, og den gaar af for

§§ 5-6: NLov 3.12.

for hannem og giør Skade, og hand giør sin Eed derpaa, at hand viste det ikke, da er det Vaade, og bøde derfor som for Vaadis Gierning, enten det er Drab, eller Saar.

9.

Drukner mand i anden Mands Brønd, eller Hule, i Gaard eller paa Gade, som ej lovlig er, eller Leergrav, som ej er vel med Gierde forvaret, og derforuden fire Favne fra Alvejen, da bøde de, som Vandet hører til, eller som Leergraven giort have, samtligen til den Druknedis Arvinger fyrretyve Lod Sølv.

10.

End drukner mand i Mølledam, eller Fiskepark, eller falder selv neder af Huus, eller Huus paa hannem, da bødis ej derfor.

11. End

11.

End rejser mand Huus, nyt eller gammelt, da bør det fæstis, saa hver Mand kand være skadisløs. Giøre de det ikke, som Huset rejst have, før end de gaa derfra, og det falder nogen Mand til Døde, bøde fyrretyve Lod Sølv til den Dødis Arvinger.

12.

Falder gammelt brøstfældigt Hus paa nogen Mand til Døde, og det bevisis, at Ejermanden haver været tilforn advaret at forvare Huset, at det ej skulle giøre Skade, da bøde hand fyrretyve Lod Sølv til den Dødis Arvinger, og derforuden betale al den Skade, som deraf er foraarsaget.

13. Druk-

§ 9: JLov 2,37 jfr. SLov § 98, ESLov 2,59.
§ 10: JLov 2,37.
§ 11: ESLov 2,60.
§ 12: jfr. ESLov 2,60.

13.

Drukne smaa Børn, som ikke kunde vare sig selv, eller anderledis omkomme, formedelst Forældrenis Uagtsomhed, da stande Forældrene aabenbare Skrifte, og give noget til de Fattige efter deris Formue.

14.

Ligge Forældrene deris egne Børn ihiel af Forsømmelse, stande iligemaade aabenbare Skrifte og give noget til de Fattige første Gang. Skeer det anden Gang, da straffis den, som det giort haver, paa sin Formue, eller Liv, efter Sagens Beskaffenhed og Omstændighederne.

15.

Ligger nogen andens Barn[1] ihiel, straffis med Spindehuset første Gang; Skeer det anden Gang, have forbrut sit Liv.

XII.

[1] *Saal. KNPTU; A:* anden Mands Barn

§§ 14-15: Reces 1643 2. 10. 3.

XII. Cap:

Om Nødværge.

1. Art:

Det skal være een hver, som voldeligen overfaldis med Slag, Hug, eller Sting, tillat at værge sig selv, sit eget Liv, eller sit eget Gods, med hvad Verie hand mægtig er.

2.

Overfalder nogen anden, og tragter hannem efter Livet, eller haver lagt sig i Veje og Lave for hannem til at giøre hannem Skade med Aaraad, og hand selv derover vorder dræbt, da ligger hand paa sine egne Gierninger, og den, som sit Liv værgede, være sagisløs.

3. End

§ 1: Reces 1643 2. 10. 2; JLov 3, 22 i Sl. jfr. NLov 3, 18.
§ 2: JLov 3, 22; Reces 1558 § 24.

3.

End bliver nogen Usamdrægtig med een anden, og begærer Fred, og dog overvældis af den anden, og kand ej slippe, men bekommer Saar og Hug, da, dersom hand da dræber den anden til at forsvare sit eget Liv, beholde hand sin Fred, og bøde fyrretyve Lod Sølv til den Dræbtis Arvinger.

4.

Fanger mand Saar i Horeseng med anden Mands Hustrue, og kommer hand levendis derfra, og vorder dog død af samme Saar, da ligger hand paa sine egne Gierninger, og Husbonden være sagisløs; Og fanger Hoerkarlen Afløsning ved Præsten, før end hand døer, da maa hand i Kirkegaarden begravis. Men bliver hand dræbt i Horeseng, da skal Husbonden føre til Tinget Dyne og Lagen blodige, som hand dræbte hannem paa, og da skal den Dræbte ligge paa sine egne Gierninger, og begravis uden Kirkegaarden.

5.

Men dræbis hand uden Horeseng, enddog Horesagen er aabenbarlig, da gaais derom, som om andet Drab.

6.

Det er ej Nødværge, dersom mand have været i Slagsmaal sammen, og ere blevne skilte ad, og den, som var overvældet enten med Skændsord, eller Trusel, giver Aarsag, at de komme igien til Slagsmaal, og saa dræber sin Vederpart.

7. Bry-

§ 3: Retsbrug (utrykt KRR Dom 1640 9. Maj; 1641 5. Oktbr.).
§ 4: JLov 3,37.
§ 5: JLov 3,37 og Retsbrug (utrykt KRRDom 1646 19. April; 1649 30. Juni).
§ 6: Retsbrug (utrykt KRR Dom 1649 21. Avgust).

7.

Bryder nogen ind om Nattetide i Mands Huus, eller Boelig, til at stæle hans Fæ, eller Gods, og hand derover bliver dræbt af den, som vil forsvare sit Gods, da ligger hand paa sine egne Gierninger.

8.

Dræber mand anden af Nødværge, og dog af frygt for Sagens Udgang undviger, da skal hand, saa snart hand kommer i sin Frelse, inden Maanets Udgang i det længste forfølge Sagen til sin Undskyldning; Men hvis hand det ikke giør, da holdis hand for Manddraber.

9.

Dømmis nogen til Bod for Drab, da skal dog ikke Kongens Amptmand, eller Foget, lyse Kongens Fred over

§ 7: Ribe Byrets yngre Redaktion (Rosenv.: Gl. Love 5, 218-19) § 5.
§ 9: jfr. VSLov 2,29.

over hannem til Tinge, før end Bøderne ere betalte, eller i Retten nedsatte, om ingen findis af den Dræbtis Arvinger, som dem ville, eller skulle, opbære.

10.

Fordrister den Dødis Slegt sig at fejde, eller fejde lade, Manddraberen, eller hans Slegt, naar hand til Bod dømt er, og hand den betalt haver, da bøde de deris trende fyrretyve Lod Sølv, og udlegge igien til Manddraberen de Bøder, som vare opbaarne.

XIII. Cap:

Om Løsagtighed.

1. Art:

Hvo nogen Qvindis-Person beligger, bøde til sit Herskab fire og

§ 10: Reces 1558 § 21 jfr. JLov 3,23.
§ 1: Reces 1643 2. 5. 4; Frdg. 1617 12. Oktbr. (Nr. 471) § 1.

og tyve Lod Sølv, og Qvindfolket tolv Lod Sølv, og stande begge aabenbare Skrifte. Have de ikke Middel til Bøderne, da straffis de efter deris Formue og med Fængsel paa Kroppene; Men dersom de egte hver andre, da betale hand til Bøder half femte Lod Sølv og hun half saa meget, og være frj for Skriftemaal.

2.

Beligger nogen Formynder sin Myndling, eller Lavværge den Enke, som hand er Lavværge for, da bør hand, om hand ledig er, at egte hende, om hun vil. Vil hun ikke, da haver hand forbrut sin halve Hovedlod til hende foruden Bøderne til Herskabet. Kand hand ikke egte hende, formedelst hand gift er, da haver hand forbrut sin heele Boeslod til lige Deele imellem hende og Herskabet.

3. Der-

§ 3: Reces 1643 1. 2. 25.

3.

Dersom nogen for anden vorder mistænkt og berøgtet at leve et letfærdigt, eller skammeligt, Levnet med hver andre, bør dem ikke alleene at paaleggis, sig fra hver andre endeligen at entholde, men om de ere ledige Personer, slet af Byen, Sognet og vel Herredet fra hver andre sig at begive; Og hvis de det ikke giøre, skulle de udstaa Kirkens Disciplin og straffis af deris Herskab.

4.

Dersom nogen enten selv, eller ved andre, beder om een Dannemands Daatter, og derover beligger hende, før Trolovelsen skeer, eller hand faar endelig Svar, da skal hand endeligen[1] tage hende til Egte, om hendis Forældre, eller Formyndere, ville det

[1] *Saal. KNPTU; A:* endelig

§ 4: Ordinans 1582 19. Juni 4. 2.

det samtykke. Ville de ikke, da bør hand at give hende een hæderlig Hiemgift efter hans Formue.

5.

Det samme er og, dersom nogen beligger anden Møe, eller Enke, som tilforn haver været Uberøgtet. Siger hand nej for Gierningen, og hun kand hannem det ej overbevise, da værge hand sig derfor med sin Eed.

6.

Sigter Qvindfolk nogen Mands-Person, at hand hende beligget haver, og saaledis aabenbarer sin egen Skam, og giør sig selv til Hore, og ingen Kiends Gierning findis dertil, da bør hun det at bevise, eller bøde sine tre Mark som een Løgner.

7. Siger og Mands-Person sig at have haft legemlig Omgængelse med Uberøgtet Qvinde, Enke, eller Møe, og hand det ej skielligen kand bevise, bøde iligemaade sine tre Mark som een Løgner.

8.

Dersom nogen befindis Ublueligen at have skændt den eene Uberøgtede Møe, eller Enke, efter den anden, tre eller fleere, da skal hand ikke alleeniste bøde som forskrevet staar, men og straffis enten paa Livet, eller i andre Maader med højeste Straf, andre til Exempel og Forskrekkelse.

9.

Men er det med berøgtede Qvindfolk hand saadant haver begaaet,

§ 5: Ordinans 1582 19. Juni 4. 3 og 4.
§ 6: Sællandsfar Landstingsdom 1595 (Udvalg 4,436).
§ 7: jfr. NLov 3,25.
§ 8: Ordinans 1582 19. Juni 4. 5.
§ 9: Reces 1643 2. 5. 4.

gaaet, da straffis hand paa Formuen og paa Kroppen med Fængsel, og hun tredie Gang uden al Naade til Kagen.

10.

Lader nogen fornemme Mands Enke, eller Daatter, i hvad Stand de ere udj, Geistlig eller Verdslig, sig i Uære beligge, da maa hendis Værge, saa fremt hand og næste Frænder ikke hende ville benaade, hende strax tage, og fængslig lade indsette og forvare i hendis Livs Tid, og alt hendis Gods til sig annamme, og det altsammen nyde og beholde, saa længe hand hende saa i Fængsel og Forvaring holdendis vorder; Dog naar hun døer, skal hendis Gods strax igien komme til hendis næste og rette Arvinger, eller Egtebørn; Og hvem i saa Maa-

§ 10: Reces 1576 § 12; Gaardsret 1562 § 16.
§ 11: Gaardsret 1562 § 17.

Maader beligger nogen fornemme Mands Enke, eller Daatter, da skal hand agtis som mindre Mand, med mindre hand hende med hendis og hendis Værgis og Frænders Villie og Samtykke egter.

11.

Hvo som i Kongens Gaard krænker nogen Qvinde, eller Møe, og hand der haver soret tro Tieniste, hand skal miste sine to Fingre.

12.

Er Qvindfolket betroet nogen Nøgle til Øl, Mad, Klæder, Penge, eller andet, som bør at være forvaret, da straffis den, som hende besover som een aabenbare Tyv, om hand tiener i Gaarde med hende.

13.

Om nogen, som ere hin anden i andet

§ 12: Gaardsret 1562 § 18.
§ 13: Reces 1643 2. 5. 3 pr. jfr. Frdg. 1682 4. Novbr.

andet Leed, eller andet og tredie Leed, eller i tredie lige Leed beslegtede, eller i samme Leede besvogrede, findis at ligge i et ont Levnet tilsammen og avle Børn, da skal Amptmanden, eller hvem deris Herskab er, Sagen med dennem efter deris yderste Formue aftinge, og de siden forvisis Landet. End rømme de ikke, da straffis de paa deris Hals. Skeer det anden Gang, da uden Naade straffis paa deris Liv.

14.

De, som sig i de forbudne Leed imod Guds Lov, enten i Blod, eller Svogerskab, forsee, straffis paa deris Liv, og derforuden, saa fremt samme Blodskam er begangen baade med Fader og Søn, eller baade med Moder og Daatter, eller af Fader med Daatter, eller af Søn med Moder, da skulle skulle Kroppene, naar de halshugne ere, kastis paa een Ild og opbrændis.

15.

Omgængelse, som er imod Naturen, straffis med Baal og Brand.

16.

Dersom nogen voldtager een ærlig Møe, eller Enke, og det bevisis, miste sit Liv, eller, om hand ej betrædis, være fredløs; Men om hannem benaadis Livet, tage sig hende til Hustrue, om hun og hendis Formyndere og Frænder ville; Men ville de ikke, give hende af sine Penge og Gods efter fællis Venners Raad og Samtykke.

17.

Bliver nogen befunden at have voldtaget den eene efter den anden, og ingen af dem tager til Egte, hand bør uden Naade at straffis paa Livet.

18. Hvo

§ 14: Reces 1643 2. 5. 3 pr.
§ 15: Retsbrug (Histor. Meddel. om Købh. 1,593 og 596).
§ 16: JLov 2,16; Ordinans 1582 19. Juni 4. 6; Gaardsret 1562 § 15.
§ 17: Ordinans 1582 4. 7.

18.

Hvo som noget Qvindfolk vil med Vold tage, og hendis Raab og Skrig om Hielp høris, og synis blaat Kiød, eller revne Klæder, hand miste sit Liv, enddog hand sin Villie ikke fuldkom.

19.

Hvilken Kone, der siger sig at være voldtagen, hun skal, saa snart hun kommer i sin egen Frelse, klage over den Vold, som hende er giort, for Naboer og Naboersker, og paa Kirkestævne, og siden paa Tinge, og da er det vel troeligt, at hende er Vold giort; Men tier Konen, efter at det er blevet aabenbaret og Folk veed deraf, baade Naboer og Naboersker, at den Mand haver haft med den Kone at bestille, eller at hun vorder med Barn, og klager ej før derover, da er det troeligt, at hun ej var voldtagen.

20.

Sigter Qvindfolk Mands-Person for Voldtægt, og hand ved Dom bliver frikient for Voldtægt, da er hun, som sigter, skilt ved al sin Ret for Lejermaal.

21.

Ganger Kone Vold over, da skal det ikke være hende til Hinder, eller Æris Forklejning i nogen Maade.

22.

Hvo som trolover sig med een, og siden sig i Egteskab med een anden begiver, bør at rømme Kongens Riger og Lande.

23.

Hvilken Egtemand, eller Egteqvinde, sig med een anden i Egte-

§ 18: Gaardsret 1562 § 15.
§ 19: JLov 2, 17.
§ 20: JLov 2, 17.
§ 21: JLov 1, 33.

Egteskab indlader, bør at miste sin Hals.

24.

Hvilken Egtemand, som haver sin Egtehustrue levendis, eller hvilken Egtehustrue, som haver sin Egtemand levendis, og bliver befunden i aabenbare Hoer, saa det er bevisligt, da skulle de første Gang, hvis Brøst saa findis, straffis paa deris Gods og Penge efter deris yderste Formue. Findis de anden Gang, da skulle de iligemaade straffis paa deris Gods, og siden strax forvisis af Landet: Komme de tredie Gang, saa det er bevisligt, da skal den Egtemand, hvis Brøst saa findis, miste sit Hoved, og den Egteqvinde, hvis Brøst saa findis, druknis; Og naar Hoer saa bevisis nogen over for tilbørlig Dommere, da skal Dommeren give det Amptmanden, eller Husbonden, eller andre, som det bør at straffe, tilkiende.

§ 24: Reces 1558 § 60.

25.

Befindis nogen Egtemand at have med anden Egtemands Hustrue aabenbarlig og Ubluelig Omgængelse, og de ikke efter Advarsel sig entholde fra hin anden, men blive fremturende i deris skammelige og forargelige Levnet, da bør hand at miste sin Hals, og hun at stoppis i een Sæk og druknis.

26.

Saa fremt nogen letfærdigen staar aabenbare Skrifte paa løgnagtig Bekiendelse, og Qvindis-Personen een for Barnefader udlegger, eller og Mands-Personen sig for Barne-

§ 25: jfr. Retsbrug (Udvalg 1,62 med Rettelser og S. VIII).

§ 26: Reces 1643 2. 5. 5.

Barnefader udgiver, og siden dog befindis een anden rette Barnefader at være, da, saa fremt nogen løgnagtig Skrifter selv inden fierding Aar der næst efter gaar til Sandheds Bekiendelse, skal den saa vit benaadis, at den staar aabenbare Skrifte for sin Forargelse. Skeer det ikke, men den lovligen overbevisis løgnagtig at have skriftet og udlagt, skal den uden Naade straffis til Kagen og forvisis Landet. Den Person, som saadan een til den første falske Bekiendelse bragt og forleedt haver, bør at agtis for een Løgner og mindre Mand, og sin Boeslod til sin Husbond have forbrut.

27.

End haver hand ingen Boeslod, da dømmis hand i Jern.

28. Er det Qvindis-Person, som sig løgnagtig paatager Barnemoder at være, og derpaa staar aabenbare Skrifte, da bør hun at dømmis i Spindehuset.

29.

Letfærdige Qvindfolk, som paa fremmede Stæder, hvor de Ubekiente ere, imod Tiden, at de skulle føde, sig begive, maa de, som dennem Huus laane, ikke efter deris Barnefødsel lade fra sig komme, før end de det Stædets Øvrighed have tilkiendegivet, paa det nøjagtig kand erfaris, hvo samme letfærdige Qvindfolk monne være, hvo deris Barnefader er, samt deslige Omstændigheder, som til Sagens Kundskab og Oplysning udkrævis, saa fremt de ej derfor paa deris yderste Formue ville straffis. Befin-

§§ 27-28: Reces 1643 2. 5. 5.

§ 29: Frdg. 1658 8. Jan.

Befindis Sognepræsten det ikke at give Øvrigheden og Herrets Provsten strax tilkiende, naar Barnet af hannem christnet er, da miste uden al Naade sit Kald.

30.

Hvilken Mands-Person sig i Horehuus lader finde til Utugt at bedrive, og der antreffis, straffis første Gang med otte Dagis Fængsel, anden Gang dobbelt saa længe. Qvindfolk, som sig i saadanne Huse opholde til Utugt, straffis med Kagen, eller settis i Spindehuset.

XIV. Cap:

Om Vold og Herverk.

1. Art:

Hvo som giør Vold og Herverk, betale Skaden og bøde derforuden trende fyrretyve Lod Sølv.

2.

Ganger mand med Raads Raad i anden Mands Gaard, eller Huus, og bryder Huus, og tager der ud enten Fæ, eller Klæder, eller Vaaben, eller andre Koster, som Bonden ejer, fra Bonden selv, eller fra hans Tyende, som hand holder, da er det Herverk.

3.

Men tagis der ud Bondens Giestis Heste, eller andre Koster, som Giesten ejer, da er det Herverk imod Bonden og Ran imod Giesten.

4. Far

§ 1: jfr. JLov 3,48; ESLov 3,48; VSLov 2,32 jfr. Birkeret 1623 § 16.

§ 2: JLov 2,30.
§ 3: JLov 2,39.

4.

Far mand i anden Mands Biegaard, og tager Bier og fører bort, og dræber dem, og tager Honning bort, da er det Herverk.

5.

Bryder nogen det Huus op uden Tingsdom, som anden Mand ejer, enten det er bygt paa hans eget, eller paa anden Ejers Jord, da er det Herverk imod den, som Huset ejer.

6.

Det samme er og om al den Bygning, eller Skyel, som nogen til sit Qvæg kand have opsat; Item Gierder og deslige.

7.

Vil nogen ej flytte af Lejehuus, naar hand lovlig udsagt er, til rette Fardag, eller bliver i det Huus besidendis, som hand ingen Ret haver til, eller er eengang fradømt, imod Ejermandens Villie, da bøde hand sine Voldsbøder, og Ejermanden have Magt uden videre Dom ved Rettens Middel at giøre Huset ryddeligt.

8.

Hugger, eller opbryder, nogen almindelige Broer, eller Tingstok, da er det Herverk.

9.

Hugger mand Fiskegaarde, eller Garn, i sønder, før end de med Loven opdeelte ere, da er det Herverk.

10.

Spilder mand anden Mands Plov, Harre, Trumle, eller hugger Seele, Tømme, Skagler, eller deslige, i sønder for Bonden i hans Arbejd, da bøde derfor som for Herverk.

11. Ri-

§ 4: JLov 3,41.
§ 5: JLov 2,38.
§ 6: jfr. NLov 6,32.
§ 7: Retsbrug (Udvalg 2,7).
§ 8: Tors Artikler § 49 jfr. NLov 6,40.
§ 10: jfr. NLov 6,15.

11.

Rider mand anden Mands Korn op med Vold, eller far i anden Mands Ager med Hiord, eller med Stod, eller med Vraad, og hiorder hans Korn op med Vold, da er det Herverk. Det samme er og, om mand hiorder anden Mands Eng med Vold.

12.

End kommer Fæet i anden Mands Ager, eller Eng, af Vaade for Hyrdens Vangemmis eller Forsømmelsis Skyld, da bøde hand Skaden, der Fæet ejer, og giøre sin Eed derpaa, at det skeede imod hans Villie og Vidskab, at Fæet kom derudj.

13.

Mindre end tolv Nød er ej Hiord: Tolv Heste eller Hopper Stod: Tolv Svin Vraad.

14. Ødis

§ 11: JLov 2,31 og 3,48.
§ 12: JLov 3,48.
§ 13: JLov 3,49 jfr. SLov § 160.

14.

Ødis anden Mands Korn, eller Eng, med mindre end Hiord, Stod, eller Vraad, da er det ej Herverk; Men Skaden skal betalis efter gode Mænds Afsigt, og bødis derforuden half saa meget som for Herverk.

15.

End giør hand sin Eed, at det skeede uden hans Villie og Vidskab, da betaler hand Skaden alleene.

16.

Hvo som haver Lod og Deel i Marken, og tøgrer sit Fæ i anden Mands Ager, eller Eng, hand bør at betale Skaden og derforuden half saa meget som for Herverk.

17.

End far nogen Mand paa Landet ridendis, eller agendis, eller hand

§ 14: JLov 3,49.
§ 16: JLov 3,51 jfr. SLov § 164.
§ 17: ESLov 2,58 jfr. JLov 3,51.

hand driver sit Fæ for sig til Bye, eller anden Stæds, da maa hand ligge paa Fælledet dermed og bede, hvad heller det er om Nat eller Dag. Paa Stub maa hand og bede.

18.

Driver nogen Fæ igiennem Vong, da maa hand ej bede derudj. End giør Fæet nogen Skade, naar det drivis igiennem Vongen, mod dens Villie, som det driver, da skal hand, der Fæet driver, Skaden igiengielde, og ej meere bøde derfor. Men skeer Skaden med Forsæt, da bødis foruden Skaden half saa meget som for Herverk.

19.

Om mand tager anden Mands Fæ i sit Korn, eller Eng, og den, der Fæet ejer, kommer dertil, enten i Hegnet, eller paa farende Veje, da maa hand ej tage det fra den, som det i sit Korn eller Eng optog, uden hans Villie. End tager hand det fra hannem, da maa hand vorde Ransmand derfor. End kommer det hiem til dens Huus, der tog det i sit Korn, eller Eng, og Ejermanden der tager det ud, da er det Herverk, og skal mand ej anden tiltale, end den som det udtog.

XV. Cap:

Om Ran.

1. Art:

Hvo som begaar Ran, betale Igield og Tvigield, det er først saa meget som Ranet er, og der-

§ 18: ESLov 2,58.
§ 19: JLov 3,50.

§ 1: JLov 2,90 og 98 [V: JLov 2,47].

dernæst dobbelt saa meget, og derforuden bøde sine tre Mark.

2.

Tager mand fra anden Hat, Kappe, Handske, eller noget andet, som hand haver i Hænde, eller paa sig, da bøde hand for Haandran.

3.

Ganger mand i anden Mands Gaard, og tager der bort af hans Fæ, eller Klæde[1], eller Vaaben, eller nogen andre[2] Koster, da bøde hand for Boeran.

4.

Ganger mand i anden Mands Fold ude paa Marken, og tager der ud noget Fæ, eller Høe, eller Korn, eller Tømmer, eller andre Koster, da bøde hand for Hiordran, eller Markeran.

5. Slaar mand anden Mands Eng op imellem Eg og Ende, eller skær hans Korn op paa Ageren imellem Eg og Ende, og tager det bort, da bøde hand for Agerran.

6.

Ere der fleere med at afføre Høe eller Korn bort, og det bliver kient paa at være Ran, da er det ikke nok, at nogen af dennem vil noget igienføre, og sige, at hand ej meere afførte; Men de blive alle i Ransdeele, indtil det altsammen bliver igien udlagt, som var afført.

7.

End siger den, som Engen slog, eller Kornet afskaar, at hand meente, at det var hans eget, og giør sin

[1] *Saal. KPTU; AN:* Klæder
[2] *Saal. KNTU; AP:* anden

§ 2: JLov 2,44.
§ 3: JLov 2,45.
§ 4: JLov 2,46.
§ 5: JLov 2,48 og 73.
§ 7: JLov 2,73.

sin Eed derpaa, da betale hand Høet, eller Kornet, og bøde intet.

8.

Men giøris der lovligen efter forregaaendis Kald og Varsel til hannem Forbud paa, før end eller imens hand slaar Engen, eller afskær Kornet, da bliver hand Ransmand, dersom det bliver hannem ved Dom frakient.

9.

Høster mand anden Mands Korn, som hand pløjede og saade Uilsket og Ukært, og var ej afdeelt af hannem for Midsommer med Tingsdom, enddog at hand selv ejede Ageren, som hand høstede, da er det Agerran.

10.

Ti delis det ikke af for Midsommer, mer, da høster den, som pløjede og saade, og giver den, som Jorden ejer, fuld Skyld af Ageren; Men bliver det afdeelt for Midsommer, og Jorden bliver den, som pløjede og saade, frakient, og hand dog høster Sæden, da er hand Ransmand.

11.

Hvo som pløjer og saaer uden Kære, og den tier, som Jorden ejer, hand skal lovligen bevise, at hand hafde den Ager med Lov og Villie; Kand hand ej det lovligen bevise, da haver hand Sæden og sit Arbejd forbrut. End siger hand med Eed, at hand saade den Ager af Vaade, og meente, at det var hans, da bør hand at have sin Frøegield igien, men have tabt sit Arbejd.

12. Af-

§§ 9-11: JLov 2,72.

12.

Afpløjer mand af anden Mands Ager over Reen, siden lovlig Reeb gangen er, da er det Ran; Men er ej lovlig Reeb gangen, da bliver hand ej Ransmand derfor: Bør ej heller derfor at bøde, dersom hand giør sin Eed, at hand ej videre pløjede, end som hand fant for sig tilforn at være pløjet. Tør hand ej sin Eed derpaa giøre, betale saa meget, som der kand avlis efter Dannemænds Sigelse paa samme Jord, som hand pløjede videre, end hannem med Rette tilhørde, og bøde til Husbonden tre Lod Sølv.

13.

Ompløjer mand anden Mands Sæd, da haver hand forbrut sine tre Mark, om end skiønt Jorden er hans egen.

14. Bortfører nogen af Mark, eller Skov, nogen Afgrøde, Korn, Høe, Tømmer, Ved, eller deslige, naar der er giort lovlig Forbud derpaa til Tinge, før end der Dom gangen er, eller hand haver sin Vederparts Minde dertil, da vorder hand Ransmand derfor.

15.

Far nogen i anden Mands Skov, og hugger noget der, som hand haver ej selv Lod udj, og legger det paa sin Vogn, og nogen ret Ejer betræder hannem ved Stubben, eller før end hand kommer til Alvej, og tager det fra hannem, da vorder hand ej derfor Ransmand. End kommer hand til Alvejen, og siger, af hvem hand fik det med rette Skiel

§§ 12-13: JLov 2,73.

§ 14: JLov 2,72.
§ 15: JLov 2,74.

Skiel, da maa mand hannem ej opholde, men mand skal fare til Huus med hannem, og lade Kosterne besigtige med Vidnisbyrd; Og kand hand ej da fange ret Hiemmel dertil, da tiltalis hand for Ran, eller Tyverj.

16.

Det samme er og, om nogen i saa Maader betrædis med Korn, eller Høe.

17.

Bygger mand paa anden Mands Jord enten Hielm, eller nogen andre Huse, eller Svinestie, eller Gierde, eller noget saadant, og bliver derfor til Tinge søgt, og hand til første Ting retter for sig, og borttager det, som hand bygt eller opsat haver, og giør sin Eed paa, at hand meente, at det var hans egen Grund, være angerløs. End tager hand ej op det, som hand bygt eller sat haver, inden tredie Ting, men taal Dom, bøde sine tre Mark.

18.

End setter nogen sit Huus paa den Jord, der i anden Mands Hævd er, enddog at den er hans egen, og haver hand den ej med Lov opdeelt, og faar hand siden Jorden til sig med nogen Lov, da bøde hand til den, som Jorden i Hævd hafde, tre Mark, fordj hand ranede hannem af hans Hævd; Men til Husbonden bøder hand intet.

19.

Finder mand anden paa farende Veje, og giør hannem udførm, enten at hand tager hans Heste, eller Øg, fra hannem, eller vælter hans Vogn

§ 16: JLov 2,74.
§ 17: JLov 1,55; ESLov 2,69.
§ 18: ESLov 2,69.
§ 19: JLov 2,76.

Vogn om, eller hindrer hannem, saa hand ej maa bortkomme med sine Koster, men forlader dem der, da er den, som saadan Gierning giorde, hvad heller hand førte de Koster bort, eller hand lod dennem efterligge, Ransmand derfor.

20.

End kiendis hin selv ved de Koster, og tager dem igien i sin Hævd som før, da maa hand ej søge den anden for Ran for det, som hand selv haver taget tilbage.

21.

End om nogen fører hiem til Huus Hest, eller andre Koster, som hand haver ranet, og den, der blev ranet, far efter og kiender sit i hans Gaard med gode Mænds Vidne, ne, enddog at den, der ranede, skiller sig af med det, som hand ranede, og Ejermanden finder det efter de gode Mænds Vidne, som viste, at hand var ranet, da maa hand med Ran søge den Gierning.

§§ 20-21: JLov 2,76.

22.

Den er ej Ransmand, som formeener og forhindrer een anden at age over sin Ager og Eng, hvor der ej bør at være Vej, om den anden lader sin Vogn og Koster efterstaa.

§ 22: JLov 2,75.

XVI. Cap:

Om Røverj.

1. Art:

Hvo som ligger i Skyel, og røver nogen vejfarendis Mand, og

§ 1: JLov 3,67.

og søger dermed Fielster, og døller saadan Gierning, hand er Stiemand. Vorder hand tagen paa fersk Fod, eller siden antreffis, og det hannem skielligen overbevisis, have forbrut sit Liv til Stægle og Hiul og sin Hovedlod til Husbonden, naar den Forurettede haver faaet sin Ret.

2.

Hvo som røver skibbruden Mand, straffis som Stiemand.

3.

Hvo som røver af den Mand, der dræbt er, enten Klæder, Vaaben, Sølv, Guld, eller Penge, som hand hafde paa, bøde for Valrov trende fyrretyve Lod Sølv, og derforuden vederlegge dobbelt saa meget, som røvet var.

4. Hvo

4.

Hvo som i Kirke opbryder Blok, eller Kiste, eller Skab, hvor enten Fattigis eller Kirkens Penge, eller Kirkens Kar eller Ornamenter ere udj, og deraf noget udtager, straffis ligesom Stiemand med Stægle og Hiul. End røver hand noget af Kirken, som ej er under Laas og Lukkelse, saa som Alterklæder, Lysestager, eller Kroner, eller deslige, straffis med Galgen. Er det ringere, som Lysearme, Stoelelaase, Hængsler, eller deslige, straffis med Kagen og Arbejd i Jern sin Livs Tid.

XVII. Cap:
Om Tyverj.

1. Art:

Tager mand Tyv med Koster i Hænde, og hand haver ej Hiem-

§ 2: Reces 1558 § 57.
§ 3: JLov 3,24.

§ 4: SLov § 145 jfr. Frdg. 1672 10. Septbr.
§ 1: JLov 2,93.

Hiemmel til, hvor hand fik dem, eller og hand skyder paa Hiemmel, og ham bryster Hiemmel, da maa hand bindis.

2.

Skyder hand paa Hiemmel, da maa hand ej skyde længer end paa tredie Mand. Vedgaar Hiemmel Kosterne, da svarer hand dertil, og den, som dem af hannem bekom, have tabt sit Værd, og bøde ej, med mindre hannem overbevisis at have været Tyvs Medvider.

3.

Saa mange som findis ved Tyvnet og gribis, de forfølgis alle og straffis som Tyve.

4.

Tager mand Tyv med Kosterne i Hænde, da binde dem paa hans hans Bag, og forvare hannem, eller levere hannem til Husbonden paa Landet, og i Kiøbstæderne til Kongens Foget, og skal hand til første Ting føris med Kosterne, og der hændis Dom, hvad hand med saadan Styld og Misgierning forgiort haver.

5.

Torvekiøber mand nogen staalne Koster, og Ejermanden kommer og kiender sig derved, da bør den, som kiøbte, lovligen med Vidne at bevise, at hand torvekiøbte dem, og giøre sin Eed, at hand hverken er Tyv, eller Tyvs Medvider, og veed ej hvo hans Kiøbmand var, og have dog tabt sit Værd. Kand hand opspørge sin Kiøbmand, da søge hos hannem sin Skadis Oprejsning.

6. Naar

§ 2: JLov 2,93.
§ 3: JLov 2,99.
§ 4: JLov 2,87.
§ 5: JLov 2,93.

6.

Naar mand kiender sig ved noget Fæ i anden Mands Hævd, da bør den, som haver det i sin Værge, og siger, at det er hans hiemføde, at bevise det med sine Naboer, og giøre sin Eed derpaa, at det er hans Opfødning.

7.

End siger hand, at hand kiøbte det, da bør hand at føre sin Kiøbmand tilstæde, som hannem det kand hiemle.

8.

Kand hand ikke føre sin Hiemmel tilstæde, og den, som kiender sig ved Fæet, siger det at være sit hiemføde, da bør hand, som kiender sig ved Fæet, at føre sit Fæmerke til, og bevise med sine Naboer, at det er hans Opfødning, og giøre sin Eed, at det imod hans Villie er hannem frakommet.

9.

End siger hand, at hand haver kiøbt det, da bør hand det lovligen at bevise, og dertilmed giøre sin Eed, at det imod hans Villie er hannem frakommet.

10.

Kiender mand sig ved andre Koster i anden Mands Hævd, da bør den, som sig ved Kosterne kiender, med lovlig Vidne at bevise, at de ere hans Koster, og giøre sin Eed, at de imod hans Villie ere hannem frakomne.

11.

Den, som Sagen i saadanne Tilfælde gaar imod, bliver Tyv, enten den,

§§ 6-9: JLov 2,105.

§ 10: jfr. JLov 2,105; NLov 8,3.

§ 11: jfr. NLov 8,3.

den, som sig kiender ved Fæet og Kosterne, eller den, som haver dem i sin Hævd.

12.

Finder mand hos anden Mand sit Fæ, eller andre Koster, som hannem ere frastaalne, og hand tager dem bort lønlig, eller imod dens Villie, som dem i Hævd haver, uden Dom, da bliver hand selv Tyv derfor.

13.

Tager Tyv anden Mands Fæ, eller andre Koster, enten i Huus, eller ude paa Marken, og Ejermanden savner dem strax, og strax følger Tyven, i hvor hand naar hannem med Kosterne, da maa hand gribe hannem. Men vorder der to Dage eller meere imellem, og hand da finder sin sin Tyv med Kosterne, og Tyven skyder sig til Hiemmel, enten til een Bye frem, eller to tilbage, da skal Ejermanden følge ham til samme Bye, hvor hand paaskyder sin Hiemmel at være. Bryster hannem Hiemmel, da tager Ejermanden sin Tyv, og forvarer hannem.

14.

Mister mand sine Koster, og formeener, at de ere komne til et eller andet Stæd, da maa hand gaa til den Bye, som hand meener, at de skulle være henkomne, og der lyse for alle Naboer efter sine bortstaalne Koster. Finder hand der sine Koster, og den Mand, som hand finder dennem hos, siger hvem hand fik dennem af, da bliver den derfor ikke Tyv, om hand kand skaffe sin Hiemmel. End siger

§ 12: NLov 8,4; JLov 2,59.
§ 13: JLov 2,106.
§ 14: JLov 2,96.

siger hand, at vejfarendis Mand, som hand ej kiente, lagde de Koster i hans Huus, eller fik hannem dem at giemme, da bør hand at føre de Folk, som i hans Huus ere, eller andre, til Vidne derpaa, og dertilmed giøre sin Eed, at hand ej er Tyv, eller Tyvs Medvider, og at hand aldrig lagde Dølsmaal paa de Koster; Dog skal den, som Kosterne findis hos, være i Borgen og Løfte for samme Koster til næste Tingdag, og da dennem til Tinge føre; Og skulle gode Mænd Tinghørere nævnis at see, at hand antvorder Kosterne fra sig, og at den, som siger dem sine at være, dem[1] annammer, og siden maa hand ej sigtis, som Kosterne bleve fundne hos. End kommer hand siden, som Kosterne hafde lagt ind at giemme, og kræver dem igien, da skal hand, som Kosterne annammede, i samme Tinghøreris Nærværelse antvorde samme Koster ind i Huset igien, som de tilforn bleve fundne, og siden kand de tvende forfølge deris Sag, saa vit ret er.

15.

Siger alle Mand, der i Bye boe, nej for de Koster, som mand lyser efter, og den, som Kosterne mist haver, begær, at der maa randsagis over al Byen, da maa mand hannem det ej formeene; Dog skal Fogden være overværendis; Og maa mand begynde i Byen, hvor mand vil, og gaa saa Huus fra Huus, og intet Huus gaa forbj; Men een Mands Gaard, eller to særlige, maa mand ej randsage, uden hand, som begærede der at maatte randsagis, vil have forbrut sine

[1] *Saal. KNPTU; A:* dennem

§ 15: JLov 2,97.

sine tre Mark, om hand finder ej Tyvnet der inde.

16.

Findis de Koster, som mand haver lyst efter, under Bondens Laas, da maa hand ej skyde sig til anden Mand, fordj hand dulte det tilforn og da er hand selv Tyv for de Koster.

17.

Findis Kosterne under Hustruens, eller Børnenis, eller Tyendenis sær Laas og Lukkelse, eller bevisis, at de have fiælet og døllet med Tyvnet, da blive de Tyv.

18.

Findis de Koster, som mand randsager efter, i Bondens Lade, eller anden Stæds i Huset, som ingen Laas er for, da bør Bonden[1] at giøre giøre sin Eed, at hand ej er Tyv, eller Tyvs Medvider, og at hand ej veed, hvorledis de Koster ere komne i hans Huus, men at de maa være hannem paaførte af onde Mennisker, og da bør hand at være angerløs.

19.

Er Bonden ej Hiemme, naar hans Huus randsagis, og de staalne Koster findis der inde, da maa mand ej Hustruen binde, eller bunden bortføre, men Naboerne skulle gaa i Borgen for Kosterne indtil Bonden hiemkommer, at de ej bortkomme; Men naar Bonden kommer Hiem, da gaais derom, som tilforn sagt er.

20.

Far mand i anden Mands Ager om Nattetide, og skær hans Korn op,

[1] *Saal. AKNU; T:* Bønden

§ 16: JLov: 2,97.
§ 17: JLov: 2,99 og 100.
§ 18: JLov: 2,98.
§ 19: JLov 2,111.
§ 20: JLov 3,47.

op, eller tager hans skaaren Korn bort, da er hand Tyv derfor.

21.

End er hand vejfarendis Mand, og giver sin Hest een Kærv, eller Næg, eller beder paa Stubben, da er hand hverken Ransmand eller Tyv derfor.

2.

Men fører hand bort af Ageren, da maa den, der Ageren ejer, søge hannem, der tog, enten for Ran, eller Tyverj, hvilket hand vil.

23.

Bryder mand anden Mands Abildgaard, eller Kaalgaard, og stæl Frugt, eller Kaal, da bliver hand derfor Tyv, saa som hand staal i hans Huus andre Koster.

24. End

24.

End mister mand sine Klæder i anden Mands Abild- eller Kaalgaard, som hand Ulovlig er kommen ind udj, da maa hand ej søge derefter med Ran.

25.

Flaar nogen anden Mands Eegetræer, som staa i Skoven, og tagis derved, da forfølgis hand som Tyv for saa vit, som hand haver giort Skade. Tagis hand ej ved Træet, da søgis saa efter hannem som efter Tyv.

26.

Det samme er og, om nogens Tømmer borttagis enten i Skoven, eller paa Marken.

27. Hvo

§§ 21-22: JLov 3,47.
§§ 23-24: JLov 3,60.

§§ 25-26: ESLov 3,42.

27.

Hvo som hugger i anden Mands Skov, og antreffis enten ved Stubben, eller paa Vejen, eller i Huus, med det, som hand haver hugget, da er hand Tyv.

28.

Betrædis nogen i Skov med Heste og Vogn, og der haver taget Læs, enten af needblæste Greene, eller Fælder, som hannem ej ere udviste, da haver hand forbrut Heste og Vogn, og derforuden bøde sine tre Mark.

29.

Dersom nogen findis at opslaa, oprykke, eller udj nogen maade ødelegge, Marehalm, Hvideriis, Sener, Klittetag, Hielme, Slij, eller de Torne, som groe paa Strandbakken, eller i Klitten imod Vesterhav, da skal den, som det giør, eller hiemler det andre at giøre, straffis som een Tyv uden al Naade, og dertil være pligtig at oprette al den Skade, som deraf kommer; Findis og samme Marehalm, Hvideriis, Sener, Klittetag, Hielme, Slij, eller Torn, som er groet paa fornævnte Aastæder, hos nogen, da skal den, som samme Vare findis hos, være pligtig at staa derfore til Rette, som for andre staalne Koster, og skal hver Mand, i hvem der vil, maa tiltale den slig Gierning giør, hiemler, eller findis hos, som een ret Sagvolder, og den, som samme Deele følger, skal maa tage alt det Faldsmaal, som deraf

§ 27: ESLov 2,78; VSLov 2,42; SLov § 182.
§ 28: Frdg. 1670 20. Oktbr. § 47; 1680 31. Avg. § 29.
§ 29: Reces 1558 § 63 jfr. Frdg. 1570 29. Oktbr.

deraf kand falde, ligesom det var hans egen Tiener, der slig Gierning giort hafde, og skal ikke anseeis, hvis Tiener det er. Bliver og nogen befunden med slig Sag, og det kand hannem overbevisis, da skal hand ikke maa staa i Lov eller Vidnisbyrd derefter.

30.

Agerne, eller Bog, maa ingen opsanke i anden Mands Skov under tre Lod Sølvs Bøder for hver Gang hand dermed antreffis.

31.

End Nøder maa hand plukke saa mange, som hand der fortærer, og ej videre.

32.

Befindis nogen med ringe Tyverj, rj, som ej tilforn dermed er befunden, da bør hand at miste sin Hud.

33.

End befindis hand anden Gang med ringe Tyverj, da miste sin Hud paa Kagen og brændis paa sin Ryg.

34.

Befindis hand tredie Gang, da strygis hand til Kagen, og brændis paa sin Pande.

35.

Stæl hand fierde Gang, da bør hand at kagstrygis, og brændis med Tyvsmerke, og forskikkis til Bremmerholm, eller anden Stæds, at gaa i Jern og Arbejd sin Livs Tid.

36. Be-

§ 30: jfr. SLov § 196.
§ 31: SLov § 196.
§ 32: Reces 1643 2.14.1; NLov 8,1; Gaardsret 1562 §§ 12 og 13; jfr. JLov 2,90 (V).

§§ 33-34: NLov 8,1.
§ 35: Reces 1643 2. 14. 1.

36.

Befindis nogen med stor Tyverj, saa som Hest, Hoppe, Stud, Koe, eller andet, som kand være tyve Lod Sølv værd, og hand ej dermed tilforn er befunden, da bør hand at kagstrygis, og have Tyvsmerke paa sin Pande.

37.

Befindis hand anden Gang med stor Tyverj, da bør hand igien at strygis til Kagen, og brændis med Tyvsmerke, og til Bremmerholm, eller anden Stæds, fremsendis at gaa i Jern og Arbejd sin Livs Tid.

38.

Bryder nogen ud af Jern og Fængsel, og siden lader sig finde i Tyverj, da bør hand at straffis med Galgen.

§ 39: JLov 2,90; 101; 108; Tors Artikler § 47; Reces 1643 2. 14. 1.

39.

Hvem som Tyvs Dom overgaar, hand skal betale den, som hand stal fra, Igield og Tvigield, det er først saa meget, som hand stal fra hannem, og dernæst dobbelt saa meget, og have forbrut sin Hovedlod til sin Husbond, og derforuden straffis, som tilforn sagt er.

40.

Rider mand anden Mands Hest uden EjermandensVillie over een Byemark, da bøde derfor tre Lod Sølv, og giøre Hesten saa god, som den var, der hand tog den. Vegrer hand

§ 40: JLov 3,54.

hand sig det at giøre, og lader sig søge med Retten, da haver hand forbrut sine tre Mark.

41.

Malker mand anden Mands Koe, Faar, eller Geder, straffis derfor som for ringe Tyverj.

XVIII. Cap:

Om Falsk.

1. Art:

Hvo som optager, flytter, eller setter Skielsteen, eller Stabel, uden lovlig Medfart, eller smelter falskt Guld, eller Sølv, eller handler med de Penge, der hand veed falske at være, eller med falskt Sølv eller Guld, hand giør Falsk, og Kongen bør hans Haand, og den, der Falsk fik, bør at have af hannem Skadegield.

2.

Understaar sig nogen at slaa nogen Mynt uden Kongens Forlov, eller i nogen Maade at forfalske Kongens Mynt, hand bør at straffis paa Ære, Liv og Gods.

3.

End vorder anden Mand svegen, eller bedragen, og fanger af nogen Uvidendis enten falskt Guld, Sølv, eller Penge, og bær dennem til Myntemester, eller Guldsmid, eller anden Mand, som derpaa kand skiønne, og vil ej med dem kiøbe, før end det bliver prøvet, om det er falskt, eller ej, da er hand ej Falskner; Men om hand veed sin Kiøbmand,

§ 41: NLov 6,35.
§ 1: JLov 3,65 og Retsbrug (Udvalg 2,147).
§ 2: jfr. Ribe Byret 1269 § 18.
§ 3: JLov 3,65.

mand, da give hannem Sag, og have af hannem Skadegield, og Falsk blive dog med gode Mænds Vidnisbyrd der, som det er fundet, og skal ej meere udgivis, men enten brændis, eller huggis i sønder, eller i Havet kastis, saa at ingen Mand maa det meere finde.

4.

Sælger nogen forfalskede Vare, som hand enten selv haver forfalsket, eller viste, at de vare forfalskede, have sin Boeslod til Kongen forbrut, og dobbelt saa meget til den Kiøbendis, som hand gav for Varene. End siger hand, at hand ej viste, at de vare forfalskede, vise sin Kiøbmand.

5.

Kongens Befalningsmænd, Borgemester og Raad, Toldere, dere, Visiterere, og hvem som helst paa Kongens Vegne nogen Befalning have, saa og een hver Kongens Undersaat, skulle med største Flid tilsee, at ej nogen falsk Mynt fra fremmede Stæder vorder indført i nogen Havn, eller Stæd; Og dersom nogen det kunde forrekomme, da strax derpaa at tale, og hænde Dom derpaa til tilbørlig Straf.

6.

Befindis og bevisis nogen at have efterskrevet anden Mands Haand, og hans Segl eftertrygt, og hand saadan Brev bruger til sin Nytte og andens Skade, da haver hand dermed forbrut sin Haand, Ære og Boeslod.

7.

Hvo som bruger saadanne Breve, og dem i Rette mod anden Mand

§ 4: jfr. NLov 7,10.

§ 5: Frdg. 1665 5. Juni.

Mand fremlegger enten selv, eller ved andre, svare selv til Gierningen, med mindre hand kand vise sin Mand for sig, og giøre sin højeste Eed, at hand ej haver været Medvider i den Falskhed.

8.

Hvo som falskeligen giver sig ud for at være i nogen Kongelig Bestilling, og den øver, have forbrut sin Hals.

XIX. Cap:

Om Mordbrand og Heedebrynde.

1. Art:

Setter mand Ild i anden Mands Huus eller Skov med Villie, da er det Mordbrand, og vorder hand tagen derved, have forgiort sin Hals, og enten brændis, eller stæglis, og Skaden gieldis igien af hans Gods, og fyrretyve Lod Sølv til den, der Skaden fik, og til Kongen ligesaa, og til Husbonden hans Boeslod.

2.

Men skeer det af Vaade og Skiødisløshed, og ikke af Forsæt, da bøder hand Skaden, om hand haver Middel dertil, eller straffis med Fængsel og Arbejd.

3.

Rider, eller gaar, nogen til anden Mands i harm Hue, og setter Ild enten paa Marken i hans Svinestie, eller Gierde, eller Aalgaard, da bøde hand den Forurettede Skaden og derforuden tre Mark.

4. End

§ 1: JLov 3,66.

§ 2: jfr. NLov 6,26.
§ 3: ESLov 2,30.

4.

End ere de Ulovligen satte, og vorde de opdømte, saa at mand maa dennem med Lov ophugge, da maa hand dog ej sette Ild i dem, uden hand vil saa meget for dem bøde, som de vare ej med alle opdømte.

5.

Raader mand anden til Brand, og det hannem lovligen overbevisis, straffis ligesom den, der Gierningen giorde.

6.

Setter mand Ild i Heede, og brænder anden Mands Lyng, eller Tørv, eller om samme Ild løber i Skov, Huus, eller Bye, og brænder og spilder Skoven, Huus, eller Bye, da gielder hand Skaden, der Ilden udbar, enddog hand agtede de ej at brænde uden sit eget, eller det, der skadisløst var.

7.

End bær Hyrde, eller andre Tienistetyende, der ej ere i Bondens Fællig, Ild ud, og kommer da nogen Vaade deraf, da er Bonden ej skyldig at gielde det, uden hannem overbevisis, at hand bad eller bød det.

8.

Ingen bør at sette Ild i Heede, uden alle Ejere vorde derom foreente, at brænde enten Mose, eller Heede, og gange selv med og vogte, og særdelis see til, at Vinden er føjelig, at ej kommer Ild i andre Mænds Mark dennem til Skade.

9.

End om Ild settis i Heede paa een Byemark, og giør Skade paa

§ 4: ESLov 2,30.
§ 5: NLov 6,26.

§§ 6-9: JLov 3,68.

paa anden Mark, da skulle de Ejere paa den Mark, der Ilden settis først udj, enten gielde Skaden, eller legge den ud, der Ilden først derudj sette.

10.

Viser mand Barn, eller Taabe, efter Ild, og deraf kommer Skade, da svarer hand selv til Skaden, saa som tilforn er sagt om Vaade og Skiødisløshed.

XX. Cap:

Om Fæis Drab eller Saar.

1. Art:

Hugger, eller stikker, nogen til ridendis Mand, og slaar fejl af Manden, og rammer Hesten, da bøde hand derfor sine Voldsbøder, og tage Hesten til sig, og giøre den saa god, som den var, før end den fik Skaden. End vorder Hesten død, eller lydt, da betale Hesten igien, som den var værd, før end den fik Skaden, og bøde dog sine Voldsbøder; Men om mand hugger anden Mands Klæder, og det bevisis, betale Skaden, og bøde trende tre Lod Sølv.

2.

Hvo som forsetligen dræber anden Mands Qvæg, eller Bæster, bøde Skaden og trende fyrretyve Lod Sølv.

3.

Saarer mand forsetligen, eller i andre Maader beskadiger, anden Mands Qvæg, eller Bæster, betale Skaden efter Dannemænds Sigelse, som den er stor til, og derforuden bøde

§ 10: NLov 6,25.
§ 1: JLov 3,34.

§ 2: jfr. JLov 3,53; SLov § 166; NLov 6,35.
§ 3: jfr. NLov 6,35.

bøde trende tyve Lod Sølv, eller mindre, efter som Skaden er til.

4.

Gaar nogens Fæ i anden Mands Ager, og kommer den dertil, der Kornet tilhører, eller Ageren i Leje eller Fæste haver, og vil det indtage, og kand ikke, og hafde det Fæ Hyrde, eller Fæet er saa kaat, og løber enten paa Steen, eller Stavre, og vorder deraf lydt, eller dødt, da tage hand det døde Fæ til sig, og gielde andet saa got igien uden Bod, og hand, der Fæet ejer, gielde Kornet igien til hannem, som Kornet ejer.

5.

Men hafde det ikke Hyrde, da være den, der giente, derfor angerløs.

XXI. Cap:

§§ 4-5: JLov 3,52.
§ 1: Reces 1558 § 20.

XXI. Cap:

Om Æresager.

1. Art:

Siger mand anden noget til i Kroehuus, Møllehuus, Smedehuus, eller andenstæds i slig Forsamling, da maa den, der sigtet er, stævne den anden, til Tinge for slig Snak og Paasagn. Vil den da det ikke bestaa, og ej er bevisligt, eller siger sig at vide ingen Skiel dertil, andet end hand haver hørt løst Folk saa sige, da skal Fogden finde ham sagisløs Hiem igien.

2.

Sigter een den anden for nogen Uærlig Sag til Tinge, for Dom, eller

§ 2: Reces 1558 § 20; Birkeret 1623 § 20; Frdg. 1590 14. Avg. (Nr. 538) § 2 jfr. JLov 2,109.

eller i nogen anden ærlig og ædrue Forsamling, og skielder hannem for Løgner, Skelm, Tyv, eller saadant, som den andens Ære og Lempe egentlig angaar, og det strax begæris, at de nærværende dragis til Minde, og det ikke kand bevisis hannem over, da bør den det sagt haver at være een Løgner, og bøde sine tre Mark; Og skulle Dommerne give det fra sig beskrevet, om saadan Æreskænden paa Tingene og for Retten forrefalder, og den Sigtede det strax begærer at skrivis og antegnis.

3.

Siger nogen om anden Mand i hans Fraværelse det, som hans Ære og Lempe angaar, og det med lovfaste Vidner i Tide bevisis, og hand ej saadan Paasagn lovligen kand kand bevise, da deelis hand derfor, ligesom hand den anden det personligen tilsagt hafde.

4.

Ere Ordene ikke nogens Ære og Lempe for nær, og dog kiendis af Dommeren at være Utilbørlige, da maa de med Pengestraf forsonis, efter som de ere grove til; Og skal ingen Æredom udstædis for Ord, som Ære og Lempe ikke vedkomme, og ved hvilke ingen sigtis paa ærlig Navn og Røgte.

5.

Overskielder mindre Mand, som allereede er dømt til sine tre Mark, eller og ond Qvinde, nogen med ærrørige Ord, da skulle de enten forvisis Byen, om de i Kiøbstæderne ere, eller Herredet, om de paa Landet ere, eller straffis med Holmen, eller Spindehuset. 6. Kal-

§ 4: Retsbrug (Udvalg 4,126); Birkeret 1623 § 21 [V: Reces 1643 2. 6. 27].

§ 5: Birkeret 1623 § 22.

6.

Kalder mand anden Tyv, Horesøn, Forræder, eller andre Ubeqvems Ord; Er hand ved sin fulde Lavalder, da blive hand selv den samme Mand, med mindre hand den anden saadan Gierning skielligen overbevise kand. Er hand mindre Aaring, miste sin Hud.

7.

Befindis nogen med skammelig Løgn, muntlig eller skriftlig, at ville sette deris Øvrighed, Geistlig eller Verdslig, eller andre hæderlige Folk og ærlige Hustruer, eller Møer, nogen Skandflik paa, bøde sine tre Mark, og derforuden trende fyrretyve Lod Sølv; Og hvis hand ikke haver at bøde med, da bør hand at slaais til Kagen og bære Steene af Byen.

8. Overbevisis nogen at have skrevet, eller opslaget, Skandskrifter og Pasqviller paa ærlige Folk, og haver ikke været sit Navn bekient, da bør hand at miste sin Ære, og gaa i Jern sin Livs Tid paa Holmen, eller anden Stæds; Er det paa Øvrigheden, miste sin Hals.

§ 6: Gaardsret 1562 § 14.

§ 8: Retsbrug (Dske. Mag. III 3,165 jfr. 151 og 173); jfr. Carolina § 110 og Decr. c. 2 q. 3. 2.

XXII. Cap:

Om Hustruis, Børns, eller Tienistetyendis, Forlokkelse.

1. Art:

Ruffere og Ruffersker, som forføre nogen Mands Hustrue, eller

§ 1: NLov 4,2.

eller Døttre til Løsagtighed og et ont Levnet, bør at strygis til Kagen, og ved Bødelen af Byen udføris.

2.

De, som forlokke anden Mands Børn, eller Tyende, til Tyverj, eller anden saadan skammelig Gierning, straffis ligesom de selv staalet, eller Gierningen beganget hafde.

3.

De, som forføre Ungdommen til Drik, Dobbel og anden forargelig Omgængelse, straffis paa deris Boeslod og forvisis Byen. Have de ingen Boeslod, straffis paa Kroppen med Fængsel og Arbejd, som Forseelsen er til.

4.

De, som forlokke noget Tyende af sin Tieniste, være forfaldne til Tyendets Husbond dobbelt saa meget, som Tyendet skulle have til aarlig Løn.

5.

De, som holde Horehuus, straffis med Kagen, og forvisis den Provincie, som de boe udj, eller settis i Spindehuset.

Eeden,

§ 5 i Beg.: Retsbrug (Købhs. Byfogedrgsk.).

Eeden,

som Dommere skulle svære Kongen, efter som mælt er i den

første Bogs femte Capitels første Artikel.

Eftersom Hans Kongelig Majestet til Danmark og Norge etc. min allernaadigste Arve-Herre og Konning, haver allernaadigst antaget og bestilt mig N. N. til at være Hans Kongl: Maj: Tiener og — Saa lover og tilsiger jeg hermed, som jeg dog derforuden skyldig og pligtig er, at være Hans Kongl: Maj: som min rette Arve-Konge og Herre huld

huld og troe, Hans Kongl: Maj: Gavn og Beste med højeste Flid at befordre, des Skade og Fordærv af yderste Formue at hindre og afværge; I Synderlighed med al Kraft og Formue derhen mine Tanker og Idrætter at dirigere, at Hans Kongl: Maj: absolutum Dominium, Souverainitet og Arve-Rettighed over Hans Kongl: Maj: Kongeriger og Lande Uforanderlig conserveret og paa Hans Kongl: Maj: retmæssige Arve - Successorer fortsat og forplantet vorder, hvorpaa jeg og vil skyldig og forpligt være at vove Liv, Gods og Blod: Jeg vil ikke tilstæde, eller samtykke, at nogen, i hvem det og være maa, noget præjudicerligt i nogen Maade derimod, enten hemmelig, eller aabenbare, forretager, taler, eller hand-

handler; Men saa fremt noget saadant imod Forhaabning skulle skee, og til min Videnskab komme, mig ikke alleene strax uden nogen Afsky derimod opponere, men end og uden Ophold Hans Kongl: Maj: det samme allerunderdanigst tilkiendegive[1]: Udj de Sager mig forrekomme, hvad heller de ere Liv, Gods, eller Ære anrørende, vil jeg dømme retfærdeligen, og ikke i nogen Maade ansee Vold, Magt, Frændskab, Venskab, Gunst, eller Gave, Had, Avind, eller Nid; Men alleeniste vil have Gud og Retfærdighed for Øjen, og dømme retfærdeligen efter Lov og Ret, og hielpe hver til Rette, saa vel den Fattige som den Rige, den Ædel som den Uædel, saa vel den Udlændiske som den Indlændiske: Jeg vil og ikke før, eller siden, efter at Dom afsigis, hemmelig eller aabenbare tage, annamme, eller opbære, formedelst mig selv, eller nogen anden, nogen Gift, Skænk, Guld, Sølv, Penge, eller Pengis Værd, formedelst hvilket nogen Part maatte sin Ret vorde forkrænket: Saa sant hielpe mig Gud og Hans Hellige Ord.

[1] *Kilden til:* Udj de Sager . . . Hans Hellige Ord, *er Reces 1558 § 7.*

Forklaring paa Vidners Eed, og Formaning til dem for Retten, efter som mælt

er i den første Bogs trettende Capitels ottende Artikel.[1]

Hvert Menniske, som vil svære nogen Eed, skal opløfte tre Fing-

[1] *Det følgende lige til:* Amen, *er ordret Aftryk af Stykket:* Huad en falsk Eed aluorlig oc forfærdelig betyder, effter-

Fingre, som ere: Tommelfingeren, Pægefingeren og den middelste Finger. Ved den første Finger, som er Tommelfingeren, forstaais Gud Fader, ved Pægefingeren Gud Søn, ved den tredie Gud den Hellig Aand. De andre to smaa Fingre bøjer hand need i Haanden; Den eene betyder Menniskens ypperlig Siel, som ligger skylt udj Mennisken: Den femte og minste Finger betyder Legemet, ligesom det der er lidet og ringe at agte imod Sielen. Ved den gandske Haand betydis een eeniste ævig og almægtig Gud og Skaber, som haver skabt Mennisken og alle Creature i Himmelen og paa Jorden. Hvilket Menniske, der nu er saa Ugudelig, fordærvelig og sig selv saa fiendsk, at hand svær een falsk Eed, eller ikke holder den Eed, som

som den hellige Scrifft vduiser. 1605 *(uden Trykkested), optrykt 1642 og som Bl. Ooo iij—iiij føjet til Udgaven af Fredrik II.s Aabne Breve og Mandater. Kbhvn. 1643.*

som er soren, hand synder i saadan Maade, ligesom hand kunde saa sige: Om jeg svær falskelig, da straffe mig Gud Fader, Gud Søn og Gud den Hellig Aand, at Guds den himmelske Faders Skabelse, der hand skabte mig og alle Mennisker efter sit Billede, dertilmed al hans faderlig Godhed, Naade og Barmhiertighed, komme mig ikke til Gavn, men at jeg som een motvillig haardnakket Overtræder og Synder bliver straffet ævindelig udj Helvede. Item hvilket Menniske, der svær falskelig, eller ikke holder den soren Eed, hand taler, ligesom hand ville sige: Som jeg svær falskelig, saa straffe mig Gud Fader, Gud Søn, og Gud den Hellig Aand, at Guds Søns, vor Herris Jesu Christi, ydmyge Manddoms Annam-

nammelse og hans kostelige blodige Sveed og Uskyldige bittre Pine, hans hellige dyrebare Blod, som blev udgydet for Menniskens Synder, hans forsmædelige Død, hans underlige opstandelse, hans herlige vældige Himmelfart, og alt det, som Jesus Christus vor eeniste Mægler haver forhværvet sine Udvalde, være altsammen mig til forgævis, og hielpe mig ikke til Salighed, men at den Herre Christus være mig paa den yderste Dag een streng Dommer, der mig for mine Misgierningers Skyld dømmer og fordømmer med sin strenge Dom til ævig Pine, og antvorder mig Helvedis Bødel i Vold at pinis ævindelig. Item hvem som falskelig svær, eller holder ikke sin soren Eed, hand taler, ligesom hand ville sige: Som jeg svær falskelig, saa straffe mig Gud Fader, Gud Søn og Gud den Hellig Aand, at den Hellig Aands Gierninger, hvilken der er udgangen og sent de hellige Apostle og alle troe Christne til Trøst, ikke komme mig til Hielp, men at jeg bliver udelukt fra den christelige Kirkis Meenighed, ikke nyder dens Bøn got ad, eller bliver deelagtig derudj, og at Evangelii trøstelige Prædiken intet hielper mig, mine Synder blive mig aldrig forladne, og at jeg ikke opstaar til den Herlighed, som de troe Christne er bereet af Ævighed, men at jeg bliver forskut med Liv og Siel i den ævige Fordømmelse. Item hvilket Menniske, som falskelig svær, hand modsiger og afsiger Gud Fader, Gud Søn og Gud den Hellig Aand

Aand og alle Guds gode Helgene og de hellige Udvalde Engle, giver sig med Liv og Siel Dievelen og al hans Selskab udj Helvede i Vold, der at blive, at brænde med og hos dem udj Helvedis Afgrund til ævig Tid, hvor slet ingen Forløsning er. Item hvilket Menniske, der svær falskelig, hand taler, ligesom hand ville sige: Dersom jeg svær falskelig, da være forbandet alt det jeg i denne Verden ejer og haver: Forbandet være min Jord, Ager og Eng, saa jeg aldrig af dem nyder nogen Frugt, eller Grøde: Forbandet være mit Qvæg, mine Bæster, mine Faar, saa at de aldrig efter denne Dag trivis eller lykkis for mig; Ja forbandet være jeg i alt det jeg tager mig for at giøre.

O Menniske betænk dette gandske flittelig,

telig, og merk, hvilken gruselig, haard og streng Dom du giver over dig selv, naar du svær falskelig. Et fromt Christeligt Hierte maatte vel med Rette forfærdis og skælve derfor, efterdj een falsk Eed haver saadant med sig, at et meeneedigt Menniske giver sig selv fra Gud, udelukker sig fra alle hans Velgierninger timelige og ævige, og adskiller sig fra den gandske Christelige Meenighed, og vil være ævig fortabt og fordømt med Liv og Siel; Derfor skulle hver Christen vogte sig for falsk Eed og for lettelig at svære, saa fremt som hand haver sin Siels Velfærd og Salighed kier: Det unde os alle Gud Almægtige ved sin kiere Søn, vor Herre Jesum Christum! Amen!

Regi-

Register

Over

Lovens Bøger

Og hver Bogs Capitler.

Lovens Bøger ere VI.

I. Bog

Om Retten og Rettens Personer.

Holder XXVI. Capitler.

pag.

I. Cap: Om den Lydighed mand Lovgiveren og Loven skyldig er..... 1.
II. Cap: Om Værneting..... 8.
III. Cap: Hvor og naar Ting og Rettergang skal holdis, og hvad der skal handlis..... 22.
IV. Cap: Om Stævnemaal, Kald og Varsel, og Opsettelser..... 29.
V. Cap: Om Dommere..... 47.
VI. Cap:

pag.
VI. Cap: Om Indstævning til højere Ret ..... 63.
VII. Cap: Om Tinghørere..... 76.
VIII. Cap: Om Skrivere ved Retten..... 79.
IX. Cap: Hvo der maa gaa i Rette for sig selv, eller for andre..... 87.
X. Cap: Om Forfald og Skudsmaal..... 95.
XI. Cap: Om Hiemmel..... 97.
XII. Cap: Om Skikkelighed for Retten ..... 99.
XIII. Cap: Om Vidner og Tingsvidne..... 103.
XIV. Cap: Om Sigtelse og Eed..... 115.
XV. Cap: Om egen Bekiendelse..... 118.
XVI. Cap: Om Sandemænd..... 119.
XVII. Cap: Om Granskninger..... 127.
XVIII. Cap: Om Reebsmænd..... 128.
XIX. Cap: Om baand og fængsel..... 132.
XX. Cap. Om pinlig Forhør..... 136.
XXI. Cap: Om Arrest og Beslag..... 136.
XXII. Cap: Om Maning..... 144.
XXIII. Cap: Om Borgen og Forløfter ..... 146.
XXIV. Cap: Om Bøder og Dommis Exsecution, Nam, Indførsel, og deslige..... 153.
XXV. Cap: Om Dom- og Brevpenge og Skriverløn..... 187.
XXVI. Cap: Om Supplicationer..... 200.

II. Bog
Om Religionen og Geistligheden.

Har XXIII. Capitler.

pag.
I. Cap: Om Religionen..... 204.
II. Cap:

pag.
II. Cap: Hvo der maa Prædike og til Præste-Embedet kaldis og indviis..... 205.
III. Cap: Hvorledis Præster skal kaldis..... 209.
IV. Cap: Om Præsternis Embede med Tienisten i Kirken og Prædiken..... 217.
V. Cap: Om Præsternis Embede med Sacramenterne og lønlig Skriftemaal..... 228.
VI. Cap: Om Præsternis Embede med Ungdommens Undervisning..... 243.
VII. Cap: Om Præsters Embede med Husbesøgelse, Omsorg for de Fattige, Sygis og Misdæderis Besøgelse..... 246.
VIII. Cap: Om Præsters Embede med Egtefolk, Jordemodere og Barselqvinder..... 250.
IX. Cap: Om Præsternis og deris Medhielperis Embede, og Kirkens Myndighed imod de Ubodfærdige..... 255.
X. Cap: Om Præsters Embede med Lig..... 282.
XI. Cap: Om Præsters Liv og Levnet, Forseelser og Bøder..... 284.
XII. Cap: Om Præsters Boeliger og Indkomster 294.
XIII. Cap: Om Præste-Enkers og Arvingers Vederlag, som kaldis Naadens Aar..... 303.
XIV. Cap: Om Capellaner, eller Præsternis Medtienere..... 311.
XV. Cap: Om Dægne og Substituter..... 317.
XVI. Cap: Om Provster..... 324.
XVII. Cap: Om Superintendenterne, som ere de rette Bisper i Kirkerne..... 330.
XVIII. Cap: Om Skolerne..... 345.

XIX. Cap:

pag.
XIX. Cap: Om Hospitaler og Fattige..... 354.
XX. Cap: Om Professoribus..... 361.
XXI. Cap: Om Bøger og Almanaker..... 366.
XXII. Cap: Om Kirkernes Tilsyn, Indkomster, Udgifter, Bygning..... 371.
XXII. Cap: Om Tiende..... 412.

III. Bog

Om Verdslig- og Huus-Stand.

Holder XX. Capitler.

pag.
I. Cap: Om Kongens Befalningsmænd og andre Betiente..... 419.
II. Cap: Om Priviligerede Personer..... 426.
III. Cap: Om Borgere i Kiøbstæderne..... 428.
IV. Cap: Om Øvrighed og andre Betiente i Kiøbstæderne..... 430.
V. Cap: Om Kæmnere..... 437.
VI. Cap: Om Taxereborgere..... 439.
VII. Cap: Om Lav og Haandverker..... 443.
VIII. Cap: Om omløbende Kræmmere..... 445.
IX. Cap: Om Markeder..... 446.
X. Cap: Om Maal og Vægt..... 448.
XI. Cap: Om Vognmænd og Færgemænd..... 450.
XII. Cap: Om Selvejer Bønder..... 456.

pag.
XIII. Cap: Om Landboe, eller Fæstebønder og Landsbye-Handel..... 459.
XIV. Cap: Om Vornede..... 486.
XV. Cap: Om Veje..... 493.
XVI. Cap: Om Egteskab..... 494.
XVII. Cap: Om Umyndige og Værger..... 523.
XVIII. Cap: Om Overformyndere og Børn..... 544.
XIX. Cap: Om Tienistefolk paa Landet og i Kiøbstæderne, Inderster og Løsgængere 550.
XX. Cap: Om Jøder og Tatere..... 563.

IV. Bog

Om Søeretten.

Haver IX. Capitler.

pag.
I. Cap: Om Skipperis, Styremænds, og alle andre Skibs-Betienters Antagelse, Løn og Forhold..... 565.
II. Cap: Om Fragt, Tilsyn og Regnskab..... 595.
III. Cap: Om Ulykkelige Hendelser, Averie og Lodsmænd..... 615.
IV. Cap: Om Skibbrud og Vrag..... 635.
V. Cap: Om Bodmerie og Biilbreve..... 642.
VI. Cap: Om Asseurance..... 649.
VII. Cap: Om Admiralskab..... 657.
VIII. Cap: Om Søerettens Sagers Udførelse..... 662.
IX. Cap: Om Kongens Søefolk..... 665.

V. Bog

Om Adkomst, Gods og Gield.

Haver XIV. Capitler.

pag.
I. Cap: Om Contracter og Forpligter..... 667.
II. Cap: Om Arv og Skifte..... 673.
III. Cap: Om Kiøb og Sal og Mageskifte..... 724.
IV. Cap: Om Gave og Bebrevelse..... 747.
V. Cap: Om Hævd..... 756.
VI. Cap: Om Udlæg og Indførseler..... 758.
VII. Cap: Om Pant..... 764.
VIII. Cap: Om Laan, Leje og betroet Gods.... 774.
IX. Cap: Om Hittegods..... 781.
X. Cap: Om Jord, Ejendom, Fællet, Jagt, Fiskerj 784.
XI. Cap: Om Møller og Vand..... 812.
XII. Cap: Om Geder, U-udskaarne Heste, Stodhors..... 817.
XIII. Cap: Om Bier og vilde Dyr..... 820.
XIV. Cap: Om Gield..... 824.

VI. Bog

Om Misgierninger.

Holder XXII. Capitler.

pag.
I. Cap: Om vildfarende Lære, Guds Bespottelse og Troldom..... 857.
II. Cap: Om Sværen og Banden..... 865.
III. Cap: Om Helligbrøde..... 868.
IV. Cap:

pag.
IV. Cap: Om Forgribelse imod Kongens Højhed, eller Crimine Majestatis..... 875.
V. Cap: Om Børns Forseelse imod Forældre, Item Husbonds og Hustruis..... 882.
VI. Cap: Om Manddrab..... 886.
VII. Cap: Om Afhug og Saar..... 896.
VIII. Cap: Om Udfordringer og Dueller..... 904.
IX. Cap: Om Husfred, Kirkefred, Tingfred, Vejefred, Plovfred..... 910.
X. Cap: Om Skade af anden Mands Vaaben eller Fæ..... 920.
XI. Cap: Om Vaadis Gierning..... 923.
XII. Cap: Om Nødværge..... 930.
XIII. Cap: Om Løsagtighed..... 934.
XIV. Cap: Om Vold og Herverk..... 949.
XV. Cap: Om Ran..... 956.
XVI. Cap: Om Røverj..... 966.
XVII. Om Tyverj..... 968.
XVIII. Cap: Om Falsk..... 987.
XIX. Cap: Om Mordbrand og Heedebrynde.... 991.
XX. Cap: Om Fæis Drab eller Saar..... 995.
XXI. Cap: Om Æresager..... 998.
XXII. Cap: Om Hustruis, Børns, eller Tienistetyendis Forlokkelse..... 1002.
Dommeris Eed..... 1005.
Vidners Eed..... 1008.

Kilderegister.

Kilderegister.

De i Parentes staaende Tal henvise til Sidetallene i Indledningen.

A. *Indenlandske Kilder.*

Skaanske Lov, anført efter Inddelingen i Schlyters Udgave, § 8: 731.
— § 11-12: 731.
— § 21: 693.
— § 35: 694.
— § 40-41: 670.
— § 42: 672.
— § 54: 709.
— § 58: 713.
— § 71: 125.
— § 60: 713.
— § 92: 897.
— § 94: 901.
— § 98: 927.
— § 101: 922.
— § 119: 901.
— § 145: 968.
— § 160: 953.
— § 164: 954.
— § 166: 996.
— § 182: 981.
— § 186: 823.
— § 196: 983.
Skaanske Lov § 201: 804.
— § 203: 813.
— § 213: 713.
— § 221: 774.
— § 223: 780.

Skaanske Kirkelov § 8: 752.
— : (29).

Arvebogen 1, 46: 693.

Valdemars sjællandske Lov 1. 1. 7: 751.
— 1. 5: 752.
— 1. 9: 693.
— 1. 16: 698.
— 1. 20: 694.
— 1. 21 og 22: 670.
— 1. 23: 672.
— 2. 8: 901.
— 2. 29: 933.
— 2. 32: 913, 949.
— 2. 39: 919.
— 2. 42: 981.
— 2. 44 og 45: 713.

Eriks sjællandske Lov, anført efter Inddelingen i Thorsens Udgave, 1. 26: 693.
— 1. 29: 742.
— 1. 32: 752.
— 1. 33: 677.
— 1. 38: 670.
— 1. 46: 529.
— 1. 47: 524, 528.
— 1. 48: 527.
— 1. 50: 95 f., 691.
— 2. 19: 134.
— 2. 22-23: 919.
— 2. 28: 156.
— 2. 30: 992 f.
— 2. 33: 897.
— 2. 48: 77.
— 2. 50: 30.
— 2. 51: 36.
— 2. 55: 36 f.
— 2. 58: 796, 954 f.
— 2. 59: 927.
— 2. 60: 928.
— 2. 61: 485.
— 2. 64: 903.
— 2. 69: 963 f.
— 2. 71 og 72: (29).
— 2. 78: 483 f., 981.
— 3. 5: 813 f.
— 3. 13: 920.
— 3. 18: 134.
— 3. 37: 822 f.
— 3. 42: 980.
— 3. 43: 774.
— 3. 44: 780.
— 3. 45: 777, 780.
— 3. 48: 949.
— 3. 54: 782.
— 3. 55: 782 f.
— 3. 69: 782.

Sjællandske Kirkelov § 8: 752.

Jyske Lov, Forord: 5, 6.
— 1. 1: 691.
— 1. 3: 679.
— 1. 4: 690, 692-94.
— 1. 5: 690, 693-97.
— 1. 6: 684 f.
— 1. 7: 524, 528, 541.
— 1. 8: 495.
— 1. 9: 692 f.
— 1. 10 og 11: 699.
— 1. 12: 700.
— 1. 13: 700 f.
— 1. 14: 702, 748, 751.
— 1. 15: 702 f.
— 1. 16: 709.
— 1. 20: 710.
— 1. 22: 711, 713.
— 1. 23: 675-78, 838.
— 1. 24: 697.
— 1. 25: 691, 712.
— 1. 26: 719.
— 1. 28: 524.
— 1. 29: 530 f.
— 1. 30: 526 f., 532, 534.
— 1. 31: 528.
— 1. 32: 670-72.
— 1. 33: 494 f., 944.
— 1. 34: 724.
— 1. 35: 730.
— 1. 36: 726, 730.
— 1. 37: 114, 739.
— 1. 38: 75, 114.
— 1. 39: 753.
— 1. 41: 728 f.
— 1. 42: 729.
— 1. 45: 790.
— 1. 46: 790.
— 1. 47: 810.
— 1. 48: 811.
— 1. 50: 30, 95 f., 128, 789, (28).
— 1. 51: 810,

Jyske Lov 1. 52: 126, 812.
— 1. 53: 793.
— 1. 55: 787, 789, 791, 963.
— 1. 56: 493.
— 1. 57: 809, 812.
— 1. 58: 815 f.
— 2. 1. og 2: 119.
— 2. 5: 127.
— 2. 6: 122.
— 2. 7: 126.
— 2. 11: 122.
— 2. 12: 123.
— 2. 16: 942.
— 2. 17: 943 f.
— 2. 21: 124 f., 711, 787 f.
— 2. 27: 160.
— 2. 30: 912, 914, 950.
— 2. 31: 953.
— 2. 32: 780, 910.
— 2. 35: 921.
— 2. 36: 824, 922.
— 2. 37: 927.
— 2. 38: 951.
— 2. 39: 950.
— 2. 44: 957.
— 2. 45 og 46: 957.
— 2. 47: 956.
— 2. 48: 958.
— 2. 50: 157.
— 2. 51: 120.
— 2. 52: 120.
— 2. 59: 973.
— 2. 62 og 63: 148.
— 2. 64 og 65: 149.
— 2. 68: 732, (28).
— 2. 70: 776.
— 2. 71: 168.
— 2. 72: 959, 962.
— 2. 73: 5, 958, 961.
— 2. 74: 962.
— 2. 75: 966.
— 2. 76: 964 f.

Jyske Lov 2. 82: 884.
— 2. 86: 918 f.
— 2. 87: 970.
— 2. 89: 134.
— 2. 90: 956, 983, 985.
— 2. 91: 132 f.
— 2. 93: 968-70.
— 2. 94: 103.
— 2. 95: 132 f.
— 2. 96: 974.
— 2. 97: 976 f.
— 2. 98: 956, 977.
— 2. 99: 969, 977.
— 2. 100: 977.
— 2. 101: 985.
— 2. 102: 669, (28).
— 2. 104: 147.
— 2. 105: 971 f.
— 2. 106: 973.
— 2. 108: 985.
— 2. 109: 998.
— 2. 110: 96.
— 2. 111: 978.
— 2. 112: 781.
— 2. 113: 782.
— 2. 114: 764, 774, 780.
— 3. 21: 893.
— 3. 22: 887, 891, 919, 930.
— 3. 23: 934.
— 3. 24: 967.
— 3. 25: 897.
— 3. 26: 899.
— 3. 29: 899.
— 3. 30: 898.
— 3. 32: 900 f.
— 3. 33: 921.
— 3. 34: 995.
— 3. 35: 920.
— 3. 37: 931 f.
— 3. 38: 820 f.
— 3. 39: 821.
— 3. 40: 784.

Jyske Lov 3. 41: 951.
— 3. 42: (28).
— 3. 43: 747.
— 3. 44: 727.
— 3. 45: 753.
— 3. 47: 978 f.
— 3. 48: 949, 953.
— 3. 49: 953.
— 3. 50: 955.
— 3. 51: 954.
— 3. 52: 997.
— 3. 53: 996.
— 3. 54: 774, 777, 986.
— 3. 55: 475, 818 f.
— 3. 56: 478.
— 3. 57: 478-80.
— 3. 58: 480.
— 3, 59: 482 f.
— 3. 60: 485, 979.
— 3. 65: 987 f.
— 3. 66: 991.
— 3. 67: 915, 966.
— 3. 68: 994.

Tors Artikler, anførte efter Inddelingen i den latinske Affattelse, § 1: 816.
— § 6: 804.
— § 7: 792.
— § 29: 724.
— § 46: 482.
— § 47: 985.
— § 48: 527.
— § 49: 952.
— § 62: 670.
— § 74. 742.
— : (30).

Biskop Knuds Glosser til Jyske Lov: 528.

Slesvigs gamle Byret §§ 7 og 9: 680.
— §§ 43 og 46: 764.

Riberret 1269 § 18: 988.
— § 26: 699.
— § 49: 725.
— § 60: 172.
— yngre Redaktion (Gl. Love 5, 218-19) § 5: 933.

Forordning (for Skaane) 1284 § 6: 160.

Forordning (for Sjælland) 1284 § 1: 912.

Margretes almindelige Byret § 40: 753.

Københavns Byret 1443 4. 3: (29).
— 5: (29).
— 6. 11: 897.

Forordning 1475 30. Septbr. § 7: 446.

Hans's almindelige Byret (»Stadsretten«) § 19: 428.
— § 28: 691 f.

Kristiern II.s Landret § 23: 753.
— § 39: 24.
— § 51: (28).
— § 54: 44, (28).
— § 66: 104.
— § 67: 105, 110, (28).
— § 73: 186.
— § 111: 490.

Kristiern II.s Byret § 10: 90, (28).
— §§ 24-25: (28).
— § 21: 104, 110.
— § 92: 753.

Reces I 1533: 5.

Universitetsfundats 1539 10. Juni: 15.

Kirkeordinans 1539 14. Juni, anført efter Originaludgaven[1], Bl. 18: 323, 330.
— Bl. 29: 222 f.
— Bl. 30: 218, 221.
— Bl. 32: 224.
— Bl. 34-35: 219.
— Bl. 36: 219, 229.
— Bl. 38: 236.
— Bl. 39: 232, 235 f., (29).
— Bl. 40: 346, (29).
— Bl. 42: 232, 240, 250.
— Bl. 43: 251, 324.
— Bl. 44: 209 f.
— Bl. 46: 214.
— Bl. 48: 211, 217.
— Bl. 51: 247.
— Bl. 54: 249 f.
— Bl. 55: 253.
— Bl. 56: 253.
— Bl. 57: 231, 253.
— Bl. 58: 254.
— Bl. 59: 254 f.
— Bl. 60: 346, 351.
— Bl. 63: 349.
— Bl. 66: 346.
— Bl. 67: 348, 352.
— Bl. 69: 285, 288, 294, 301 f.
— Bl. 71: 317.
— Bl. 72: 303, 305.
— Bl. 73: 303 f., 306, 308.
— Bl. 74: 355, 360.
— Bl. 75: 355, 358 f.
— Bl. 76: 328, 330.
— Bl. 77: 332-34, 337.
— Bl. 78: 334, 336-39, (28).
— Bl. 79: 345.
— Bl. 80: 346.
— Bl. 83: 324, 326, 328 f., 360.
Kirkeordinans 1539 14. Juni, Bl. 84: 15 f., 325, 327.
— Bl. 85: 14, 209, 331, 334, 341.
— Bl. 86: 323, 341.
— Bl. 87: 331, 340.
— Bl. 88: 292, 331.
— Bl. 90-91: 406.
— Bl. 92: 365.
Forordning 1539 1. Oktbr.: 412-14.
Ribe Artikler 1542 4. Maj § 2: 337.
— §§ 3 og 4: 16.
— § 6: 294 f.
— § 8: 302.
— § 9: 301, 417.
— § 10: 302.
— § 14: 301.
— § 15: 320.
— § 16: 323.
— § 18: 354.
— § 21: 356.
— § 22: 331, 342.
Aab. Brev 1542 31. Juli (Dske. Mag. III 6, 350): 492.
Fyns Vedtægt 1547 § 19: 44.
Reces 1547 6. Decbr. § 38: (29).
Reces 1558 13. Decbr. § 3: 23.
— § 4: 872 f.
— § 5: 43, 45.
— § 6: 47.
— § 7: 47, 1007.
— § 8: 8, 54, 68, 73.
— § 9: 48.
— § 10: 100 f.
— § 11: 79, 84, 433.

[1] I Kildehenvisningerne ovenfor er dennes Blade som sædvanlig anførte med Romertal. Her i Registret ere disse gengivne med arabiske Tal.

Reces 1558 13. Decbr. § 12: 97 f.
— § 13: 57, 185.
— § 14: 29, 36, 114.
— § 15: 108 f.
— § 16: 106 f.
— § 17: 115, 126.
— § 18: 110.
— § 19: 136.
— § 20: 118, 997 f.
— § 21: 886, 888 f., 896, 923, 934.
— § 22: 910 f.
— § 23: 916-19.
— § 24: 126, 160, 930.
— § 25: 914.
— § 26: 158.
— § 27: 33-35, 65, 125 f., 785, 787 f., (28).
— § 28: 35, 128, 130 f., 789.
— § 29: 131, 475, 794, 797.
— § 30: 795.
— § 31: 805.
— § 33: 473 f.
— § 34: 468, 473.
— § 39: 690, 704.
— § 40: 456 f.
— § 41: 385, (29).
— § 42: 459.
— § 44: 462.
— § 45: 146.
— § 46: 477.
— § 47: 467
— § 48: 557.
— § 49: 725.
— § 50: 755.
— § 51: 412 f., 416 f.
— § 52: 684 f.
— § 53: 681, 719.
— § 54: 161, 169.
— § 55: 472.
— § 56: 432 f.
— § 57: 967.

Reces 1558 13. Decbr. § 59: 469.
— § 60: 945.
— § 61: 806.
— § 63: 982.
— § 64: 474.
— § 65: 817.
— § 66: 826.
— § 67: 801, 803.
— § 68: 796.

Synodalia Roskildensia (Ny Kirkehistor. Saml. 5. Bd.) 1559: 286.
— 1560: 286.
— 1561: 391.
— 1562: 312, 391.
— 1564: 312.
— 1566: 312.
— 1571: 251, 286.
— 1575: 231, 295.
— 1576: 251, 273.
— 1584: 391.
— 1586: 286.
— 1591: 319.
— 1592: 286.
— 1594: 222.
— 1595: 312, 320.
— 1598: 231, 251.
— 1601: 222, 323.
— 1603: 319.
— 1605: 323.
— 1607: 287.

Haandfæstning 1559 12. Avg. § 7: 794, 797.
— § 25: 8.
— § 26: 65.
— § 28: 125.
— § 31: 914.
— § 32: 47.
— § 33: 789.
— § 34: 417.

Haandfæstning 1559 12. Avg. § 41: 50.
— § 42: 125, 785.

Søret 1561 9. Maj § 1: 595.
— § 3: 567.
— § 4: 586.
— § 5: 568, (30).
— § 6: 573.
— § 7: 571.
— §§ 8 og 9: 572.
— § 10: 586.
— § 11: 587.
— § 12: 588.
— §§ 13 og 14: 585.
— § 15: 575.
— § 16: 582.
— § 17: 583.
— § 18: 588.
— § 19: 589.
— § 20: 626.
— § 21: 584.
— § 22: 590, 910.
— § 23: 591.
— § 24: 615, 635, 641.
— § 25: 575.
— §§ 26 og 27: 576.
— §§ 28 og 29: 578.
— § 30: 579.
— § 31: 580.
— § 32: 578.
— § 33: 567.
— § 35: 593 f.
— § 36: 566.
— § 37: 597.
— § 38: 601.
— § 39: 604.
— § 40: 611.
— § 41: 602, (29).
— § 42: 603.
— § 43: 606.
— § 44: 607.

Søret 1561 9. Maj § 45: 598.
— § 46: 600.
— § 47: 601.
— § 48: 605.
— § 49: 639.
— § 50: 621, 623, 626.
— § 51: 621, (30).
— § 52: 629.
— § 53: 609, (30).
— § 54: 610.
— § 55: 616.
— § 56: 617.
— § 57: 618 f.
— § 58: 620.
— § 59: 608.
— § 60: 633.
— § 61: 593.
— § 63: 632.
— § 64: 621.
— § 66: 595.
— § 67: 609.
— § 68: 642.
— § 70: 628.
— § 72: (30).
— § 73: 635-37, 639.

Gaardsret 1562 9. Maj §§ 5 og 6: 901.
— § 7: 902.
— § 8: 913.
— §§ 12 og 13: 983.
— § 14: 1001.
— 15: 942 f.
— §§ 16 og 17: 939.
— § 18: 940.
— § 31: 556.
— § 36: 913.

Kgl. Missive 1562 14. Novbr.: 317.

Forordning 1565 23. Oktbr. § 1: 461.

Kgl. Missive 1568 13. Jan.: 218.
— 1568 28. Febr.: 285.

Aab. Brev 1568 17. Septbr.: 418.

Forordning 1570 29. Oktbr.: 982.
— 1573 2. Juni § 1: 39.

Reces 1576 21. Novbr. § 2: 60.
— § 4: 54, 58.
— § 5: 51.
— § 7: 122.
— § 8: 184, 186, 862.
— § 12: 936.
— § 13: 714.
— § 14: 807.

Forordning (Reces) 1577 18. Oktbr. (Nr. 79): 689, 747.

Rigens Ret (Dske. Mag. III 1. Bd.) § 6: 29.
— § 8: 757.
— § 10: 757.
— § 29: 757.

Frdg. 1579 8. Jan. § 1: 53, 101.

Kgl. Missive 1578 9. Juli: 391.

Forordning 1582 19. Juni (Nr. 293) §§ 1 og 2: 420.

Ordinans 1582 19. Juni, anført efter Inddelingen i Udgaven i: »Corpus constitutionum Daniæ«, 1. 1: 252, 504.
— 1. 2 og 3: 504.
— 1. 5: 505.
— 1. 6: 252, 506.
— 1. 7: 251.
— 1. 8: 506.

Ordinans 1582 19. Juni 2. 1 og 3: 499.
— 2. 4: 501.
— 2. 5: 495.
— 2. 6: 496.
— 3. 1-3: 507.
— 3. 4: 508.
— 3. 5 og 6: 509.
— 3. 7 og 8: 510.
— 4. 2: 936.
— 4. 3: 937.
— 4. 4: 937.
— 4. 5: 938.
— 4. 6: 942.
— 4. 7: 942.
— 5. 1 pr.: 511.
— 5. 1. 1-3: 512.
— 5. 1. 4: 513.
— 5. 2 pr.: 514.
— 5. 2. 1: 514.
— 5. 2. 2. og 3: 515.
— 5. 2. 4 og 5: 516.
— 5. 2. 6: 517.
— 5. 3: 517.
— 6. 1: 518.
— 6. 2: 519.
— 6. 3-5: 520.
— 6. 6-7: 521.
— 6. 8: 522.
— 6. 9: 523.

Forordning 1586 6. Juni: 66.

Reces 1587 27. Decbr. § 10: 247.

Forordning 1589 21. Marts (Nr. 502) § 3: 457.
— 1589 31. Maj pr.: 564.
— — § 2: 564.
— — § 7: 564.
— — § 8: 453.
— 1589 30. Juni (Nr. 510): 896.
— 1589 30. Juni (Nr. 511): 97 f,

Forordning 1590 14. Avg. (Nr. 536) §§ 1 og 2: 95.
— 1590 14. Avg. (Nr. 538) § 1: 917.
— — § 2: 100, 998.
— 1590 14. Avg. (Nr. 539): 107.

Kgl. Missive 1592 20. Maj: 282.
— 1592 31. Maj: 284.

Haandfæstning 1596 17. Avg., se Haandf. 1559 12. Avg. jfr. Indledning S. XIV f.

Reces 1615 § 18: (27).
— § 45: 68.

Forordning 1618 12. Novbr. § 2. 745.

Kgl. Missive 1618 10. Decbr. 216.

Forordning 1617 12. Oktbr. (Nr. 471) § 1: 934.
— 1620 23. Marts: (29).

Kgl. Missive 1621 7. Maj: 318.

Københavns Universitets Novellæ constitutiones 1621 18. Maj § 7: 361.
— § 4: 365.

Rigens Ret og Dele 1621 10. Decbr. § 2: (28).
— § 4: 732, (28).
— § 5: 72.
— § 8: 9.
— § 9: 58.
— § 13: 35.
— § 14: 34.
— § 15: 15, 175, 762.
— § 16: 53.
— § 40: (28).

Rigens Ret og Dele 1621 10. Decbr. § 41: 174.
— § 43: 61.
— § 45: 162.
— § 46: 46, 69 f.
— § 48: 162.
— § 49: 170 f.
— § 50: (28).
— § 51: 163.
— § 52: 758-60.
— § 53: 763.
— § 54: 175.
— § 55: 175 f.
— § 56: 732, (28).
— § 57: (28).
— § 81: 86.
— : (28).

Birkeret 1623 Indl.: 59.
— § 3: 9, 20.
— § 4: 47.
— § 5: 52.
— § 8: 121.
— § 9: 33.
— 10: 123 f.
— § 11: 18 f., (28).
— § 12: 68.
— § 13: 136, 138, 143, (28).
— § 14: 142.
— § 15: 138.
— § 16: 949.
— § 19: 141, 147.
— § 20: 998, (28).
— § 21: 999.
— § 22: 1000.
— § 23: 18.
— § 24: 709.

Forordning 1623 1. Juli § 1: 61.

Kgl. Missive 1623 16. Novbr.: 238.
— 1624 11. Marts: 283.

Odense Provstemodes Beslutning 1628 23. April: 304.

Forordning 1629 12. Febr.: 418.
— 1629 27. Marts 2. 5: (29).
— — 2. 21: 328.
— — 3. 2: 285.
— 1631 29. Juli (?): (29).

Forslag 1631 til Tillæg til en Kirkeordinans (Kirkehist. Saml. III 2. Bd., hvortil de i Henvisningerne anførte Sidetal henvise): 230, 239 f., 248, 252, 307, 392.

Forordning 1633 15. Marts § 16: 423.
— 1635 23. Jan. § 8: 423.
— 1636 14. Maj § 6: 528.

Aab. Brev 1642 17. Maj (Nr. 126): 874.

Reces 1643 27. Feb. 1. 1. 1: 205 f., 363.
— 1. 1. 3: 205.
— 1. 1. 4: 207.
— 1. 1. 6: 221, 223, 283.
— 1. 1. 7: 224.
— 1. 1. 8: 244.
— 1. 1. 9: 245.
— 1. 1. 10: 232.
— 1. 1. 12: 233 f.
— 1. 1. 13: 235.
— 1. 1. 14: 239.
— 1. 1. 15: 241.
— 1. 1. 16: 229.
— 1. 1. 17: 237.
— 1. 1. 18: 224.
— 1. 1. 19: 336, 411.
— 1. 1. 20: 208, 213-15, 311, 317, 336.
— 1. 1. 21: 293, 324 f., 327 f., 334 f., 346.

Reces 1643 27. Febr. 1 1. 22: 291.
— 1. 1. 23: 288, 290.
— 1. 1. 24: 309.
— 1. 1. 25: 239.
— 1. 1. 26: 318.
— 1. 1. 27: 26 f., 66, (28).
— 1. 1. 28: 352.
— 1. 1. 29: 319, 329.
— 1. 1. 30: 294.
— 1. 1. 31: 279, 327, 865-67, 869-72, (31).
— 1. 1. 32: 291.
— 1. 1. 33: 219, 242 f., 868 f. 874.
— 1. 1. 34: 368.
— 1. 1. 35: 370.
— 1. 1. 36: 371.
— 1. 2. 1: 255.
— 1. 2. 2: 257.
— 1. 2. 3: 258 f.
— 1. 2. 5: 260.
— 1. 2. 6: 221, 260.
— 1. 2. 7: 261.
— 1. 2. 8: 262.
— 1. 2. 9-11: 265.
— 1. 2. 12 i Beg.: 266.
— 1. 2. 13 og 14: 267.
— 1. 2. 15: 268.
— 1. 2. 16: 269.
— 1. 2. 17: 269 f.
— 1. 2. 18: 270 f.
— 1. 2. 19: 271.
— 1. 2. 20: 272.
— 1. 2. 21: 274.
— 1. 2. 22: 227.
— 1. 2. 23: 280.
— 1. 2. 24: 276.
— 1. 2. 25: 935.
— 1. 2. 26: 875.
— 1. 2. 27: 277.
— 1. 2. 28: 278.

Reces 1643 27. Febr. 1. 2. 29: 319.
— 1. 2. 30: 246.
— 1. 2. 31: 279 f.
— 1. 3. 1: 857.
— 1. 3. 2: 858 f.
— 1. 4. 2: 373.
— 1. 4. 5: 372.
— 1. 4. 6: 373.
— 1. 4. 7 og 8: 374.
— 1. 4. 9 og 10: 375.
— 1. 4. 11: 381 f.
— 1. 4. 13: 381.
— 1. 4. 14: 376.
— 1. 4. 16 og 17: 377.
— 1. 4. 18: 378.
— 1. 4. 19: 379.
— 1. 4. 20: 372.
— 1. 4. 21: 379.
— 1. 4. 24: (29).
— 1. 4. 28: 379.
— 1. 4. 29: 411.
— 1. 4. 30-32: 380.
— 1. 4. 33: 381.
— 1. 4. 34 og 35: 385.
— 1. 4. 36: 381.
— 1. 4. 37: 386.
— 1. 4. 38: 387.
— 1. 4. 39: 387, (29).
— 1. 4. 41: 388-90.
— 1. 4. 42: 392 f.
— 1. 4. 43: 391.
— 1. 4. 44: 386.
— 1. 4. 45: 412 f.
— 1. 4. 46: 416.
— 1. 4. 47: 414 f.
— 1. 4. 48: 382-84.
— 1. 4. 50: 384.
— 1. 4. 52: 417.
— 1. 4. 54: 339, 395.
— 1. 4. 55: 396.
— 1. 4. 56: 397.
Reces 1643 27. Febr. 1. 4. 57: 322, 397.
— 1. 4. 58: 397.
— 1. 4. 59-60: 398.
— 1. 4. 61-62: 399.
— 1. 4. 64: 399.
— 1. 4. 65-66: 400.
— 1. 4. 67: 401.
— 1. 4. 68: 402.
— 1. 4. 69: 401.
— 1. 4. 71: 402.
— 1. 4. 72: 403.
— 1. 4. 74: 404.
— 1. 4. 75: 405.
— 1. 4. 76: 402.
— 1. 4. 77: 389.
— 1. 4. 78: 407.
— 1. 4. 79: 408.
— 1. 4. 80: 407.
— 1. 4. 81: 380, 410.
— 1. 4. 82: 409.
— 1. 4. 84: 410.
— 1. 4. 85: 411.
— 1. 4. 86: 410.
— 2. 1. 2: 421.
— 2. 1. 4: 419.
— 2. 1. 5: 185.
— 2. 1. 6: 200, 202 f.
— 2. 2. 2: 426:
— 2. 2. 3: 739.
— 2. 2. 5: 739, 767, (28).
— 2. 3. 1: 48, 430 f., 435.
— 2. 3. 2: 437-39.
— 2. 3. 3: 439, 441 f., (29).
— 2. 3. 4: 437.
— 2. 3. 5 og 6: 64.
— 2. 3. 7: 435 f.
— 2. 3. 8: 335, 357, 523, 539, 544-46, 548.
— 2. 3. 9: 444.
— 2. 3. 10: 433.
— 2. 3. 13: 445 f.

Reces 1643 27. Feb. 2. 3. 14: 436, 440 f.
— 2. 3. 15: 23, 57, 116.
— 2. 3. 17: 432.
— 2. 4. 52: 406.
— 2. 5. 1 og 2: 890.
— 2. 5. 3 pr.: 940 f.
— 2. 5. 3. 1: 498.
— 2. 5. 3. 2: 498, 500, 502.
— 2. 5. 4: 157, 273, 934, 938.
— 2. 5. 5: 946 f.
— 2. 5. 6: 496.
— 2. 5. 7: 503.
— 2. 6. 1: 44, 54.
— 2. 6. 2: 58.
— 2. 6. 3: 61 f.
— 2. 6. 4: 23 f.
— 2. 6. 5: 83.
— 2. 6. 6: 23.
— 2. 6. 7: 86.
— 2. 6. 8: 42.
— 2. 6. 9: 31, 43.
— 3. 6. 10: 74, 116.
— 2. 6. 11: (28).
— 2. 6. 12: 72 f.
— 2. 6. 14: 57-59.
— 2. 6. 15: 68 f., 71.
— 2. 6. 16. 1: 89.
— 2. 6. 16. 1-3: 90.
— 2. 6. 16. 4: 90 f.
— 2. 6. 16. 5: 92.
— 2. 6. 16. 6: 90, 92.
— 2. 6. 16. 7: 93.
— 2. 6. 16. 10 og 11: 93.
— 2. 6. 16. 13: 94.
— 2. 6. 16. 14: 50 f.
— 2. 6. 17: 87 f.
— 2. 6. 18: 47, 50.
— 2. 6. 19: 23, 56.
— 2. 6. 20: 116 f.
— 2. 6. 22: 88, (28).
— 2. 6. 23: 112 f.
Reces 1643 27. Febr. 2. 6. 24: 79 f.
— 2. 6. 25: 143.
— 2. 6. 26: 59.
— 2. 6. 27: 999.
— 2. 7. 1: 535, 539 f., 690, 692-97, 702, 731, 748.
— 2. 7. 2: 714 f.
— 2. 7. 3: 717.
— 2. 8. 2: 747.
— 2. 9. 1: 814.
— 2. 9. 2: 814 f.
— 2. 10. 1: 886, 893.
— 2. 10. 2: 904 f., 930.
— 2. 10. 3: 929.
— 2. 13. 1: 428.
— 2. 14. 1: 419, 983-85.
— 2. 15. 1: 841-43, 846-48.
— 2. 15. 2: 532, 673 f., 681.
— 2. 15. 3: 721.
— 2. 15. 4: 673, 721, 840.
— 2. 15. 5: 544, 673.
— 2. 15. 6: 162, 164, (29).
— 2. 15. 7: 161, 172, 174, 732, 759, (28), (29).
— 2. 15. 8: 850 f., 854, (31).
— 2. 15. 9: 767 f., 770.
— 2. 15. 11: 81, 767-70, 826, (28).
— 2. 15. 12: 854.
— 2. 15. 13: 826.
— 2. 15. 14: 180, 855.
— 2. 15. 15: 824 f
— 2. 16. 1: 529, 689.
— 2. 17. 1: 531-33.
— 2. 18. 1: 150, 524, 527, 534f., 539 f., 726, 728.
— 2. 20. 1: 469.
— 2. 20. 2: 470.
— 2. 21. 1: 286.
— 2. 21. 2: 558, 560.
— 2. 21. 3: 452.

Reces 1643 27. Febr. 2. 22. 1: 446 f.
— 2. 22. 2: 447, 558, 560.
— 2. 24. 2 i Sl.: 452.
— 2. 24. 3: 452.
— 2. 25. 1: 795.
— 2. 27. 2: 477.
— 2. 28: 862-64.
— 2. 30. 1: 818.
— 3. 3 og 4: 467.
— 3. 14: (31).
— 3. 15: 89.
— 3. 19: 79.
— 3. 20: 80.
— 3. 21: 54.
— 3. 23: 62, 70 f., 197.

Kgl. Missive 1645 20. Maj: 253.
— 1646 17. Maj: 253.

Forordning 1646 23. Maj: 230, (28).
— 1646 16. Decbr.: 502.
— 1647[1] 16. Maj § 1: 208.
— — § 4: (29).
— 1647 27. Novbr. §§ 11 og 12: 891.

Haandfæstning 1648 8. Maj § 7: 794, 797.
— § 19: 426.
— § 25: 8.
— § 26: 65.
— § 28: 125.
— § 31: 914.
— § 32: 47.
— § 33: 789.
— § 34: 417.
— § 41: 50.

Haandfæsrning 1648 8. Maj § 42: 125, 785.

Forordning 1649 9. Septbr. §§ 1 og 2: 189.
— — § 3: 199.
— — § 4: 189.
— — § 6: 190.
— — § 7: 79, 82.
— — § 8: 190.
— — § 10: 84.
— — § 11 og 12: 191.
— — § 13: 761.
— — § 14: 40, 188.
— — § 15: 41.
— — § 16: 188.
— — § 17: 192.
— — § 18: 191.
— — § 19: 192.
— — § 21: 195.
— — : (28).
— 1650 14. Decbr.: 41.
— 1651 6. Febr.: 563.
— 1651 25. Marts: 452.
— 1651 5. Juli: 667, 855, (28).
— 1651 15. Juli § 3: 448.
— — § 4: 449.
— — § 5: 448.
— — § 6: 449.
— — § 8: 449.
— 1654 11. Juli § 1: 94.
— — § 2: 36, 108 f., 113.
— — § 3: 41.
— — § 4: 462 f.
— 1654 14. Juli: 825.
— 1655: (28).
— 1655 15. Avg. § 3: 551-53.
— — § 4: 554-56.
— — § 5: 558 f.

[1] Anføres hos Brorson efter Paus's Lovsamling 2,831 med det urigtige Aarstal: 1646.

Forordning 1655 15. Avg. § 6: 562.
— — § 7: 559 f.
Kgl. Missive 1655 4. Novbr. (Nr. 202): 26.
Forordning 1655 10. Novbr.: 471.
— 1655 24. Novbr.: 859-61.
— 1656 17. Decbr.: 824 f.
— 1657 12. Maj: 556, 558,560 f.
— 1657 21. Septbr.: 743.
— 1657 15. Oktbr.: 165.
— 1658 8. Jan.: 948.
— 1658 30. Marts: 165.
Kgl.Missive 1660 18. Jan.: 219.
Forordning 1660 24. Juli § 1: 743.
— — § 5: 744, 746.
— — § 6: 743.
— — § 21: 471.
— 1660 30. Decbr. § 1: 421.
— — § 3: 10.
— — § 4: 421.
Kgl.Missive 1661 9. Jan.: 219.
Forordning 1661 12. Febr.: 165, (31).
— 1661 14. Febr.: 27.
— 1661 31. Marts: (31), 165.
— 1661 7. Maj Vognmænd §§ 1 og 2: 450.
— — 5: 451.
Adelens Privilegier 1661 24. Juni § 13: 13.
— § 15: 158.
— § 17: 8, (28).
— § 20: 473.
— : (28).
Gejstlighedens Privilegier 1661 24. Juni § 2: 414.
— § 4: 296.
— § 5: 302.
Gejstlighedens Privilegier 1661 24. Juni § 7: 293.
— § 9: 382 f.
— § 11: 330.
Borgerstandens eller Købstædernes Privilegier 1661 24. Juni § 1: 432.
— § 5: 472.
— § 6: 436.
— § 11: 158.
Ribe Stifts Gejstligheds Erklæring 1661 2. Septbr. (Forarbejder til Danske Lov 1, 11-39): 218, 303 f., 311, 317, 356, 392, 872.
Forordning 1662 1. Maj: 165, 844.
— 1662 13. Maj: 800 f.
— 1662 22. Maj: 28.
— 1662 28. Septbr.: 453.
— 1662: (28).
Kgl. Missive 1662 24. Oktbr.: (29).
Proceslovforslag 1663 (Forarbejder til Danske Lov 1. 92-153) Kap. 5: 104 f., 109 f.
Forordning 1663 13. Juni: 166 f., (29).
— 1664 19. Jan. Princ. og § 3: 296.
— — § 4: 297.
— — § 5: 298.
— — § 6: 299.
— — § 7: 300.
— — § 9: 301.
— — § 10: 294.
— 1664 4. Juli § 22: 13.
— — § 23: 12.
— 1664 19. Juli: 542, 760.
— 1664 21. Juli: 453.
— 1665 5. Juni: 990.

Kongelov 1665 14. Novbr. § 1: 3.
— § 2: 2, 4.
— §§ 3 og 4: 2.
— §§ 5 og 6: 3.
— § 25: 8.
— § 26: (28).

Forordning 1666 15. Marts: 200, 202.
— 1667 6. Febr.: 453.
— 1667 27. Marts: 453-55.
— 1667 6. Maj: 367.
— 1670 9. April § 21: 13.
— — § 22: 12.

Højesteretsinstruks 1670 25. Juni § 2: 27.
— § 3: 42.

Forordning 1670 29. Juni: 102 f., 196.
— 1670 5. Oktbr. § 11: 12.

Skovordinans 1670 20. Oktbr. § 9: 817.
— § 47: 981.

Forordning 1670 5. Decbr.: 487.

Gejstlighedens Privilegier 1670 15. Decbr. § 3: (29).
— § 5: (29).
— 15. Decbr.: (29).

Grevernes Privilegier 1671 25. Maj § 5: 67.
— § 23: 14.

Friherrernes Privilegier 1671 25. Maj § 4: 67.
— § 20: 14.

Forordning 1671 27. Juli § 14: 12.
— 1671 1. Avg.: 824.

Forordning 1671 4. Septbr. § 4: 442.
— — § 5: 153.
— — § 8 i Sl.: 422.
— 1672 10. Septbr.: 968.
— 1672 14. Oktbr.: 368.
— 1673 11. Decbr.: 28.
— 1676 25. Jan.: 454 f.
— 1676 6. Apr.: 859 f.
— 1677 1. Febr.: 28.
— 1677 7. Maj: 74, 102 f.
— 1677 15. Decbr.: 745.
— 1679 28. Febr.: 165, 844.
— 1679 12. Juni § 1: 176.
— — § 2: 173, 178 f.
— — § 3: 180 f., 183.
— — § 4: 849.
— — § 5: 184.
— — § 6: 182.
— — § 7: 6.
— — § 8: 7.
— 1679 9. Septbr.: 870.
— 1680 19. Febr.: 27.
— 1680 5. Marts: 817.
— 1680 31. Avg. § 29: 981.
— 1680 17. Novbr. § 7: 451 f.
— 1681 19. Febr. § 1: 796, 802.
— — § 3: 803.
— — § 4: 797 f.
— — § 5: 798.
— — § 6: 799 f.
— 1681 16. April I § 5: 563.
— — I § 8: 468.
— — II § 5: 851 f.
— — II § 7: 853.
— — VI §§ 2 og 3: 827.
— — VI § 5: 829.
— — VI § 6: 829 f.
— — VI § 7: 830.
— — VI §§ 8 og 9: 831.
— — VI §§ 10-12: 832.
— — VI § 14: 833.

Forordning 1681 16. April VI § 15: 827.
— — VI § 17: 830.
— — VI § 18: 833.
— — VI § 19: 834.
— — VI § 20: 835 f.
— — VI § 21: 828.
— — VI § 22: 836.
— — VI § 23: 837.
— — VI § 25: 834, 838.
— — VI § 26: 835.
— — VI § 27: 836.

Hofretsinstruks 1681 19. Novbr. § 5: 10.

Borgretsinstruks 1681 19. Novbr. § 4: 11.
— § 5: 67.

Forordning 1682 28. Jan. § 1: 732.
— — § 3: 733.
— — § 4: 809.
— — §§ 12 og 13: 464.
— — § 17: (28).
— 1682 9. Maj § 1: 531.
— 1682 4. Novbr.: 940.
— 1682 16. Decbr. § 1: 733.
— 1683 13. Marts II § 2: 505.
— — III § 1: (29).
— — III § 5: (29).

Retsbrug, konstateret ved Domme, som ere meddelte i:
Rosenvinges Udvalg 1,23: 881.
— 1,34: 668.
— 1,62: 946.
— 1,245: 754.
— 1,260: 669.
— 1,301: 765.
— 1,310: 689.
— 1,485: 741.
— 2,7: 951.
Rosenvinges Udvalg 2,116: 17.
— 2,135: 111.
— 2,143: 151.
— 2,147: 987.
— 2,197: 457.
— 2,200: 742.
— 2,314: 460.
— 2,329: 742.
— 3,92: 785.
— 3,115: 112.
— 3,122: 39.
— 3,131: 110.
— 3,132: 111.
— 3,136: 118.
— 3, 151: 156.
— 3,285: 725.
— 3,323: 855.
— 4,23: 718.
— 4,126: 111, 115, 779, 999.
— 4,129: 152.
— 4,170: 48.
— 4,199: 756.
— 4,218: 773.
— 4,219: 779, (30).
— 4,245: 826.
— 4,346: 145.
— 4,400: 36.
— 4,436: 937.
Sechers Samling af Kongens Rettertings Domme 1,117: 754.
— 1,268: 785.
— 1,370: 152.
— 1,485: 741.
— 1,576: 754.
— 2,200: 742.
— 2,329: 742.
— 2,362: 780.
— 2,532: 892.
Ewensen: Samlinger af juridiske etc. Materier 1, 1,15: 32.

Friis Edvarsen: Underretning om Skelskør, S. 600: 725.
Krag og Stephanius: Kristian III.s Historie 3,233: 725.
Matzen: Den danske Panterets Historie, S. 416: 771.
— S. 428: 772.
— S. 514: 764.
Mollerup og Meidell: Billeættens Historie 2,143: 711.
Sylov: Højesteretsdomme (i: Den materielle Bevisteoris Historie) S. 36: 884.
Danske Magazin III 3, 165 jfr. 151 og 173: 1002.

Retsbrug, konstateret ved utrykte Domme, såsom:
Domme i Danske Kancellis Domssamling (Vejledende Arkivregistraturer 1,182): Nr. 162: 110; Nr. 267: 669; Nr. 24: 796; Nr. 150: 912.
KRRDomme: 1616 29. Maj: 881; 1633 5. Juli: 892; 1636 26. Oktbr.: 892; 1639 23. April: 892; 1640 9. Maj: 931; 1641 5. Oktbr.: 931; 1646 19. April: 932; 1649 5. Juni: 881; 30. Juni: 932; 5. Juli: 881; 21. Avg.: 932.
Helsingørs Bytings Dom 1643 17. April: 910.
Viborg Landstingsdom 1616 27. April: 911.
Retsbrug i København: 680, 889, 940, 1004.

Landets Sædvane (meddelt hos Osterssøn Weylle: Glossarium juridicum, og A. Berntsøn Bergen: Danmark og Norges frugtbare Herlighed): 76, 460, 555, 709, 754, 786.
— hos Matzen: Københavns Universitets Retshistorie, 2,301 og 304: 723.

B. *Udenlandske Kilder.*

1. Norske og islandske Kilder.

Frostetingslov 2,15: (31).

Jóns Kristenret § 16: (31).

Kong Magnus norske Landslov farmannalog Kap. 19: (30).

Jónsbogen § 20: (30).

Kristian IV. Norske Lov 1604
1. 4: 29, (29).
— 3. 2: 897, (31).
— 3. 7: 134.
— 3. 8: 134, 895.
— 3. 9: 894, (28).
— 3. 11: 157.
— 3. 12: 923-25.
— 3. 13 og 14: 902.
— 3. 18: 930.
— 3. 19: 156.
— 3. 21: 118.
— 3. 25: 938.
— 4. 2: 1002.
— 4. 6: 689.
— 4. 7: 678.
— 4. 9: (30).
— 4. 10: 698.
— 4. 13: 689.
— 4. 14: 533, 536.

Kristian IV. Norske Lov 1604 4. 21: (28).
— 6. 1: 460.
— 6. 5: 741.
— 6. 10: 465.
— 6. 15: 952.
— 6. 24: 786.
— 6. 25: 995.
— 6. 26: 992 f.
— 6. 32: 951.
— 6. 33: 922, (31).
— 6. 35: 987, 996.
— 6. 36: 922 f.
— 6. 37: 775.
— 6. 40: 952.
— 7. 2: 104.
— 7. 3: 169.
— 7. 6: 850.
— 7. 7: 22.
— 7. 10: 989.
— 7. 12: 106.
— 7. 13: (29).
— 7. 14: 778 f.
— 7. 19: 779.
— 7. 20: 765 f.
— 7. 22: 557.
— 7. 24: (29).
— 8. 1: 983 f.
— 8. 3: 972.
— 8. 4: 973.

Kirkeordinans 1607 Indledning: 323, 330.
— 2. 5: 229 f.
— 2. 6: 232, 235 f.
— 2. 7: 232, 236, 240.
— 2. 8: 250-52.
— 2. 9: 209 f., 216, 248, 252, 285, 286-88, 301 f., 305 f., 311-18, 320, 324 f., 327-29, 393 f., 406.
— 2. 11: 247.
Kirkeordinans 1607 2.12: 249 f.
— 2. 13: 391.
— 2. 14: 231, 253.
— 2. 15: 254.
— 2. 16: 255.
— 3: 346 f., 349-52, 365.
— 4: 354-60.
— 5: 323, 330-34, 336 f., 338-42, 346.

Reces 1643 27. Febr. 3. Bog («om hvis Norge serdelis vedkommer») er anført ovfr. S. 1048.

Forordning 1646 16. Maj: (29).
— 1648 24. Decbr.: (29).

2. *Svenske Kilder.*

Svensk Søret 1667 1. 1: 565.
— 1. 3: 571.
— 1. 4 § 1: 594.
— 1. 6 pr.: 569.
— 1. 6 § 1: 569.
— 1. 15: 577.
— 1. 16: 581.
— 1. 17: 580.
— 1. 20: 582.
— 1. 22: 613.
— 1. 23: 591.
— 1. 24 § 3: 613.
— 2. 1: 597.
— 2. 5 §§ 1 og 2: 598.
— 2. 6: 611.
— 3. 3 pr.: 611.
— 3. 5: 607.
— 3. 9: 592.
— 4. 3: 645.
— 4. 2 pr.: 643.
— 4. 2 § 3: 644.
— 4. 4 pr.: 642.

Svensk Søret 1667 4. 5: 642.
— 4. 7: 646.
— 4. 8 § 1: 645.
— 4. 8 § 2: 647.
— 4. 8 § 3 (?): (30).
— 4. 9: 648.
— 5. 2 pr.: 615.
— 5. 2 § 1: 641.
— 5. 2 § 2: 635.
— 5. 4: 637.
— 5. 6: 616.
— 5. 7 § 1: 634.
— 5. 8 pr.: 616.
— 5. 8 § 1: 617.
— 5. 8 § 4: 619 f., (30).
— 5. 8 § 5: 619.
— 5. 10 pr.: 622 f.
— 5. 10 § 2: (30).
— 5. 10 og 11: (30).
— 5. 13 pr.: 624.
— 5. 13 § 3: 625.
— 5. 13 § 5: 641.
— 5. 14 pr.: 628.
— 5. 14 § 1: 625 f.
— 6. 1 og 2: 649.
— 6. 2 pr.: 650.
— 6. 2 §§ 1 og 2: 651.
— 6. 5: 652.
— 6. 6 pr.: 652.
— 6. 6 § 1: 652.
— 6. 7 pr.: 653.
— 6. 7 § 1: 653.
— 6. 9: (30).
— 6. 11: 654.
— 6. 12 pr.: 654.
— 6. 12 § 1: 654.
— 6. 13: 655.
— 6. 15: 656.
— 7. 1: 658.
— 7. 2: 657.
— 7. 3 §§ 1 og 2: 658.
— 7. 5: 660.
Svensk Søret 1667 7. 6: 660.
— 7. 7: 659.
— 7. 8 pr.: 661.
— 8. 1 pr.: 662.

3. Hanseatiske Kilder.

Visby Søret § 48 (46): (29).

Hamborgs Stadsret 1605 1. 17. 3: 138.
— 1. 28. 4-5: 110.
— 1. 28. 7: 110.
— 2. 5. 1: 739 f.
— 2. 5. 5: 844.
— 2. 5. 7-9: 648.
— 2. 5. 11: 845.
— 2. 6. 8 og 9: 151.
— 2. 6. 11: 151.
— 2. 6. 15-17: (28).
— 2. 14. 2: 620.
— 2. 14. 16: 583.
— 2. 14. 19: 566.
— 2. 14. 20: 568.
— 2. 14. 30: 589.
— 2. 14. 34: 604.
— 2. 14. 35: 609.
— 2. 14. 43: 658.
— 2. 15. 5: 598.
— 2. 16. 1: 622.
— 2. 16. 4: 624.
— 2. 16. 9: 628.
— 2. 17. 1: 635.
— 2. 17. 2 og 3: 641.
— 2. 17. 6: 616.
— 2. 18. 1: 643.
— 2. 18. 3: 645.
— 2. 18. 7: 642.
— 2. 19. 1: 628
— 3. 6. 25: 541.

Hansereces 1614 (jfr. ovfr. S. XXII).
— 2. 3: 565.

Hansereces 1614 4. 14: 569.
— 4. 20: 583.
— 6. 1: 643.
— 6. 2: 642.
— 6. 3: 644.
— 8. 1: 623.
— 10. 1: 616.
— 10. 2: 617.
— 10. 3: 618 f.
— 10. 4: 620.
— 13. 5: 587.

4. Tyske Kilder.

Kejser Karl V.s peinliche Gerichtsordnung (Carolina) § 110: 1002.
— § 122: (31).
— § 135: (31).
— §§ 172-74: (31).

5. Franske Kilder.

Fransk Ordonans 1681 2. 1. 10: 610.
— 3. 3. 2 og 3: 598.
— 3. 3. 6: 598.
— 3. 3. 8: 598.
— 3. 3. 11: 601, 631.
— 3. 3. 12: 631.
— 3. 3. 14: 608.
— 3. 6. 10: 652.
— 3 8. 1-3: 622.
— 3. 8. 6 og 7: 623.
— 3. 8. 8 og 9: 624.
Ludvig XIV.s Edikt mod Dueller: (31).

6. Engelske og hollandske Kilder.

Engelsk og hollandsk Retsbrug: (30).

7. Corpus juris civilis.

I Almindelighed: (28), (31).
§ 5 Inst. 1. 25: 525.
§ 35 Inst. 2. 1: 757.
§ 14 Inst. 4. 6: 55.
Fragm. 18 Dig. 2. 1: 18.
— 19 § 1 Dig. 5. 1: 19 (28).
— 40 § 2 Dig. 13. 7: 766, (30).
— 2 § 3 Dig. 14. 2: 627 f.
— 13 § 2 Dig. 20. 1: (30).
— 4, 5, 7, 9 Dig. 22. 5: 110.
— 15 Dig. 23. 2: 502.
— 18 pr. Dig. 24. 5.
— 1 § 5 Dig. 27. 1: 528.
Dig. 48. 4: 876.
Fragm. 3 Dig. 48. 21: 897.
— 11 § 11. Fragm. 40 Dig. 48. 5: 497.
— 3 Dig. 48. 21: 897.
Lex 6 Codex 2. 3: 668.
— 29 Codex 2. 3: 18.
— 1 Codex 3. 43: (31).
— 12 Codex 4. 1: 117.
— 14 § 1 Codex 4. 31: (31).
Codex 6. 30: 839.
— 8. 34: (30).
— 9. 8: 876.
Lex 27 Codex 9. 9: 497.
— 5 Codex 9. 35: 111.
Novellæ: 53. 4. (28).
Princ. Novellæ 69. 1: 17.
§ 1 Novellæ 69. 1: 20.
§ 1 Novellæ 96. 2: 20.
Novellæ 134. 12: 497.

8. Corpus juris Canonici.

Gratiani Decretum c. 2 q. 3. 2: 1002.
— c. 31 q. 1: 497.